

ΑΓΝΗΣ ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΗ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

ΣΤ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Β
154

ΤΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1975

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΓΕΡΑ 27/5

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ
ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΗ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

ΔΩΡΕΑΝ

Σ.Τ.

89.

ΣΧΒ

Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων

ΑΓΝΗΣ ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

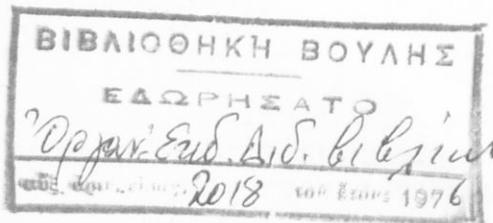
ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ
ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΗ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ
ΣΤ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1975

002
ΗΛΕ
ΕΤ2B
154

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Α. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

§ 1. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Πέρασαν πολλοί αιώνες, χιλιετηρίδες διάλογοι, για νὰ άναπτυχθῆ καὶ νὰ ἔξελιχθῆ τὸ κράτος καὶ νὰ φθάσῃ στὴν μορφὴ μὲ τὴν διποία τὸ γνωρίζουμε σήμερα. "Ομως πολὺ περισσότερα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνιση τοῦ ἀνθρώπου στὸν πλανήτη μας, ὁσότου φθάσωμε στὴ δημιουργία καὶ τὴ συγκρότηση τῆς πρώτης μορφῆς μιᾶς δργανωμένης κοινωνίας, ποὺ ἐνῶ ἦταν, ὅπως εἶναι φυσικό, ἐντελῶς ὑποτυπώδης, εἶχε ἐν τούτοις δρίσει τοὺς κανόνες καὶ τὶς ἀρχὲς αὐτοῦ, ποὺ ἀποκαλοῦμε σήμερα κράτος.

"Η ἀρχὴ τῆς πορείας αὐτῆς πρὸς τὸ σημερινὸ κράτος πρέπει ν' ἀναζητηθῆ στὴν ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου νὰ ζήσῃ μὲ τὴ συντροφιὰ καὶ τὴ βοήθεια ἄλλων ἀνθρώπων — στὶς ἀρχικὲς προϊστορικὲς φάσεις, περίπου, ὅπως τὰ κοπάδια τῶν ζώων.

"Ο ἀνθρωπὸς ὅμως, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι «ζῶον κοινωνικόν», ὅπως τὸν χαρακτήρισε ὁ Ἀριστοτέλης, προχώρησε πολὺ γρήγορα καὶ πολὺ πέρα ἀπὸ τὴ μορφὴ τοῦ ἀρχέγονου κοπαδιοῦ· ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἕδια τὴν φύση του ἀναζητοῦσε στὴν κοινωνικὴ καὶ δμαδικὴ ζωὴ πολὺ περισσότερα πράγματα ἀπὸ τὴν προσδοκία τῆς κοινῆς προσπάθειας καὶ τῆς ἀμοιβαίας βοήθειας.

Αὔτη, ὅμως, ἡ κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ διαφέρει τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ — τὴν ἴδιωτικὴ, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα — ζωὴ, διέπεται καὶ καθορίζεται ἀπὸ ἄλλους, δικούς της νόμους καὶ κανόνες καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὰ δικά της, ἴδιαίτερα, φαινόμενα. Καὶ γιὰ νὰ φθάσῃ στὴ σημερινὴ δργανωμένη μορφὴ τοῦ σύγχρονου

κράτους, πέρασε ἀπό πολλά, μακρινά και δύσκολα στάδια. "Αν ἀνατρέξωμε πίσω, πολὺ πίσω, θὰ ξεχωρίσωμε δύο βασικά στάδια τῆς πορείας αὐτῆς πρὸς τὸ σύγχρονο κράτος: τὴν πατριαρχική οἰκογένεια και τὴ φυλή.

"Ἄσ δοῦμε, ὅμως, τὶς δύο πρῶτες αὐτὲς μορφὲς τῆς κοινωνικῆς ὁργανώσεως:

—**Ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια** βασίζεται στὴ θέληση και τὴ δύναμη τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς. 'Ο pater familias, ὅπως τὸν εἶπαν ἀργότερα οἱ Ρωμαῖοι, ἔχει δικαίωμα ζωῆς και θανάτου πάνω σὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας, τὰ ὅποια ὀφείλουν νὰ ὑπακούουν πιστὰ και χωρὶς ἀντίρρηση στὶς διαταγές του. 'Η Παλαιὰ Διαθήκη ('Ἄβραάμ και Ἰσαὰκ) και ὅλες σχεδὸν οἱ μυθολογίες, ἀλλὰ και οἱ ἱστορίες τῶν πρώτων χρόνων, εἶναι γεμάτες ἀπὸ περιπτώσεις και παραδείγματα τῆς πατρικῆς ἔξουσίας και τῆς σκληρότητας ποὺ ἔδειχνε στὴν ἀσκησή της ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογένειας. Οἱ κανόνες ποὺ ὅριζε ὁ ἀρχηγὸς ἀποτελοῦσαν νόμο και κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ τοὺς παραβῇ. Τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας, ποὺ ἦταν ὅχι μόνον τὰ παιδιά, ἀλλὰ και οἱ νύφες, τὰ ἐγγόνια, τὰ δισέγγονα, ἀκόμη και οἱ δοῦλοι, δὲν εἶχαν δικαίωμα, χωρὶς τὴ θέληση τοῦ ἀρχηγοῦ, νὰ παντρεύωνται, οὔτε νὰ διατηροῦν δική τους περιουσία. Δὲν μποροῦσαν οὔτε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν οἰκογένεια γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ἀλλοῦ.

—**Ἡ φυλὴ** εἶναι τὸ ἐπόμενο στάδιο και ἀποτελεῖ τὴ διάδοχο κατάσταση τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας. Οἱ ἄντρες και ὁ ἀρχηγὸς τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας ἀνακάλυπταν τὴν ἀξία, τὴ σημασία και τὴ δύναμη ποὺ πρόσφερε ἡ ἔνωση. Τὸ ἐπόμενο λοιπὸν βῆμα πρὸς τὴν δημιουργία τῆς φυλῆς ἦταν ἀναπόφευκτο. Πολλὲς οἰκογένειες, ποὺ ἔχουν ἴσως κοινοὺς προγόνους και συνδέονται μὲ τὴν ἕδια γλώσσα, τὴ λατρεία πρὸς τοὺς ἕδιους θεοὺς και κατοικοῦν, ἐπὶ πλέον, προσωρινά, σὲ γειτονικὲς περιοχές, ἐνώνονται και σχηματίζουν τὶς πρῶτες φυλές. Κάθε φυλὴ ἔχει συνήθως ἔναν ἡγέτη, ποὺ εἶναι ὅχι μόνο ὁ πολιτικὸς ἀλλὰ και θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῆς (ὁ Μωϋσῆς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης) και κυβερνᾶ ὀλόκληρη τὴ φυλὴ ὅριζοντας τοὺς κανόνες, στοὺς ὅποιους ὑπακούουν ὅλοι.

Διαμορφώνονται δηλαδή, σιγά - σιγά, μερικὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ ὅριζουν τὴν μορφὴ τοῦ κράτους, λείπει ὅμως πάντοτε τὸ κυριότερο: ἡ μόνιμη ἐγκατάσταση. 'Η φυλὴ δὲν κατοικεῖ σὲ ὅρι-

σμένο εῖδαφος. Περιφέρεται σὲ διάφορες περιοχές, ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς καὶ τὶς δυνατότητες διατροφῆς καὶ ἀσφάλειας ποὺ τῆς προσφέρει κάθε τόπος.

Τὸ κράτος δημιουργεῖται, ὅταν οἱ ἄνθρωποι τῆς φυλῆς παύσουν πλέον νὰ εἰναι νομάδες, ἔγκαταλείπουν τὴν περιπλάνηση καὶ παραμένουν ὁριστικὰ σ' ἐναν τόπο. Ἀκόμη καὶ αὐτὸ δῆμος ἔγινε πάρα πολλὰ χρόνια μετὰ τὴν δημιουργία τῶν πρώτων φυλῶν. Ἀπὸ τὴ στιγμὴν δῆμος ποὺ ἔπαψε ἡ περιπλάνηση καὶ τὰ μέλη τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης φυλῆς ἔγκαταστάθηκαν μόνιμα πιὰ σ' ἐνα τόπο, δημιουργήθηκαν οἱ βάσεις καὶ ἡ πρώτη καὶ ἀναγκαία προϋπόθεση, γιὰ νὰ συγκροτηθῇ καὶ νὰ λειτουργήσῃ τὸ κράτος – δηλαδὴ νὰ ὑπάρχῃ ὁρισμένος τόπος, ὃπου ζοῦν μόνιμα πιὰ δρισμένοι ἄνθρωποι.

Συνήθως, οἱ ἄνθρωποι μιᾶς φυλῆς θὰ ἔγκαταλείψουν τὴ νομαδικὴ ζωὴ καὶ θὰ ἔγκατασταθοῦν μόνιμα κάπου, ὅταν ἡ περιοχὴ αὐτὴ εἰναι πλούσια γιὰ τὴν καλλιέργεια, τὶς βοσκές καὶ τὸ κυνήγι, ὅταν ἔχῃ ἥμερο κλίμα καὶ ἀφθονο νερό, ὅταν βρίσκεται κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ ἐπιτρέπῃ τὶς μετακινήσεις καὶ τὶς μεταφορές καὶ ὅταν διαθέτῃ ἀφθονες τὶς πρῶτες ὕλες γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γιὰ νὰ κατασκευάσουν τὶς κατοικίες, τὰ ὅπλα καὶ ὅ,τι ἄλλο θὰ μποροῦσαν νὰ χρειαστοῦν, γιὰ νὰ ἐπιβιώσουν.

“Οταν δῆμος ὑπάρχουν ὅλα αὐτὰ τὰ εὔνοϊκὰ στοιχεῖα, ἔρχονται συνήθως καὶ ἄλλοι νὰ τὰ διεκδικήσουν. Πολεμιστὲς ἀπὸ ἄλλες φυλές κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους καὶ προσπαθοῦν νὰ νικήσουν καὶ νὰ διώξουν τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, γιὰ νὰ ἔγκατασταθοῦν οἱ ἴδιοι καὶ οἱ οἰκογένειές τους στὶς εὔφορες καὶ εὐλογημένες αὐτὲς περιοχές.

Οἱ κατακτητικοὶ πόλεμοι ποὺ ἀρχιζαν ἀπὸ τὴν αἰτία αὐτὴ τελείωναν συνήθως μὲ τὴ νίκη τοῦ ἰσχυρότερου καὶ μὲ τὴν ἥττα, τὴ φυγὴ ἢ τὴν ἔσόντωση τοῦ πιὸ ἀδύνατου. Πολλὲς φορὲς ἔμεναν στὸν τόπο πολλοὶ ἀπὸ τὴ νικημένη φυλή, εἴτε ἐπειδὴ τοὺς ἐπιαναν γιὰ δούλους, εἴτε οἱ γυναῖκες, ἐπειδὴ οἱ νικητές τοὺς χάριζαν τὴν ζωὴ.

‘Απὸ τὴν συμβίωση αὐτή, ἔστω καὶ κάτω ἀπὸ συνθῆκες νικητῶν καὶ νικημένων, γινόταν σχεδὸν πάντοτε ἡ ἀνάμειξη τῶν δυὸ φυλῶν καὶ ἡ δημιουργία, ὕστερ’ ἀπὸ πολλὰ χρόνια, μιᾶς νέας, ἐνιαίας φυλῆς, μεγαλύτερης ἀριθμητικὰ καὶ ἰσχυρότερης, πάντοτε δῆμος ἔγκαταστημένης στὸν ἴδιο τόπο, ὥστε νὰ ἔξελιχθῇ συντομώτερα σὲ μιὰ πρώτη μορφὴ κράτους.

Στὰ νεώτερα χρόνια ἡ συγχώνευση αύτή τῶν διαφορετικῶν φυλῶν δὲν πραγματοποιεῖται πιά μὲ τὴν κατάκτηση καὶ τὴν ὑποταγή, ἀλλὰ μὲ μιὰν ἄλλη μορφὴ ποὺ διαδόθηκε κι ἐπικράτησε γιὰ κοινωνικούς καὶ γιὰ οἰκονομικούς λόγους: τὴν μετανάστευση. Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖς, δὲ Καναδάς, ἡ Αὐστραλία καὶ ἄλλα κράτη σχηματίσθηκαν, βασικά, ἀπὸ τὴν μετανάστευση μεγάλου ἀριθμοῦ Εὐρωπαίων, ἀπὸ διάφορες χῶρες καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάμειξη τῶν λευκῶν φυλῶν μεταξύ τους. Οἱ ντόπιοι δὲν ἀναμείχθηκαν μὲ τοὺς λευκούς, γιατὶ κυριολεκτικά ἔχοντά τούς.

“Ομως, τόσο στὸν κατακτητικὸ πόλεμο ὅσο καὶ στὴν εἰρηνικὴ συγχώνευση καὶ διασταύρωση τῶν φύλων ἀπὸ τὴν μετανάστευση, προκύπτει πιὰ ἡ ἀνάγκη νὰ συγκροτηθοῦν καὶ νὰ ἐφαρμοστοῦν δρισμένες ἀρχές, ποὺ θὰ ἐκφράζουν τὴν νέα κοινωνικὴ τάξη. Ἔτσι δημιουργοῦνται τὰ **Ἐθιμα**, ἡ **δργάνωση** καὶ τὸ **δίκαιο**, γιὰ νὰ διατηρήσουν τὴν ἐσωτερικὴ εἰρήνη καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὴν ἀρπαγή.

§ 2. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΟΣ

Οἱ ἀνθρωποι ποὺ κατοικοῦν σὲ μιὰ χώρα δὲν ἀποτελοῦν πάντα **ἔνα** **ἔθνος**. Κράτος καὶ **ἔθνος** εἶναι δυὸς ἔννοιες ποὺ δὲν ταυτίζονται σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις.

Τὸ κράτος μπορεῖ νὰ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ **ἔθνος**, νὰ ἀσκῇ δηλαδὴ τὴν κυριαρχία του σὲ δύο ἢ περισσότερα **ἔθνη**, ὅπως π.χ. τὸ ρωμαϊκὸ κράτος, ποὺ περιελάμβανε ὅλα σχεδὸν τὰ τότε γνωστὰ **ἔθνη**, ἢ ἡ ὁδωμανικὴ αὐτοκρατορία ὡς τὸ 1912, ποὺ κυριαρχοῦσε σ' ὅλα τὰ Βαλκάνια καὶ στὴ Μέση Ανατολή.

‘Αντίθετα μπορεῖ τὰ ὄρια τοῦ κράτους νὰ εἶναι πολὺ στενότερα ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ **ἔθνους**: π.χ. τὸ Ἑλληνικὸ **ἔθνος** περιλαμβάνει καὶ τοὺς **Έλληνες** ποὺ ζοῦν στὴν Κύπρο ἢ στὴν Κωνσταντινούπολη, σὲ μέρη δηλαδὴ ποὺ δὲν ἀνήκουν στὸ Ἑλληνικὸ κράτος, ἀλλὰ σὲ ἄλλα κράτη.

Μπορεῖ ἐπίστης νὰ ὑπάρξῃ **ἔθνος**, ποὺ νὰ μὴν ἔχῃ καθόλου κρατικὴ ὑπόσταση, ὅπως ἡταν π.χ. οἱ **Ἐβραίοι** ώστου ἰδρύθηκε τὸ κράτος τοῦ **Ισραήλ**. Τὸ **ἴδιο** **ἰσχύει** καὶ γιὰ τοὺς **Ἀρμένιους**.

‘**ἔθνος** δηλαδὴ εἶναι **ἔνα** σύνολο ἀνθρώπων, ποὺ συνδέονται με-

ταξύ τους μὲ τὴν ἴδια ἱστορία κι ἔχουν τὴν ἴδια συνείδηση γιὰ τὴν καταγωγή τους. Ἡ κοινὴ γλώσσα καὶ ἡ κοινὴ θρησκεία δὲν εἰναι ἀπαραίτητα, γιὰ νὰ ὑπάρξῃ ἔθνος, γιατὶ π.χ. τὸ γερμανικὸ ἔθνος περιλαμβάνει καὶ καθολικοὺς καὶ διαμαρτυρόμενους, ἐνῶ τὸ ἐλβετικὸ περιέχει γαλλόφωνους, γερμανόφωνους καὶ ἵταλόφωνους ‘Ἐλβετούς. ‘Ωστόσο ἡ κοινὴ γλώσσα ἢ ἡ κοινὴ θρησκεία ἀποτελοῦν βασικοὺς παράγοντες γιὰ τὴ διαμόρφωση ἔθνικῆς συνειδήσεως.

§ 3. ΣΤΟΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ: ΛΑΟΣ, ΧΩΡΑ, ΕΞΟΥΣΙΑ

“Οταν σήμερα μιλοῦμε γιὰ τὸ κράτος, ἔχομε στὸ νοῦ μας ὄρισμένα στοιχεῖα, ποὺ τὰ συνδέομε σὲ μιὰ ἔννοια. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἰναι τὰ ἔξης:

Ο λαός. Στὸ κράτος, δ λαὸς δὲν εἰναι πιὰ πρόσωπα ποὺ συνδέονται μεταξύ τους μὲ συγγένεια (ὅπως στὴν οἰκογένεια), ἢ μὲ τὴν ἴδια γλώσσα ἢ θρησκεία (ὅπως στὴ φυλή). Ἐκεῖνο ποὺ τὰ συνδέει εἰναι ὅτι κατοικοῦν ὅλα μόνιμα στὸ ἴδιο ἔδαφος κι ἔχουν τὴν ἴδια ὀργάνωση ἔξουσίας. Μποροῦν νὰ μιλοῦν διάφορες γλῶσσες, νὰ ἔχουν διάφορες θρησκείες, ν' ἀποτελοῦν ἔνα ἢ πολλὰ ἔθνη καί, ἐν τούτοις, ν' ἀποτελοῦν τὸ λαὸς ἐνὸς κράτους, ἐφ' ὅσον ζοῦν τώρα στὴν ἴδια χώρα.

Η χώρα. Χώρα εἰναι ἡ περιοχή, ὅπου τὸ κράτος ἀσκεῖ τὴν ἔξουσία του πάνω σὲ ὅλα τὰ πρόσωπα ποὺ εἰναι ἐγκαταστημένα στὸ ἔδαφός της. Η χώρα περιλαμβάνει ὅχι μόνο τὸ ἔδαφος, τὴ γῆ, ἀλλὰ καὶ τὴ θάλασσα ὡς μιὰ ὄρισμένη ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἀκτὴ (χωρικὰ ὕδατα), καθὼς καὶ τὸν ἀέρα πάνω ἀπ' ὅλο τὸ κράτος.

Η ἔξουσία, δηλαδὴ τὸ γεγονὸς ὅτι ὄρισμένοι ἀνθρωποι διοικοῦν τοὺς ἀλλούς. Τὴν ἔξουσία του τὸ κράτος τὴν ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν ἐαυτό του καὶ ὅχι ἀπὸ ἄλλον ὄργανισμὸ ἢ ἄλλο κράτος (τὴν ἔχει, ὅπως λένε, «ἔξι ἴδιου δικαίου»).

“Υπάρχουν καὶ ἀνθρωποι ποὺ ἀσκοῦν ἔξουσία, μὲ διαφορετικὴ ὅμως μορφή, πάνω σ' ἄλλους ἀνθρώπους, ὅπως δ πλοίαρχος στὸ πλήρωμα, δ δάσκαλος στοὺς μαθητές, δ ἐργοδότης στοὺς ἐργάτες κ.λπ., ἀλλὰ ἡ ἔξουσία ὅλων αὐτῶν δὲν εἰναι ὅπως ἡ κρατική, γιατὶ δίνεται ἀπὸ τὸ κράτος. Γι' αὐτὸ λέμε πώς τὸ κράτος είναι δ ἀνώτερος ὄργανισμὸς ἔξουσίας πάνω στοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ δ ἀνθρωπος ὑπάγεται

πάντοτε στὴν ἔξουσία κάποιου κράτους, ἐνῶ μπορεῖ ν̄ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ἔξουσία τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἢ ὁργανισμῶν, ἃν ἄλλαξη ἐπάγγελμα ἢ κατοικία.

§ 4. ΑΠΟ ΠΟΥ ΑΠΟΡΡΕΕΙ Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

‘Η μεγάλη ἔξουσία ποὺ διαθέτει τὸ κράτος γέννησε ἀπὸ πολὺ παλιὰ τὸ ἐρώτημα στοὺς ἀνθρώπους: ἀπὸ ποῦ κατάγεται καὶ πῶς δικαιολογεῖται ἡ ἔξουσία αὐτή; Οἱ φιλόσοφοι ἐρεύνησαν τὸ ζήτημα καὶ κατέληξαν σὲ διάφορα συμπεράσματα, ἀνάλογα μὲ τὴν νοοτροπία τῆς ἐποχῆς τους καὶ τὶς συνθῆκες ποὺ ἔζησαν.

‘Υπῆρχε ἐποχὴ ποὺ πίστευαν πώς ἡ πολιτικὴ ἔξουσία πηγάζει ἀπὸ τὸ Θεό, δὸς ὅποιος τὴν παραχωρεῖ λ.χ. στοὺς βασιλεῖς. Ἀλλὰ στὰ πολιτεύματα ποὺ ὀνομάζομε δημοκρατίες, ἡ ἔξουσία τοῦ κράτους πηγάζει μονάχα ἀπὸ τὸ λαὸν κι ἔχει σὰν δικαιολογία καὶ προορισμὸν νὰ ἔξυπηρετήσῃ τοὺς σκοποὺς τῆς κοινωνίας, δηλαδὴ τὴν εὐημερία τῶν ἀνθρώπων. Γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ σκοποὶ αὐτοί, χρειάζεται νὰ ὑπάρχῃ μία θέληση ἀνώτερη ἀπὸ τὴν θέληση τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὅμαδων, ποὺ συγκροτοῦν τὸ κράτος.

§ 5. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΠΑΝΤΟΔΥΝΑΜΙΑΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

‘Η ἔξουσία τοῦ κράτους ὅσο μεγάλη καὶ ἀν εἰναι, δὲν εἰναι ἀπεριόριστη. Οἱ περιορισμοί της εἰναι φυσικοὶ ἢ νομικοί. Φυσικὸς περιορισμὸς σημαίνει ὅτι τὸ κράτος, ὅστη ἔξουσία καὶ ἄν διαθέτῃ, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερβῇ δρισμένα ὅρια, ποὺ χαράσσουν τὴν δράση του ἡ ἀνθρώπινη φύση ἢ οἱ κοινωνικοὶ νόμοι. Οἱ Ἀγγλοί, γιὰ νὰ παραστήσουν τὴν ἀλήθεια αὐτή, λένε ὅτι «τὸ κοινοβούλιο εἰναι παντοδύναμο, μπορεῖ τὰ πάντα νὰ κάνῃ ὅχι ὅμως καὶ νὰ μεταβάλῃ τὸν ἀντρα σὲ γυναίκα». Οἱ οἰκονομικὲς συνθῆκες ἐπίστης βάζουν συχνὰ περιορισμούς στὴ δύναμη τοῦ κράτους.

‘Εκτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς περιορισμούς, τὸ ἴδιο τὸ κράτος περιορίζει τὴν ἔξουσία του μὲ τὸ Σύνταγμα καὶ μὲ τοὺς νόμους. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν καὶ περιορισμοὶ ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὶς ὑποχρεώσεις ποὺ ἀναλαμβάνει τὸ κράτος μὲ διεθνεῖς συνθῆκες, εἴτε πρὸς ἄλλα κράτη, εἴτε πρὸς τοὺς διεθνεῖς ὁργανισμούς (π.χ. τὸν ΟΗΕ). Οἱ περιορισμοὶ

αύτοί μποροῦν ν' ἀναφέρωνται στὴν ἔξωτερική πολιτική τοῦ κράτους, ὅπως π.χ. ἡ ὑποχρέωση νὰ μήν κάνη πόλεμο ἢ δὲν ὑποστῆ ἐπίθεση καὶ πρίν ἔξαντληθοῦν τὰ εἰρηνικὰ μέσα γιὰ τὴ λύση τῶν διαφορῶν, ἢ στὴν ἐσωτερική διοίκηση, ὅπως ἡ ὑποχρέωση νὰ σέβεται τὶς ἔθνικὲς καὶ θρησκευτικὲς μειονότητες, πού δὲν δικαιοῦται νὰ τὶς καταπιέζῃ.

§ 6. ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Στὴν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου ἀναφέρεται ὅτι καὶ τὰ πρωτόγονα κράτη εἶχαν διπλὸ προορισμό, τὸν ἔξωτερικὸ καὶ τὸν ἐσωτερικό.

Ο ἔξωτερικὸς προορισμὸς ἔχει μείνει μέσα σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς αἰῶνες σχεδὸν ἀναλλοίωτος. Καὶ σήμερα πρέπει νὰ ἔξασφαλίζεται ἡ χώρα ἀπὸ κάθε ἔξωτερικὸν ἔχθρο, ἀλλὰ γίνεται προσπάθεια ἡ ἀσφάλεια αὐτὴ νὰ παρέχεται μὲν εἰρηνικὸ τρόπο. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ τὰ κράτη ἴδρυσαν διεθνὴ δικαστήρια, ὅπου λύνουν μερικὲς τουλάχιστον ἀπὸ τὶς διαφορές τους καὶ δὲν καταφεύγουν ὅπως ἄλλοτε, ἀκόμη καὶ γιὰ ἀσήμαντα ζητήματα, σὲ πολέμους. Ἐξ ἄλλου ἴδρυθηκε καὶ ὁ Ὁργανισμὸς ‘Ηνωμένων’ Ἐθνῶν (ΟΗΕ), γιὰ νὰ προλαβαίνῃ τοὺς πολέμους. Ἡ κατάκτηση ἄλλων λαῶν κι ἐδαφῶν δὲν είναι σήμερα, πιά, ὅπως παλαιότερα, ὁ προορισμὸς τοῦ κράτους, γιατὶ σήμερα ἀποτελεῖ κοινὴ πεποιθηση τὸ ὅτι κάθε λαὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ αὐτοκυβερνᾶται (δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως).

Ο ἐσωτερικὸς ὅμως προορισμὸς σημείωσε πολὺ μεγαλύτερη ἔξελιξη μέσα στοὺς αἰῶνες. Οἱ θεωρητικοὶ τοῦ περασμένου αἰώνα π.χ. πίστευαν ὅτι τὸ κράτος είναι μόνο ἔνας «νυκτοφύλαξ κύων», δηλαδὴ ὅτι προορισμὸς του είναι ν' ἀφήνῃ κάθε πολίτη ἐλεύθερο νὰ κανονίζῃ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του, τὸ ἐπάγγελμά του κλπ., ἐνῶ τὸ κράτος θὰ φροντίζῃ μόνο νὰ διατηρῇ τὴν ἀσφάλεια καὶ νὰ προφυλάσσῃ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ ἀπὸ κάθε διατάραξη.

Σήμερα δὲν ὑπάρχει οὕτε μία ἐκδήλωση στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, στὴν δόπια τὸ κράτος δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ἡ καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐπέμβῃ, ἀμεσα ἡ ἔμμεσα, γιὰ νὰ προστατεύσῃ τὰ συμφέροντα ἐκεῖνα, πού ἀναγνωρίζονται πώς είναι κοινά. Τὸ κράτος πρέπει νὰ φροντίζῃ γιὰ τὴν παιδεία, γιὰ τὶς συγκοινωνίες, γιὰ τὴν γεωργία, γιὰ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιομηχανία, γιὰ τὴν ὑγεία, γιὰ τὴν περιθαλψη καὶ τὴν κοινωνικὴ πρόνοια τῶν πολιτῶν, γιὰ τὴν ἐργασία, γιὰ τὸν ἀθλη-

τισμό, γιά τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες καὶ γιὰ ὅλες γενικὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς.

‘Απὸ τὸ τέλος τοῦ β’ παγκόσμιου πολέμου τὸ κράτος πραγματοποιεῖ καὶ ἐπενδύσεις, διαθέτει δηλαδὴ χρήματα γιὰ ἔργα παραγωγικά, ποὺ θὰ δώσουν ἀπασχόληση στὸν ἔργαζόμενο πληθυσμὸ καὶ θὰ συντείνουν, ὥστε νὰ ἀνυψωθῇ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ.

B. ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ

§ 7. ΕΙΔΗ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ

Κάθε κράτος ἀποτελεῖ μιὰ ὄργανωση. ‘Αλλὰ τὸ θέμα εἴναι: ποιός ἐκφράζει τὴ θέληση τοῦ κράτους καὶ πῶς τὴν ἐκφράζει; Αὔτὸς ἐννοοῦμε, ὅταν ρωτᾶμε ποιά εἴναι ἡ μορφὴ τοῦ πολιτεύματος. ‘Ο Ἀριστοτέλης (333 π.Χ.) μᾶς δίδαξε πώς μποροῦμε νὰ κατατάξουμε ὅλα τὰ πολιτεύματα στὶς ἑπτὶς τρεῖς μεγάλες κατηγορίες:

τὴ μοναρχία, δηλαδὴ τὸ πολίτευμα ὅπου ἄρχει ἐνας μόνος. Αὔτος συνήθως είναι ὁ βασιλιάς. ‘Ἐπιβάλλει τὴ θέλησή του, νομοθετεῖ, διοικεῖ καὶ δικάζει ἢ νομοθετεῖ καὶ διοικεῖ μονάχα καὶ διορίζει δικαστές, ποὺ δικάζουν στ’ ὄνομά του. Τύπος τέτοιας μοναρχίας ήταν ἡ Γαλλία στὴν ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ’, δ ὅποιος, ὅπως ξέρομε, ἔλεγε: «L’ est moi» (Τὸ κράτος εἰμαι ἐγώ).

τὴν ἀριστοκρατία ἡ δλιγαρχία, δηλαδὴ τὸ πολίτευμα ὅπου ἡ ἔξουσία ἀσκεῖται ἀπὸ μιὰ τάξη ἀνθρώπων, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὸν πλοῦτο της, τὴν καταγωγή της ἡ τὸ ἐπάγγελμά της, ἐνῷ οἱ λοιποὶ κάτοικοι δὲ συμμετέχουν στὴ διοίκηση τῆς χώρας. Τύπος τέτοιου πολιτεύματος ήταν ἡ Ἀθήνα τὴν ἐποχὴ τῶν «Τριάκοντα τυράννων».

τὴ δημοκρατία, δηλαδὴ τὸ πολίτευμα ὅπου ὅλοι οἱ πολίτες συμμετέχουν στὴν κρατικὴ ἔξουσία, συναθροίζονται ταχτικὰ σὲ συνελεύσεις καὶ ἐλέγχουν τὸν ἀρχηγὸ ἡ ἀρχηγούς, ποὺ κυβερνοῦν μόνο γιὰ δρισμένο χρονικὸ διάστημα. Αὔτὸ τὸ πολίτευμα εἶχε ἡ Ἀθήνα τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ. ‘Αλλὰ ἡ λέξη δημοκρατία εἶχε τότε ἐντελῶς ὅλῃ ἔννοια ἀπ’ ὅ, τι ἔχει σήμερα. Σήμαινε τὴν κυβέρνηση τοῦ δήμου. Δημότης ὅμως δὲν ήταν τὸ κάθε ἄτομο ποὺ ζοῦσε μέσα στὴν πόλη. ‘Ο δοῦλος, δ ἀπελεύθερος, δ ἔνος, δὲν εἶχαν τὴν ἰδιότητα τοῦ δημότη.

Παρ’ ὅλες ὅμως τὶς διαφορὲς τῆς ἀρχαίας δημοκρατίας ἀπὸ τὴ ση-

μερινή ή μεγάλη διαίρεση τῶν πολιτευμάτων τοῦ Ἀριστοτέλη μπορεῖ καὶ σήμερα ἀκόμη νὰ ἐφαρμοστῇ μὲ δρισμένες παραλλαγές.

Γ. ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Τὰ πολιτεύματα ποὺ ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουν στὸν 20ὸ αἰώνα εἶναι: 1) ἡ **μοναρχία** ποὺ διαιρεῖται σὲ ἀπόλυτη καὶ συνταγματική, 2) ἡ **δημοκρατία** ποὺ διαιρεῖται σὲ βασιλευμένη καὶ προεδρικὴ ἢ προεδρευομένη, 3) Τὰ ὀλοκληρωτικὰ καθεστῶτα (ἢ **δικτατορία**, ὁ φασισμός, τὸ **σοβιετικὸ** καὶ τὸ **κινεζικὸ** πολίτευμα καί, ὡς παραλλαγὴ ἡ αὐτῶν, ἡ λαϊκὴ δημοκρατία).

1) **Μοναρχία**: α) Ἀπόλυτη **μοναρχία** εἶναι τὸ πολίτευμα, ὅπου ἔνα μονάχα πρόσωπο μὲ τὸν τίτλο τοῦ βασιλιᾶ ἢ τοῦ αὐτοκράτορα, ὅχι μόνο εἶναι ἀρχηγὸς τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ συγκεντρώνει στὸ χέρια του ὅλες τὶς ἔξουσίες. β) **Συνταγματικὴ μοναρχία** εἶναι τὸ πολίτευμα, ὅπου ὁ βασιλιᾶς κατέχει βέβαια θεωρητικὰ ὅλες τὶς ἔξουσίες τοῦ κράτους, τὶς ὅποιες καὶ συγκεντρώνει στὰ χέρια του, παραχωρεῖ ὅμως τὶς περισσότερες ἀπ' αὐτὲς στὸ λαὸ μὲ συμφωνία (συνθήκη), ποὺ λέγεται Σύνταγμα. Τὸ Σύνταγμα σὲ μιὰ συνταγματικὴ βασιλεία συντάσσεται μὲ συνεργασία τοῦ βασιλιᾶ καὶ τοῦ λαοῦ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ μεταρρυθμιστῇ παρὰ μονάχα μὲ τὴ σύμπραξη τῶν δύο αὐτῶν παραγόντων καὶ πάλι. 'Ο συνταγματικὸς βασιλιὰς συμπράττει στὴν ψήφιση τῶν νόμων καὶ οἱ ὑπουργοὶ διορίζονται ἀπὸ αὐτὸν καὶ μόνο. Στὴν 'Ελλάδα ἴσχυσε τὸ πολίτευμα αὐτὸ ἐπὶ 'Οθωνος (1844 - 1862).

2) **Δημοκρατία** εἶναι τὸ πολίτευμα, ὅπου ὁ λαὸς ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀναθέτῃ μὲ τὸ **Σύνταγμα** (ποὺ μόνος του καταρτίζει καὶ ψηφίζει μ' ἔθνοσυνέλευση ἐκλεγμένη εἰδικὰ γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ) ἔξουσίες καὶ σὲ ἄλλα ὅργανα (π.χ. τὰ δικαστήρια κ.λπ.). 'Ο λαὸς ὅμως εἶναι ἐλεύθερος ν' ἀφαιρέσῃ τὶς ἔξουσίες αὐτὲς μεταβάλλοντας τὸ Σύνταγμα μὲ νέα ἔθνοσυνέλευση, δηλαδὴ μὲ ἀντιπροσώπους του ποὺ ἐκλέγονται ἐπίτηδες γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό.

α) **Βασιλευομένη δημοκρατία** εἶναι μιὰ μορφὴ πολιτεύματος ποὺ ἔξαφανίζεται σιγά-σιγά ἀπὸ τὸν κόσμο. Μετὰ τὴν κατάργηση τῆς βασιλείας στὴν 'Ελλάδα (1974) τὸ πολίτευμα αὐτὸ διατηρεῖται στὴν Εύρωπη σὲ λίγα σχετικὰ κράτη: 'Αγγλία, Βέλγιο, 'Ολλανδία, Νορ-

βηγία, Σουηδία καὶ σὲ ἐλάχιστες ἄλλες χῶρες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀσίας.

Στή βασιλευόμενη δημοκρατία ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους, ὁ ἀνώτατος ἄρχων, εἰναι **κληρονομικός**. Προορίζεται δηλαδὴ λόγῳ καταγωγῆς — καὶ ὅχι γιὰ ἄλλον κανένα λόγο — νὰ γίνη κάποια στιγμή, συνήθως μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, ἀρχηγὸς τοῦ κράτους.

Στή βασιλευόμενη δημοκρατίᾳ, ὅμως, ὁ βασιλιάς, ἔστω καὶ ἄν τυπικά ἐμφανίζεται μὲ πολλαπλὲς ἔξουσίες, ἐν τούτοις στήν πραγματικότητα δὲν ἀσκεῖ αὐτὸς τὴν ἔξουσία. Κάθε πράξη του πρέπει νὰ ὑπογράφεται ἀπὸ τὸν ἀρμόδιο ὑπουργό, ποὺ φέρει τὴν εὐθύνη της, καὶ κάθε ἐνέργειά του πρέπει νὰ ἐγκρίνεται ἀπὸ τὴν κυβέρνηση ποὺ σύμφωνα μὲ τὸ Σύνταγμα ἐλέγχει καὶ κατευθύνει τὶς βασιλικές πράξεις.

β) **Ἡ προεδρευόμενη δημοκρατία** ἀποτελεῖ ἄμεση καὶ κατευθεῖαν ἔξελιξη ἀπὸ τὸ θεσμὸ καὶ τὸ πολίτευμα τῆς βασιλευόμενης δημοκρατίας. Ἐδῶ ὁ ἀνώτατος ἄρχων, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους δὲν εἰναι κληρονομικός. Ἐκλέγεται ἀπὸ τὸ λαό, συνήθως μὲ ἔμμεσο τρόπο, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ κοινοβούλιο, ποὺ ἐκφράζει τὸ λαϊκὸ αἰσθήμα, καὶ οἱ ἀρμοδιότητες καὶ οἱ δικαιοδοσίες του εἰναι ἐπίσης τυπικές, ὅπως καὶ στήν περίπτωση τοῦ βασιλιᾶ στή βασιλευόμενη δημοκρατίᾳ· ἵσως μάλιστα νὰ εἰναι καὶ ἀκόμη ἰσχυρότερες οἱ ἔξουσίες του.

Ἡ χώρα μας ὑπῆρξε προεδρευόμενη δημοκρατία ἀπὸ τὸ 1924 ὡς τὸ 1935 καὶ εἰναι σήμερα πάλι μετὰ τὸ δημοψήφισμα τῆς 8 Δεκεμβρίου 1974.

γ) **Προεδρικὴ δημοκρατία.** Παράλληλα μὲ τὴν προεδρευόμενη ἔχει διαμορφωθῆ παλαιότερα, ἀλλὰ πιὸ πολὺ πρόσφατα μιὰ ἄλλη μορφὴ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἡ **προεδρικὴ δημοκρατία**. Ἐδῶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους δὲν εἰναι μόνο τυπικὰ ἀνώτατος ἄρχων. Ἐκλέγεται, συνήθως, μὲ ἄμεση ψηφοφορία κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὸ λαό καὶ αὐτὸ τοῦ προσφέρει πρόσθετο κύρος καὶ ούσιαστικὴ ἔξουσία, ποὺ τὴν ἀσκεῖ, πάντοτε ὅμως, ὅπως δρίζει τὸ Σύνταγμα τῆς χώρας του.

Σὲ δρισμένα κράτη ὁ πρόεδρος εἰναι ταυτόχρονα καὶ πρωθυπουργὸς (ὅπως στὶς Ἡνωμένες Πολιτείες Ἀμερικῆς), ἐνῶ ἀλλοῦ (ὅπως στὴ Γαλλία) ὑπάρχει καὶ πρωθυπουργός, ἀλλὰ ὁ πρόεδρος εἰναι πολὺ πιὸ ἰσχυρός. Αὐτὸς μαζὶ μὲ τὴ Βουλὴ καθορίζει στὶς γενικές γραμμὲς τὴν ἐσωτερικὴ καὶ τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας του.

3. Ὁλοκληρωτικὰ Καθεστῶτα

α) Δικτατορία

“Οταν ἔνας ἢ μιά μικρή δύμαδα ἀνθρώπων ἀρπάζουν τὴν ἔξουσία μὲ τὴ βίᾳ ἢ μὲ τὸ δόλο ἢ καὶ μὲ τὰ δύο μαζὶ καὶ κυβερνοῦν μόνοι τους, χωρὶς νὰ γίνωνται ἐκλογές καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ βουλή, δηλαδὴ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ἢ μὲ ἐκλογές ἀνελεύθερες τότε τὸ πολίτευμα λέγεται **δικτατορία**. Οἱ δικτάτορες ἐπιβάλλουν τὴν θέλησή τους συνήθως μὲ τὴ βοήθεια τοῦ στρατοῦ ἢ, πιὸ συχνά, μιᾶς μικρῆς μερίδας ἀξιωματικῶν καὶ μὲ ὄπλα, ποὺ προορίζονται γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῆς πατρίδας ἀπὸ ἔνον ἐπιδρομέα. Οἱ ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν καταργοῦνται, οἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ ἄλλα μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας λογοκρίνονται καὶ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ καθεστῶτος συλλαμβάνονται, φυλακίζονται, ἔξοριζονται καὶ πολὺ συχνά βασανίζονται ἢ ἀκόμη καὶ θανατώνονται. Παραπέμπονται ἐπίσης νὰ δικαστοῦν σὲ ἕκτακτα στρατοδικεῖα, ἐνῶ τὰ τακτικὰ δικαστήρια παραμερίζονται.

Τὰ δικτατορικὰ καθεστῶτα διατηροῦνται συνήθως μὲ τὴν ἀστυνόμευση τοῦ κάθε πολίτη καὶ στὴν ἰδιωτική του ζωή, εἴτε ἀπὸ ἀστυνομικούς ἢ, συχνότερα, ἀπὸ μυστικούς πράκτορες. Τὰ τηλέφωνα παρακολουθοῦνται, τὰ ταξίδια στὸ ἔξωτερικό παρεμποδίζονται καὶ γενικὰ καταπιέζεται κάθε ἐκδήλωση ἐλευθερίας τῆς γνώμης ἢ τῆς συνειδήσεως. Τὸ χειρότερο ὅμως κακὸ τῆς δικτατορίας εἶναι ὅτι ἔχει καταστρεπτική ἐπίδραση στὸ ἥθος τῶν πολιτῶν, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὅποιας ἐκδηλώνονται μακροπρόθεσμα. Τέτοιο καθεστώς εἶχαμε στὴν ‘Ελλάδα ἐπὶ δικτατορίας Μεταξᾶ (4 Αὐγούστου 1936 - 1941) καὶ ἀπὸ τὴν 21 Ἀπριλίου 1967 ὡς τὶς 23 Ιουλίου 1974. Καὶ οἱ δύο δικτατορίες κατέρρευσαν μὲ ἀφορμὴ πολεμικὰ γεγονότα καὶ ἀφησαν πίσω τους οἰκονομικὸ χάος καὶ ἔθνικὴ καταστροφὴ (κατοχὴ - ἀπόβαση Τούρκων στὴν Κύπρο).

β) Τὸ φασιστικὸ πολίτευμα

‘Ο φασισμὸς ἦταν ἔνα πολιτικὸ σύστημα ποὺ ἐπικράτησε κατ’ ἀρχὴν στὴν Ἰταλία (1922-1943) καὶ στὴ Γερμανία μὲ τ’ ὄνομα ἔθνικοσσιαλισμὸς (1933-1954), ἐνῶ στὴν Ἰσπανία συνεχίζεται ἀπὸ τὸ 1939 ὡς σήμερα: ἐπίσης ἐπικράτησε καὶ σὲ δρισμένες ἄλλες χῶρες.

Τὸ φασιστικὸ πολίτευμα ἀποτελοῦσε τὴ στυγνότερη μορφὴ δι-

κτατορίας. "Ολη ή έξουσία είχε συγκεντρωθή ούσιαστικά στὸ ἔθνικο-σοσιαλιστικὸ ἥ φασιστικό κόμμα καὶ ίδιώς στοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κομμάτων αὐτῶν (Ντοῦτσε, Φύρερ, Καουντίλιο). "Ολα τὰ ἄλλα κόμματα εἶχαν διαλυθῆ μὲ τὴ βίᾳ καὶ οἱ ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ τύπου εἶχαν καταργηθῆ. Σὲ ὁρισμένες ἀπ' αὐτὲς τὶς δικτατορίες εἶχε διατηρηθῆ ἡ βουλή, ἀλλὰ εἶχε μόνο διακοσμητικὸ χαρακτήρα.

"Ολα τὰ ἔργατικὰ συνδικάτα εἶχαν διαλυθῆ καὶ ὅλοι οἱ ἔργατες ὑποχρεώθηκαν νὰ ἐνταχθοῦν μαζὶ μὲ τοὺς ἔργοδότες τους σὲ κρατικὲς ὄργανώσεις. Ἡ ἀπεργία εἶχε ἀπαγορευθῆ μὲ τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου. Κάθε πολίτης ποὺ τολμοῦσε νὰ ἀντιδράσῃ στὸ καθεστὼς ἀντιμετώπιζε καταδίωξη καὶ ἡ πιὸ συνηθισμένη ποινὴ ήταν νὰ κλειστῇ σὲ «στρατόπεδο συγκεντρώσεως». Στὴ Γερμανία μάλιστα θεωρήθηκαν ἔχθροι τοῦ καθεστῶτος οἱ 'Ἐβραῖοι — καὶ 6 ἑκατομμύρια 'Ἐβραῖοι ἔζονταθηκαν μὲ τὸν πιὸ βάρβαρο τρόπο.

Τὰ φασιστικὰ κόμματα, γιὰ νὰ διατηρηθοῦν στὴν έξουσία, εἶχαν ὀργανώσει εἰδικὰ σώματα στρατιωτικῆς ἀστυνομίας ("Es - "Es, Μιλίτσια, Γκεστάπο κ.λπ.).

'Ο Ἰταλικὸς καὶ ὁ γερμανικὸς φασισμὸς προσπάθησαν νὰ λύσουν τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα τῆς χώρας τους μὲ ἐπιθέσεις σὲ γειτονικὰ κράτη ποὺ τελικὰ ὀδήγησαν στὸν β' παγκόσμιο πόλεμο. Αὔτὸς ὑπῆρξε ἔνας ἀγώνας ὅλων τῶν ἐλευθέρων λαῶν ἐναντίον τῆς βίας καὶ τελείωσε μὲ τὴ συντριβὴ τοῦ Ἰταλικοῦ καὶ γερμανικοῦ φασισμοῦ.

γ) Τὸ **σοβιετικὸ πολίτευμα**, εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ στὴν πράξη τῆς θεωρίας τοῦ κομμουνισμοῦ, ποὺ εἶναι παράλληλα πολιτικὸ καὶ οἰκονομικὸ σύστημα.

'Ως **οἰκονομικὸ σύστημα** στηρίζεται στὴν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας στὰ μέσα παραγωγῆς. 'Ιδιοκτήτης ὅλων αὐτῶν τῶν μέσων - γῆ, μηχανές, κεφάλαιο — εἶναι τὸ κράτος. Οἱ συγκοινωνίες, τὸ ἔξαγωγικὸ ἐμπόριο, ἡ βιομηχανία ἀνήκουν καὶ διευθύνονται ἀπὸ τὸ κράτος, ποὺ δὲν ἐπιτρέπει σὲ κανέναν ἰδιώτη νὰ ἔχῃ δική του ἐπιχείρηση, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πολὺ μικρές. Οἱ ἐργαζόμενοι ἔχουν ὅλοι κοινὸν ἔργοδότη τους τὸ κράτος. Γενικὰ δόλοκληρη ἡ οἰκονομία τῆς χώρας διευθύνεται ἀπὸ τὸ κράτος σύμφωνα μὲ οἰκονομικὰ προγράμματα ποὺ καταστρώνονται γιὰ πέντε ως ἐφτά χρόνια.

'Ως **πολιτικὸ σύστημα** δὲ κομμουνισμὸς ἐφαρμόστηκε γιὰ πρώτη φορὰ ὕστερα ἀπὸ τὴ ρωσικὴ ἐπανάσταση τῆς 7 Νοεμβρίου 1917, καὶ

τὸ πρῶτο κομμουνιστικὸ κράτος ποὺ δημιουργήθηκε ὄνομάστηκε «Ἐνωση Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν» (ΕΣΣΔ) καὶ ὅχι Ρωσικὴ Ἐνωση, γιατὶ τὸ σοβιετικὸ κράτος δὲν ἀποτελεῖται μόνο ἀπὸ τὸ ρωσικὸ ἔθνος, ἀλλὰ ἀπὸ δεκάδες διαφορετικὲς ἔθνοτητες.

Τὸ σοβιετικὸ κράτος βασίζεται θεωρητικὰ στοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς ἀγρότες, ἀλλὰ στὴν πράξη ἡ ἔξουσία ἀσκεῖται δικτατορικὴ ἀπὸ τὸ πανίσχυρο κομμουνιστικὸ κόμμα, τὰ ἀνώτατα στελέχη τοῦ ὅποιου συγκροτοῦν τὴν κυβέρνηση καὶ κατέχουν ὅλα τὰ ὑψηλὰ ἀξιώματα τοῦ κράτους. Ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν συγκροτοῦν σὲ κάθε περιοχὴ τὰ τοπικὰ συμβούλια, ποὺ λέγονται «σοβιέτ» (ἀπ’ αὐτὰ πῆρε τ’ ὄνομά του τὸ νέο κράτος).

Τὰ τοπικὰ σοβιέτ ἔνώνονται σὲ ἐπαρχιακὰ σοβιέτ, αὐτὰ σὲ περιφερειακὰ καὶ τὰ περιφερειακὰ ἔνώνονται στὰ σοβιέτ τῶν διαφόρων δημοκρατιῶν ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ΕΣΣΔ.

Τὸ προεδρεῖο (Πρεζίντιον) καὶ ἡ κεντρικὴ ἐπιτροπή, μαζὶ μὲ τὸν παντοδύναμο γενικὸ γραμματέα τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, κατευθύνουν ὅλοκληρη τὴν κρατικὴ μηχανή.

Τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ὅπως ἡ διάκριση τῶν ἔξουσιῶν καὶ οἱ ἀτομικὲς καὶ πολιτικὲς ἔλευθερίες, δὲν ὑπάρχουν στὴ χώρα αὐτή. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λειτουργῇ ἄλλο κόμμα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κομμουνιστικὸ καὶ οἱ ἀντίπαλοί του, ποὺ τυχὸν θὰ ἐμφανισθοῦν, ἔξουδετερώνονται.

Τὸ κράτος διαθέτει ἐκεὶ τρομερὴ δύναμη καὶ κατευθύνει τὰ πάντα, τόσο τὴν οἰκονομική, ὅσο καὶ τὴν κοινωνική καὶ πνευματική ζωὴ τοῦ τόπου. Ὁχι μόνο ἡ ἐκπαίδευση, ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ ἐκδίδονται καὶ ἐλέγχονται ἀπὸ τὸ κράτος, καὶ ἀπαγορεύεται ἡ ἔκδοση καὶ ἡ κυκλοφορία ἐφημερίδων ποὺ ἀντιπολιτεύονται τὸ καθεστώς.

Ἡ ἀπεργία τιμωρεῖται μὲ βαριές ποινές, γιατὶ θεωρεῖται ὅτι στρέφεται ἐναντίον τῆς κομμουνιστικῆς κοινωνίας.

Ταυτόχρονα ὅμως τὸ κράτος, ἔχοντας στὰ χέρια του ὅλα τὰ μέσα παραγωγῆς, πραγματοποίησε μεγάλα τεχνικὰ ἔργα ποὺ ἀναμόρφωσαν καὶ ἐκσυγχρόνισαν τὴν ἀπέραντη αὐτὴν χώρα, ποὺ ἀπὸ καθυστερημένη ἀγροτικὴ ἔγινε μιὰ μεγάλη βιομηχανικὴ δύναμη. Παράλληλα ἐνισχύθηκε ἡ τεχνικὴ παραγωγή καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ίδιως στὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες.

δ) Τὸ πολίτευμα τῆς Κίνας ἀποτελεῖ μιὰ παραλλαγὴ τοῦ κομμουνιστικοῦ συστήματος καὶ πρέπει νὰ ἔξεταστῇ χωριστά.

‘Η Κίνα μὲ τὰ 700 καὶ πάνω ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων της ἀποτελεῖ σήμερα τὸ μεγαλύτερο κράτος τῆς γῆς καὶ ἡ πορεία καὶ ἡ ἔξελιξη ποὺ πραγματοποιοῦνται ἐκεῖ τὰ τελευταῖα 25 χρόνια, παρουσιάζουν σηματικὸ ἐνδιαφέρον γιατὶ θὰ ἐπηρεάσουν ὅχι μόνο τὴν πολιτικὴ πορεία τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ ἐνδεχομένως καὶ τοῦ ὑπόδοιπου κόσμου.

Τὸ σημερινὸ καθεστώς τοῦ Μάο Τσὲ Τούγκ ποὺ ἐπικράτησε στὸ Πεκίνο τὸ 1949 ὕστερ’ ἀπὸ ἔναν μακρύ, αίματηρὸ καὶ καταστρεπτικὸ πόλεμο, ἐπιβάλλει στοὺς Κινέζους αὐστηρὴ λιτότητα, τρομακτικὴ αὐτοσυγκράτηση καὶ ἐντυπωσιακὴ πειθαρχία. (Κοινόβια, κυριαρχία τῆς «Σκέψης τοῦ Μάο» σὲ κάθε ἐκδήλωση τοῦ πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου κ.λπ.) Πρόκειται γιὰ δλοκληρωτικὸ σύστημα ποὺ δὲν ἀφήνει τὰ παραμικρὰ περιθώρια ἐλευθερίας καὶ ποὺ ρυθμίζει μὲ ἄγρυπνο ἔλεγχο ἀκόμη καὶ τὸν ἴδιωτικὸ βίο δλων ἀνεξαιρέτως τῶν πολιτῶν.

ε) Οἱ λαϊκὲς δημοκρατίες ποὺ ἐπικράτησαν ἢ ἐπιβλήθηκαν μετὰ τὸν β’ παγκόσμιο πόλεμο στὴν Ἀνατολικὴ Εὐρώπη μὲ τὴν παρουσία ἢ τὴν ἐνεργὸ ἀνάμειξη τῶν σοβιετικῶν στρατευμάτων ἀποτελοῦν στὴν πραγματικότητα μιὰ παραλλαγὴ τοῦ κομμουνιστικοῦ πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ πολιτειακοῦ συστήματος καὶ ἔνα σκαλοπάτι πρὸς τὸ σοβιετικὸ πολίτευμα.

Στὴν πρώτη φάση τῆς δημιουργίας τους μάλιστα οἱ λαϊκὲς λεγόμενες δημοκρατίες διατήρησαν δρισμένα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν δυτικῶν δημοκρατιῶν. Τὰ πρῶτα χρόνια μετὰ τὸν πόλεμο στὰ κράτη αὐτὰ ἐπιτρεπόταν ἡ λειτουργία καὶ ἄλλων κομμάτων παράλληλα μὲ τὰ κομμουνιστικά. ‘Ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ βουλὴ μὲ κάποια ἐλευθερία λόγου καὶ κριτικῆς καὶ δρισμένες ἐφημερίδες μποροῦσαν νὰ ἐπικρίνουν τὸ καθεστώς. Παράλληλα εἶχε καὶ ἡ οἰκονομία διατηρήσει σὲ δρισμένους τομεῖς τὴ δομὴ τῶν δυτικῶν καθεστώτων, ἰδίως στὴν ἀναγγώριση τῶν μικρῶν καὶ μέσων ἐπιχειρήσεων.

‘Ἐν τούτοις ἡ εἰκόνα αὐτὴ δὲ διατηρήθηκε γιὰ πολὺ. Τὸ ἔνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ γνωρίσματα αὐτὰ καταργήθηκαν, ἐκμηδενίσθηκαν ἢ ἀφέθηκαν νὰ σβήσουν. “Ολες οἱ ἐπιχειρήσεις ἐθνικοποιίθηκαν καὶ δλα τὰ μέσα παραγωγῆς πέρασαν στὴν ἔξουσία καὶ τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ κράτους.

Κατὰ τὸν ἵδιο τρόπο βαθμιαῖα καταργήθηκαν οἱ πολιτικὲς ἐλευθερίες στὶς χῶρες αὐτές. Τὰ διάφορα κόμματα διαλύθηκαν ἢ ἀπορροφήθηκαν ἀπὸ τὰ κομμουνιστικὰ κόμματα, ποὺ στὰ κράτη αὐτὰ ἀποτελοῦν νόμιμους πολιτικούς ὄργανοισμούς. Ἡ ἐλευθεροτυπία καταργήθηκε. Οἱ Βουλές μεταβλήθηκαν σὲ ἀπλὰ διακοσμητικὰ σώματα καὶ οἱ ἔκλογες ἔπαψαν νὰ εἰναι μιὰ πολιτικὴ μάχη καὶ ἐλεύθερη ἀναμέτρηση μεταξὺ διαφορετικῶν κομμάτων καὶ μεταβλήθηκαν σὲ μιὰ μόνιμη ἔκλογικὴ νίκη τῶν κυβερνήσεων.

§ 8. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

’Απ’ ὅλα τὰ παραπάνω πολιτεύματα, τὰ περισσότερα πλεονεκτήματα παρουσιάζει ἡ **δημοκρατία**. Γι’ αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴ σημαία, γιὰ τὴν ὅποια καὶ σήμερα ἀκόμη γίνονται σκληροὶ καὶ αίματηροὶ ἀγῶνες.

Ἡ δημοκρατία ἔμψυχωνει καὶ ἀνυψώνει τοὺς λαούς, γιατὶ τὸ κράτος κυβερνᾶται ἀπὸ τὸ λαό καὶ ὑπάρχει γιὰ τὸ λαό. Ἡ δημοκρατία εἰσήγαγε τὴν καθολικὴ ψηφοφορία, τὴν ὑποχρεωτικὴ ἔκπαideυση καὶ τὴν ὑποχρέωση τοῦ κράτους νὰ φροντίζῃ γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ζωῆς τῶν ἐργαζομένων. Ἡ δημοκρατία δηλαδὴ εὐεργέτησε θετικὰ τοὺς πολίτες ἀνυψώνοντας τὴ στάθμη τοῦ πολιτισμοῦ τους καὶ φροντίζοντας γιὰ τὴν εύημερία τους. Τὸ κυριότερο ὅμως εἶναι ὅτι ἡ δημοκρατία κατοχυρώνει τὶς ἀτομικὲς ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν, δηλαδὴ τὸ πολυτιμότερο ἀγαθὸ τοῦ ἀνθρώπου.

’Αλλὰ καὶ μόνο ἀπὸ τὴν ἡθικὴ ἄποψη ἀν τὸ ἔξετάσωμε, ἡ δημοκρατία ἔξυψώνει τὸν πολίτη, ἐπειδὴ ἡ συμμετοχὴ στὴν κυβέρνηση τῆς χώρας δημιουργεῖ ἔνα καινούργιο ἐνδιαφέρον στὴ ζωή του, ἀφοῦ μὲ τὴν ἔκπαideυση διαπλάθονται καλύτεροι χαρακτῆρες καὶ ἀναπτύσσεται τὸ κοινωνικὸ αἴσθημα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δημοκρατία τονώνει ἐπίστης καὶ τὴ φιλοδοξία τοῦ πολίτη, ὅταν ὁ καθένας ἔχει τὶς ἴδιες πιθανότητες νὰ φτάσῃ στὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τοῦ κράτους, ὅπως ἔγραψε θαυμάσια ὁ Θουκυδίδης στὸν «—Ἐπιτάφιο τοῦ Περικλέουσ».

’Αλλὰ δὲν ἔχει μόνο πλεονεκτήματα ἡ δημοκρατία. Παρουσιάζει καὶ δρισμένους κινδύνους, ποὺ ὅμως εἶναι εὔκολο νὰ καταπολεμηθοῦν. Αύτοὶ εἶναι :

α) ή **άδιαφορία** τοῦ πολίτη γιὰ τὰ κοινὰ συμφέροντα· ή **άδιαφορία** αὐτὴ μόνο μὲ τὴν παιδεία μπορεῖ νὰ καταπολεμήθῃ.

β) ή **δημαγωγία**, δηλαδὴ ή ἐκμετάλλευση τοῦ λαοῦ ἀπὸ ἐπιτηδείους ποὺ κολακεύουν τὶς ἀδυναμίες του, γιὰ νὰ κατακτήσουν τὴν ἔξουσία. ‘Ο μορφωμένος ὅμως πολίτης μπορεῖ νὰ ξεχωρίζῃ τὸ δημαγωγὸ ἀπὸ τὸν καλὸ καὶ τίμιο πολιτικό·

γ) ή **ἐλευθερία** ποὺ παρέχει στοὺς ἔχθρούς της νὰ δργανωθοῦν καὶ νὰ συμφωνοῦν γιὰ τὴν ἀνατροπή της.

§ 9. ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Τὸ Σύνταγμα ἀποτελεῖ σήμερα συστατικὸ στοιχεῖο σὲ κάθε κράτος. ‘Ονομάζεται καὶ «Καταστατικὸ Χάρτης τῆς χώρας» καὶ εἴναι ὁ βασικὸς νόμος, ὅπου ἀναγράφονται ὅλες οἱ ἀρχὲς ποὺ θεμελιώνουν τὴ διοίκηση τοῦ κράτους, καθὼς καὶ οἱ ἔξουσίες ποὺ ἔχουν ἀνατεθῆ στὰ διάφορα κρατικὰ ὅργανα. Τὸ Σύνταγμα ἀποτελεῖ ἔναν ἀπαραίτητο σιδερένιο φραγμὸ ἐναντίον ὅποιασδήποτε αὐθαιρεσίας, ἐπειδὴ κάθε ὅργανο τοῦ κράτους, ἀκόμη καὶ αὐτὸς ὁ ἀνώτατος ὅρχων, εἴτε βασιλιᾶς εἴναι εἴτε πρόεδρος μπορεῖ νὰ δράσῃ μόνῳ μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Συντάγματος.

Κάθε “Ελληνας ἔχει ὅχι μονάχα **ἡθικὴ** ἀλλὰ καὶ **νομικὴ** ὑποχρέωση νὰ φροντίζῃ νὰ τηροῦνται ὅλες οἱ διατάξεις τοῦ Συντάγματος, καὶ ὅχι μόνο νὰ μὴν τὶς παραβιάζῃ ὁ ἕδιος, ἀλλὰ νὰ ὑπακούῃ σ’ αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ὑπερασπίζεται, ὅταν πρόκειται νὰ παραβιαστῇ ἀπὸ ἄλλους. ‘Η νομικὴ ὑποχρέωση τοῦ πολίτη νὰ τηρῇ τὸ Σύνταγμα ἐκφράζεται ἄλλωστε καὶ μετὰ μὲ τὴ διάταξη τοῦ ἄρθρου 120 παρ. 2 «‘Ο σεβασμὸς πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς συνάδοντας πρὸς αὐτὸ νόμους καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Δημοκρατίαν συνιστοῦν θεμελιώδη ὑποχρέωσιν πάντων τῶν ‘Ελλήνων». “Ολοὶ οἱ κρατικοὶ λειτουργοί, ἀπὸ τὸν ἀνώτατο ὡς τὸν κατώτατο, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, οἱ ὑπουργοί, οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἱ ἀξιωματικοί, οἱ δικαστικοί καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ὅρκίζονται πίστη στὸ Σύνταγμα, ὅταν ἀναλαμβάνουν τὰ καθήκοντά τους.

Εἰδικότερα, τὸ Σύνταγμα ρυθμίζει ὅλα τὰ σπουδαῖα θέματα, ὅπως λ.χ. :

— Τὴ μορφὴ τοῦ πολιτεύματος, καὶ ποιὰ εἴναι τὰ πρόσωπα

ποὺ ἀσκοῦν τὶς ποικίλες ἔξουσίες τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ.

— Τὶς γενικὲς γραμμὲς τῆς λειτουργίας τῶν ὁργάνων τοῦ κράτους. Πῶς συγκροτεῖται ἡ Βουλὴ, πῶς ἐργάζεται, πῶς ψηφίζονται οἱ νόμοι, πῶς ἀσκεῖται ἡ διοίκηση ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, τοὺς ὑπουργοὺς καὶ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, πῶς ἀπονέμεται ἡ δικαιοσύνη.

— Τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ἐλευθερίες ποὺ ἀναγνωρίζει τὸ κράτος στὰ ἄτομα, τὴν προστασία τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, τοῦ οἰκογενειακοῦ ἀσύλου, τὴν ἐλευθερία τοῦ λόγου, τοῦ τύπου, τὸ δικαίωμα τῶν συγκεντρώσεων καὶ τῆς δημιουργίας συλλόγων καὶ ἄλλα.

— Τέλος περιλαμβάνονται καὶ διατάξεις γιὰ τὸν τρόπο, μὲ τὸν δόπιο μπορεῖ νὰ μεταρρυθμιστῇ τὸ Σύνταγμα στὰ ἄρθρα του ἐκείνα, ποὺ δὲν θεωροῦνται «θεμελιώδη» ὅπως ἡ μορφὴ τοῦ πολιτεύματος καὶ οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες.

“Οταν λέμε ὅτι τὸ Σύνταγμα εἶναι ὁ ὑπέρτατος νόμος τοῦ κράτους, ἐννοοῦμε ὅτι ὅλες οἱ πράξεις τῶν κρατικῶν ὁργάνων εἶναι ἔγκυρες, μόνον ὅταν εἶναι σύμφωνες μὲ τὸ Σύνταγμα, ὅταν δηλαδὴ εἶναι συνταγματικές. “Οταν ἔνας νόμος ἡ μιὰ διοικητικὴ πράξη εἶναι ἀντισυνταγματική, τότε τὰ δικαστήρια μποροῦν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ἐφαρμογή τους· ἀν π.χ. ἔνας νόμος καταργήσῃ τὴν ἐλευθεροτυπία καὶ ἐπιβάλῃ προληπτικὴ λογοκρισία στὶς ἐφημερίδες, τότε τὰ δικαστήρια ὀφείλουν νὰ μήν τὸν ἐφαρμόσουν, γιατὶ εἶναι ἀντίθετος ὅχι μόνο πρὸς τὸ πνεῦμα ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ γράμμα τοῦ Συντάγματος.

§ 10. ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

‘Η πολιτικὴ ἔξουσία ἀσκεῖται ἀπὸ τὰ ὅργανα τοῦ κράτους, σὲ δόλοκληρη τὴν ἐπικράτεια καὶ πάνω σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ κατοικοῦν σ’ αὐτόν. ’Εκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν πολιτική, τὴν κοσμική, ὅπως τὴ λένε, ἔξουσία, ὑπάρχει καὶ ἡ πνευματικὴ ἔξουσία. Καὶ στημαντικὸ μερίδιο τῆς πνευματικῆς αὐτῆς ἔξουσίας ἀσκεῖται στὴ χώρα μας, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὲς ἄλλες χῶρες, ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

Παλαιότερα, μάλιστα, στοὺς περασμένους αἰῶνες, ὑπῆρχε παράλληλη ἀσκηση τῶν δύο αὐτῶν ἔξουσιῶν καὶ πολλὴ σύγχυση, ίδιως ὅταν ἡ Ἐκκλησία διέθετε ὅχι μόνο πνευματικὴ δύναμη καὶ ἔξουσία, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ πολιτικὴ κι ἐπέμενε ν’ ἀσκῆ τὴν πολιτικὴ ἔξουσία

παράλληλα πρὸς τὴν πνευματική, πολλές φορὲς παρὰ τῇ θέλησῃ τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας μιᾶς χώρας.

Σήμερα δὲν ὑπάρχουν πιὰ ἀνάλογες περιπτώσεις. Ἀπομένουν ὅμως ὄρισμένα κατάλοιπα τῆς παλαιᾶς πολιτικῆς καὶ κρατικῆς ἔξουσίας ποὺ διέθετε, ίδιαίτερα, ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Ρώμης, ὑπάρχει σήμερα ἕνα μικρὸ σὲ ἔκταση, ἀλλὰ πάντοτε ἴσχυρὸ ἐκκλησιαστικὸ κράτος. Εἶναι τὸ Βατικανό, ποὺ παραμένει τώρα πιὰ σὰν ἕνα κατάλοιπο τῆς παλαιᾶς κοσμικῆς ἔξουσίας ποὺ ἀσκοῦσαν ἐπὶ αἰῶνες οἱ πάπτες τῆς Ρώμης.

Στὴν ‘Ἐλλάδα, δὲν ὑπάρχει, οὔτε ὑπῆρχε ἀνάλογο φαινόμενο. ‘Ἡ Ἑλληνικὴ ὄρθδοξη Ἐκκλησία εἶναι δεμένη, στενώτατα, ὅχι μόνο μὲ τὸν ἑλληνισμὸ γενικά, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ μὲ τὴν ἱστορία καὶ τὴν πορεία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ ὅμως ὑπῆρχαν διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς δεσμούς ποὺ συνέδεσαν, ἄλλοτε, ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ ἄλλους λαοὺς καὶ κράτη.

‘Αλλὰ δὲ ρόλος τῆς ὄρθδοξης ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, στὴ χώρα μας, οἱ σχέσεις της μὲ τὸ ἑλληνικὸ κράτος, οἱ πνευματικὲς ἔξουσίες ποὺ διατηρεῖ καὶ ἀσκεῖ ἡ παρουσία καὶ ἡ δράση της στὴν ἑλληνικὴ δημοκρατία, τὰ καθήκοντα, τὰ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ οἱ ὑποχρεώσεις της, καθορίζονται μὲ κάθε σαφήνεια. Αύτὸ ἀπαιτεῖ ἡ μακριὰ παράδοση τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὃ σημαντικὸς ρόλος ποὺ ἔπαιξε καὶ παίζει ἀκόμη στοὺς ἔθνικοπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες τῶν ‘Ἐλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς προσαρμογῆς τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὸ πνεῦμα καὶ τὶς ἀπαίτήσεις τῆς ἐποχῆς μας, καθὼς καὶ στὰ πλαίσια τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, ὅπου κινεῖται καὶ ἀναπτύσσει τὴ δραστηριότητά της.

Αύτὰ ὅλα καθορίζονται στὸ ἀρθρὸ 3 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 ὅπου τονίζεται εἰδικότερα:

— ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ὄρθδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία στὴν ‘Ἐλλάδα. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ἐπίσης, ὅτι ὅλα τὰ ἑλληνικὰ Συντάγματα ἀπὸ τὸ 1821 ὡς τὸ σημερινό, ἔχουν γιὰ ἐπικεφαλίδα τὶς λέξεις : «εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος».

— ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία εἶναι αὐτοκέφαλη, δηλαδὴ ὅτι δὲν ἔχει αρτᾶται ἀπὸ ἄλλες ὄρθδοξες Ἐκκλησίες.

— ὅτι ὅμως είναι ἐνωμένη δογματικὰ μὲ τὸ Οἰκονομικὸ Πατριαρχεῖο στὴν Κωνσταντινούπολη. Αὐτὸ ἀναφέρεται μάλιστα σὲ δύο περιπτώσεις στὸ ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος: στὴν πρώτη ἀναγνωρίζεται ὅτι «ἡ ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχει ἀναποσπάστως ἡνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας» καὶ στὸ τέλος τῆς ἴδιας παραγράφου τονίζεται ὅτι ἡ ‘Ιερὰ Σύνοδος συγκροτεῖται «τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ πατριαρχικοῦ νόμου . . . τοῦ 1850».

— ὅτι τὸ ἐκκλησιαστικὸ καθεστῶς ποὺ ὑπάρχει σήμερα σὲ δρισμένες περιοχὲς τῆς χώρας μας (λ.χ. Μακεδονία, Κρήτη, Δωδεκάνησος), σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο οἱ ἔκει μητροπολῖτες καὶ ὄλες οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἀρχὲς ὑπάγονται ἀπ’ εὐθείας στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ὅχι στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Ἀθήνας, δὲν θίγεται ἀπὸ τὶς διατάξεις αὐτές.

‘Η ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος αὔτοδιοικεῖται. Τὸ ἀνώτατο ὅργανό της είναι ἡ διαρκὴς ‘Ιερὰ Σύνοδος τῶν ἀρχιερέων ποὺ ἐκλέγεται ἀπὸ τοὺς μητροπολῖτες, ὅσοι ὑπάγονται στὴν αὐτοκέφαλη Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία. ‘Η πολιτεία δὲν ἔχει ἀνάμειξη στὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ κράτος ὅμως ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παρακολουθῇ τὸν τρόπο λειτουργίας τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας, ὅπως ἄλλωστε καὶ κάθε ἄλλης Ἐκκλησίας ποὺ ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ στὴ χώρα μας.

‘Η ἰδρυση νέων ναῶν, ἡ χειροτονία ἱερέων κλπ. είναι καθήκοντα τῆς ‘Ιερᾶς Συνόδου τῶν ἀρχιερέων, ποὺ διοικεῖ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησία, ἐνῶ τὸ κράτος, ὅπως δρίζουν οἱ σχετικοὶ νόμοι, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐποπτεύῃ τὶς πράξεις τῆς Ἐκκλησίας, ὅχι ὅμως καὶ τὰ ἐπεμβαίνη στὰ δογματικὰ ζητήματα (πῶς λ.χ. τελοῦνται τὰ Μυστήρια κλπ.). Τὸ ἐκκλησιαστικὸ δίκαιο καθορίζει μὲ κάθε λεπτομέρεια τὶς σχέσεις κράτους καὶ Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ τὰ δικαιώματα ἐποπτείας τοῦ κράτους. ‘Η πολιτεία μὲ τὶς ἀρμόδιες ὑπηρεσίες τῆς προστατεύει νομικὰ τὴν Ἐκκλησία.

Οἱ ὑπόλοιπες θρησκείες καὶ δόγματα, ὅπως ἡ μουσουλμανική, ἡ ιουδαϊκή, ἡ καθολική, ἔχουν πλήρη ἐλευθερία στὴν Ἑλλάδα. ‘Υπάρχουν ὅμως καὶ περιορισμοί, γιατὶ ἀπαγορεύεται ὁ προστηλυτισμός, δηλαδὴ ἡ προσπάθεια νὰ μεταβάληση τὴν θρησκευτικὴ συνείδηση τοῦ ἄλλου μὲ ἀθέμιτα μέσα (χρήματα, κοινωνικὰ ὡφελήματα κλπ.).

Δ. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

‘Η συνταγματική ιστορία της χώρας μας άκολούθησε τὴν ἔξῆς πτορεία:

1. Δημοκρατία (1821-1832).

Τὸ πρῶτο Σύνταγμα τῆς Ἐλλάδας ἦταν τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου τοῦ 1822.

‘Η Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου συνῆλθε στὶς 20 Δεκεμβρίου 1821 καί, ἀφοῦ κήρυξε τὴν πολιτικὴ ἀνεξαρτησία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ψήφισε τὸ Σύνταγμα, γνωστὸ ως «Προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου», ἐνα σύνταγμα δημοκρατικό. Οἱ διχόνοιες ἀνάμεσα στοὺς Ἐλληνες δημιούργησαν τὴν ἀνάγκη νὰ συγκληθῇ τὸ 1823 ἡ Β' Ἐθνοσυνέλευση τῶν Ἐλλήνων στὸ Ἀστρος τῆς Κυνουρίας ποὺ μεταρρύθμισε τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου. Ἄλλα ὁ ἐμφύλιος σπαραγμὸς συνεχίσθηκε ως τὸ 1827, ὅπότε συνῆλθε στὴν Τροιζῆνα ἡ Γ' Ἐθνοσυνέλευση τῶν Ἐλλήνων, ἡ ὅποια ψήφισε νέο Σύνταγμα, ἐπίσης δημοκρατικό, ἀλλ' ἀναγνώρισε πώς ἡ ἐκτελεστικὴ ἔξουσία πρέπει νὰ ἀσκῆται ἀπὸ ἕνα μόνο πρόσωπο, τὸν Κυβερνήτη, καὶ τὴ θέση αὐτὴ ἐπρότεινε στὸν Ἰωάννη Καποδίστρια. Στὸ Σύνταγμα αὐτὸν ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ ὅτι «ἡ κυριαρχία ἀνήκει στὸ ἔθνος».

‘Ο Καποδίστριας ἔφτασε στὴν Ἐλλάδα τὸ 1828, διάλυσε τὴ βουλὴ καὶ κυβέρνησε τὴν Ἐλλάδα αὐταρχικά. Ἡ στάση του αὐτὴ ὅμως προκάλεσε σημαντικὴν ἀντίδραση στοὺς κοτσαμπάστηδες τῆς Πελοποννήσου, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δολοφονηθῇ ὁ κυβερνήτης στὸ Ναύπλιο τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1831.

Δημιουργήθηκαν τότε σοβαρὲς ἀνωμαλίες στὴ χώρα καί, μὲ ἀφορμὴ τὴν κατάσταση αὐτή, οἱ λεγόμενες προστάτιδες δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία πρότειναν στοὺς Ἐλληνες γιὰ βασιλιὰ τὸν πρίγκηπα Ὀθωνα τῆς Βαυαρίας. Ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευση τῶν Ἐλλήνων, ποὺ συνῆλθε στὸ μεταξὺ στὸ Ἀργος, ἐπικύρωσε τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ὀθωνα, ἐνῶ ταυτόχρονα διατύπωσε τὴν εὐχὴν ὁ νέος βασιλιὰς νὰ χο-

‘Η ἔξιστόρηση περιορίζεται μόνο σὲ γεγονότα ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴ μορφὴ τοῦ πολιτεύματος. Τὰ λοιπὰ Ιστορικὰ γεγονότα δέν ἀναφέρονται γιατὶ προϋποτίθεται ὅτι εἰναι γνωστὰ ἀπὸ τὸ μάθημα τῆς Ιστορίας.

ρηγήση Σύνταγμα στοὺς "Ελληνες. Είναι ἀξιοσημείωτο πώς σ' ὅλο τὸ διάστημα ποὺ διαρκοῦσε ἡ ἐπανάσταση ἢ ὑπαρξη Συντάγματος, ποὺ σήμαινε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κυριαρχία τοῦ λαοῦ καὶ ἐλευθερίες τοῦ πολίτη, δὲν ἔπαινε νὰ θεωρῆται ώς ἔνας ἀπὸ τοὺς τελικοὺς σκοποὺς τοῦ ἀγώνα.

2. Ἀπόλυτη μοναρχία (1833 - 1843).

"Ο βασιλιάς "Οθων ἔφτασε στὸ Ναύπλιο τὸ 1833 καί, βέβαιος, ἀπὸ τὴν καταγωγή του, γιὰ τὴν «ἔλέῳ Θεοῦ» ἀποστολὴ τῶν βασιλέων, ἐγκατέστησε στὴν 'Ελλάδα ἀπόλυτη μοναρχία. 'Ωσότου ἐνηλικιωθῆ κυβέρνησαν τρεῖς Βαυαροὶ ἀντιβασιλεῖς, ὁ "Αρμανσμπεργκ, ὁ "Αβελ καὶ Μάουρερ.

Τὸ ἀπολυταρχικὸ πολίτευμα συνεχίσθηκε καὶ ὅταν ἐνηλικιώθηκε ὁ "Οθων, μὲ δργανα τοὺς Βαυαρούς, ἔνους πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ νοοτροπία. Οἱ λαοὶ τῆς Εύρωπης ὅμως, ὁ ἔνας μετὰ τὸν ἄλλον, ἐπαναστατοῦσαν μὲ κύριο αἴτημα νὰ τοὺς δοθοῦν Συντάγματα, δηλαδὴ ἐλευθερίες στοὺς πολίτες. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση αὐτὴν οἱ 'Αθηναῖοι, ὑπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ Καλλέργη, ζήτησαν καὶ πέτυχαν τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1843 στὴν πλατεία τῶν 'Ανακτόρων — ποὺ ἀπὸ τότε λέγεται πλατεία Συντάγματος — νὰ συγκαλέσῃ ὁ "Οθων τὴν «Α' ἐν 'Αθήναις 'Εθνικὴν Συνέλευσιν», ἡ ὅποια καὶ ψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844.

3. Συνταγματικὴ βασιλεία (1844 - 1862).

Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 ἐγκαθίδρυσε στὴν 'Ελλάδα τὴ συνταγματικὴ βασιλεία. Τὸ Σύνταγμα δηλαδὴ ἦταν θεωρητικὰ ἔνας αὐτοπεριορισμὸς τοῦ βασιλιά. Μὲ αὐτὸ ὁ "Οθωνας παραχώρησε δρισμένες ἔξουσίες στὸ λαὸ καὶ στοὺς ἐκπροσώπους του.

Τὸ Σύνταγμα αὐτὸ παραβιάσθηκε πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὸν "Οθωνα· γι' αὐτὸ καὶ ἔγιναν ἀρκετὲς ἔξεγέρσεις ἐναντίον του, ὡσότου τὸ 1862, ὑστερ' ἀπὸ νέα ἔξεγερση τοῦ λαοῦ, ἐκθρονίσθηκε ὁ "Οθων καὶ ἔξοριστηκε ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα. 'Αμέσως μετὰ συνῆλθε ἡ «Β' ἐν 'Αθήναις ἐθνοσυνέλευσις», ποὺ ψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864.

4. Βασιλευόμενη δημοκρατία (1864 - 1924).

Τὸ πολίτευμα ποὺ εἰσήγαγε στὴν 'Ελλάδα ἡ ἐθνοσυνέλευση τοῦ 1863 ἦταν ἡ βασιλευόμενη δημοκρατία. Βασιλιάς ἔξελέγη ὁ πρίγκηπας

Γεώργιος - Χριστιανὸς τῆς Δανίας, ποὺ βασίλευσε πενήντα σχεδὸν χρόνια μὲ τὸ ὄνομα Γεώργιος Α'.

Σύμφωνα μὲ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864, ὅλες οἱ ἔξουσίες ἐπήγαγαν ἀπὸ τὸν λαό καὶ, ἀντίθετα πρὸς ὅ, τι ἵσχυε προηγουμένως, δρισμένες ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἔξουσίες τὶς παραχωροῦσε ὁ λαός στὸ βασιλιά. Δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 1864 ἀναγνωρίστηκε πανηγυρικὰ ἡ ἀρχὴ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 καθιέρωσε μόνο μία Βουλή, κατάργησε τὴ γερουσία καὶ κατοχύρωσε, μὲ ρητὴ συνταγματικὴ διάταξη, τὴν καθολικὴν ψηφοφορία. Τέλος θεσπίσθηκε ὅτι τὸ Σύνταγμα μπορεῖ νὰ ἀναθεωρηθῇ μόνο μὲ τὴ θέληση τοῦ λαοῦ, χωρὶς τὴ σύμπραξη τοῦ βασιλιᾶ.

Τὸ Σύνταγμα αὐτὸ ἵσχυσε ἐπὶ σαρανταεννιά χρόνια, ὡς τὸ 1911, δόποτε, χωρὶς νὰ καταργηθῇ, ἀναθεωρήθηκε σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἄρθρα του. Καταργήθηκε τὸ 1924, ἀλλὰ ἵσχυσε ξανὰ ἀπὸ τὸ 1935 ὡς τὸ 1936 καὶ ἀπὸ τὸ 1945 ὡς τὸ 1952.

Τὸ 1909 ἔγινε στὸ Γουδὶ στρατιωτικὴ ἐπανάσταση, μὲ κύριο στόχο τὴν κατάργηση τοῦ παλαιοκομματισμοῦ ποὺ ἀποτελοῦσε ἐμπόδιο στὴν πρόοδο.

Ἡ ἐπανάσταση αὐτὴ ἐπικράτησε καὶ κάλεσε τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο ἀπὸ τὴν Κρήτη νὰ ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνηση τῆς χώρας. Ὁ Βενιζέλος προκήρυξε τὶς ἑκλογές τοῦ 1910 καὶ 1911, ἀπὸ τὶς δόποις πρῆλθε ἡ λεγόμενη «Ἀναθεωρητικὴ Βουλή», ποὺ μεταρρύθμισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864, χωρὶς νὰ θίξῃ τὶς βασικές του διατάξεις.

Τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1923, Ὂστερ' ἀπὸ τὴ μικρασιατικὴ καταστροφή, ἔγιναν νέες ἑκλογές καὶ ἔξελέγη ἡ «Δ' ἐν Ἀθήναις ἐθνοσυνέλευσις», ἡ δόποια, στὶς 25 Μαρτίου 1924, κήρυξε ἕκπτωτο τὸ βασιλιὰ Γεώργιο Β' καὶ καθόρισε ὅτι μορφὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτεύματος θὰ είναι ἡ προεδρικὴ δημοκρατία.

5. Προεδρικὴ δημοκρατία (1924 - 1935).

Μὲ τὸ δημοψήφισμα τῆς 13 Ἀπριλίου 1924 ἡ Ἐλλάδα, ἀνακηρύχθηκε προεδρικὴ δημοκρατία κοινοβουλευτικῆς μορφῆς. Ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ τοῦ 1920 ψήφισε τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς δημοκρατίας τοῦ 1927. Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας ἦταν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. Τὰ 8 χρόνια ποὺ ἵσχυσε τὸ Σύνταγμα αὐτὸ (1927 - 1935), ἡ χώρα μας εἶχε δύο προέδρους δημοκρατίας, τὸν Παῦλο Κουντουριώτη καὶ τὸν Ἀλέξανδρο Ζαΐμη.

6. Η παλινόρθωση (1935).

‘Η ἀβασίλευτη δημοκρατία δὲν διατηρήθηκε για πολὺ στὴν ‘Ελλάδα. Μετὰ τὸ στρατιωτικὸ κίνημα τῆς 1ης Μαρτίου 1935, ποὺ κατεστάλη ἀπὸ τὴν τότε κυβέρνηση, ἔγιναν νέες ἐκλογὲς γιὰ τὴν «Ε' ἐν 'Αθήναις ἐθνοσυνέλευσιν», ποὺ κατάργησε τὴν προεδρικὴ δημοκρατία καὶ ἐπανέφερε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864/1911. Μὲ τὸ δημοψήφισμα τοῦ Νοεμβρίου 1935, ἐπανῆλθε στὸ θρόνο δ Γεώργιος Β'. Τὴν 4 Αὔγουστου 1936 δ τότε πρωθυπουργὸς Ἰωάννης Μεταξᾶς κήρυξε τὴ δικτατορία καὶ ἀνέστειλε τὸ Σύνταγμα καὶ τὶς ἐλευθερίες ἐπὶ μία τετραετία ὡς τὸν Β' παγκόσμιο πόλεμο. ‘Ο πόλεμος αὐτὸς ἄρχισε στὴν Εύρωπη τὸν Σεπτέμβριο 1939, στὴν ‘Ελλάδα ὅμως 14 μῆνες ἀργότερα τὴν 28 Οκτωβρίου 1940 μὲ τὴν ἐπίθεση τῆς Ἰταλίας στὰ ἀλβανικὰ σύνορα. ‘Ο Ἑλληνικὸς λαὸς μ' ἔνα περήφανο «ὅχι» ἀπέκρουσε τοὺς ἐπιδρομεῖς. ‘Η ἐπέμβαση ὅμως τῆς χιλτερικῆς Γερμανίας στὸ πλευρὸ τῆς φασιστικῆς Ἰταλίας ὁδήγησε μοιραίᾳ στὴν κατάληψη τῆς χώρας ἀπὸ τοὺς στρατοὺς τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων. Οἰκονομικὴ ἔξαρθρωση, πείνα καὶ δυστυχία ἔπεσαν τότε στὸν τόπο. ‘Η ἀντίσταση ὅμως ποὺ προέβαλαν οἱ “Ἐλληνες τόσο στὶς ἀρχές κατοχῆς, ὅσο στὰ βουνὰ καὶ στὶς πόλεις, ἥταν καθολικὴ καὶ ἡρωική.

Στὸ διάστημα τῆς κατοχῆς ὁ βασιλιάς καὶ ἡ κυβέρνηση ἔφυγαν στὸ ἔξωτερικό, ἀπ' ὃπου συνέχισαν τὸν πόλεμο στὸ πλευρὸ τῶν συμμάχων. Οἱ γερμανικὲς καὶ Ἰταλικὲς ἀρχές κατοχῆς μὲ κυβερνήσεις ποὺ διόριζαν αὐτὲς ἀσκησαν τὴν νομοθετικὴ καὶ τὴν ἐκτελεστικὴ ἔξουσία ἐπὶ τριάμισυ χρόνια.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἔγιναν ἐκλογὲς τὸν Μάρτιο 1946 γιὰ τὴν Δ' Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ καὶ δημοψήφισμα τὴν 1η Σεπτεμβρίου 1946 ποὺ ἐπανέφερε στὸ θρόνο τὸν Γεώργιο Β'. ‘Η Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ κατάρτισε ἔνα νέο Σύνταγμα ποὺ ψηφίστηκε μόλις τὸν Δεκέμβριο 1951 καὶ ἄρχισε νὰ ἴσχυῃ ἀπὸ τὴν 1η Ἰανουαρίου 1952.

Τὸν Ἀπρίλιο 1947 πέθανε δ Γεώργιος Β' καὶ τὸν διαδέχθηκε στὸν θρόνο δ ἀδελφός του Παῦλος Α', δ ὅποιος βασίλεψε ὡς τὸ θάνατό του (6 Μαρτίου 1964).

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Παύλου Α' ἡ χώρα πέρασε ἀπὸ ἔνα αίματηρὸ ἐμφύλιο πόλεμο (1946 - 1949).

Μετὰ τὸν Παῦλο Α' ἀνέβηκε στὸν θρόνο, σὲ ἡλικία μόλις 23 ἔτῶν,

ό γιός του Κωνσταντίνος. ‘Η βασιλεία του ήταν σύντομη και πολυτάραχη. Οι έκλογές πού τελικά προκηρύχθηκαν γιά τὸν Μάιο 1967 δὲν πρόφτασαν νὰ γίνουν, γιατὶ στὶς 21 Απριλίου 1967 μιὰ όμάδα συνταγματαρχῶν, ποὺ ἐπικράτησε νὰ λέγεται «χούντα» (ἰσπανικὴ λέξη ποὺ σημαίνει «ἐπιτροπή»), ἀρπαξαν τὴν ἔξουσία μὲ βίᾳ καὶ μὲ δόλο, κατάργησαν τὸ Σύνταγμα, κήρυξαν τὸν στρατιωτικὸν νόμον καὶ ἐγκατέστησαν στὴ χώρα μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ στυγνὲς δικτατορίες τοῦ αἰώνα μας. ‘Ο βασιλιάς παρέμεινε ἀρχηγὸς τοῦ κράτους ὡς τὸν Δεκέμβριο 1967, ὅπότε προσπάθησε μὲ στρατιωτικὸν ἀντικίνημα νὰ ἀνατρέψῃ τοὺς συνταγματάρχες. ’Απέτυχε ὅμως καὶ κατέφυγε στὴ Ρώμη, ὅπου ἔμεινε ὡς τὸ 1973, χωρὶς νὰ καθαιρεθῇ, γιατὶ στὸ μεταξὺ τὸ κράτος λειτουργοῦσε ὡς βασίλειο μ’ ἔναν ἀντιβασιλέα.

Στὴν ἐπταετία τῆς δικτατορίας ἔγιναν μὲ βίᾳ καὶ νοθεία δύο δημοψηφίσματα. Μὲ τὸ πρῶτο, τοῦ Σεπτεμβρίου 1968, διατηρήθηκε ὁ βασιλιάς, ἀλλὰ περιορίσθηκαν σημαντικὰ οἱ ἔξουσίες του πρὸς ὅφελος τοῦ στρατοῦ.

Τὴν 1η Ἰουνίου 1973 ὅμως ὁ Κωνσταντίνος κηρύχθηκε ἔκπτωτος τοῦ θρόνου ἀπὸ τὴ δικτατορία καὶ ἡ ‘Ελλάδα ἔγινε ἀβασίλευτη δημοκρατία.

Μὲ τὸ **δεύτερο** νόθιο δημοψήφισμα ποὺ ἔγινε στὶς 29 Ἰουλίου ἔξελγη πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ὡς τὸ 1981 ὁ ἀρχηγὸς τῆς χούντας Γεώργιος Παπαδόπουλος.

Στὶς 25 Νοεμβρίου 1973, καὶ ἀφοῦ εἶχε μεσολαβήσει ἡ ἡρωικὴ ἀντίσταση τῶν φοιτητῶν τοῦ Πολυτεχνείου, ἀνατράπηκε τὸ καθεστὼς τοῦ Παπαδόπουλου ἀπὸ μιὰν ἄλλη στρατιωτικὴ δικτατορία, πιὸ σκληρὴ καὶ ἀπάνθρωπη ἀπὸ τὴν πρώτη. Ἀλλὰ καὶ ἡ δικτατορία αὐτὴ κατέρρευσε μόνη τῆς στὶς 23 Ἰουλίου 1974 ύστερ’ ἀπὸ τὴν ἐγκληματικὴ τῆς ἐπέμβαση στὴν Κύπρο ποὺ ὀδήγησε στὴν ἀπόβαση τουρκικοῦ στρατοῦ στὴ μεγαλόνησο καὶ στὴν κατάληψη τῶν 40% τοῦ κυπριακοῦ ἔδαφους ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τὸ χάος ἐκεῖνο προσπάθησε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἡ κυβέρνηση ἑθνικῆς ἐνότητας ποὺ σχημάτισε ὁ πολιτικὸς κόσμος. Σκοπὸς τῆς Κυβερνήσεως αὐτῆς, ήταν νὰ διασώσῃ ὅ,τι ήταν δυνατὸν νὰ σωθῇ στὴν Κύπρο καὶ νὰ προχωρήσῃ σ’ ἐλεύθερες ἔκλογές.

Οἱ ἔκλογές ἔγιναν στὶς 17 Νοεμβρίου 1974 καὶ ἔξελγη μὲ πλειοψηφία 55% τὸ κόμμα τῆς «Νέας Δημοκρατίας». Στὶς 8 Δεκεμβρίου 1974

εγινε δημοψήφισμα καὶ ὁ λαὸς μὲ πλειοψηφίᾳ 69,2% κατάργησε τὴ βασιλεία καὶ ἐγκατέστησε τὴ δημοκρατία.

Στὸ μεταξὺ ἥδη ἀπὸ τὸν Αὔγουστο 1974 ἡ κυβέρνηση ἔθνικῆς ἐνότητας μὲ συντακτικὴ πράξη εἶχε καταργήσει τὰ δικτατορικὰ Συντάγματα τοῦ 1968/1973 καὶ εἶχε ἐπαναφέρει τὸ Σύνταγμα τοῦ 1952, χωρὶς ὅμως τὶς διατάξεις περὶ βασιλείας. Τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος ἀσκοῦσε ὁ προσωρινὸς Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας.

Ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ ποὺ προέκυψε ἀπὸ τὶς ἐκλογὲς τοῦ 1974 προχώρησε στὴν κατάρτιση τοῦ νέου Συντάγματος ποὺ ἴσχύει ἀπὸ 11 Ἰουνίου 1975. Τὶς κυριότερες διατάξεις του θὰ δοῦμε παρακάτω στὰ σχετικὰ κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Η ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

§ 11. ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

Στὸ πρῶτο ἄρθρο καὶ κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «Μορφὴ τοῦ Πολιτεύματος» τὸ νέο Σύνταγμά μας τοῦ 1975 διακηρύσσει πανηγυρικά : «Θεμέλιον τοῦ πολιτεύματος εἶναι ἡ λαϊκή κυριαρχία» καὶ προσθέτει «"Απασινοὶ εἰσιν πηγάζουν ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπάρχουν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἐθνους».

Ο τρόπος μὲ τὸν ὅποιο παραθέτει τὶς λέξεις **λαὸς** καὶ **Ἐθνος** ἡ διάταξη αὐτή, δείχνει πώς τὸ Σύνταγμα θεωρεῖ τὴν ἔννοιαν Ἐθνος εὐρύτερη ἀπὸ τὴν ἔννοιαν λαού. Αὐτὸ φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ἄρθρο 108 τοῦ ἴδιου Συντάγματος, ποὺ θεμελιώνει τὴν ὑποχρέωση τῆς πολιτείας νὰ φροντίζῃ ὅχι μονάχα γιὰ τοὺς "Ἐλληνες ποὺ ζοῦν μέσα στὰ ὅρια τῆς χώρας ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν **ἀπόδημο** ἐλληνισμό.

Ἡ λέξη «Ἐθνος» ἔχει βαθείες ιστορικές καὶ ψυχικές ρίζες. Ἡ φράση «αἱ ἔξουσιαι πηγάζουν ἐκ τοῦ Ἐθνους» ὑπῆρχε καὶ στὸ Σύνταγμα τῆς Τροιζῆνος τοῦ 1827. «Οσοι ἀσκοῦν ὅποιοδήποτε λειτουργημα, τὸ ἀσκοῦν στὸ ὄνομα τοῦ λαοῦ, ὁ ὅποιος, ἀμεσαὶ ἢ ἔμμεσα, ἀναθέτει τὸ ἔργο αὐτὸ τῆς ἔξουσίας σὲ διάφορα ὅργανα. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλῃ τὴ θέλησή του σὲ ἄλλα πρόσωπα, δηλαδὴ νὰ ἀσκῇ τὴν ἔξουσία τοῦ κράτους, δὲν ἀσκεῖ δικό του δικαίωμα, ἀλλὰ λειτουργημα συγκεκριμένο, ποὺ τοῦ ἔχει ἀνατεθῆ καὶ τὸ ἀσκεῖ στὸ ὄνομα τοῦ λαοῦ. Ὁ δημόσιος ὑπάλληλος, ὁ νομάρχης, ὁ δασάρχης καὶ κάθε ἄλλος δημόσιος λειτουργός, ποὺ ἐκδίδει μιὰ διαταγὴ ἢ μιὰ διοικητικὴ πράξη, ἐνεργεῖ ἔμμεσα ἐξ ὄνόματος τοῦ λαοῦ. Καὶ γιὰ τὴν πράξη του αὐτὴ τὸ ὅργανο τοῦ κράτους πρέπει νὰ λογοδοτήσῃ στὸν ἀνώτερό του καὶ ὁ ἀνώτερος στὸν ὑπουργό, ὁ ὅποιος πάλι πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ, ὅταν ἔνας βουλευτής ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ,

ζητήσῃ νὰ μάθῃ γιατὶ ἔγινε ἡ συγκεκριμένη πράξη (κοινοβουλευτικὸς ἔλεγχος). ‘Ο ύπουργός μὲ τὴ σειρά του εἶναι ύποχρεωμένος νὰ λογοδοτῇ γιὰ ὅλες τὶς ἐνέργειες τοῦ ‘Υπουργείου του στοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, καὶ αὐτοὶ πάλι ἐκθέτουν καὶ ἔξηγοῦν στοὺς ἐκλογεῖς τους τὶ ἔκαμε ἀπ’ ὅσα τοὺς ύποσχέθηκαν.

§ 12. ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

‘Η ψῆφος εἶναι τὸ εἰρηνικὸ μέσο, μὲ τὸ ὅποιο ὁ λαὸς μετέχει στὴν ἔξουσίᾳ. ‘Οσο περισσότεροι πολίτες ἔχουν τὸ δικαίωμα αὐτό, τόσο τὸ πολιτευμα εἶναι δημοκρατικότερο.

1. **Καθολικὴ** εἶναι ἡ ψηφοφορία, ὅταν τὰ μόνα προσόντα ποὺ ἀπαιτοῦνται ἀπὸ τὸν ἐκλογέα εἶναι νὰ ἔχῃ ὅρισμένη ἡλικία καὶ νὰ μὴν τοῦ ἔχῃ ἀφαιρεθῆ τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου μὲ ἀπόφαση δικαστηρίου.

Κατὰ τὸ σύστημα τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, κάθε πολίτης εἶναι κατὰ κανόνα καὶ ἐκλογέας. ‘Η ἀρχὴ αὐτή, ποὺ μᾶς φαίνεται σήμερα πολὺ φυσική, χρειάστηκε ἐν τούτοις σχεδὸν ἔναν αἰώνα, γιὰ νὰ διαμορφωθῇ στὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα. Δὲν εἶναι πολὺς καιρός, μόλις τὸ 1953, ποὺ ἀπέκτησαν οἱ ‘Ελληνίδες πλήρη πολιτικὰ δικαιώματα. ‘Αλλοτε, πρὶν ἀπὸ μερικὲς δεκαετίες ἀκόμη, γιὰ νὰ εἶναι κανεὶς ἐκλογέας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὅρισμένη ἡλικία, χρειαζόταν νὰ ἔχῃ καὶ μόρφωση ἡ ἐπάγγελμα ἢ φύλο ἢ ὅλα αὐτὰ μαζί. ‘Ομως ὅλες αὐτές οἱ προύποθέσεις καταργήθηκαν, ἐπειδὴ ἡ πολιτικὴ συνείδηση ἀναπτύχθηκε καὶ καθημερινὰ γινόταν πιὸ ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη νὰ ἔχουν ψῆφο ὅλοι οἱ πολίτες χωρὶς ἔξαίρεση.

Στὴν ‘Ελλάδα ἡ καθολικὴ ψηφοφορία τῶν ἀνδρῶν ἰσχύει ἥδη ἀπὸ τὸ 1844. Τὸ 1864 ἐνισχύθηκε μὲ εἰδικὴ συνταγματικὴ διάταξη. Αὐτὸ δείχνει πόσο νωρὶς οἱ ‘Ελληνες ζήτησαν καὶ πέτυχαν νὰ εύρύνουν τὴν ἔννοια τῆς δημοκρατίας.

Σήμερα οἱ μόνοι περιορισμοὶ τοῦ ἐκλογέως, ποὺ ύπαρχουν κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς νόμους, εἶναι οἱ ἔξῆς :

- Νὰ εἶναι πολίτης ‘Ελληνας·
- νὰ εἶναι πάνω ἀπὸ 21 χρόνων·
- νὰ μὴν ἔχῃ στερηθῆ μὲ δικαστικὴ ἀπόφαση τὸ δικαίωμα νὰ

διαχειρίζεται τὴν περιουσία του (δικαστικῶς ἀπαγορευμένος φρενοβλαβής).

— νὰ μὴν ἔχῃ καταδικαστῆ γιὰ ἐγκληματικὴ πράξη μὲ φυλάκιση καὶ μὲ ταυτόχρονη στέρηση τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων γιὰ δρισμένα χρόνια·

— νὰ ἔχῃ ἐγγραφῆ στοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους καί, στὶς μεγάλες πόλεις, νὰ ἔχῃ καὶ ἐκλογικὸ βιβλιάριο.

§ 13. Η ΨΗΦΟΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

a) Ιστορία τοῦ γυναικείου κινήματος

Μιὰ ἀπὸ τὶς βάσεις τῆς σημερινῆς δημοκρατίας εἶναι νὰ ἀποκλείωνται ὅσο τὸ δυνατὸν λιγότεροι πολίτες ἀπὸ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχουν ἐπίσημα γνώμη γιὰ τὰ δημόσια πράγματα. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποκλείωνται οἱ γυναῖκες, γιατὶ καὶ αὐτὲς εἶναι πολίτες, ἀποτελοῦν τὸ μισὸ πληθυσμὸ κάθε χώρας, πληρώνουν φόρους καὶ γενικὰ προσφέρουν ὑπηρεσίες στὴν κοινωνία.

Ἡ ιστορία τῆς γυναικείας ἰσοπολιτείας εἶναι σχετικὰ πρόσφατη. Μόλις διαρκεῖ ἔναν αἰώνα. Καὶ παλαιότερα εἶχε τεθῆ τὸ θέμα, ἀκόμη καὶ ὁ Ἀριστοφάνης τὸ σατύρισε μὲ τὶς κωμῳδίες του, ἀλλὰ ἡ ἰσοπολιτεία δὲν πραγματοποιήθηκε ἐπὶ αἰῶνες γιατὶ οἱ γυναῖκες δὲν εἶχαν ἀκόμη χειραφετηθῆ **οἰκονομικὰ** καὶ **κοινωνικά**.

Ἡ **φεμινιστικὴ** κίνηση ἄρχισε πρῶτα στὴν Ἀγγλία τὸ 1861 καὶ οἱ ἀγωνίστριες τῆς ἐποχῆς ἔκείνης ὀνομάστηκαν «σούφραζέτες».

Διεθνῆ ἀναγνώριση πῆρε τὸ ζήτημα μόνο μετὰ τὸ Α' παγκόσμιο πόλεμο, γιατὶ αὐτὸς ἔγινε ἀφορμὴ μεγάλες μᾶζες γυναικῶν νὰ ἔργαστοῦν ὡς ἐργάτριες ἢ ὑπάλληλοι ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. "Ετσι συνειδητοποιήθηκε σὲ δλες τὶς χῶρες ἡ ἴδεα τῆς ἰσοπολιτείας τῶν γυναικῶν καὶ οἱ μεταπολεμικὲς δημοκρατίες ἀναγνώρισαν τὸ δικαίωμα ψήφου στὶς γυναῖκες. Μετὰ τὸν Β' παγκόσμιο πόλεμο διακηρύχτηκε καὶ στὸν καταστατικὸ χάρτη τοῦ Ὀργανισμοῦ τῶν "Ηνωμένων" Ἐθνῶν ὅτι οἱ γυναῖκες ὅλων τῶν Ἐθνῶν πρέπει νὰ ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα μὲ τοὺς ἄνδρες καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐπικυρώθηκε μὲ τὴ Διεθνῆ Σύμβαση τῆς Νέας Ὑόρκης (1953) γιὰ τὰ πολιτικὰ δικαιώματα τῆς γυναίκας ποὺ ἐπικυρώθηκε στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ νόμο 2620/1953.

β) 'Η γυναικεία ψήφος στήν 'Ελλάδα

Στήν 'Ελλάδα ή φεμινιστική κίνηση πρωτοφάνηκε γύρω στά 1890, με έπικεφαλής τήν Καλιρόπη Παρρέν. 'Εκδηλώθηκε όμως εύρυτερα μετά τὸν Α' παγκόσμιο πόλεμο, όταν τήν ήγεσία τοῦ κινήματος ἀνέλαβε ή Αὔρα Θεοδωροπούλου. Οι 'Ελληνίδες ἀπέκτησαν ἀρχικά τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου στὶς δημοτικὲς καὶ κοινοτικὲς ἐκλογές μ' ἓνα διάταγμα τοῦ 1930, ἀλλὰ μόνο ὅσες ἦσαν πάνω ἀπὸ τριάντα χρόνων καὶ ἐφ' ὅσον γνώριζαν ἀνάγνωση καὶ γραφή. Στὶς δημοτικὲς ἐκλογές τοῦ 1934 οἱ 'Ελληνίδες ψήφισαν γιὰ πρώτη φορά. Συνολικά παρουσιάστηκαν τότε στὶς κάλπες 2336 γυναῖκες στήν 'Αθήνα καὶ 8325 στὶς ἐπαρχίες.

"Ομως τὸ δικαίωμα νὰ ὑποβάλουν ύποψηφιότητα ὡς δημοτικοὶ καὶ κοινονικοὶ σύμβουλοι ἀμφιστήθηκε στὶς γυναῖκες.

Τὸ 1949 μὲ τὸ νόμο 949 παραχωρήθηκε σὲ ὅλες τὶς 'Ελληνίδες ἀπὸ 21 χρόνων καὶ πάνω τὸ δικαίωμα ψήφου στὶς δημοτικὲς καὶ κοινοτικὲς ἐκλογές, καὶ ἀπὸ 25 χρόνων καὶ πάνω τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλεγοῦν δημοτικοὶ ἢ κοινοτικοὶ σύμβουλοι (οχι ὅμως καὶ δήμαρχοι). Στὶς δημοτικὲς ἐκλογές τοῦ 'Απριλίου 1951 ψήφισαν συνολικὰ 734.750 γυναῖκες καὶ ἔξελέγησαν 71 δημοτικοὶ καὶ 56 κοινοτικοὶ σύμβουλοι γυναῖκες, σὲ σύνολο περίπου 40.000 συμβούλων.

Τέλος μὲ τὸ νόμο 2151 τοῦ 1952 ἔξομοιώθηκαν οἱ 'Ελληνίδες μὲ τοὺς ἄνδρες καὶ ἀπέκτησαν τ-λ-ῆρες δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν καὶ νὰ ἐκλέγωνται καὶ στὶς βουλευτικὲς ἐκλογές. Οι 'Ελληνίδες ψήφισαν γιὰ πρώτη φορὰ στὶς ἐπαναληπτικὲς βουλευτικὲς ἐκλογές τῆς Θεσσαλονίκης τὸν 'Ιανουάριο τοῦ 1953, ὅπότε καὶ ἔξελέγη ἡ πρώτη 'Ελληνίδα βουλευτίνα.

'Απὸ τὸ 1956 καὶ ὑστερα ψηφίζουν ὅλες οἱ 'Ελληνίδες μὲ χωριστοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους καὶ, στοὺς μεγάλους οἰκισμούς, σὲ χωριστὰ ἐκλογικὰ τμῆματα. Οἱ γυναῖκες ύποψηφίες εἶναι σχετικά λίγες.

γ) Καταργοῦνται καὶ ἄλλες ἀνισότητες

'Αφοῦ ἐπικυρώθηκε ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα ἡ Διεθνὴς σύμβαση γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς γυναικας, καταργήθηκαν τὸ 1954 καὶ 1955 μὲ εἰδικοὺς νόμους καὶ ἄλλες ἀνισότητες μεταξὺ τῶν δύο φύλων. "Ετσι οἱ γυναῖκες σήμερα :

- γίνονται δικαστίνες καὶ συμβολαιογράφοι,
- γίνονται ἔνορκοι στὰ ὅρκωτὰ δικαστήρια,
- παρίστανται μάρτυρες στὰ συμβόλαια,
- γίνονται δικαστικοὶ ἀντιπρόσωποι στὶς ἐκλογές, ἐνῶ ὡς τότε δὲν εἶχαν κανένα ἀπὸ τὰ δικαιώματα αύτά.

Τὴν τελευταίαν καὶ πιὸ σημαντικὴν κατάκτησην τῶν γυναικῶν θὰ τὴ βροῦμε στὶς πανηγυρικὲς διακηρύξεις τῶν ἄρθρων 4 παρ. 2 καὶ 22 παρ. τοῦ νέου Συντάγματος, ὅπου ἀναγράφονται τὰ ἔξῆς :

«”Ελληνες καὶ Ἐλληνίδες ἔχουν **ἴσα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις**» καὶ «Πάντες οἱ ἐργαζόμενοι **ἀνεξαρτήτως φύλου** ἢ ἀλληγορικῶν διακρίσεως δικαιοῦνται **ἴσης ἀμοιβῆς** δι’ **ἴσης ἀξίας ἐργασίαν**».

ΤΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

§ 14. ΤΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Στὴν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδα ἡ δημοκρατία ἦταν εὔκολο νὰ λειτουργήσῃ ἀμεσα, δηλαδὴ μὲ τὴ συμμετοχὴ ὅλων τῶν πολιτῶν στὴν «ἐκκλησία τοῦ δήμου». Ἡ γνώμη ποὺ συγκέντρωνται τὶς περισσότερες ψήφους, δηλαδὴ τὴν **πλειοψηφία**, ἐπικρατοῦσε.

Ἡ δημοκρατία αὐτὴ λέγεται **ἀμεση**, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ σήμερα στὰ κράτη μὲ τὰ πολλὰ ἑκατομμύρια κατοίκους. Στὴν Ἀγγλία τὸ θέμα αὐτὸν λύθηκε ἐδῶ καὶ ἀρκετοὺς αἰῶνες μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ θεσμοῦ τῆς **ἀντιπροσωπίας** τοῦ λαοῦ, δηλαδὴ μὲ τὸ σύστημα νὰ ἀσκοῦνται οἱ ἔχουσις ἀπὸ τὸ λαὸ διὰ μέσου τῶν ἀντιπροσώπων του — βουλευτῶν — ποὺ ἐκλέγονται ἐπίτηδες γι’ αὐτὸν σκοπό.

§ 15. ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

Ἐφ’ ὅσον οἱ πολίτες δὲν μποροῦν ν’ ἀναπτύξουν καθένας χωριστὴ πολιτικὴ δράση, οὕτε καθένας νὰ ψηφίζῃ τὸν ἑαυτό του, εἶναι φυσικὸ τοι θὰ ἐνωθοῦν πολλοὶ μαζί, γιὰ νὰ σχηματίσουν πολιτικὲς ὁμάδες ἢ ὅργανώσεις, μέσα στὶς δόποις συνδέονται εἴτε μὲ κοινὲς ἰδέες καὶ

προγράμματα, είτε μὲ κοινὴ πίστη πρὸς ἐναν δρισμένο ἀρχηγό. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ σχηματίστηκαν τὰ πολιτικὰ κόμματα, ποὺ εἶναι οἱ Ἰσχυρότεροι διμαδικοὶ παράγοντες, μὲ τοὺς δόποίους ὁ πολίτης ἐκφράζει τὴ θέλησή του.

1. Εἰδη κομμάτων. Τὰ κόμματα ὡς ὅργανώσεις τῶν πολιτῶν ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν πραγματοποίηση δρισμένων πολιτικῶν σκοπῶν ἀπὸ τὸ κράτος, διακρίνονται γιὰ τὶς ἐπιδιώξεις τους ἢ γιὰ τὶς κοινὲς ίδεες τῶν μελῶν τους. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι φυσικὸ ὅτι, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση διαφόρων ιδεολογικῶν τοποθετήσεων, οἱ ἄνθρωποι θὰ διαιροῦνται σ' ἑκείνους ποὺ ἐπιζητοῦν τὴ μεταβολὴ τοῦ Ἰσχύοντος συστήματος καὶ σὲ ἄλλους ποὺ ἐπιδιώκουν τὴ διατήρησή του, τὰ κόμματα μποροῦν νὰ καταταγοῦν ἀνάλογα σὲ δύο μεγάλες κατηγορίες: στὰ λεγόμενα δεξιά καὶ τὰ λεγόμενα ἀριστερὰ κόμματα. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν καὶ ἀποχρώσεις στὶς δύο αὐτὲς γενικές κατατάξεις, ποὺ χαρακτηρίζονται ὡς **κεντρῶα** κόμματα. Ἡ δόνομασία δεξιά, ἀριστερὰ ἢ κέντρο καθιερώθηκε ἀπὸ τὶς θέσεις ποὺ εἶχαν καταλάβει τὰ ἀντίστοιχα κόμματα στὶς αἰθουσες τῶν κοινοβουλίων.

Κάθε δημοκρατούμενη χώρα ἔχει τουλάχιστον δύο ἢ συχνὰ καὶ περισσότερα κόμματα, μὲ διάφορες δόνομασίες καὶ διάφορες ἀποχρώσεις συντηρητικῶν ἢ προοδευτικῶν προγραμμάτων.

2. Σημασία τῶν κομμάτων. Τὰ κόμματα ἀποτελοῦν τὸν κυριότερο παράγοντα λειτουργίας τῆς Βασιλῆς καὶ τῶν κυβερνήσεων, γιατὶ ἐνσαρκώνουν οὐσιαστικὰ τὴ θέληση τοῦ λαοῦ. Τὰ κόμματα καταρτίζουν τοὺς συνδυασμούς τῶν ὑποψηφίων βουλευτῶν καὶ, μετὰ τὶς ἐκλογές, δὲ ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῆς πλειοψηφίας, ποὺ εἶναι γνωστός, γίνεται πρωθυπουργὸς καὶ ὑποδεικνύει ἑκείνους ποὺ θὰ γίνουν ὑπουργοί. Ἐτσι καθοδηγοῦν τὴ νομοθεσία καὶ τὴν κυβέρνηση, ἀφοῦ ἄλλωστε ἔχουν χαράξει, συνήθως ἀπὸ πρίν, τὴν πολιτικὴ ποὺ πρόκειται νὰ ἐφαρμόσουν, ὅταν θὰ καταλάβουν τὴν ἔξουσία. Ἐξάλλου τὰ κόμματα ἐπηρεάζουν, συνήθως, καὶ τὸν τύπο καὶ μὲ αὐτὸν τὴν κοινὴ γνώμη.

Τὰ κόμματα, σὰν γενικοὶ ὅργανισμοὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου μέσα στὸ σημερινὸ κράτος, διαδραματίζουν συχνὰ σπουδαῖο ρόλο καὶ πολλὲς φορὲς εὐεργετοῦν, ἐπειδὴ συγκεντρώνουν, τὴ δύναμη τῶν πολιτῶν ποὺ ἀλλιῶς θὰ ἔμενε ἀνοργάνωτη καὶ δὲν θὰ κατόρθωνε νὰ ἐπιτύχῃ μόνη της τοὺς πολιτικοὺς καὶ κοινωνικοὺς σκοπούς ποὺ ἐπιδιώκει, οὔτε νὰ προστατεύσῃ τὰ γενικότερα συμφέροντα τοῦ λαοῦ.

3. Καταγωγὴ τῶν κομμάτων. Τὰ κόμματα ἐμφανίστηκαν γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἀγγλία, ὅπου ἡδη ἀπὸ τὸ 1660 οἱ συντηρητικοὶ δύναστηκαν Τόρρις καὶ οἱ φιλελεύθεροι Οὐίγοι. Σήμερα στὴν Ἀγγλία τὰ δυὸ μεγάλα κόμματα, εἰναι τὸ συντηρητικὸ καὶ τὸ ἑργατικὸ (σοσιαλιστικό). Στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς σχηματίστηκαν ἀπὸ τὸ 1783 δύο μεγάλα κόμματα, τὸ δημοκρατικὸ καὶ τὸ ρεπουμπλικανικό, ποὺ εἰναι καὶ σήμερα τὰ ἕδια ποὺ ἐναλλάσσονται στὴν ἔξουσίᾳ.

4. Διεθνῆ κόμματα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κόμματα ποὺ ἀναπτύχθηκαν σὲ κάθε χώρα, ὑπάρχουν καὶ κόμματα ποὺ εἰναι κοινὰ σὲ δλες τὶς χῶρες καὶ συνδέονται διεθνῶς μεταξύ τους. Αύτὰ εἰναι τὰ σοσιαλιστικά, ποὺ ὑπερτονίζουν τὸν διεθνῆ χαρακτήρα τους καὶ τὰ κομμουνιστικὰ ποὺ πολὺ συχνὰ τοποθετοῦν τὸ χαρακτήρα τους αὐτὸ πάνω ἀπὸ τὸ ἔθνικὸ συμφέρον τῶν ἐπιμέρους πατρίδων.

Καὶ τὰ δύο ἔχουν πρόγραμμα τὴ ριζικὴ μεταβολὴ τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ συστήματος καὶ τὴν ἀναδιοργάνωσή του πάνω σὲ ἄλλες βάσεις, μὲ τὴν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας στὰ μέσα παραγωγῆς (π.χ. τὰ ἐργοστάσια, τὰ ὀγροκτήματα, τὶς Τράπεζες κλπ.).

Ἄλλὰ τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα ἐπιδιώκουν τὸ σκοπὸ αὐτὸ μὲ τὴ χρησιμοποίηση δημοκρατικῶν μέσων, ὅπως οἱ ἐκλογὲς καὶ ἡ πολιτικὴ δργάνωση, ἐνῷ τὰ κομμουνιστικὰ κόμματα ἐπιδιώκουν τοὺς ἕδιους σκοποὺς μὲ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ σημερινοῦ καθεστῶτος καὶ τὴν ἐπιβολὴ τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου.

§ 16. ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τὰ Ἑλληνικὰ Συντάγματα ἀπὸ τὸ 1821 ὡς τὸ 1864 δὲν ἀνέφεραν τὴν λέξη κόμμα καὶ τὴν ἀγνοοῦσαν, ἀν καὶ ἀποτελοῦσε μιὰ ζωντανὴ πραγματικότητα. Εἰναι ἀξιοσμέιωτο ὅτι καὶ μετὰ τὴν καθιέρωση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος ἀπὸ τὸν Χαρλαο Τρικούπη πάλι δὲν συναντᾶμε καμιὰ ρητὴ διάταξη στὰ Συντάγματα τοῦ 1911, 1927 ἢ 1952, ποὺ νὰ ἀναφέρῃ τὰ κόμματα. Μόνο δὲ κανονισμὸς τῆς Βουλῆς ὅριζε ὅτι οἱ κοινοβουλευτικὲς Ἐπιτροπές συγκροτοῦνται ἀνάλογα μὲ τὴν δύναμη τῶν κομμάτων.

Τὸ νέο Σύνταγμα μας τοῦ 1975 ἀντίθετα μὲ τὰ προηγούμενα ρυθμί-

ζει στὸ ἄρθρο 29 μὲ κάθε δυνατὴ λεπτομέρεια τὴν ἴδρυση καὶ τὴν λειτουργία τῶν κομμάτων. Σύμφωνα μὲ τὴν διάταξη αὐτὴ οἱ "Ελληνες πολῖτες ποὺ ἔχουν ἐγγραφῆ στοὺς ἑκλογικοὺς καταλόγους καὶ μποροῦν νὰ ψηφίσουν στὶς βουλευτικὲς ἑκλογές, μποροῦν νὰ ἴδρυσουν ἢ νὰ γίνουν μέλη σὲ πολιτικὰ κόμματα. Τὰ κόμματα ὅμως αὐτὰ πρέπει μὲ τὴν δράση τους νὰ ὑπηρετοῦν τὴν ἐλεύθερη λειτουργία τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

"Οσοι δὲν εἶναι ἀκόμη ἑκλογεῖς, γιατὶ δὲν ἔχουν φθάσει στὴν νόμιμη ἡλικία, μποροῦν νὰ μετέχουν στὰ τμήματα νέων, ποὺ λειτουργοῦν μέσα στὰ κόμματα.

Γιὰ πρώτη φορὰ ἐπίστης προβλέπεται στὸ Σύνταγμα ὅτι τὸ κράτος μπορεῖ νὰ ἔνισχύσῃ καὶ οἰκονομικὰ ἔνα κόμμα, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, ποὺ ὅμως ἀκόμη δὲν ἔχει ψηφιστῇ. Ἐπίστης δὲ ἵδιος νόμος μπορεῖ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὰ κόμματα νὰ δημοσιεύουν τὸν ἀπολογισμὸ γιὰ τὰ ἔξιδα ποὺ ἔκαναν στὶς ἑκλογές, ἀναφέροντας συγχρόνως καὶ ἀπὸ ποὺ βρῆκαν τὰ χρήματα, γιὰ νὰ καλύψουν τὰ ἔξιδα αὐτά. Ἡ διάταξη αὐτὴ ἔχει σκοπὸ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν ἀνεξαρτησία τῶν κομμάτων, γιατὶ οἱ δαπάνες γιὰ κάθε ἑκλογὴ εἶναι τόσο τεράστιες, ὥστε πολὺ συχνὰ τὰ κόμματα ἀναγκάζονται νὰ καταφύγουν σὲ χρηματοδότες, οἱ ὅποιοι εἶναι πιθανὸν νὰ ζητήσουν ἀνταλλάγματα (προστατευτικοὺς νόμους, φορολογικὲς διευκολύνσεις καὶ ἄλλα), ὅταν τὸ κόμμα ποὺ βοήθησαν κερδίσῃ τὶς ἑκλογές καὶ γίνη κυβέρνηση.

Τὸ ἵδιο μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸν ὑποψήφιους βουλευτές.

"Ἡ πιὸ πάνω διάταξη τοῦ ἄρθρου 29 ἀφορᾶ ὅλους τοὺς "Ελληνες, οἱ ὅποιοι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο παροτρύνονται νὰ μετέχουν στὴ ζωὴ τῶν πολιτικῶν κομμάτων. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ δρισμένα πρόσωπα, στὰ ὅποια τὸ Σύνταγμα ἀπαγορεύει νὰ συμμετέχουν στὶς ἑκδηλώσεις τῶν πολιτικῶν κομμάτων, χωρὶς νὰ τὸν ἀπαγορεύῃ νὰ εἶναι μέλη μὴ ἐνεργά.

Τὰ πρόσωπα αὐτὰ εἶναι:

- οἱ στρατιωτικοὶ γενικά,
- τὰ ὅργανα τῶν σωμάτων ἀσφαλείας,
- οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι,
- οἱ ὑπάλληλοι τῶν δήμων, κοινοτήτων καὶ δημοσίων ὅργανων.

Σύνθεση τῶν κομμάτων

Στὴ χώρα μας τὰ κόμματα ἦταν, γιὰ πολλὲς δεκαετηρίδες, καὶ εἶναι ἀκόμη ὡς σήμερα, μερικὰ τουλάχιστον, δργανώσεις γύρω ἀπὸ ἔναν ἀρχηγὸ μὲ πανελλήνιο γόητρο ποὺ στηρίζεται σὲ τοπικοὺς παράγοντες.

’Απὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Τρικούπη, δηλαδὴ γύρω στὸ 1870, ἀρχισαν νὰ σχηματίζωνται μεγάλα κόμματα μὲ προγράμματα. Τὰ δυὸ μεγάλα κόμματα, ποὺ διεκδικοῦσαν ἐπὶ δεκαετίες τὴν ἔξουσία ἦταν τὸ Λαϊκὸ ποὺ ἰδρύθηκε τὸ 1915 καὶ τῶν Φιλελευθέρων ποὺ Ἰδρυσε τὸ 1910 δ ’Ελευθέριος Βενιζέλος. ’Απὸ τὸ 1924 κι ὑστερα σχηματίστηκαν μικρότερα κόμματα μὲ διάφορες ἀποχρώσεις ἀλλὰ περίπου ὅμοιες Ἱδεολογικὲς ἀρχές. Τὸ 1919 δημιουργήθηκε καὶ τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα ‘Ελλάδος ποὺ ὅμως διαλύθηκε ἀπὸ τὸ κράτος ἐπὶ πολλὰ χρόνια, ἀλλὰ νομιμοποιήθηκε πάλι τὸ 1974.

§ 17. KOINOBΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Τὸ κοινοβουλευτικὸ σύστημα βασίζεται στὴν ἀρχὴ ὅτι μιὰ κυβέρνηση μπορεῖ ν’ ἀναλάβῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἔξουσία, μόνο ὅταν στηρίζεται στὴν ψῆφο ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς. Τὸ κοινοβουλευτικὸ σύστημα ἀποτελεῖ σήμερα ἓνα πρόσθετο στοιχεῖο δημοκρατοποιήσεως τοῦ πολιτεύματος, γιατί, μὲ τὴν ἐφαρμογὴ του, ἔξαρταται πιὰ ὅχι μόνο ἡ νομοθετικὴ ἔξουσία ἀλλὰ καὶ ἡ κυβέρνηση ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῆς Βουλῆς, δηλαδὴ οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὴ θέληση τῆς πλειοψηφίας τοῦ λαοῦ.

Τὸ κοινοβουλευτικὸ σύστημα ἀναπτύχθηκε ἀρχικὰ στὴν ’Αγγλία, ἐξ αἰτίας δρισμένων ιστορικῶν γεγονότων, καὶ ἔφτασε σὲ μεγάλη αἴγλη ἴδιως τὸν περασμένον αἰώνα, τὴν ἐποχὴ δηλαδὴ τοῦ Γλάρδστωνα καὶ τοῦ Δισράελι. Πάντοτε ὅμως ἐφαρμόστηκε στὴν ’Αγγλία, χωρὶς νὰ πάρη τὴ μορφὴ γραπτοῦ νόμου.

Ο κοινοβουλευτισμὸς στὴν Ἑλλάδα

Στὴ χώρα μας τὸ κοινοβουλευτικὸ σύστημα ἀρχισε νὰ ἐφαρμόζεται ἀπὸ τὸ 1875, ὅταν δ Γεώργιος Α’ ἔξεφώνησε στὴ Βουλὴ τὸν περιφήμο βασιλικὸ λόγο, ποὺ εἶχε συντάξει δ Τρικούπης. Στὸν λόγο

αύτὸν ἀναφέρθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἡ ἀνάγκη, κάθε κυβέρνηση, ποὺ ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχή, νὰ ἔχῃ τὴν «δεδηλωμένην» (δηλαδὴ τὴν ἐκ τῶν προτέρων, τὴν φανερὴν) ἐμπιστοσύνη τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ δύναμέται ἀπὸ τότε, «ἀρχὴ τῆς δεδηλωμένης». Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἑκείνη ἴσχυσε καὶ ὡς ἔθιμο, ἄγραφο ἀλλὰ ἴσχυρό, ἡ ἀρχὴ, ὅτι δὲ ἀνώτατος ἀρχῶν εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἐκλέγῃ τὸν πρωθυπουργὸν καὶ τοὺς ὑπουργούς του, ἀλλὰ ἡ κυβέρνηση ποὺ σχηματίζουν αὐτοὶ πρέπει νὰ ἔμφανιστῇ στὴ Βουλὴ καὶ νὰ πάρῃ τὴν ψῆφο ἐμπιστοσύνης τῆς, γιατὶ διαφορετικὰ δὲν μπορεῖ νὰ παραμείνῃ στὴν Ἀρχή. Ἔτσι, στὴν ούσια, ἡ κυβέρνηση ὑποδεικνύεται ἀπὸ τὸ κόμμα ποὺ ἔχει τὴν πλειοψηφία στὴ Βουλὴ. Τὸ κοινοβουλευτικὸ σύστημα καθιερώθηκε καὶ πιὸ ἐπίσημα μὲ τὰ Συντάγματα τοῦ 1927 καὶ τοῦ 1952 καὶ σήμερα μὲ τὸ ἄρθρο 83 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975.

Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο αὐτό, δ κοινοβουλευτισμὸς ρυθμίζεται στὴ χώρα μας πάνω στὶς ἑξῆς βάσεις :

—Ἡ κυβέρνηση, ἀλλὰ καὶ χωριστὰ καθένας ἀπὸ τοὺς ὑπουργούς, πρέπει νὰ ἔχουν τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς Βουλῆς. Ἡ κυβέρνηση ὁφείλει, μόλις σχηματιστῇ, νὰ ἔμφανιστῇ στὴ Βουλὴ καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ αὐτὴν «ψῆφο ἐμπιστοσύνης». Μπορεῖ ὅμως καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωση αὐτὴ νὰ ζητήσῃ καὶ ὅποτεδήποτε ἄλλοτε κρίνη σκόπιμο τὴν ψῆφο ἐμπιστοσύνης.

—Ἡ Βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγχῃ τοὺς ὑπουργοὺς γιὰ κάθε πράξη ποὺ ἀφορᾷ στὴν ἀρμοδιότητά τους καὶ οἱ ὑπουργοὶ εἶναι ὑποχρεωμένοι ν' ἀπαντήσουν στὸν ἔλεγχο αὐτόν. Ἡ Βουλὴ, ἀν δὲν ἰκανοποιηθῇ ἀπὸ τὴν ἀπάντηση τοῦ ὑπουργοῦ, μπορεῖ νὰ τὸν ἔξαναγκάσῃ σὲ παραίτηση.

—Ἡ δυσπιστία πρὸς τὴν κυβέρνηση ἐκφράζεται μὲ τρόπο κατηγορηματικό· δηλαδὴ : α) πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπογραφῇ ἀπὸ τὸ 1/6 τῶν βουλευτῶν καὶ νὰ περιέχῃ ὅλα τὰ θέματα ποὺ θὰ συζητηθοῦν, β) δὲν μπορεῖ νὰ ὑποβληθῇ, ἀν δὲν περάσουν τούλαχιστον **6 μῆνες** ἀπὸ τότε ποὺ ἀπορρίφθηκε ὅλη πρόταση δυσπιστίας (ἄρθρ. 83 παρ. 2), ἐκτὸς ἀν θὰ τὴν ὑπογράψῃ τούλαχιστον ἡ πλειοψηφία τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, γ) ἡ συζήτηση πάνω στὴν πρόταση δυσπιστίας δὲν μπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πάνω ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες (ἄρθρ. 83 παρ. 4).

‘Η ψηφος έμπιστοσύνης πρὸς τὴν κυβέρνηση πρέπει νὰ ἔγκριθῇ ἀπὸ τὴν «ἀπόλυτο πλειοψηφία τῶν παρόντων βουλευτῶν» ἢ ὅποια ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰναι κατώτερη ἀπὸ τὰ 2/5 «τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ αὐτῶν». Στὴν ψηφοφορία συμμετέχουν καὶ οἱ ὑπουργοὶ καὶ ὑφυπουργοί, ἐφ' ὅσον εἰναι μέλη τῆς Βουλῆς (ἄρθρ. 83 παρ. 7).

Παρ' ὅλες τὶς παρὰ πάνω αὐστηρὲς διατάξεις, ἡ σημερινὴ μορφὴ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν παλιά, δεδηλωμένη τοῦ Τρικούπη, γιατὶ σήμερα τὸ Σύνταγμα δὲν ἀπαιτεῖ ἡ κυβέρνηση νὰ σχηματίζεται ἀπαραίτητα ἀπὸ τοὺς βουλευτὲς τοῦ κόμματος τῆς πλειοψηφίας. Μπορεῖ νὰ προέρχεται ἐπίστης καὶ ἀπὸ τὴν μειοψηφία καὶ νὰ κυβερνᾶ μὲ τὴν «ἀνοχὴ» τῆς Βουλῆς ἢ καὶ νὰ σχηματιστῇ μὲ δηλωμένο σκοπὸν νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴ καὶ νὰ προκηρύξῃ νέες ἐκλογές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

A. ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Τὸ γεγονὸς ὅτι δὲ ἀνθρωπος ζῆι σὲ μία κοινωνίᾳ ἐπιβάλλει ὑποχρεώσεις πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Οἱ ἀνθρωποι δργάνωσαν τὴν κοινωνίαν καὶ σχημάτισαν τὰ κράτη, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὸ σύνολο τοῦ πληθυσμοῦ, γιὰ νὰ ζοῦν καλύτερα. «Ἐγένετο μὲν ἡ πολιτεία τοῦ ζῆιν ἐνεκα, ὑπάρχει δὲ τοῦ εὗ ζῆιν ἐνεκα», ἔλεγε δὲ Ἀριστοτέλης. Ή διλότητα αὐτή, γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς σκοποὺς τῆς καὶ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν εὐημερία τῆς, ἐπιβάλλει στὰ μέλη τῆς καθήκοντα πολλαπλά: λ.χ. τὸ καθῆκον νὰ πληρώνωμε φόρους, νὰ στρατευώμαστε, νὰ ψηφίζωμε καὶ ἄλλα. Τὸ σπουδαιότερο ὅμως, τὸ μοναδικὸ μᾶλλον, καθῆκον τοῦ πολίτη ἀπέναντι στὸ κράτος, γιατὶ ἀπ' αὐτὸ προκύπτουν ὅλα τὰ ἄλλα, εἰναι δὲ ὑπακοὴ στοὺς νόμους.

Ἡ ὑποταγὴ ἐνὸς ἐλεύθερου λαοῦ στοὺς νόμους καὶ στὶς νόμιμες ἔξουσίες, ὅταν τὸ κράτος εἰναι δργανωμένο δημοκρατικὰ μὲ τὶς ἀρχὲς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ἐλευθερίας, δὲν ἔχει τὴν ἐννοια ὅτι δ λαὸς ὑποδουλώνεται. Ἀντίθετα δ πολίτης ὑπακούει στὸν ἴδιο τὸν ἐαυτό του. Καὶ αὐτὸ εἰναι ποὺ διακρίνει τὸ **κράτος δικαίου** ἀπὸ τὸ κράτος τῆς βίας καὶ αὐθαιρεσίας. Ἐκεῖνοι ποὺ πίστεψαν πρὸς στιγμὴ στὸ ἀπατηλὸ σύνθημα «ἡσυχία καὶ τάξη» θὰ κατάλαβαν γρήγορα πόσο δίκαιο ἔχει δ Σοφοκλῆς ὅταν λέει στὴ «Φαίδρα» του ὅτι : «Δὲν ὑπάρχει καμία ἀσφάλεια σὲ καμιὰ πόλη, ὅταν ποδοπατοῦνται τὸ δίκαιο καὶ δὲ γνώση καὶ ὅπου ἔνας τύραννος πολυλογάς ἀρπάζει στὰ πανοῦργα χέρια του τὴν ἀρχὴν καὶ μὲ τὸν τρόμο τοὺς πολίτες κυβερνᾶ.»

«οὐ γάρ ποτ' ἂν γένοιτο ἀν ἀσφαλῆς πόλις, ἐν δὲ τὰ μὲν δίκαια καὶ τὰ σώφρονα λάγδην πατεῖται, κωτίλος δὲ ἀνὴρ λαβὼν πανοῦργα κέντρα κηδεύει πόλιν».

Κάθε κρατική έξουσία άπορρέει άπό τὸν λαό. Γι' αύτό, ὅταν τὸ Σύνταγμα ἀναθέτῃ τὴν τήρησή του στὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἐλλήνων, ἐννοεῖ ὅτι ὁ λαός, γνωρίζοντας πώς μὲ τὸ Σύνταγμα ἐκφράζεται ἡ δική του θέληση, δὲ θὰ θελήση νὰ τὸ παραβιάσῃ.

'Εξ ἄλλου ἡ τήρηση τοῦ Συντάγματος καὶ ἡ ὑπακοὴ στοὺς νόμους δὲν εἶναι μόνο **καθῆκον** ἀλλὰ καὶ **συμφέρον** τοῦ πολίτη. Γιατὶ κάθε ἀνθρωπὸς ποὺ ζῇ σὲ ἐλεύθερη χώρα, ἀπολαμβάνει, χάρη στὸ γεγονὸς αὐτό, πολυάριθμες ὑπηρεσίες ἀπὸ τὴν χώρα του. Εἶναι ἔμπορος; "Αν δὲν ἐπικρατοῦσε ἡ τάξη, ποὺ τὴν ἔξασφαλίζουν οἱ νόμοι καὶ τὰ δικαστήρια, ἀλλὰ καὶ ἡ συνδρομὴ τῶν ἀλλων πολιτῶν, τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα θὰ λεηλατοῦσαν τὸ κατάστημά του. Εἶναι ὑπάλληλος; "Αν οἱ πολίτες ἀρνηθοῦν νὰ πληρώνουν τοὺς φόρους, θὰ χάσῃ τὴν θέση του καὶ θὰ πεινάσῃ. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς προστασίας, ποὺ ἡ δλότητα παρέχει σὲ καθένα ἀπὸ τὰ μέλη της χωριστά, καὶ γι' αὐτὸ ἀντλεῖ τὴ δύναμη της ἀπὸ τὴν ὑποταγὴ τῶν ἀτόμων στὴν κοινὴ θέληση. 'Η ἀμυνα τῆς γενικῆς ἐλευθερίας στηρίζεται ἀκριβῶς στὸ γεγονὸς ὅτι κάθε πολίτης θεληματικὰ θυσιάζει ἔνα μέρος τῆς ἐλευθερίας του γιὰ τὸ κοινὸ καλό.

'Ο νόμος, καὶ ὅταν ἀκόμη φαίνεται ἀδικος γιὰ ἔναν ὄρισμένο πολίτη, εἶναι ἐν τούτοις νόμος καὶ ὅλοι ὁφείλουν νὰ ὑποτάσσωνται σ' αὐτόν. Στὸν «Κρίτωνα», τὸν ἔξαίσιο πλαστωνικὸ διάλογο, ἐμφανίζονται οἱ ἀθηναϊκοὶ νόμοι στὸ Σωκράτη καὶ λένε : «Δοκεῖ σοι οἴόν τε ἔτι ἐκείνην τὴν πόλιν εἶναι καὶ μὴ ἀνατετράφθαι, ἐν τῇ αἰ γενόμεναι δίκαιοι μηδὲν ἴσχύουσι, ἀλλὰ ὑπὸ ίδιωτῶν ἄκυροι τε γίγνονται καὶ διαφθείρονται; ... ἡμεῖς γάρ σε γεννήσαντες, ἐκθρέψαντες, παιδεύσαντες, μεταδόντες ἀπάντων ὅν οἰοί τ' ἡμεν καλῶν σοι καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι πολίταις, ὅμως προαγορεύομεν τῷ ἔξουσίαν πεποιηκέναι Ἀθηναίων τῷ βουλομένῳ, ἐπειδὰν δοκιμασθῆ καὶ ἵδη τὰ ἐν τῇ πόλει πράγματα καὶ ἡμᾶς τοὺς νόμους, φὸ ἄν μη ἀρέσκωμεν ἡμεῖς, ἔξειναι λαβόντα τὰ αὐτοῦ ἀπίέναι, ὅπου ἄν βούληται, ἔχοντα τὰ αὐτοῦ, ὃς δ' ἄν ὑμῶν παραμείνῃ, δρῶν, ὃν τρόπον τὴν πόλιν διοικοῦμεν, ἥδη φαμὲν τοῦτον ὡμολογηκέναι ἔργω, ἡμῖν, ἢ ἄν ἡμεῖς κελεύωμεν». (Νομίζεις, Σωκράτη, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἔνα κράτος, ὅταν οἱ ἀποφάσεις του εἶναι ἀνίσχυρες καὶ ὅταν οἱ ίδιῶτες τὶς περιφρονοῦν καὶ τὶς ποδοπατοῦν ; 'Εμεῖς σὲ γεννήσαμε, σὲ ἀναθρέψαμε, σὲ ἀναπτύξαμε, δίνοντας σ' ἐσένα ὅπως καὶ στοὺς ἄλλους

πολίτες ὅτι καλὸς εἴχαμε. Καὶ ἀφήνομε ἐλεύθερο ὅποιον δὲν εὔχαριστοῦμε, νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν τόπο μας καὶ νὰ ἔγκατασταθῇ ἄλλοῦ. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θὰ μείνη, ἀφοῦ ἔξετάσῃ μὲ ποιὸν τρόπο ἐμεῖς διοικοῦμε καὶ δικάζομε, θὰ ύποχρεωθῇ νὰ κάνη ἐκεῖνο ποὺ θὰ τὸν διατάξωμε.)

Ἄλλὰ ἡ ύπακοὴ στοὺς νόμους δὲν ἀποκλείει τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτη νὰ προσφεύγῃ στὰ δικαστήρια ἢ τὰ διοικητικὰ ὅργανα καὶ νὰ ἀμύνεται μὲ κάθε νόμιμο μέσο ἐναντίον τῆς ἀδικίας ποὺ τοῦ ἔγινε, ζητώντας τὴν ίκανοποίησή του. Ἀντίθετα μάλιστα, κάθε ἐλεύθερος πολίτης ἔχει τὸ καθῆκον νὰ διαμαρτύρεται γιὰ τὴν ἀδικία καὶ νὰ μὴν τὴν ἀνέχεται δουλικά, ἀλλὰ νὰ προβάλῃ τὶς δίκαιες ἀπαιτήσεις, τὶς ἀντιρρήσεις καὶ τὰ παράπονά του, καὶ νὰ συντελῇ ἔτσι στὴν ἐπικράτηση τοῦ δικαίου. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία εἶναι τὸ πτολυτιμότερο ἀγαθό, οἱ πολίτες ὁφείλουν νὰ τὴν ύπερασπίζουν ἀπὸ κάθε ἐπιβουλέα ποὺ θέλει νὰ τὴν καταργήσῃ μὲ τὸ πρόσχημα πώς θὰ ἐπιβάλῃ «τὴν ἡσυχία καὶ τὴν τάξη». «Ἐνας μεγάλος Ἰσπανός, δ Ὁρτέγκα ύ Γκάσετ, ἔλεγε ὅτι : «Τάξη δὲν θὰ πῇ καταπίεση ποὺ ἐπιβάλλεται σὲ μιὰ κοινωνία ἀπέξω, ἀλλὰ ἰσορροπία ποὺ πραγματοποιεῖται ἀπὸ μέσσα». Γιὰ νὰ ύπαρξη κράτος καὶ κοινωνία, χρειάζεται ἡ συνδρομὴ ὅλων μαζὶ τῶν πολιτῶν καὶ καθευδρὸς χωριστά.

Τὴν ύποχρέωση αὐτὴ τοῦ πολίτη πρὸς τὸ κράτος τὴν ἐκφράζει ἡ διάταξη τοῦ ἄρθρου 25 παρ. 4 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 μὲ τὰ ἔξης λόγια : «Τὸ κράτος δικαιοῦται νὰ ἀξιώνῃ παρ’ ὅλων τῶν πολιτῶν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ χρέους τῆς κοινωνικῆς καὶ ἑθνικῆς ἀλληλεγγύης.»

B. ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Ἡ ύλοποίηση τῶν ύποχρεώσεων τοῦ κράτους πρὸς τὸν πολίτην φανερώνεται μὲ τὴν σημασία ποὺ δίνει τὸ Σύνταγμα στὸ κύριο γνώρισμα τῆς δημοκρατίας: τὶς ἀτομικὲς ἐλευθερίες τοῦ πολίτη καὶ τὰ κοινωνικὰ δικαιώματά του.

1. Τὶ εἶναι ἀτομικὲς ἐλευθερίες

‘Ατομικὲς ἐλευθερίες εἶναι ἔνα τρίπτυχο ποὺ τὸ ἀποτελοῦν τὰ πολιτικά, τὰ ἀστικά καὶ τὰ ἀτομικά δικαιώματα.

Καὶ τὸ Σύνταγμά μας τοῦ 1975, ὅπως ἄλλωστε καὶ τὰ παλαιότερα Ἑλληνικὰ καὶ τὰ Συντάγματα τῶν περισσότερων δημοκρατικῶν χωρῶν, κατοχυρώνει τὰ δικαιώματα αὐτὰ σ' ἔνα ἴδιαίτερο κεφάλαιο ποὺ παλαιότερα εἶχε τὸν τίτλο «Δημόσιον δίκαιον τῶν Ἑλλήνων» ἐνῶ σήμερα ὀνομάζεται «ἀτομικὰ καὶ κοινωνικὰ δικαιώματα» καὶ περιέχει τὰ ἄρθρα 4 - 25. «Ολα αὐτὰ τὰ ἄρθρα ἀναφέρονται στὶς ἑλεύθερίες τοῦ Ἑλληνα πολίτη, καθὼς καὶ ὅσων ζοῦν μέσα στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο.

'Αναφέρονται ὅμως — καὶ αὐτὸς εἰναι ἐξ ἵσου σημαντικὸ — καὶ στὰ δρια ποὺ σταματᾶ ἡ ἐπέμβαση τοῦ κράτους στὴ ζωὴ τῶν ἀτόμων. 'Ἡ ἀρχὴ ὅτι οἱ ἀτομικὲς ἑλευθερίες ἔχασφαλίζονται ὅχι μόνον γιὰ τοὺς "Ἑλληνες ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ξένους ἐκφράζεται ρητὰ μὲ τὴ διάταξη τοῦ ἄρθρου 5 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 ποὺ λέγει ὅτι «Πάντες οἱ εὐρισκόμενοι ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας ἀπολαύουν ἀπολύτου προστασίας τῆς ζωῆς τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἑλευθερίας των, ἀνεξαρτήτως ἔθνικότητος, φυλῆς ἢ γλώσσης καὶ θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν πεποιθήσεων».

Εἰδικότερα, ὅσον ἀφορᾶ τοὺς ξένους ποὺ διώκονται στὸν τόπο τους γιὰ τὴν πολιτικὴ τους δράση καὶ τοὺς ἀγῶνες τους γιὰ τὴν ἑλεύθερία, ἡ ἀμέσως ἐπόμενη παράγραφος ὁρίζει νὰ μὴν ἐκδίδωνται αὐτοὶ στὴν χώρα τους (ὅταν διώκωνται ἀπὸ ποινικὰ δικαστήρια ἢ στρατοδικεῖα), ἐφ' ὅσον ἔχουν καταφύγει στὴν 'Ἑλλάδα ζητώντας πολιτικό ἄσυλο.

'Η πρόσφατη ἐμπειρία τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἤταν πολιτικοὶ ἔξοριστοι στὶς ξένες χῶρες, στὸ διάστημα τῆς ἐπταετίας ποὺ κυβερνοῦσε τὴ χώρα μας ἢ χούντα, ἔκαναν τοὺς "Ἑλληνες νομοθέτες νὰ θέλουν νὰ προστατεύσουν, ὅλους, ὅσους ἔχουν ἀνάλογη τύχη, γιατὶ στὴ χώρα τους ἔχει ἐπικρατήσει ἡ βία.

'Η κατοχύρωση τῶν ἀτομικῶν ἑλευθεριῶν εἰναι ἄλλωστε καὶ σήμερα ἀκόμη τὸ νόημα ὅλων τῶν ἀπελευθερωτικῶν πολέμων καὶ κινημάτων· ὅτι δηλαδὴ ἡ κρατικὴ ἔξουσία, ὅσο καὶ ἂν εἰναι ἔξοπλισμένη καὶ ἔξοπλίζεται κάθε μέρα καὶ πιὸ πολύ, ἔχει ἀπέναντί της τὸν πολίτη ποὺ δὲ διαθέτει τίποτε ἀλλο παρὰ ἔνα τελευταῖο, μὰ ἀκαταμάχητο ὅπλο: τὴν ἄρνησή του νὰ ὑποταχθῇ σὲ ὅποιοδήποτε εἶδος τύραννου, ἔξωτερικὸ ἢ ἐσωτερικό. Τὸ ὅπλο αὐτὸς οἱ λαοὶ προσπαθοῦν νὰ τὸ κατοχυρώσουν μὲ γραπτές διατάξεις στὰ Συντάγματά τους. "Οσοι

θέλησαν μὲ τὴ βία καὶ τὸν ἀπαραίτητο σύμμαχό της, τὸ ψέμα, νὰ καταλύσουν τὰ Συντάγματα, θὰ καταλήξουν τελικὰ σὲ παράλογη χρήση τῆς βίας τους καὶ σὲ αὐτοκαταστροφή.

"Ας δοῦμε ὅμως μὲ τὴ σειρά τους τὰ τρία αὐτὰ δικαιώματα ποὺ ἔξασφαλίζει τὸ Σύνταγμα.

Πολιτικὰ δικαιώματα ἔχουν μόνο οἱ "Ελληνες πολίτες καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ὅχι ὄλοι, ἀλλὰ μόνο ὅσοι ἔχουν δρισμένη ἡλικία. Αὔτα εἶναι τὰ δικαιώματα τῆς ψήφου, τὸ νὰ είναι κανεὶς υποψήφιος γιὰ αἱρέτα ἀξιώματα, νὰ κληρώνεται ἔνορκος στὰ δρκωτὰ δικαστήρια, νὰ διορίζεται δημόσιος υπάλληλος ἢ νὰ γίνεται ἐκδότης ἐφημερίδας.

Άστικὰ δικαιώματα ἔχουν ὄλοι οἱ "Ελληνες, ἀνεξάρτητα ἀπὸ φύλο ἢ προσόντα, καθὼς καὶ οἱ ξένοι ποὺ εἶναι ἐγκαταστημένοι στὴν 'Ελλάδα. Αὔτα εἶναι: τὸ δικαίωμα νὰ συνομολογῇ κανεὶς νομικές πράξεις, νὰ ἀποκτᾶ περιουσία, νὰ ἔξασκῃ ἔνα ἐπάγγελμα κλπ. Όρισμένα ἀστικὰ δικαιώματα δὲν παρέχονται σὲ ὄλους τοὺς ξένους, ὅπως ἐπίσης δὲν ἀναγνωρίζονται στοὺς ἀνήλικους "Ελληνες, οὕτε στοὺς φρενοβλαβεῖς.

Οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες τέλος παρέχονται σὲ κάθε πρόσωπο ποὺ βρίσκεται μέσα στὰ ὅρια μιᾶς χώρας, εἴτε εἶναι πολίτης τοῦ κράτους εἴτε ξένος ὑπήκοος.

2. Ιστορία καὶ σημερινὴ ξεξέλιξη τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν

Οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες, μὲ τὴν ἔννοια ποὺ τοὺς δίνομε σήμερα, ἀποτελοῦν κατάκτηση καὶ δικαίωμα τῶν τελευταίων κυρίως χρόνων, ἔστω καὶ ἀν δρισμένες ἀπὸ αὐτὲς ἔχουν τὶς ρίζες τους σὲ παλαιότερες ἐποχές, π.χ. στὴν 'Αγγλίᾳ μὲ τὸ δόγμα habeas corpus καὶ στὴν Γαλλίᾳ μὲ τὶς ιστορικὲς ἀρχὲς καὶ διακρύξεις τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

'Ακόμη καὶ στὴν ἀρχαία 'Ελλάδα — στὴν ἀθηναϊκὴ δημοκρατία, οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες, μὲ τὴν ἔννοια ποὺ τοὺς δίνομε σήμερα, ἦταν ἀνύπαρκτες καὶ ἀκατανόητες.

Τὸ μόνο ούσιαστικὸ δικαίωμα ποὺ διέθεταν οἱ ἀρχαῖοι 'Αθηναῖοι ἦταν ἡ συμμετοχὴ τοῦ πολίτη στὴν ἀσκηση τῆς πολιτικῆς, δηλαδὴ ἡ συμμετοχὴ στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου. "Άλλες ἐλευθερίες καὶ δικαιώματα δὲν ἦταν γνωστά. Τὸ κράτος ἦταν πανίσχυρο καὶ συγκέντρωνε ὅλες τὶς ἔξουσίες στὰ χέρια τῶν ἀρχόντων καὶ κανένας δὲν διανοήθηκε

πώς μπορούσαν νά περιοριστοῦν τὰ τρομακτικά δικαιώματα τῆς κρατικῆς έξουσίας γιὰ χάρη τῶν πολιτῶν.

Πρώτη καὶ διστακτικὴ προσπάθεια νά ἀναγνωριστῇ καὶ νά κατοχυρωθῇ ἔνα ἐλάχιστο ἀπὸ τὰ δικαιώματα αὐτὰ ἐκδηλώθηκε πρὶν ἀπὸ τέσσερεις αἰῶνες στὴν Ἀγγλία, ὅταν, παρὰ τὴν σοβαρὴ ἀντίθεση τῶν τότε βασιλέων, καθιερώθηκε τὸ περίφημο δόγμα τοῦ *habeas corpus*. Πρόκειται γιὰ τὸ δικαίωμα κάθε πολίτη νά εἴναι ἀσφαλής ἀπὸ αὐθαίρετες καταδιώξεις, συλλήψεις καὶ περιορισμούς καὶ νά μπορῇ νά καταφεύγῃ στὴ δικαιοσύνη, ὅταν παραβιάζεται τὸ δικαίωμα αὐτὸ. Στὴν ἕδια τὴν Ἀγγλία ἐφαρμόστηκε ὅχι πολὺ ἀργότερα, ἔνας ἄλλος βασικὸς κανόνας τοῦ δικαίου, ὅτι δηλαδὴ ἡ ποινὴ πρέπει νά ὑπάρχῃ *πρὶν* ἀπὸ τὴ διάπραξη τοῦ ἀδικήματος.

Αὐτοὶ οἱ κανόνες ὅμως καὶ τὰ βασικὰ δικαιώματα δὲν εἶχαν κατορθώσει νά ἀπλωθοῦν πέρα ἀπὸ τὰ βρετανικὰ νησιά. Χρειάστηκε νὰ γίνη ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση μὲ τὴν περίφημη **διακήρυξη** τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη τοῦ 1789, γιὰ νὰ καθιερωθοῦν διαδοχικὰ οἱ ἐλευθερίες τοῦ πολίτη καθὼς καὶ ἡ **ἀτομική**, ἡ **δικαστική**, ἡ **νομοθετική** καὶ ἡ **φορολογική** **ἰσότητα** ὅλων τῶν ἀτόμων.

Οἱ ἀρχὲς αὐτὲς ἀποτελοῦν σήμερα τὴν ούσια καὶ τὴ βάση κάθε ἐλεύθερου καὶ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καί, ἀπὸ τὴν ἀποψῃ αὐτή, ὑπῆρξε πολύτιμη, σχεδὸν μοναδικὴ ἡ συνεισφορὰ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως στὴν καθιέρωση καὶ στὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν.

Βέβαια οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες καὶ Ἰδίως τὸ δικαίωμα τῆς ιδιοκτησίας καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐπαγγέλματος εἶχαν ἀπὸ τότε ὑποστῆ πολλοὺς περιορισμούς καὶ σ' αὐτὰ ἀκόμη τὰ φιλελεύθερα κράτη, γιατὶ ἡ ἀπειρότητη ἀνάπτυξη τῶν ἐλευθεριῶν αὐτῶν δημιουργεῖ κινδύνους γιὰ τὴ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ. "Ετσι π.χ., σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ ὅτι κάθε ἀτομο διαθέτει ἐλεύθερα τὸν ἔαυτό του, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν νόμοι ποὺ ἀπαγορεύουν τὴν ἐργασία στὰ παιδιά κάτω τῶν 14 χρόνων ἢ στὶς ἐπίτοκες γυναῖκες.

Γενικότερα μποροῦμε νὰ ποῦμε πώς ἡ σημερινὴ κοινωνία προσπαθεῖ νὰ βρῇ τὴν εὐημερία της μὲ τὸν συνδυασμὸ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς κοινωνικῆς **ἰσορροπίας**. Ἡ τάση στὰ φιλελεύθερα κράτη ὡς τὸ τέλος τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου ἥταν ὅτι πρέπει νὰ ἐνισχυθοῦν οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες.

Μετά τὸ 1920 ὅμως ἄρχισε νὰ πνέῃ διαφορετικὸς ἄνεμος. Σὲ ὁρίσμένα κράτη, ὅπως ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γερμανία, ὅπου ἐπικράτησε ὁ φασισμός, καταργήθηκαν ἐντελῶς οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες. Τὸ σοβιετικὸ κράτος τὶς κατάργησε ἐπίστης, ξεκινώντας ὅμως ἀπὸ διαφορετικὲς ἐπιδιώξεις. Στὶς παλαιὲς ὅμως κοιτίδες τοῦ εὐρωπαϊκοῦ φιλελευθερισμοῦ, τὴν Ἀγγλία καὶ τὴ Γαλλία, οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες διατηρήθηκαν ἀμείωτες. 'Ο Β' παγκόσμιος πόλεμος, ποὺ ἤταν ἔνας ἀγώνας τῶν λαῶν ἐναντίον τῆς βίας τοῦ φασισμοῦ, ἔδωσε παγκόσμιο χαρακτήρα στὰ αἰτήματα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας. Ἀκόμη καὶ ὅσο διαρκοῦσε ὁ Β' παγκόσμιος πόλεμος, ὑπογράφηκε ἀπὸ τοὺς συμμάχους ὁ «Χάρτης τοῦ Ἀτλαντικοῦ» (1941), γιὰ νὰ διακηρύξῃ ὅτι «ὔπερτατος πολεμικὸς καὶ μεταπολεμικὸς σκοπὸς τῶν συμμάχων εἰναι ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸ φόβο, τὴν ἀνάγκη καὶ τὴ φτωχεία». Τὸ ἴδανικὸ αὐτὸ ἀπεικονίζεται καὶ στὸ «χάρτη τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν», ποὺ ὑπογράφηκε στὸν "Αγιο Φραγκίσκο τῆς Ἀμερικῆς τὸ 1945 καὶ κυρώθηκε ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα μὲ τὸ νόμο 585 τοῦ 1945. (Τὸ κείμενό του παρατίθεται στὸ παράρτημα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ).

Στὸ χάρτη τῶν Ἡνωμένων 'Ἐθνῶν δὲν ἀπαριθμοῦνται ἔνα πρὸς ἔνα τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα καὶ οἱ ἐλευθερίες. Αὐτὸ ἔγινε ὕστερ' ἀπὸ τρία χρόνια ἀπὸ τὴν «Οἰκουμενικὴ διακήρυξη τῶν Ἡνωμένων 'Ἐθνῶν», ποὺ ψήφισε ἡ Γενικὴ Συνέλευση τοῦ ΟΗΕ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1948. 'Η 'Ἐλλάδα εἰναι ἀπὸ τὰ πρῶτα κράτη ποὺ ὑπόγραψαν τὴν οἰκουμενικὴ διακήρυξη, ποὺ δχι μόνο ἐπαναλαμβάνει τὶς γνωστὲς ἀτομικὲς ἐλευθερίες, ἀλλὰ ἀναγνωρίζει ἐπίσης καὶ ἄλλα δικαιώματα, ὅπως εἰναι ἡ προστασία τῆς μητέρας καὶ τοῦ παιδιοῦ, ἡ ἔξασφάλιση ἀνεκτοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, ἡ ἔργασία, ἡ συμμετοχὴ στὴν ἀπόλαυση καὶ τὴν καλλιέργεια τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τέχνης καὶ ἄλλα.

Οἱ λεγόμενες «κλασικές», δηλαδὴ οἱ παλαιὲς ἀτομικὲς ἐλευθερίες, περιλαμβάνονται καὶ στὴ «Σύμβαση τῆς Ρώμης», ποὺ ὑπογράφηκε ἀπὸ διάφορα εὐρωπαϊκὰ κράτη τὸ 1950 καὶ ἐπικυρώθηκε ἀργότερα ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα μὲ τὸ νόμο 2329 / 1953. 'Η σύμβαση αὐτή, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς οὐσιαστικὲς διατάξεις γιὰ τὴν κατοχύρωση τῶν ἐλευθεριῶν, προχωρεῖ στὴ σύσταση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ δικαστηρίου ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ποὺ ἐδρεύει τώρα στὸ Στρασβούργο. Σ' αὐτὸ μποροῦν νὰ καταφεύγουν κράτη, δργανώσεις ἡ ἴδιωτες, ὅταν παραβιάζωνται ἔνα ἡ περισσότερα ἀπὸ τὰ δικαιώματα ποὺ κατοχυρώνει ἡ σύμβαση.

3. Οι άτομικές έλευθερίες στήν Έλλάδα

Τὸ Σύνταγμα καθιερώνει: α) τὴν ἀτομικὴν ἰσότητα μὲ τὰ ἄρθρα 4 παρ. 1 καὶ 2 καὶ 5. (οἱ Ἑλλῆνες εἰναι ἵσοι ἀπέναντι τῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας), β) τὴν φορολογικὴν ἰσότητα μὲ τὸ ἄρθρο 4 παρ. 5 (ὅλοι συνεισφέρουν στὰ δημόσια βάρη ἀνάλογα μὲ τὶς δυνάμεις τους), γ) τὴν δικαστικὴν ἰσότητα μὲ τὸ ἄρθρο 8 (οὐδεὶς στερεῖται ἀκων τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου δριζομένου δι' αὐτὸν δικαστοῦ) καὶ δ) τὶς ἀτομικές έλευθερίες, ποὺ διαιροῦνται στὴ σωματικὴ ἔλευθερία, τὴν ἔλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ τὴν ἔλευθερία νὰ ἐκδηλώνη κανεὶς τὶς σκέψεις του.

Θὰ ἔξετάσωμε πιὸ κάτω μία πρὸς μία τὶς έλευθερίες αὐτές.

§ 18. ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Σ' αὐτὴν ὑπάγονται εἰδικότερα:

1. Ἡ προσωπικὴ ἀσφάλεια

Τὸ Σύνταγμα δρίζει στὸ ἄρθρο 5 παρ. 3 ὅτι «ἡ προσωπικὴ ἔλευθερία εἶναι ἀπαραβίαστος. Οὐδεὶς καταδιώκεται, συλλαμβάνεται, φυλακίζεται ἢ ἄλλως πως περιορίζεται εἰ μὴ ὅπόταν καὶ ὅπως δὲ νόμος δρίζει».

Καθιερώνεται δηλαδὴ ἡ γενικὴ ἀρχὴ ὅτι κανένα ὅργανο τοῦ κράτους (ἀστυνομία, ἀνακριτής κλπ.) δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ περιορίσῃ τὴ σωματικὴ ἔλευθερία τοῦ ἀτόμου, ἀν δὲν ὑπάρχῃ εἰδικὸς νόμος ποὺ νὰ τὸ ἐπιτρέπῃ καὶ μάλιστα μὲ δρισμένες ἐγγυήσεις, ὥστε νὰ προλαμβάνεται ἡ αὐθαιρεσία.

Νόμοι ποὺ περιορίζουν τὴν σωματικὴν ἔλευθερία εἶναι λ.χ. οἱ στρατολογικοί, οἱ ὑγιεινομικοί, ποὺ σκοπὸν ἔχουν τὴν πρόληψη μιᾶς ἐπιδημίας (καραντίνα), οἱ νόμοι γιὰ τὴν τροχαία κίνηση, γιὰ τὴν μετανάστευση καὶ ἄλλοι.

Οἱ περιορισμοὶ ὅμως αὐτοὶ εἶναι γενικοὶ καὶ δὲν στρέφονται ἐναντίον δρισμένων προσώπων.

Μπορεῖ ὅμως ὁ περιορισμὸς νὰ στρέφεται καὶ ἐναντίον δρισμένου προσώπου, ὅταν αὐτὸν καταδιώκεται γιὰ ἀξιόποινη πράξη. Ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ὡς πρὸς τὴν ποινικὴ δίωξη τὸ Σύνταγμα δὲν ἀφήνει τοὺς νό-

μους νὰ ρυθμίζουν αὐθαίρετα τὸν ἀναγκαῖο περιορισμὸ τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ δρίζει τὸ ἵδιο μὲ τὸ ἄρθρο 6 τὰ ἔξῆς:

α) Κατ' ἀρχὴν ἔνα πρόσωπο ἐπιτρέπεται νὰ συλληφθῇ μόνο κατὰ δύο τρόπους: ἐπ' αὐτοφώρῳ, δηλαδὴ τῇ στιγμῇ ποὺ διαπράττει τὸ ἔγκλημα, ἢ κατόπιν «ἡτιολογημένου δικαστικοῦ ἐντάλματος συλλήψεως», ποὺ κοινοποιεῖται στὸ διωκόμενο τῇ στιγμῇ ποὺ τὸν συλλαμβάνουν.

β) Μετὰ τὴν σύλληψή του, ἐπ' αὐτοφώρῳ ἢ μὲ ἐνταλμα, ὁ πολίτης πρέπει νὰ προσαχθῇ ἀμέσως — τὸ πολὺ μέσα σὲ 24 ὥρες — στὸν ἀνακριτή.

γ) 'Ο ἀνακριτής ὀφείλει, τὸ ἀργότερο μέσα σὲ τρεῖς ἡμέρες, νὰ ἐκδώσῃ «ἐνταλμα προφυλακίσεως» γιὰ τὸν συλληφθέντα ἢ νὰ τὸν ἀπολύσῃ, ἃν δὲν προκύψουν στοιχεῖα ἐναντίον του. 'Η προφυλάκιση πάντως δὲν μπορεῖ νὰ διαρκέσῃ περισσότερο ἀπ' ὅσο δρίζει ὁ νόμος. Οἱ προφυλακισμένοι γιὰ κοινὰ ἔγκλήματα μποροῦν, ὑπὸ ὄρους, νὰ ζητήσουν ν' ἀπολυθοῦν προσωρινά, ὡσότου ἐκδικασθῇ ἢ ὑπόθεσή τους, καὶ ἀφοῦ καταβάλουν σχετικὴ χρηματικὴ ἐγγύηση·

δ) "Αν ἡ προθεσμία παρέλθῃ ἀπρακτῇ, ἃν δηλαδὴ ὁ ἀνακριτής δὲν ἀπολύσῃ τὸν πολίτη ποὺ ἔχει συλληφθῇ ἢ δὲν ἐκδώσῃ ἐνταλμα προφυλακίσεως μέσα σὲ τρεῖς ἡμέρες, τότε ὀφείλει κάθε δεσμοφύλακας, διευθυντής φυλακῶν ἢ διποιοσδήποτε ἄλλος στρατιωτικὸς ἢ πολιτικὸς ὑπάλληλος, ποὺ ἔχει τὴν φύλαξη τοῦ κρατουμένου, νὰ τὸν ἀπολύσῃ «παραχρῆμα» (ἄρθρο 6 παρ. 3).

Τὸ Σύνταγμα προβλέπει ὅτι οἱ παραβάτες τῶν διατάξεων αὐτῶν τιμωροῦνται «ἐπὶ παρανόμῳ κατακρατήσει» καὶ ὅτι ὑποχρεοῦνται ἐπὶ πλέον «εἰς τὴν ἀνόρθωσιν πάστης ζημιάς προσγενομένης εἰς τὸν παθόν» τα καὶ τὴν ἰκανοποίησιν αὐτοῦ διὰ χρηματικοῦ ποσοῦ, ὡς ὁ νόμος «δρίζει» (ἄρθρο 6 Παρ. 3). Αὔτὸ σημαίνει ὅτι ὁ πολίτης ποὺ ὑπέστη ἄδικα τέτοια μεταχείριση καὶ ζημιώθηκε ἀπὸ τὴν παράνομη κατακράτησή του ἔχει δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωση.

Παραβάτες μποροῦν νὰ εἰναι: ὁ ἀστυνομικὸς ποὺ συνέλαβε τὸν πολίτη, ὁ ἀνακριτής ποὺ δὲν τὸν ἔξέτασε ἢ ὁ δεσμοφύλακας ποὺ δὲν τὸν ἀπόλυσε. Δὲν εἰναι ἀνάγκη ἢ κατακράτηση τοῦ πολίτη νὰ ἔγινε μὲ δολία προσάρεση. Εἰναι ἀρκετὸ τὸ γεγονός ὅτι γνώριζαν οἱ ὑπάλληλοι αὐτοὶ πώς ἡ κατακράτηση ήταν παράνομη. 'Εκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν εὔθυνη τῶν κρατικῶν ὑπάλληλων ἀπέναντι τοῦ ἀτόμου ποὺ κρατή-

θηκε παράνομα, ἔχει καὶ τὸ κράτος εὐθύνη ἀπέναντί του. Τὸ Σύνταγμα δόριζει ὅτι εἰδικὸς νόμος θὰ ρυθμίσῃ τὴν ὑποχρέωση τοῦ κράτους νὰ ἀποζημιώνῃ ὅσους προφυλακίστηκαν ἢ καταδικάσθηκαν ἢ στερήθηκαν μὲ ἄλλο τρόπο τὴν προσωπική τους ἐλευθερία παράνομα (ἄρθρο 7 παρ. 4).

2. Ἡ ἀσφάλεια τοῦ ἀτόμου ἀπὸ αὐθαίρετη ποινικὴ καταδίωξη

Τὸ Σύνταγμά μας, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα Συντάγματα, καθιερώνει τὴν ἀρχὴν ὅτι, γιὰ νὰ θεωρηθῇ μία πράξη ἀδίκημα, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ νόμος, ποὺ νὰ τὴν χαρακτηρίζῃ ὡς ἀδίκημα καὶ νὰ ὁρίζῃ ταυτόχρονα καὶ τὴν ποινή της (ἄρθρο 7 παρ. 1). ‘Ο νόμος αὐτὸς πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πρὶν τελεσθῇ ἢ πράξη (nulla poena sine lege). Τὸ ἄρθρο 7 μάλιστα προχωρεῖ καὶ σὲ ἐπεξήγηση τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, μὲ τὴ φράση: «βαρυτέρα ποινὴ οὐδέποτε ἐπιβάλλεται κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς πράξεως», γιὰ νὰ προλάβῃ ἐνδεχόμενη ἄλλης μορφῆς παράβαση τῆς βασικῆς αὐτῆς ἀρχῆς.

Τὰ δικαστήρια ποὺ ἐπιβάλλουν τὶς ποινὲς εἶναι τὰ τακτικὰ δικαστήρια, ποὺ ἔδρεύουν σὲ μιὰν δρισμένη πόλη καὶ λειτουργοῦν, ἔστω καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχουν κατὰ καιροὺς ὑποθέσεις γιὰ νὰ δικάσουν. Τὸ Σύνταγμα ἀπαγορεύει ἀπόλυτα νὰ συσταθῇ ἕκτακτο δικαστήριο μὲ εἰδικὴ ἀποστολὴ νὰ δικάσῃ δρισμένη πράξη μετὰ τὴν τέλεσή της.

Κατὰ τὸ ἄρθρο 7 παρ. 2 καὶ 3 τοῦ Συντάγματος, ἀπαγορεύονται καὶ τιμωροῦνται τὰ βασανιστήρια, δηλαδὴ οἱ σωματικὲς κακώσεις, βλάβη τῆς υγείας ἢ κάθε ἄλλη προσβολὴ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας καθὼς καὶ ἡ γενικὴ δήμευση τῆς περιουσίας, καὶ ἀποκλείεται ἐπίσης γιὰ τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα ἡ θανατικὴ ποινή, (ἐφ' ὅσον τὸ ἄρθρο αὐτὸ τοῦ Συντάγματος δὲν ἔχει ἀνασταλῆ μὲ τὸν στρατιωτικὸ νόμο).

3. Τὸ ἄσυλο τῆς κατοικίας

Οἱ Ἀγγλοι λένε: «Τὸ σπίτι μου εἶναι τὸ φρούριό μου!». Κανένας δὲ μπορεῖ, χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ ἐνοίκου, νὰ παραβιάσῃ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του, εἴτε ἴδιώτης εἶναι, εἴτε ἐκπρόσωπος τοῦ κράτους. Τὸ ἄρθρο 9 τοῦ Συντάγματος δόριζει ὅτι τὸ ἄσυλον τῆς κατοικίας εἶναι ἀπαραβίαστο καὶ ὅτι ἡ κρατικὴ ἀρχὴ ἔχει δικαίωμα νὰ ἐνεργήσῃ «κατ' οἰκον ἔρευνα» μόνο ὅταν τὸ ἐπιτρέπῃ ὁ νόμος. Οἱ παραβάτες

τῶν διατάξεων αὐτῶν τιμωροῦνται γιὰ κατάχρηση ἔξουσίας. ‘Η ποινικὴ δικονομία ἐπιτρέπει τὴν ἔρευνα, ὅταν μὲ αὐτὴ πρόκειται νὰ ἔξακριβωθῇ ἵνα ἀδίκημα ἢ ν’ ἀνακαλυφθοῦν οἱ ἔνοχοι. ‘Η ἔρευνα γίνεται πάντοτε τὴν ἡμέρα καὶ μόνο μὲ εἰδικὴ ἀδεια τοῦ ἀνακριτή. Τὴν υγίαντα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραβιασθῇ τὸ ἄσυλο τῆς κατοικίας παρὰ μόνο σὲ περίπτωση πυρκαγιᾶς ἢ πλημμύρας ἢ ὅταν φωνὲς ἀπὸ μέσα στὸ σπίτι καλοῦν σὲ βοήθεια.

§ 19. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν προστατεύει εἰδικώτερα τὰ ἔξης δικαιώματα :

1. Τὸ «ἀπόρρητο τῶν ἐπιστολῶν»

Τὸ ἄρθρο 13 τοῦ Συντάγματος δρίζει ὅτι τὸ ἀπόρρητο τῆς ἀληγοραφίας καὶ κάθε ἄλλης μορφῆς ἐλεύθερης ἐπικοινωνίας εἶναι ἀπαραβίαστο. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὅλοι οἱ ἀνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ἐκφράζουν τὶς σκέψεις τους μὲ ἐπιστολές, τηλεγραφήματα, τηλεφωνήματα ἢ ἄλλα μέσα τηλεπικοινωνίας, χωρὶς νὰ μπορῇ ὁ ποιονδήποτε κρατικὴ ἀρχὴ νὰ πληροφορηθῇ τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς κλπ. ‘Η λογοκρισία στὰ γράμματα ἐπιτρέπεται μόνο, ὅταν κηρυχθῇ ὁ στρατιωτικὸς νόμος. Οἱ ταχυδρομικοὶ ὑπάλληλοι ὅχι μόνο δὲν δικαιοῦνται ν’ ἀνοίγουν τὰ γράμματα, ὅλλα ὡὔτε ἐπιτρέπεται ν’ ἀνακοινώσουν σὲ ὁποιονδήποτε, ἀτομο ἢ κρατικὴ ἀρχή, ὅ, τι τυχὸν γνωρίζουν ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τους σχετικὰ μὲ τὴν ἀληγοραφία τῶν πολιτῶν. ’Εξ ἀλλου, καμιὰ ἀρχή, ἔκτος ἀπὸ τὴν δικαστική, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ν’ ἀνοίξῃ σφραγισμένη ἐπιστολή. ’Ἐπίσης καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ ’Οργανισμοῦ Τηλεπικοινωνιῶν (ΟΤΕ), ποὺ πληροφοροῦνται κατὰ τὴν ὑπηρεσία τους τὸ περιεχόμενο τῶν τηλεγραφημάτων καὶ τῶν τηλεφωνημάτων, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τηρήσουν ἀπόλυτη ἔχεμύθεια καὶ νὰ μὴν ἀποκαλύψουν ὅσα πληροφοροῦνται σὲ κανέναν ἀπολύτως, οὔτε σὲ ίδιωτη, οὔτε σὲ κρατικὴ ἀρχή. Εἰδικότερα γιὰ τὰ δικαστήρια τὸ ἄρθρο 13 τοῦ Συντάγματος προβλέπει ὅτι μὲ νόμο μπορεῖ νὰ ἐπιτραπῇ στὰ δικαστήρια νὰ μὴ δεσμεύωνται ἀπὸ τὸ ἀπόρρητο γιὰ λόγους ἔθνικῆς ἀσφαλείας ἢ γιὰ

νὰ ἔξακριβώσουν ίδιαιτέρως σοβαρὰ ἔγκλήματα. ‘Η τελευταία αὐτὴ διάταξις δὲν ὑπῆρχε στὰ προηγούμενα Συντάγματα καὶ ἀποτελεῖ κάποιον, ἀναγκαῖον ὕσως ὑπὸ τὶς σημερινὲς συνθῆκες, περιορισμὸν τοῦ ἀτόμου νὰ ἐπικοινωνῇ ἐλεύθερα.

§ 20. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

‘Η ἐλευθερία τῆς θρησκείας ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες ἔγγυήσεις, ὅτι τὸ κράτος δὲν θὰ ἐπεμβαίνῃ στὴν ίδιωτικὴ ζωὴ καὶ τὴν συνείδηση τῶν ἀνθρώπων. ‘Η ἐλευθερία τῆς θρησκείας καθιερώθηκε γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τὴν περίφημη «Διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη», ποὺ ἐκφράζει τὶς ἀρχὲς τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789. Στὸ Σύνταγμά μας τοῦ 1975 οἱ διατάξεις γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς θρησκείας περιλαμβάνονται στὸ κεφάλαιο περὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, καὶ εἰδικότερα στὸ ἀρθρο 13.

Στὴ χώρα μας τὸ ζήτημα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας δὲν ἔχει τόση μεγάλη σημασία ὅσο σὲ ἄλλα κράτη, γιατὶ στὴν ‘Ἐλλάδα ὑπάρχει μεγάλη θρησκευτικὴ δμοιογένεια, ποὺ αὔξηθηκε ἀκόμη περισσότερο μετὰ τὸ 1922, ὅταν ἤλθαν οἱ πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ασία καὶ ἀπεχώρησαν οἱ περισσότεροι μουσουλμάνοι ἀπὸ τὴν ‘Ἐλλάδα ὑστερ’ ἀπὸ τὴ Συνθήκη τῆς Λωζάνης τοῦ 1923. Οἱ ἐλάχιστοι ἀλλοθρησκοὶ εἶναι οἱ λίγοι ‘Ἐβραῖοι ποὺ ἀπέμειναν μετὰ τὴν δμαδικὴ ἔξόντωσή τους ἀπὸ τοὺς χιτλερικοὺς στὸν β’ παγκόσμιο πόλεμο καὶ οἱ μουσουλμάνοι στὴ Θράκη καὶ στὴ Δωδεκάνησο, ἐνῶ σὲ διαφορετικὴ κατηγορία ὑπάγονται οἱ ‘Ἐλληνες καθολικοί.

‘Αντίθετα, σὲ πολλὰ ἄλλα κράτη σημαντικὲς μερίδες τοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀλλοθρήσκους, ἐνῶ συχνὰ ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς μιᾶς χώρας εἶναι διαιρεμένος σὲ καθολικοὺς καὶ διαμαρτυρομένους.

‘Η θρησκευτικὴ ἐλευθερία στὰ φιλελεύθερα κράτη περιλαμβάνει : α) τὴν ἀρχὴ ὅτι κάθε ἀνθρωπὸς μπορεῖ νὰ πρεσβεύῃ ὅποιοδήποτε θρήσκευμα θέλει καὶ β) τὴν ἀρχὴ ὅτι ἡ λατρεία κάθε γνωστῆς θρησκείας (δηλαδὴ οἱ ἔξωτερικὲς πράξεις, ὅπως οἱ λειτουργίες, λιτανεῖες, τελετές, ἀνέγερση ναῶν κλπ.) εἶναι ἐλεύθερη, ἀρκεῖ νὰ μὴν προσβάλῃ τὴν δημοσίᾳ τάξη καὶ τὰ χρηστὰ ἥθη.

Μία μόνο ἀπαγόρευση θεσπίζει τὸ Σύνταγμα σχετικὰ μὲ τὴ θρη-

σκεία, ὅτι δὲν ἐπιτρέπει τὸν προστηλυτισμὸν (ἄρθρο 4, παρ. 5 τοῦ Συντάγματος). ‘Η ἀπαγόρευση αὐτὴ δὲν εἶναι ἄρνηση τῆς θρησκευτικῆς ἑλευθερίας, ἀντίθετα τὴν ἐπικυρώνει. ‘Ο προστηλυτισμὸς εἶναι μιὰ πράξη ἐντελῶς διαφορετική ἀπὸ τὴν ἑλεύθερη προσχώρηση σὲ μιὰν ἄλλη θρησκεία, γιατὶ μὲ αὐτὸν γίνεται προσπάθεια, μὲ διάφορες πιέσεις, βία, δόλο, πλάνη, ύποσχέσεις ἢ παροχές, νὰ πεισθῇ ὁ ἄλλος ν’ ἀλλάξῃ τὴν θρησκεία του καὶ ν’ ἀσπαστῇ τὴν θρησκεία αὐτοῦ ποὺ θέλει νὰ τὸν προστηλυτίσῃ·

2. Τὴν ἑλευθερία τῆς παιδείας

‘Η παιδεία περιλαμβάνεται στὸ Σύνταγμα μαζὶ μὲ τὶς ἀτομικὲς ἑλευθερίες, γιατὶ ὁ καθένας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μεταδώσῃ τὶς γνώσεις του μὲ τὴ διδασκαλία. ‘Η ἐκπαίδευση ὅμως εἶναι ταυτόχρονα καὶ μιὰ ύποχρέωση τοῦ κράτους, ποὺ ὀφείλει νὰ τὴν παρέχῃ δωρεάν σὲ ὅλα τὰ ‘Ελληνόπουλα.

α) ‘Η παιδεία σάν ἀτομικὴ ἑλευθερία, δηλαδὴ ἡ ἑλευθερία τοῦ ἀτόμου νὰ διδάσκῃ «κατ’ οἰκον» ἢ σὲ ἴδιωτικὰ σχολεῖα, ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἑλεύθερη ἐκδήλωση τῆς σκέψης καὶ τὴ διάδοση τῶν ἰδεῶν.

‘Η ἑλευθερία τῆς διδασκαλίας ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείει τὸ δικαίωμα τῆς πολιτείας νὰ ζητᾶ εἰδικὴ διαδικασία, π.χ. ἀδεια κρατική, γιὰ νὰ ἴρυθῃ ἴδιωτικὸ ἐκπαιδευτήριο, καὶ ν’ ἀπαιτῇ δρισμένα προσόντα (μόρφωση κλπ.) ἀπὸ αὐτούς ποὺ θὰ διδάσκουν ἢ καὶ τέλος νὰ ζητᾶ ἀπὸ τὰ ἴδιωτικὰ σχολεῖα νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὸ πρόγραμμα τῶν δημοσίων σχολείων, ἀν ἐπιθυμοῦν νὰ ἀναγνωρισθοῦν τὰ πτυχία τους σὰν ἴστοιμα μὲ τὰ πτυχία τοῦ Δημοσίου (ἄρθρο 16, παρ. 8 τοῦ Συντάγματος).

β) ‘Η παιδεία σὰν ύποχρέωση τοῦ κράτους στηρίζεται στὴν ἀρχή, ὅτι ἡ σημερινὴ δημοκρατία, ποὺ βασίζεται στὴ θέληση ὅλου τοῦ λαοῦ, πρέπει νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ πολίτες μὲ τόσες γνώσεις, ὃστε νὰ ἔχουν συναίσθηση γιὰ τὴ συμμετοχὴ τους στὴν κοινωνία καὶ τὶς εὐθύνες τὸν ἀπέναντι στὸ κράτος. Αὔτὸς εἶναι ὁ λόγος, γιὰ τὸν δόποιο καμιὰ δημοκρατία δὲν ἐπιτρέπεται πιὰ νὰ ἔχῃ πολίτες ἀναλφαβήτους, εἴτε ἀνδρες εἶναι, εἴτε γυναῖκες. Τὸ κράτος ὅχι μόνο παρέχει τὴν παιδεία σὲ ὅλους, ἀλλὰ ύποχρεώνει καὶ τὰ παιδιὰ νὰ φοιτήσουν στὰ σχολεῖα ἐπὶ ἐννέα τώρα χρόνια τουλάχιστον, δη-

λαδή τιμωρεῖ τοὺς γονεῖς ποὺ δὲν στέλνουν τὰ παιδιά τους στὸ σχολεῖο. Στὴ μεταβατικὴ διάταξη τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρεται ὅτι ἡ ὑποχρέωση τοῦ κράτους νὰ παρέχῃ δωρεάν ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευση ἐπὶ ἐννέα χρόνια σὲ ὅλα τὰ Ἑλληνόπουλα θὰ ὀλοκληρωθῇ μέσα σὲ μιὰ πενταετία ἀπὸ τότε ποὺ ἀρχίζει νὰ ἴσχύῃ τὸ Σύνταγμα, δηλαδὴ ὡς τὸ 1980. Παράλληλα ὅμως ἔχει τὸ κράτος τὸ χρέος νὰ βοηθῇ οἰκονομικὰ τὸν ἄπορο μαθητή, ἐπειδὴ κατὰ μέγα μέρος ἡ ἀδυναμία τῶν γονέων νὰ στείλουν τὰ παιδιά τους στὸ σχολεῖο προέρχεται ἀπὸ τὴν φτώχεια καὶ ὅχι ἀπὸ ἀπροθυμία ἢ κακὴ θέληση (ἄρθρο 16, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος).

3. Τὴν ἐλευθερία τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης

Τὸ ἄρθρο 16, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος ὁρίζει ὅτι «ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἔρευνα καὶ ἡ διδασκαλία τους είναι ἐλεύθεραι, ἡ δὲ ἀνάπτυξις αὐτῶν ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ κράτους». Μὲ τὴ διάταξη αὐτὴ καθορίζεται ἡ ἀρχὴ ὅτι ἡ πολιτεία ἔχει ὑποχρέωση νὰ συντηρῇ ὅσα ἱστορικὰ ἔργα τέχνης βρίσκονται στὸ ἔδαφός της, ιδρύοντας καὶ συντηρώντας μουσεῖα γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Τὸ κράτος ἐπίσης ἔχει ὑποχρέωση νὰ συντηρῇ ἡ νὰ ἐπιχορηγῇ ἀνώτερα καλλιτεχνικὰ σχολεῖα, νὰ ὑποστηρίξῃ τὴ θεατρικὴ τέχνη μὲ τὴν ἵδρυση κρατικοῦ θεάτρου ἡ μὲ ἐπιχορηγήσεις θιάσων, ποὺ διδάσκουν ἔργα τέχνης κλπ. Τὸ κράτος ἀφήνει τοὺς καλλιτέχνες ἐλεύθερους στὴν ἔξασκηση τῆς τέχνης τους, μπορεῖ ὅμως νὰ θέσῃ ὅρια στὴν ἐλευθερία αὐτή, ὅταν προσβάλλῃ τὰ δημόσια ἥθη.

‘Η φροντίδα τοῦ κράτους γιὰ τὴν ἐπιστήμη πραγματοποιεῖται μὲ τὴν ἵδρυση πανεπιστημίων ἡ ἄλλων ἀνωτέρων σχολῶν. Ἐπειδὴ ἡ ἄσκηση τῆς ἐπιστήμης είναι ταυτόχρονα καὶ ἐπάγγελμα, τὸ κράτος μπορεῖ νὰ ζητήσῃ ὄρισμένα προσόντα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θὰ τὸ ἀσκήσουν, ὅπως λ.γ. τὸ δίπλωμα τοῦ Πανεπιστημίου, τὴν πρακτικὴ ἔξασκηση κλπ. Ἀσχετα μ’ αὐτὸ ὅμως εἰδικές διατάξεις τῶν παρ. 4 καὶ 5 τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ Συντάγματος ὁρίζουν πῶς παρέχεται ἡ ἀνώτατη ἐκπαίδευση ἀπὸ ιδρύματα αὐτοδιοικούμενα, δηλαδὴ τὰ πανεπιστήμια, ὅτι τὸ ἀνώτερο καὶ κατώτερο διοικητικὸ προσωπικὸ είναι δημόσιοι λειτουργοί, ὅτι τὸ κράτος ἀσκεῖ μόνο ἐποπτεία στὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ιδρύματα’.

4. Τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτη νὰ ἀναφέρεται στὶς κρατικὲς ἀρχὲς

Τὸ ἄρθρο 10 τοῦ Συντάγματος δρίζει ὅτι «ἔκαστος ἡ πολλοὶ ὁμοῦ» ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἀπευθύνωνται μὲ ἔγγραφο πρὸς τὶς ἀρχὲς οἱ ὄποιες εἶναι ὑποχρεωμένες ν' ἀπαντήσουν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ ποὺ δὲν περιλαμβάνει μόνο τὶς αἰτήσεις πρὸς τὶς ἀρχές, ἀλλὰ καὶ τὰ παράπονα ἡ τὶς διαμαρτυρίες τὸ ἔχουν ὅχι μόνο οἱ «Ἐλληνες, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἔνοι εἶναι ἐγκαταστημένοι στὴν Ἑλλάδα. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι δφείλουν ν' ἀπαντήσουν μὲ ἔγγραφο καὶ νὰ ἐνεργήσουν ἀνάλογα. Σήμερα δ πολιτῆς ἔχει καὶ ἀλλα μέσα, γιὰ νὰ ἀμυνθῇ ἐναντίον τῆς ἐνδεχομένης αὐθαιρεσίας τῶν δημοσίων ὄργανων, ὅπως εἶναι ἡ προσφυγὴ στὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, οἱ ἐπερωτήσεις στὴ βουλὴ καὶ οἱ διαμαρτυρίες ἀπὸ τὶς στῆλες τῶν ἐφημερίδων.

§ 21. Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

«Η ἐλευθερία τῆς σκέψης ποὺ θεωρεῖται δ ἀκρογωνιαῖος λίθος ἐνὸς ἐλεύθερου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἔχει ούσιαστικὰ τὴν ἔκφραστὴ τῆς στὴν ἐλευθερία τοῦ τύπου.

Αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴ συνισταμένη τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ἐπειδὴ ἡ ὑπαρξή τῆς καὶ μόνη ἐπιτρέπει τὴν κριτικὴ καὶ τὴν καταδίκη κάθε παραβιασεως ὅλων τῶν ἀλλων ἐλευθεριῶν.

«Αν παραβιασθοῦν οἱ ἀλλες ἐλευθερίες, μπορεῖ σὲ πολλὲς περιπτώσεις ἡ παραβιαστὴ τους νὰ συγκαλυφθῇ, νὰ κρυφθῇ ἢ ἔστω νὰ φανερωθῇ μὲ μεγάλη καθυστέρηση.

«Αν ὅμως καταργηθῇ ἡ ἐλευθεροτυπία, ὅχι μόνο θὰ γίνη αὐτὸ ἀμέσως γνωστό, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον μποροῦν τώρα ἀνενόχλητα νὰ παραβιασθοῦν ἀπὸ τοὺς τυράννους ὅλες οἱ ἀλλες προσωπικὲς ἐλευθερίες. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ διαμαρτυρηθῇ, γιατὶ ἡ φωνὴ τῆς ἐλευθερίας ἀντηχεῖ σχεδὸν πάντοτε μέσα ἀπὸ τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα ποὺ ἐκφράζει ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου.

«Αποτελεῖ ὅμως ἔνα εἶδος παραδοξολογίας τὸ ὅτι αὐτὸ ποὺ ὁνομάζομε, ἀπὸ συνήθεια πλέον «ἐλευθερία τοῦ τύπου», ἔχει πάψει σήμερα νὰ ἀφορᾶ τὸν τύπο καὶ ἐπεκτείνεται καὶ στὰ νέα μαζικὰ μέσα καὶ τρόπους, μὲ τοὺς δποίους ἐκφράζονται στὴν ἐποχή μας οἱ σκέψεις.

Παλαιότερα, ὅταν λέγαμε τύπος, ἐννοούσαμε βέβαια τὶς ἐφημερί-

δες, τὰ περιοδικά, τὶς ἐπιθεωρήσεις, ἀκόμη καὶ τὰ βιβλία. Ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος πρόσθεσε τώρα καὶ νέα μέσα ποὺ μποροῦν νὰ ἔνταχθοῦν στὴ γενικὴ δονομασία «τύπος» καὶ ίδιως σ' αὐτὸ ποὺ θὰ πρέπει τώρα, γιὰ νὰ κυριολεκτήσωμε, νὰ τὸ ποῦμε καλύτερα «ἔντυπος τύπος».

Τύπος εἶναι κατ' ἄρχην ὅλα τὰ τεχνικά, χημικὰ ἢ μηχανικά μέσα, μὲ τὰ ὅποια ἐπιτυγχάνεται ἡ πολλαπλὴ ἀναπαραγωγὴ ἐνὸς κειμένου ἢ μᾶς εἰκόνας.

Πέραν αὐτοῦ ὅμως θὰ πρέπει νὰ ἔνταχθοῦν τώρα στὴν ἔννοια τύπος καὶ τὰ «ἡλεκτρονικὰ μέσα ἐνημερώσεως» δηλαδὴ τὸ ραδιόφωνο καὶ ἡ τηλεόραση.

Ἡ τρομακτικὴ διάδοση τῶν δύο αὐτῶν «μαγικῶν κουτιῶν» σὲ δλόκληρο τὸν κόσμο τοὺς ἔχει προσφέρει μιὰ σχεδὸν ὑπερφυσικὴ δύναμη. Τὴν ἐφημερίδα, τὸ περιοδικό, τὸ βιβλίο, ἂν θέλῃς τὰ ἀγοράζεις καὶ τὰ βάζεις μέσα στὸ σπίτι σου. Ἡ τηλεόραση καὶ τὸ ραδιόφωνο βρίσκονται ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ σπίτια. Τὰ βλέπουν καὶ τ' ἀκοῦν ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας ποὺ παρακολουθοῦν τὰ διάφορα προγράμματα. Καὶ ἀντίθετα πρὸς τὰ ἔντυπα ποὺ ἔκδίδονται καὶ κυκλοφοροῦν δρισμένες ἡμέρες καὶ δρισμένες ὥρες τῆς ἡμέρας, ἡ τηλεόραση καὶ τὸ ραδιόφωνο μποροῦν νὰ ἔργαζωνται καὶ νὰ προσφέρουν τὰ μηνύματά τους στὸν θεατὴ ἢ στὸν ἀκροατὴ δλόκληρο τὸ εἰκοσιτετράωρο.

Ἡ καλὴ ἢ ἡ κακὴ χρήση τους μποροῦν νὰ διαδραματίσουν ἀνυπόλογιστο ρόλο γιὰ τὴ διατήρηση ἢ τὴν κατάργηση τῆς ἐλευθερίας. Εἶναι γνωστὸ ἄλλωστε, ὅτι ὅλοι ὅσοι ἐπιδιώκουν νὰ ἀρπάξουν μὲ τὴ βίᾳ τὴν ἔξουσία καὶ νὰ διοικήσουν δικτατορικὰ ἔνα λαό, ἔχουν γιὰ πρῶτο στόχο τοῦ πραξικοπήματός τους τὴν κατάληψη τῶν ραδιοφωνικῶν καὶ τηλεοπτικῶν σταθμῶν.

Γιαύτω ἡ ἐλεύθερη, ἔντιμη καὶ μετρημένη χρήση τῶν μαζικῶν μέσων ἐπικοινωνίας ἀπὸ μιὰ δημοκρατικὴ κυβέρνηση ἀποτελεῖ ἀποφασιστικὸ στοιχεῖο τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψης καὶ τῆς ἐλευθεροτυπίας εἰδικότερα.

Ἐπειδὴ τὰ «μαζικὰ μέσα ἐνημερώσεως» ἀνήκουν συνήθως στὸ κράτος ἢ, ἀν δὲν ἀνήκουν, ἐλέγχονται πλήρως ἀπὸ αὐτό, ἡ δύναμη τους γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερη καὶ οἱ πιθανότητες νὰ χρησιμοποιηθοῦν κακῶς εἶναι πολὺ μεγάλες.

Τὸ Σύνταγμά μας τοῦ 1975 στὸ ἅρθρο 14 προστατεύει βασικὰ τὴν

έλευθερία τῶν ἐντύπων, ἀλλὰ γιὰ τὰ μαζικὰ μέσα ἐνημερώσεως, μιλεῖ σὲ εἰδικὴ διάταξη τὸ ἄρθρο 15 τοῦ Συντάγματος.³ Ενῷ ὅμως γιὰ τὸν τύπο ἀναφέρονται μὲ κάθε λεπτομέρεια οἱ λίγες περιπτώσεις ποὺ τὸ κράτος μπορεῖ νὰ πάρῃ κατασταλτικὰ μέτρα, γιὰ τὸ ραδιόφωνο καὶ τὴν τηλεόραση δρίζεται ὅτι «αἱ προστατευτικαὶ διὰ τὸν τύπον δια-»τάξεις δὲν ἔφαρμόζονται στὰ μέσα σύτὰ τῆς δημοσιότητας. Εἰδικό-»τερα ἀναφέρεται στὸ ἄρθρο 15, παρ. 2: «ἡ ραδιοφωνία καὶ ἡ τηλε-»όρασις τελοῦν ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τοῦ Κράτους, σκοποῦν δὲ »εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ ἐπ’ ἵσοις δροῖς μετάδοσιν πληροφοριῶν καὶ »εἰδήσεων». Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ἔγγυηση ποὺ ἔχουν ὅσοι ἀντιπολι-τεύονται τὴν Κυβέρνηστ, ποὺ ἔλεγχει τὸ EIPT, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ με-ταδώσουν καὶ αὐτοὶ τὶς ἀπόψεις τους γιὰ κάθε ἐπίκαιρο θέμα ἐσωτε-ρικῆς πολιτικῆς ἢ τὰ ἐκλογικά τους προγράμματα στὶς παραμονὲς τῶν βουλευτικῶν ἢ δημοτικῶν ἐκλογῶν.

“Οσο γιὰ τὸν Τύπο, ὑπάρχει ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Σύνταγμα καὶ εἰδικὸς νόμος περὶ τύπου ποὺ προστατεύει τὴν ἐλευθεροτυπία καὶ δρίζει τὶς ἐλάχιστες καὶ αὐστηρὰ περιορισμένες περιπτώσεις ποὺ ἐπιτρέπεται στὸ κράτος νὰ διατάξῃ κατασταλτικὰ μέτρα κατὰ τοῦ τύπου καὶ προ-βλέπει τὸν τρόπο ποὺ θὰ κριθοῦν, ἀπὸ εἰδικὰ δικαστήρια.

Τὸ σοβαρότερο κατασταλτικὸ μέτρο εἶναι ἡ **κατάσχεση** τῆς ἐφημε-ρίδας ποὺ γίνεται μόνο μὲ παραγγελία τοῦ εἰσαγγελέα καὶ σὲ πολὺ εἰ-δικὲς περιπτώσεις ποὺ ἀναφέρονται **περιοριστικὰ** στὸ ἄρθρο 14 παρ. 3 τοῦ Συντάγματος. Αὔτες εἶναι: α) ὅταν τὸ δημοσίευμα προσβάλλῃ τὴν χριστιανικὴ ἢ κάθε ἀλλη γνωστὴ θρησκεία, β) ὅταν προσβάλλῃ τὸ πρόσωπο τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, γ) ὅταν τὸ δημοσίευμα εἶναι ἀσεμνο καὶ προσβάλλῃ «καταφανῶς τὴν **δημοσίαν αἰδὼν**». Στὴν περίπτωση αὐτὴ τὸ Σύνταγμα ἄφησε περισσότερη ἐλευθερία στὸν νό-μο νὰ ρυθμίζῃ καὶ νὰ καθορίζῃ τὰ μέτρα καὶ τὴν περιστολὴ τῆς ἀσε-μνης φιλολογίας. ‘Ο νόμος ποὺ ψηφίσθηκε πάνω στὸ θέμα αὐτὸ ἀκο-λουθεῖ τὴ διεθνὴ σύμβαση τῆς Γενεύης γιὰ τὴν καταπολέμηση τῶν ἀ-σέμνων δημοσίευμάτων, ποὺ ἔχει ὑπογράψει καὶ ἡ ‘Ελλάς, δ) Μπορεῖ ἐπίσης νὰ ἐπιτραπῇ ἡ κατάσχεση, ὅταν ἔνα ἐντυπο δημοσιεύη πληρο-φορίες γιὰ τὴ σύνθεση τοῦ ἔξοπλισμοῦ καὶ τὴν διάταξη τῶν ἐνόπλων δυνάμεων ἢ τὴν δχύρωση τῆς χώρας. Τέλος ε) μπορεῖ νὰ κατασχεθῇ μιὰ ἐφημερίδα, ὅταν τὸ δημοσίευμα σκοτιῇ εἰς τὴν βιαίαν ἀνατροπὴν τοῦ πολιτεύματος ἢ στρέφεται κατὰ τῆς ἀκεραιότητας τῆς χώρας.

Τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου. ‘Η ἑλληνικὴ νομοθεσία περὶ τύπου ὑπάρχει ἡδη ἀπὸ τὸ 1837, ἔχει δόμως μεταρρυθμισθῆ πολλές φορὲς ἀπὸ τότε. ‘Ο νόμος ποὺ ἴσχυει σήμερα δρίζει δτὶ τιμωροῦνται ὅσοι χρησιμοποιοῦν τὸν τύπο, γιὰ νὰ διεγείρουν ἄλλους, ὥστε νὰ διαπράξουν κακουργήματα καὶ πλημμελήματα ἢ νὰ μὴν πειθαρχήσουν, γενικά, στοὺς νόμους ἢ ὅσοι προτρέπουν τοὺς πολίτες νὰ μὴν παρουσιασθοῦν, ὅταν κληθοῦν ὑπὸ τὰ ὅπλα, ἢ τοὺς στρατιῶτες νὰ παραβοῦν τὶς στρατιωτικές τους ὑποχρεώσεις. ’Επίσης τιμωροῦνται ὅσοι δημοσιεύουν ψεύτικες εἰδήσεις ποὺ μποροῦν νὰ ἐμβάλουν σὲ ἀνησυχία τοὺς πολίτες, νὰ κλονίσουν τὸ ἔθνικὸ νόμισμα (τὴ δραχμή), ὅσοι ἔξυβρίζουν ἢ δυσφημοῦν τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, ἢ τὴ Βουλὴ καὶ ὅσοι ἔξυβρίζουν ἢ χλευάζουν τοὺς ἀρχηγοὺς ἢ ἀντιπροσώπους τῶν ξένων κρατῶν. ‘Η διώξη τοῦ τύπου γίνεται πάντοτε ὕστερ’ ἀπὸ ἐντολὴ τοῦ εἰσαγγελέα καὶ οἱ ποινὲς ποὺ προβλέπονται εἰναι αὐτηρότατες.

‘Ο νόμος, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πάρα πάνω ἀδικήματα, τιμωρεῖ καὶ ὅσους δυσφημίζουν, ἔξυβρίζουν ἢ συκοφαντοῦν ὅποιονδήποτε πολίτη. ’Επίσης καὶ τὰ ἀσεμνα δημοσιεύματα ἢ εἰκόνες μποροῦν νὰ ἐπιφέρουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κατάσχεση ποὺ προβλέπει τὸ Σύταγμα, καὶ ποινὲς χρηματικὲς καὶ φυλακίσεις γιὰ τοὺς ἑδότες τῶν ἐφημερίδων.

Τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου ποὺ ἀφοροῦν στὸ δημόσιο βίο ἢ ὄρισμένα δημόσια πρόσωπα θεωροῦνται αὐτόφωρα καὶ δικάζονται ἀπὸ εἰδικὰ δικαστήρια. Τὰ ἀδικήματα ποὺ ἀφοροῦν στὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ δημοσίων ἢ μὴ δημοσίων προσώπων, ὅπως ἢ ἔξυβριση ἢ ἢ συκοφαντία, δικάζονται ἀπὸ τὰ τακτικὰ δικαστήρια.

Ἐπανορθώσεις. “Οπως προστατεύεται ὁ τύπος ἀπὸ τὶς τυχὸν παρεκτροπὲς τοῦ κράτους, ἔτσι πρέπει καὶ ὁ ἰδιώτης νὰ προστατεύεται ἀντίστοιχα ἀπὸ τὶς παρεκτροπὲς τοῦ τύπου. Γι’ αὐτὸν τὸ λόγο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ποινὴ ποὺ καθορίζει ὁ νόμος, παρέχεται καὶ μιὰ ἄλλη σπουδαία προστασία στὸν πολίτη ἑκεῖνον ποὺ θίγεται ἀπὸ ἔνα δημοσίευμα, καὶ αὐτὴ εἰναι τὸ δικαιώμα νὰ ἀπαντήσῃ. ”Αν μιὰ ἐφημερίδα ἀναγράψῃ εἰδήσεις ποὺ θίγουν, π.χ. ἔνα δημόσιο ὑπάλληλο, εἰναι ὑποχρεωμένη νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ταχύτερο τὴν ἀπάντηση τοῦ ὑπαλλήλου ἢ τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας «εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν καὶ μὲ τὰ αὐτὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα». ‘Η ὑποχρέωση αὐτὴ ὑπάρχει καὶ ὅταν ἡ ἐφημερίδα θίξῃ ἔναν ἰδιώτη. ”Αν αὐτὸς ἔχῃ πεθάνει, δοφείλει νὰ δημοσιεύσῃ τὴν ἀπάντηση τῶν συγγενῶν του. ‘Η ἐφημερίδα ποὺ ἀρνεῖται νὰ δημο-

σιεύση τὰ κείμενα αὐτὰ τιμωρεῖται μὲ μεγάλη χρηματικὴ ποινή.

‘Ο κινηματογράφος, ή φωτογραφία, ή ραδιοφωνία καὶ ἄλλα ἀνάλογα μέσα πού μεταδίδουν εἰδήσεις δὲν θεωροῦνται τύπος καὶ σ’ αὐτὰ ἐπιτρέπεται ή προληπτικὴ λογοκρισία. Ἀντίθετα στὰ δημόσια θεάματα, δηλαδὴ τὸ θέατρο, ή λογοκρισία ἐπιτρέπεται. Γιὰ τὸν κινηματογράφο, εἰδικότερα, ὑπάρχει ὑπηρεσία λογοκρισίας τῶν ταινιῶν, ποὺ κρίνει ποιές ταινίες εἶναι κατάλληλες η ἀκατάλληλες γιὰ ἀνηλίκους καὶ ποιές ταινίες πρέπει ν’ ἀπαγορευθοῦν ἐντελῶς.

§ 22. ΠΟΤΕ ΑΝΑΣΤΕΛΛΟΝΤΑΙ ΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

“Ολες οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες ποὺ ἀπαριθμήσαμε ἰσχύουν καὶ προστατεύονται σὲ κάθε περίπτωση. Ἐγγυητής τους εἶναι τὰ δικαστήρια. Μπορεῖ κατὰ καιρούς νὰ δημιουργηθοῦν ἐντελῶς ἔξαιρετικὲς περιστάσεις, ποὺ ή ἀπεριόριστη χρήση τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν μπορεῖ νὰ βλάψῃ τὰ γενικότερα συμφέροντα τῆς πολιτείας. Γ’ αὐτὸ τὸ Σύνταγμα (ἄρθρο 48) ἔχει προβλέψει σ’ αὐτές τὶς περιπτώσεις τὴν προσωρινὴ ἀναστολὴ τῶν ἐλευθεριῶν, ὡσότου παρέλθῃ ή ἀνωμαλία ποὺ προκάλεσε τὸ ἔκτακτο αὐτὸ μέτρο. ‘Η ἀναστολὴ τῶν ἐλευθεριῶν γίνεται, ὅταν κηρυχθῇ ή «κατάσταση πολιορκίας», η ὅπως λέγεται συνήθως, μὲ τὸν στρατιωτικὸ νόμο. Μὲ τὴν κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου εἶναι δυνατὸν ν’ ἀνασταλοῦν ὅλες η μόνο δρισμένες ἀπὸ τὶς διατάξεις μερικῶν βασικῶν ἄρθρων τοῦ Συντάγματος, καὶ εἰδικότερα:

α) τοῦ ἄρθρου 5, παρ. 4, ποὺ ἔξασφαλίζει ἐλευθερία κινήσεως τοῦ ἀτόμου. Μετὰ τὴν ἀναστολὴ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ μποροῦν ν’ ἀπαγορευθοῦν ταξίδια Ἑλλήνων στὸ ἔξωτερικὸ ή εἰσόδος στὴν χώρα Ἑλλήνων ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὸ ἔξωτερικό.

β) τοῦ ἄρθρου 6, ποὺ ἔξασφαλίζει τὴ σωματικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου. Μπορεῖ δηλαδὴ νὰ συλληφθοῦν καὶ νὰ προφυλακισθοῦν ἀτομα χωρὶς δικαστικὸ ἔνταλμα. Οἱ προθεσμίες γιὰ τὴν προσαγωγὴ στὸν ἀνακριτὴ δὲν ἰσχύουν.

γ) τῶν ἄρθρων 11 καὶ 12, ποὺ ἔξασφαλίζουν τὴν ἐλευθερία «τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι». ‘Η πολιτεία ἔχει σὲ περίπτωση στρατιωτικοῦ νόμου τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαγορεύσῃ τὶς δημόσιες συναθροίσεις η νὰ διαλύσῃ πολιτικοὺς η ἄλλους συλλόγους χωρὶς δικαστικὴ ἀπόφαση·

δ) τοῦ ἄρθρου 19, ποὺ κατοχυρώνει τὸ «ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν». Στὶς ἔξαιρετικὲς αὐτὲς περιπτώσεις τὸ κράτος, χρησιμοποιῶντας εἰδικοὺς ὑπαλλήλους λογοκρισίας, ἀποσφραγίζει τὶς ἴδιωτικὲς ἐπιστολές καὶ κατακρατεῖ ὅσες περιέχουν εἰδήσεις, ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ ζημιώσουν τὶς κρατικὲς ὑποθέσεις, ἢ διαγράφει τὸ ἐπιλήψιμο μέρος τῆς ἐπιστολῆς.

ε) τοῦ ἄρθρου 14, ποὺ κατοχυρώνει τὴν ἐλευθερία τοῦ τύπου. ‘Ἡ ἀναστολὴ τοῦ ἄρθρου αύτοῦ ἔχει πολὺ μεγάλη σημασία καὶ γίνεται ἀμέσως αἰσθητή, γιατὶ λογοκρίνονται οἱ ἐφημερίδες καὶ ἀπαγορεύεται νὰ δημοσιευθῇ δόποιαδήποτε εἰδῆση, ἀν δὲν τὴν ἐγκρίνῃ ἡ ὑπηρεσία λογοκρισίας.’ Ἐπίσης μπορεῖ νὰ κατασχεθῇ δόποιοδήποτε ἔντυπο, χωρὶς δικαστικὲς διατυπώσεις, καὶ γιὰ ἄλλους λόγους, ἐκτὸς ἀπὸ ἑκείνους ποὺ ἀναφέρει τὸ Σύνταγμα στὸ ἄρθρο 14.

στ) τοῦ ἄρθρου 9, ποὺ δρίζει ὅτι τὸ ἀσυλο τῆς κατοικίας εἶναι ἀπαραβίαστο. ‘Οταν ἵσχυται δικαστικὸς νόμος, ἐπιτρέπεται ἡ «κατ’ οἶκον ἔρευνα» δόποιοδήποτε καὶ γιὰ δόποιοδήποτε λόγο.’

ζ) τέλος τῶν ἄρθρων 96, παρ. 4 καὶ 97, ποὺ ἔξασφαλίζουν τὴν κανονικὴ λειτουργία τῶν τακτικῶν δικαστηρίων. Μὲ τὴν κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ Νόμου, τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα, καθὼς καὶ τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου, δὲν ὑπάγονται, ὅπως γίνεται συνήθως, στὰ τακτικὰ δικαστήρια, ἀλλὰ σὲ ἕκτακτα στρατοδικεῖα, ποὺ συγκροτοῦνται ἐπίτηδες καὶ λειτουργοῦν μόνο, ἐφ’ ὅσον διαρκεῖ ἡ κατάσταση πολιορκίας.

Ἐπειδὴ ἡ κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου εἶναι ἔνα θέμα πολὺ σοβαρὸ καὶ μπορεῖ νὰ ἔχῃ δυσάρεστες συνέπειες, τὸ Σύνταγμα (ἄρθρο 48) θέλησε νὰ προστατεύσῃ, ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερο, τὶς ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν. Γι’ αὐτὸ ἐπιτρέπει νὰ κηρυχθῇ ἡ χώρα σὲ κατάσταση πολιορκίας μόνο στὶς ἀκόλουθες περιπτώσεις: α) σὲ περίπτωση πολέμου, ἢ ἐπιστρατεύσεως ἔξαιτίας ἔξωτερικῶν κινδύνων, β) σὲ περίπτωση ποὺ ἡ δημοσία τάξη καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς χώρας ἔχουν διαταραχθῆ ἢ ἀπειλοῦνται φανερὰ ἀπὸ ἔσωτερικοὺς κινδύνους. Σὲ κάθε ἄλλη περίπτωση ἡ κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου εἶναι ἀντισυνταγματική. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ κήρυξη του δὲν μπορεῖ νὰ γίνη αὐθαίρετα ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας ἀλλὰ μόνο μὲ δρισμένους περιορισμούς.

‘Ο στρατιωτικὸς νόμος δὲν μπορεῖ νὰ διατηρηθῇ γιὰ πολὺν καιρό.

Γι' αύτὸν τὸ Σύνταγμα προβλέπει ὅτι, δὲ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας α) δὲν μπορεῖ νὰ τροποποιήσῃ τὸν στρατιωτικὸν νόμον κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἐφαρμογῆς του, β) πρέπει, ὅσο διαρκεῖ δὲ στρατιωτικὸς νόμος, νὰ φροντίζῃ γιὰ ὅσο τὸ δυνατὸν γρηγορώτερη ἀποκατάσταση τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν.

'Εφ' ὅσον δὲ στρατιωτικὸς νόμος κηρύχθηκε, γιατὶ ἄρχισε δὲ πόλεμος ἡ ἔγινε ἐπιστράτευση, αἱρεται ἀμέσως, μόλις παύση δὲ πόλεμος ἡ γίνη ἡ ἀποστράτευση. Σὲ κάθε ἄλλη περίπτωση δὲ στρατιωτικὸς νόμος αἱρεται αὐτοδικαίως 30 ἡμέρες ἀφ' ὅτου κηρύχθηκε, ἐκτὸς ἂν συνέλθη στὸ μεταξὺ ἡ Βουλὴ καὶ ἐπιτρέψῃ νὰ παραταθῇ ἡ ίσχύς του, μὲν ἀπόλυτη πλειοψηφία τῶν μελῶν τῆς. Ἡ Βουλὴ συγκαλεῖται ἀκόμη κι ἂν ἔχῃ διαλυθῆ. Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸν στὴν κατάσταση πολιορκίας είναι ὅτι ἡ φροντίδα, γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς χώρας, ποὺ σὲ δύμαλές περιστάσεις ἀνήκει στὶς διοικητικὲς ἀρχές, ἀσκεῖται ἀπὸ τὶς στρατιώκες, οἱ διποιεῖς δύμας μποροῦν νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ τὴν ἀστυνομία καὶ τὴν χωροφυλακή, γιὰ νὰ τηρήσουν τὴν τάξη στὸ ἑσωτερικὸν τῆς χώρας.

§ 23. Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Πρέπει νὰ ἔξετασθῇ χωριστά, παρ' ὅλο ποὺ ρυθμίζεται ἀπὸ τὸ Σύνταγμα μαζὶ μὲ τὶς βασικὲς ἀτομικὲς ἐλευθερίες. Τὸ ἄρθρο 17, δρίζει: «*H ιδιοκτησία τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ κράτους, τὰ ἐξ αὐτῆς δύμως δικαιώματα δὲν δύνανται νὰ ἀσκοῦνται εἰς βάρος τοῦ γενικοῦ συμφέροντος... Οὐδεὶς στερεῖται τῆς ιδιοκτησίας του εἰμὴ διὰ δημοσίαν ὀφέλειαν... πάντοτε δὲ προηγουμένης πλήρους ἀποζημιώσεως»>. Αὐτὸ δείχνει τὴν σημασία καὶ τὴν σοβαρότητα ποὺ ἀποδίδει τὸ πολίτευμά μας στὸ ζήτημα τῆς ἀτομικῆς ιδιοκτησίας καὶ τῆς προστασίας της ἀπὸ τὸ κράτος.*

Παλαιότερα ἔδιναν πολὺ μεγαλύτερη σημασία καὶ ἀξία στὴν προστασία τῆς ιδιοκτησίας, ποὺ τὴν θεωροῦσαν μάλιστα «ἱερὴ καὶ ἀπαραβίαστη».

Ο τρόπος μὲ τὸν διποιο ἀντιμετωπίζει κάθε κράτος μὲ τὸ Σύνταγμά του, καθὼς καὶ μὲ ἄλλους βασικοὺς νόμους, τὸ θέμα τῆς ιδιοκτησίας ἔχει ιδιαίτερη σημασία, γιατὶ ἀπὸ τὴν διετύπωση τῶν σχετικῶν ἀρθρῶν ξεχωρίζει ἡ κοινωνικὴ μορφὴ τοῦ πολιτεύματος, δηλαδὴ ἡν-

αύτὸν εἶναι ἀστικὸν ή σοσιαλιστικόν. Πραγματικά, στὰ σοσιαλιστικὰ καὶ κομμουνιστικὰ καθεστῶτα ή ἀτομικὴ ίδιοκτησία, ὅχι μόνον δὲν προστατεύεται, ἀλλὰ οὔτε κὰν ἀναγνωρίζεται, γιατὶ θεωρεῖται πώς εἶναι τὸ κύριο στοιχεῖο τῆς ἀνισότητας στὴν κοινωνία.

Οἱ ἵδεες περὶ τῆς ίδιοκτησίας ἐσημείωσαν μεγάλη ἔξέλιξη καὶ ἄλλαξαν σημαντικὰ μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων καὶ τώρα πιὰ ἀπὸ τὶς παλαιὲς ἀρχὲς γιὰ τὴν προστασία τῆς ίδιοκτησίας πολὺ λίγες εἶναι ἔκεινες πού διατηροῦνται.

Σήμερα ὑπερισχύει ή θεωρία ὅτι ή ίδιοκτησία δὲν εἶναι μόνο δικαίωμα, ἀλλὰ ὅτι εἶναι ταυτόχρονα καὶ κοινωνικὴ λειτουργία καὶ ὅτι γεννᾶ ὑποχρεώσεις τοῦ ίδιοκτήτη ἀπέναντι τοῦ συνόλου. Αύτὴ τὴν ἀρχὴν θεσπίζει καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 μὲ τὴν παράγραφο I τοῦ ἀρθρου 17 ποὺ ἀναφέραμε πιὸ πάνω. ‘Ο ίδιοκτήτης δηλαδὴ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ προστατεύεται ὅχι μόνο γιατὶ ἔχει φυσικὸ δικαίωμα, ἀλλὰ γιατί, σύμφωνα μὲ τὸ Σύνταγμα, εἶναι χρήσιμο στὴν κοινωνία νὰ ὑπάρχουν ίδιοκτῆτες, ὑπὸ τὸν ὄρο βέβαια νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὴν περιουσία τους μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ ὠφελῇ καὶ αὐτοὺς ἀλλὰ καὶ τὸ σύνολο.

Ἐτσι ἔξελίχθηκαν οἱ ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ίδιοκτησία, ὥστε νὰ μὴ θεωρῆται πιὰ δικαίωμα «ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον» καὶ νὰ μεταβληθῇ ἡ στάση τοῦ κράτους ἀπέναντι της. Σὰν παράδειγμα ἀναφέρομε ὅτι στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰώνα παρουσιάσθηκε ή ἀνάγκη ν' ἀπαλλοτριωθοῦν στὴν ‘Ελλάδα τὰ μεγάλα ἀγροκτήματα, ίδιως τῆς Θεσσαλίας, γιὰ ν' ἀποκατασταθοῦν ὡς μικροκαλλιεργητές οἱ ἀκτήμονες ἀγρότες (κολίγοι). Ἐπειδὴ ὅμως τὸ Σύνταγμα δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτρίωσην παρὰ μόνο γιὰ «δημοσία ἀνάγκη» καὶ ἡ ἀποκατάσταση τῶν γεωργῶν δὲν θεωρήθηκε ἀπὸ τὰ δικαστήρια δημοσίᾳ ἀνάγκη, μεταρρυθμίσθηκε τὸ 1911 τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 καὶ ἡ λέξη δημοσία ἀνάγκη ἀντικαταστάθηκε μὲ τὸν ὄρο δημοσία ὠφέλεια. Ἡ ιερότητα δηλαδὴ τῆς ίδιοκτησίας ὑποχώρησε γιὰ χάρη τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος, πρᾶγμα ποὺ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς ίδιοκτησίας ὑπάρχει καὶ γιὰ τὸ σύνολο καὶ ὅχι μόνο γιὰ τὸν ίδιοκτήτη. “Οσο προχωρεῖ ἡ ἔξέλιξη, τόσο περισσότερο πλαταίνει ἡ ἔννοια τῆς «δημοσίας ὠφελείας», γιὰ τὴν ὁποία ἐπιτρέπεται νὰ στερηθοῦν τὰ ἀτομα ἀπὸ τὴν ίδιοκτησία τους. Ἐτσι σήμερα θεωρεῖται δημοσία ὠφέλεια, ὅχι μόνον ἡ ἀποκατάσταση ἀκτημόνων, ἀλλὰ καὶ ἡ

έγκατάσταση προσφύγων, οί λαϊκές κατοικίες, τά έργοστάσια, τά σχολεῖα, οί τουριστικές έγκαταστάσεις κ.λπ. και γίνονται κάθε μέρα ἀπαλλοτριώσεις γιὰ τοὺς σκοποὺς αὐτούς.

Στὴν Ἐλλάδα σήμερα προστατεύεται ἡ ἰδιοκτησία τῶν Ἐλλήνων καὶ τῶν ξένων ἔξ ίσου. Ἀπαλλοτρίωση ἐπιτρέπεται «διὰ δημοσίαν ὥφελειαν, ὅτε καὶ ὅπως δ νόμος δρίζει».

Ἀποζημιώσεις. Τὸ κράτος δὲν μπορεῖ ν' ἀπαλλοτριώσῃ ἀκίνητο ἡ κινητὸ κτῆμα ἐνὸς ἴδιωτη, χωρὶς νὰ τὸν ἀποζημιώσῃ. Τὸ ποσὸ τῆς ἀποζημιώσεως δὲν προσδιορίζεται αὐθαίρετα ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ τακτικὰ δικαστήρια.

Μὲ ἰδιάτερες διατάξεις τοῦ ἄρθρου 18 τοῦ Συντάγματος ρυθμίζεται ἡ ἰδιοκτησία γιὰ τὶς ιαματικὲς πηγές, τοὺς ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ ρέοντα ἡ ὑπόγεια νερὰ καὶ γενικὰ τὸν ὑπόγειο πλοῦτο. Μπορεῖ μὲ νόμο νὰ δρισθῇ, λ.χ. ὅτι δὲν ἀναγνωρίζεται ἰδιωτικὴ ἰδιοκτησία πάνω στὰ ἀγαθὰ αὐτά, καὶ ὅτι, ὅταν ἀνευρίσκωνται, ἀνήκουν στὸ κράτος, χωρὶς ν' ἀποζημιωθῇ ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἑδάφους.

Εἰδικά, ἐπίσης, προβλέπεται καὶ δ περιορισμὸς τῆς ἰδιοκτησίας σὲ περίπτωση ἐπιδημίας ἡ γενικότερα ὅταν κινδυνεύῃ ἡ δημοσία ὑγεία. «Ἐτσι, π.χ. μπορεῖ ν' ἀπαγορευθῇ ἡ κατασκευὴ βόθρων, ὅπου ὑπάρχουν πηγάδια ἡ νὰ μὴ λειτουργοῦν βουστάσια, σφαγεῖα ἡ βυρσοδεψεῖα σὲ πολυκατοικημένες περιοχές.

Πνευματικὴ ἰδιοκτησία. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὑλικὴ ἰδιοκτησία, ποὺ εἶναι ἀκίνητη (ἀγροτικὰ ἢ ἀστικὰ κτήματα) ἡ κινητὴ (πράγματα, ἐμπορεύματα, αὐτοκίνητα, ἀμάξια, ζῶα καὶ ἄλλα) ὑπάρχει καὶ ἡ **πνευματικὴ** ἰδιοκτησία. Αὕτη εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὰ προιόντα τῆς πνευματικῆς του ἔργασίας, ὅπως εἶναι τὰ ἔργα ἐνὸς συγγραφέα, οἱ συνθέσεις ἐνὸς μουσουργοῦ, οἱ τεχνικὲς ἐφευρέσεις κ.λπ.

«Ἡ πνευματικὴ ἰδιοκτησία δὲν προστατεύεται εἰδικὰ ἀπὸ τὸ Σύνταγμα, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ τὴ νομοθεσία ἔτσι, ὡστε νὰ μὴν μπορῇ ἄλλος νὰ τυπώσῃ ἡ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ πνευματικὰ ἔργα χωρὶς τὴν ἄδεια ἔκεινων ποὺ τὰ δημιούργησαν.

«Ολα σχεδὸν τὰ κράτη ἔχουν, μὲ νεώτερους νόμους, παραδεχθῆ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν καὶ προστατεύουν τὰ προιόντα τῆς πνευματικῆς ἔργασίας ἐντὸς τοῦ κράτους, ὅπου δημιουργήθηκαν. Ἡ πνευματικὴ ἔργασία προστατεύεται καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς χώρας μὲ εἰδικὲς διεθνεῖς συμβάσεις.

Τὸ δικαίωμα τοῦ συγγραφέα γιὰ τὴν ἀποκλειστικὴν ἐκμετάλλευση τῶν ἔργων του ἐκφράζεται σὲ ὅλον τὸν κόσμο μὲ τὴν ἀγγλικὴν λέξην κόπυραϊτ (copyright). Ἐπίσης τὸ δικαίωμα τοῦ ἐφευρέτη, μπορεῖ, μὲ αἴτησή του, νὰ προστατευθῇ μὲ εἰδικὸ δίπλωμα εύρεσιτεχνίας (patente), ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῇ καὶ ἀπὸ ἄλλα κράτη.

ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ, ΣΩΜΑΤΕΙΑ, ΣΥΝΔΙΚΑΤΑ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

Τὰ ἄρθρα 11 καὶ 12 τοῦ Συντάγματος περιέχουν δύο ἀπὸ τὶς πιὸ ἀξιόλογες ἀτομικὲς ἐλευθερίες: «τὴν ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καὶ τὴν ἐλευθερία τοῦ συνεταιρίζεσθαι». Τὰ δικαιώματα αὐτὰ ἀνήκουν ὅχι μόνο στοὺς "Ἐλληνες, ἄλλα καὶ στοὺς ξένους, οἱ Ἕγγυήσεις ὅμως ποὺ παρέχει τὸ Σύνταγμα ἰσχύουν βασικὰ μόνο γιὰ τοὺς "Ἐλληνες.

§ 24. ΟΙ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ

Τὸ «δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι» εἶναι ἡ ἐλευθερία ποὺ ἔχει ὁ πολίτης νὰ πραγματοποιῇ πολιτικὲς συγκεντρώσεις, διαδηλώσεις, διαλέξεις ἢ ἄλλες συναθροίσεις. Τὸ ἕτομο βέβαια πρέπει νὰ διατηρῇ τὴν προσωπικότητά του, ἄλλα ἢ σημερινὴ μορφὴ τῆς ζωῆς ἀπαιτεῖ μερικὲς φορὲς τὴν ὁμαδικὴν ἐνέργεια γιὰ τὴν ἐπιτυχία ὅποιουδήποτε σκοποῦ. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐκδηλώσῃ ὁ πολίτης μόνος των τὰ φρονήματά του ἢ τὴν ἰδεολογία του. Ἡ ἐκδήλωση αὐτὴ συχνὰ ἀποκτᾶ σημασία καὶ βαρύτητα, ὅταν γίνεται ἀπὸ ὁμάδες ἀτόμων, ποὺ μποροῦν νὰ εἶναι προσωρινές, τυχαῖες ἢ συμπτωματικές, ὅπως οἱ διαδηλώσεις καὶ συναθροίσεις, ἢ διαρκείας καὶ μόνιμες, ὅπως τὰ σωματεῖα.

Τὸ Σύνταγμα προστατεύει τὴν συγκρότηση τῶν ὁμάδων αὐτῶν καὶ μὲ τὶς δυὸ μορφές. Μὲ τὸ ἄρθρο 11 δίνει τὸ δικαίωμα στοὺς "Ἐλληνες νὰ συνέρχωνται ἄλλα πάντοτε «ἡσύχως καὶ ἀόπλως» γιὰ νὰ μὴ κινδυνεύῃ τὸ δημοκρατικό πολίτευμα. Μόνο στὶς δημόσιες συναθροίσεις ποὺ γίνονται στὸ ὑπαίθρῳ ἔχει δικαίωμα νὰ παρευρίσκεται ἢ ἀστυνομία. Οἱ συναθροίσεις στὸ ὑπαίθρῳ μποροῦν νὰ ἀπαγορεύθουν, ἃν ἀπὸ αὐτὲς προκύπτῃ κίνδυνος γιὰ τὴ δημόσια ἀσφάλεια. Ἡ σχετικὴ ἀπαγόρευση τῆς Ἀστυνομίας πρέπει πάντοτε νὰ ἀναγράψῃ τὴν αἰτιολογία της.

Οἱ συναθροίσεις διαιροῦνται σὲ **ἴδιωτικὲς** καὶ **δημόσιες**.

Ίδιωτικές είναι οι συναθροίσεις, όταν σ' αύτές μποροῦν νὰ μετέχουν μόνο όρισμένα άτομα, μὲ προσωπικές προσκλήσεις. Ο χῶρος, ὅπου γίνονται οι συναθροίσεις αύτές, μπορεῖ νὰ είναι ίδιωτική κατοικία ή δημόσιος τόπος (π.χ. θέατρο) ή ύπαιθριος περιοχισμένος χῶρος, πού ὅμως κατὰ τὴν ὥρα πού γίνεται ή συγκέντρωση δὲν είναι προσιτὸς σὲ ὅλον τὸν κόσμο. Σ' αύτὲς τὶς συγκεντρώσεις ἡ Ἀστυνομία δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ παρευρίσκεται, οὔτε νὰ τὶς ἀπαγορεύσῃ ἐκ τῶν προτέρων.

Οἱ δημόσιες συναθροίσεις, ἀντίθετα, είναι προσιτὲς σὲ ὅλους, ἔστω καὶ ἂν εἰσπράττεται εἰσιτήριο στὴν εἰσόδο. Μόνο γιὰ τὶς ύπαιθριες συναθροίσεις, π.χ. τὶς προεκλογικές, χρειάζεται προτιγούμενη ἀδεια τῆς ἀστυνομίας. Υπάρχουν περιπτώσεις ποὺ ἡ ἀδεια δὲν δίνεται, ὅταν ὑπάρχῃ φόβος ὅτι ἀπὸ τὴν συνάθροιση θὰ διασπαλευθῇ ή δημόσια ἀσφάλεια ή ἂν σὲ δρισμένη περιοχή, π.χ. ἀγροτική, «ἀπειλῆται σοβαρὰ ή διαταραχὴ τῆς κοινωνικο-οἰκονομικῆς ζωῆς» (ἄρθρο 11 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος).

Υπάιθριες συναθροίσεις είναι ἔκεινες, ποὺ γίνονται σὲ χῶρο μὴ περιοχισμένο, ἔστω καὶ ἂν είναι σκεπασμένος. Ολες οἱ συναθροίσεις αύτὲς πρέπει νὰ ἐπιδιώκουν σκοπούς νομίμους.

§ 25. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ «ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΖΕΣΘΑΙ»

Στὴ σημερινὴ κοινωνία, ὅπου κάθε σοβαρὴ ἐκδήλωση τῆς ζωῆς ἔχει ἀποκτήσει συλλογικὸ χαϊσιτήρα καὶ ὅπου ὁ πολίτης μόνος δὲν είναι σὲ θέση νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ συμφέροντά του, εἴτε ἐπαγγελματικά, είναι, εἴτε κοινωνικά ή πολιτικά, ή «ἔλευθερία τοῦ συνεταιρίζεσθαι» είναι, φυσικά, ή σπουδαιότερη ἀπ' ὅλες τὶς ἔλευθερίες τοῦ ἀτόμου.

Η ἔλευθερία αὐτὴ καθιερώθηκε στὴν Ἐλλάδα ἀρκετὰ ἀργά, μόλις μὲ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864. Οἱ Ἐθνοσυνελεύσεις ποὺ ἔγιναν ἀπὸ τὸ 1911 καὶ ὕστερα εἶχαν ὑπ' ὄψη τους, ὅχι μόνο τὶς πολιτικὲς ὀργανώσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα ίδιως δὲ τὰ ἐργατικά, ποὺ στὸ μεταξὺ εἶχαν ἀναπτυχθῆ καὶ στὴν Ἐλλάδα, ὅπως σὲ ὅλον τὸν κόσμο. Στὸ σημερινὸ Σύνταγμά μας η ἔλευθερία αὐτὴ κατοχυρώνεται μὲ τὸ ἄρθρο 12. Ἀντίθετα μὲ τὰ προτιγούμενα, τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 δὲν ἀναφέρει τὴ λέξη «συνεταιρίζεσθαι», ἀλλὰ τὸ «δικαίωμα τῶν Ἐλλήνων νὰ συνιστοῦν ἐνώσεις καὶ σωματεῖα».

Τὸ δικαίωμα αύτὸ περιλαμβάνει δύο κυρίως σημεῖα: ὅτι δὲν ἀπαι-

τείται κυβερνητική ἄδεια, γιὰ νὰ συσταθῇ ἔνα σωματεῖο καὶ ὅτι ἡ κυβέρνηση δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ διαλύσῃ αὐθαίρετα ἔνα σωματεῖο παρὰ μόνο γιὰ παράβαση τῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ τότε ἡ αἴτηση τοῦ εἰσαγγελέα γιὰ τὴ διάλυση τοῦ σωματείου ὑποβάλλεται στὰ **τακτικὰ δικαστήρια**, ποὺ ἔξετάζουν ἂν εἶναι βάσιμοι οἱ λόγοι γιὰ τοὺς δποίους ζητεῖται ἡ διάλυση, πρὶν ἐκδώσουν τὴ σχετικὴ ἀπόφαση.

Οἱ ἐνώσεις, τὶς δποίες ἔννοεὶ τὸ Σύνταγμα, εἶναι ἑκεῖνες ποὺ ἐπιδιώκουν σκοποὺς **μὴ κερδοσκοπικούς**. Δὲν ἔχει σημασίᾳ ποιός εἶναι ὁ τίτλος τους καὶ ἂς λέγωνται σύνδεσμος, σύλλογος, ἑταιρεία, ἔνωση ἢ σωματεῖο. Οἱ σκοποί τους μπορεῖ νὰ εἶναι πολιτικοί, ἐκπαιδευτικοί, καλλιτεχνικοί κ.λπ. Οἱ κερδοσκοπικοί συνεταιρισμοί, καθὼς καὶ οἱ ἐμπορικές ἑταιρεῖς δὲν ἔχουν εἰδικὴ προστασία ἀπὸ τὸ Σύνταγμα. Γι' αὐτὸ δὲν δόμος μπορεῖ νὰ θεωρήσῃ ἀπαραίτητη τὴν ἄδεια τῆς κυβερνήσεως γιὰ τὴ συγκρότηση κάθε είδους ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν καὶ ἐπίσης νὰ προβλέπῃ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ διαλυθοῦν μὲ πράξη τῆς διοικήσεως, ἐνῶ δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ τὸ ἴδιο γιὰ τὰ σωματεῖα.

1. Τί εἶναι σωματεῖο;

Σύμφωνα μὲ τὸν ἀστικὸ κώδικα, τὸ βασικὸ δηλαδὴ Νόμο ποὺ ρυθμίζει τὶς ἰδιωτικὲς σχέσεις, σωματεῖο εἶναι «ἡ ἔνωση εἰκοσι τουλάχιστον προσώπων, τὰ δποία συγκεντρώνουν κατὰ τρόπον διαρκῆ τὰς γνώσεις ἢ τὰς ἐνεργείας των, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκουν τὴν κερδοσκοπίαν».

— Χρειάζονται λοιπόν, τὸ λιγότερο **εἴκοσι** πρόσωπα, γιὰ νὰ συσταθῇ ἔνα σωματεῖο. Στὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο ἀρκοῦσαν τρία (tres faciunt collegium)· ἡ **συνεισφορὰ** τῶν μελῶν, ἀντίθετα πρὸς ὃ, τι Ἰσχύει γιὰ τὶς ἐμπορικὲς ἑταιρεῖς, δὲν εἶναι χρηματική. Εἶναι προσφορὰ ἀπὸ γνώσεις καὶ ἐνέργειες. Αὔτὸ δμως δὲν ἀποκλείει νὰ πληρώνουν τὰ μέλη μιὰ συνδρομή. **Ἡ διάρκεια**, ποὺ ἀπαιτεῖ δὲν δόμος, γιὰ νὰ συγκροτηθῇ ἔνα σωματεῖο, εἶναι τὸ στοιχεῖο ποὺ τὸ διακρίνει ἀκριβῶς ἀπὸ τὴ συνάθροιση (παροδικὴ ἔνωση προσώπων). Τὸ σωματεῖο μπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πολὺ περισσότερο ἀπὸ δσο διαρκοῦν τὰ πρόσωπα ποὺ τὸ ἴδρυσαν, καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ λειτουργία του δὲν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὸν θάνατο τῶν μελῶν του· ὃ **μὴ κερδοσκοπικὸς σκοπὸς** σημαίνει ὅτι ἡ περιουσίᾳ τοῦ σωματείου οὐδέποτε ἀνήκει στὰ μέλη του, οὔτε εἶναι ποτὲ δυνατὸν τὰ μέλη νὰ μοιρασθοῦν μεταξύ τους τὰ ἐνδεχόμενα κέρδη ἀπὸ τὴν καλὴ τοποθέτηση τῆς περιουσίας τοῦ σωματείου. **Ἀκόμη** καὶ ὅ-

ταν διαλυθή ἔνα σωματεῖο, ἢ περιουσία του δὲν ἐπιστρέφεται στὰ μέλη του, ἀλλὰ προσφέρεται σὲ ἔνα ἄλλο ἢ σὲ περισσότερα ἄλλα σωματεῖα μὲ ὀνάλογο σκοπό. Σὲ κάθε περίπτωση ὅμως πρέπει ὁ σκοπὸς ἐνὸς σωματείου νὰ μὴν εἶναι ἀντίθετος μὲ τοὺς νόμους ἢ τὴν ἡθική, γιατὶ τότε τὸ δικαστήριο μπορεῖ νὰ διατάξῃ τὴ διάλυσή του, π.χ. ὅταν ἀποδειχθῇ ὅτι ἔνα σωματεῖο ἐπιδιώκει τὴ διάδοση ναρκωτικῶν φαρμάκων ἢ τὴ σωματεμπορία, τότε ἡ σκοποί του εἶναι παράνομοι καὶ ἀνήθικοι καὶ πρέπει νὰ διαλυθῆ ἀπὸ τὰ δικαστήρια.

α) **Μέλη σωματείου.** Κάθε "Ελληνας ἢ ἀλλοδαπὸς μπορεῖ νὰ εἶναι μέλος ὁσιωνδήποτε σωματείων. Οἱ ἀλλοδαποὶ μποροῦν νὰ εἶναι μέλη σωματείων στὴν 'Ελλάδα, ἐφ' ὅσον αὐτὰ δὲν εἶναι πολιτικά.

Γιὰ νὰ διρυθῆ ἔνα σωματεῖο, χρειάζεται ἡ συγκατάθεση τῶν μελῶν του, ποὺ ἑκδηλώνεται μὲ τὸ ἰδρυτικό του ἔγγραφο.

β) **Καταστατικό.** Κάθε σωματεῖο πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἔχῃ ἔνα καταστατικό. Κατὰ τὸν ἀστικὸ κώδικα (ἄρθρα 78 - 90), τὸ καταστατικό πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ: — τὸν τίτλο καὶ τὴν ἔδρα τοῦ σωματείου, π.χ. Φιλόπτωχος 'Εταιρεία, ἔδρα Σπάρτη·

— τὸν σκοπὸ τοῦ σωματείου, νόμιμο καὶ καθορισμένο μὲ ἀκρίβεια·

— τὸν τρόπο καὶ τοὺς ὅρους μὲ τοὺς ὅποίους ἐγγράφονται καὶ διαγράφονται τὰ μέλη·

— τὸν τρόπο ποὺ διοικεῖται καὶ ἐκπροσωπεῖται τὸ σωματεῖο καὶ πῶς γίνονται οἱ γενικὲς συνελεύσεις τῶν μελῶν·

— στοιχεῖα γιὰ τοὺς πόρους τοῦ σωματείου καὶ γιὰ τὴν τοποθέτηση καὶ διαχείριση τῆς περιουσίας του·

— πῶς διαλύεται τὸ σωματεῖο ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ μέλη.

"Οταν συνταχθῇ τὸ καταστατικό, ὑποβάλλεται στὸ Πρωτοδικεῖο γιὰ ἔγκριση. "Αν τὸ καταστατικὸ περιλαμβάνῃ ὅλα τὰ παραπάνω στοιχεῖα, τότε ἔγκρινεται ἀπὸ τὸ Πρωτοδικεῖο, ἐγγράφεται σὲ εἰδικὸ βιβλίο σωματείων καὶ θεωρεῖται πιὰ ὅτι εἶναι σωματεῖο ἀναγνωρισμένο. Μὲ τὴν ἀναγνωριση ἀυτὴ ὁ σύλλογος γίνεται ἔνα νέο νομικὸ πρόσωπο, ἀσχετο πρὸς τὰ ἄτομα ποὺ τὸ ἀποτελοῦν. "Εχει τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ δική του περιουσία, νὰ τὴν διαχειρίζεται καὶ νὰ παρίσταται στὰ δικαστήρια. 'Η διάρκειά του εἶναι ἀσχετη μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸν θάνατο τῶν μελῶν του. Τὰ μὴ ἀναγνωρισμένα σωματεῖα, δὲν καὶ ὑπάρχουν, δὲν ἔχουν νομικὴ προσωπικότητα.

γ) Διοίκηση. Οἱ σύλλογοι, ὅπως καὶ κάθε νομικὸ πρόσωπο, χρειάζονται φυσικὰ πρόσωπα, δηλαδὴ ἀνθρώπους, ποὺ νὰ τὰ ἀντιπροσωπεύουν. 'Ο νόμος ὁρίζει ὅτι ἀνώτατη ἀρχὴ στὸ σωματεῖο εἰναι ἡ γενικὴ συνέλευση τῶν μελῶν. Τουλάχιστο μιὰ φορὰ τὸν χρόνο καὶ ὁρισμένο μῆνα πρέπει νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλα τὰ μέλη, ν' ἀποφασίσουν γιὰ τὴ δράση τοῦ σωματείου τὸν ἐπόμενο χρόνο, νὰ ἐγκρίνουν τὴ λογοδοσία τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου γιὰ τὸν προηγούμενο χρόνο καὶ γενικὰ νὰ πάρουν ἀποφάσεις γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸ σωματεῖο τους.

'Η γενικὴ συνέλευση ἐκλέγει κατὰ διαστήματα δριζόμενα ἀπὸ τὸ καταστατικὸ (π.χ. κάθε χρόνο ἡ κάθε δύο ἢ τρία χρόνια) τὸ διοικητικὸ συμβούλιο. Αὔτὸ ἀποτελεῖ τὴν «κυβέρνηση» τοῦ σωματείου. 'Ο ἀριθμὸς τῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ. δρίζεται ἀπὸ τὸ καταστατικό, ἀλλὰ πρέπει ὀπωσδήποτε νὰ ὑπάρχῃ διπλός διοικητικός συμβούλιος, διγραμματέας καὶ διταμίας. 'Ο πρόεδρος δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἰναι μαζὶ καὶ ταμίας. Μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου μποροῦν νὰ εἰναι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐνήλικοι. Τὰ μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου δὲν πληρώνονται γιὰ τὶς ὑπηρεσίες τους.

δ) Ἐποπτεία. Τὸ κράτος ἀφήνει βεβαίως ἐλεύθερα τὰ σωματεῖα στὴ δράση τους, ἀλλὰ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παρακολουθῇ καὶ νὰ ἐλέγχῃ ἃν ἐφαρμόζουν τὸ καταστατικό τους καὶ δὲν ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ τους σκοπὸ.

ε) Διάλυση σωματείου. Τὸ ἀρθρὸ 12 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρει, ὅτι τὰ σωματεῖα διαλύονται μόνο μὲ δικαστικὴ ἀπόφαση. Τὴ διάλυση μπορεῖ νὰ ζητήσῃ ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ ἢ διπλός διοικητικός συμβούλιος, μπορεῖ νὰ ἀποφασισθῇ καὶ ἀπὸ τὴ γενικὴ συνέλευση, ὅπως ὁρίζει τὸ καταστατικό, ἀλλὰ στὴ συνέλευση αὐτὴ ἀπαιτεῖται μεγαλύτερη ἀπαρτία, δηλαδὴ νὰ εἰναι παρόντα τουλάχιστο τὰ 2/3 τῶν μελῶν

στ.) 'Η δικαστικὴ διάλυση ἐνὸς σωματείου ἐπιτρέπεται:

— ὅταν τὰ μέλη εἰναι λιγότερα ἀπὸ 20,

— ὅταν ἐπιδιώκουν σκοπὸ ποὺ εἰναι ἀντίθετος μὲ τοὺς νόμους καὶ τὴν ἡθική,

— ὅταν στὸ διοικητικὸ συμβούλιο μετέχουν ἀνήλικοι, ξένοι ὑπήκοοι ἢ καταδικασμένοι.

§ 26. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ

Τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα διαφέρουν ἀπὸ τὰ ἄλλα σωματεῖα μόνο σὲ ὅ, τι ἀφορᾶ τὴν **ἰδιότητα τῶν μελῶν**, ποὺ πρέπει ν' ἀσκοῦν τὸ ἴδιο ἡ παραπλήσιο ἐπάγγελμα καὶ νὰ ἐπιδιώκουν, μὲ τὴν ἴδρυση τοῦ σωματείου, νὰ προασπίσουν τὰ ἐπαγγελματικὰ καὶ οἰκονομικὰ τους συμφέροντα. 'Ο σκοπὸς τοῦ ἐπαγγελματικοῦ σωματείου δὲν πρέπει νὰ εἶναι κερδοσκοπικὸς. Τὰ μέλη πρέπει νὰ ἀνήκουν ὅλα στὴν ἴδια τάξη ἡ κλάδο. Ἐργάτες καὶ ἐργοδότες δὲν μποροῦν νὰ εἶναι μέλη τοῦ ἴδιου ἐπαγγελματικοῦ σωματείου. (Στὰ φασιστικὰ καθεστῶτα τῆς Ἰταλίας (1922 - 1943) καὶ τῆς Γερμανίας (1933 - 1945) εἶχαν ἴδρυθη μὲν νόμο ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα, ὅπου μετεῖχαν ὑποχρεωτικὰ καὶ οἱ ἐργοδότες. Στὴ Σοβιετικὴ "Ἐνωση ἡ συμμετοχὴ ὅλων τῶν ἐργαζομένων στὰ ἀντίστοιχα συνδικάτα εἶναι ὑποχρεωτική. Τὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα κατευθύνεται πάντα ἀπὸ τὸ Κράτος. Ἡ ἀπεργία ἀπαγορεύεται.) Τὰ σωματεῖα τοῦ ἴδιου ἐπαγγέλματος σὲ διάφορες πόλεις τῆς Ἑλλάδας μποροῦν νὰ ἔνωθοῦν σὲ μιὰ μεγαλύτερη ὀργάνωση, τὴν **όμοσπονδία** (π.χ. ἡ Καπνεργατικὴ "Ομοσπονδία τῆς Ἑλλάδας). Πολλὰ ἐπαγγελματικὰ ἡ ὑπαλληλικὰ σωματεῖα στὴν ἴδια πόλη μποροῦν νὰ ἔνωθοῦν σὲ μιὰ τοπικὴ ὀργάνωση, ποὺ λέγεται **'Ἐργατικὸ Κέντρο**. "Ολα τὰ ἐργατικὰ σωματεῖα τῆς χώρας μαζὶ ἔνωνται στὴν **Γενικὴ Συνομοσπονδία** **'Ἐργατῶν Ἑλλάδος** (ΓΣΕΕ).

1. Ἐργατικὲς δργανώσεις (συνδικάτα)

"Ο συνδικαλισμὸς τῶν ἐπαγγελματιῶν, καὶ ἴδιαίτερα τῶν ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων, εἶναι τὸ σπουδαιότερο κοινωνικὸ φαινόμενο τοῦ 19ου καὶ τοῦ 20οῦ αἰώνα. "Οταν ἀκόμη ἡ παραγωγὴ ἦταν περιορισμένη στὸ σπίτι καὶ δὲν ὑπῆρχαν ἐργοστάσια, ἀλλὰ μόνο μικρὰ βιοτεχνικὰ ἐργαστήρια, οἱ διάφοροι ἐπαγγελματικοὶ κλάδοι ἦταν ὀργανωμένοι σὲ **συντεχνίες**. Οἱ συντεχνίες αὐτές εἶχαν σχεδὸν μονοπωλήσει τὴν ὀργάνωση καὶ τὸν ἔλεγχο τῆς παραγωγῆς καὶ εἶχαν τὴ δύναμη νὰ ἀποκλείουν ἄλλους ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα, ὥστε νὰ ἔξασφαλίσουν μιὰ διαρκῆ ἀπασχόληση γιὰ τὰ μέλη τους. Σὲ περιπτώσεις ἀνάγκης προσέφεραν καὶ προσωρινὴ βοήθεια σ' ἓνα παροδικὰ ἄνεργο μέλος τους. 'Ο ἐργάτης ἀποτελοῦσε μέλος τῆς οἰκογέ-

νειας τοῦ «μάστορα», ζοῦσε μαζί του κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια στέγη καὶ εἶχε συχνὰ ἀνάλογη περίθαλψη σὲ περίπτωση ἀσθένειας. Οἱ συντεχνίες εύδοκίμησαν ὅλον τὸν μεσαίωνα, ἀλλὰ κατάντησαν στὸ τέλος νὰ εἰναι τυραννικές, γιατὶ ἔξασφάλιζαν εἰδικὰ προνόμια στοὺς ἀπογόνους, τοὺς γιοὺς καὶ τοὺς γαμπροὺς τῶν μαστόρων, ἐνῶ, ἔξ ἀλλού, παρεμπόδιζαν ὅλους τοὺς ἄλλους νὰ προοδεύσουν καὶ ἀντιτάχθηκαν στὴ βιομηχανοποίηση τῆς παραγωγῆς. Γι' αὐτὸ ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση κατάργησε τὶς συντεχνίες καὶ διακήρυξε τὴν ἀρχὴ τῆς ἐλεύθερίας. τῆς ἐργασίας, σύμφωνα μὲ τὴν δποία, ὅταν προσλαμβάνεται ἔνας ἐργάτης, γίνεται μιὰ σύμβαση μεταξὺ ἐργοδότη καὶ ἐργάτη μὲ τὴν ἐλεύθερη θέληση καὶ τῶν δύο. Αὐτὸ δμως ἐσήμαινε πώς ὁ ἐργάτης ἀφήνεται στὶς δικές του δυνάμεις, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὶς δύσκολες περιστάσεις. "Οταν λοιπόν, λίγα χρόνια ὕστερ" ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ ἐπανάσταση, ἀρχισε νὰ πραγματοποιῆται ἡ βιομηχανοποίηση τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων, ἀνατράπηκαν ὅλοι οἱ δροὶ ἐργασίας ποὺ ἵσχουν ὡς τότε. "Η ἀθρόα προσφορὰ ἐργατικῶν χεριῶν προκάλεσε τὴ μείωση τῶν ἡμερομισθίων καὶ τὴν ἀνάλογη ἐκμετάλλευση τῶν μισθωτῶν ἀπὸ τοὺς ἐργοδότες τους, κυρίως στὸ θέμα τῶν ὥρῶν ἐργασίας. "Η ἐργασία 10 - 16 ὥρῶν τὴν ἡμέρα ἤταν σχεδὸν κανόνας.

Τὸ κράτος, μὲ τὶς ἀντιλήψεις ποὺ ἐπικρατοῦσαν τότε, ὅτι μόνος προορισμός του ἦταν τοῦ «νυκτοφύλακος κυνός», δηλαδὴ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ καμιὰν ἀνάμιξη στὴν κοινωνικὴ ζωή, ἀλλὰ νὰ περιμένῃ τὴν κοινωνικὴ ὀρμονία ἀπὸ τὸν ἐλεύθερο συναγωνισμὸ τῶν ἀτόμων, δὲν ἥθελε καὶ δὲν ἐπιδίωξε νὰ ἐπέμβη στὶς συμβάσεις ἐργασίας. "Ηταν φυσικὸ λοιπόν οἱ ἐργάτες ν' ἀντιληφθοῦν πολὺ γρήγορα, πώς μόνο μὲ τὴν ἔνωση καὶ τὴν ὀργάνωσή τους σὲ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα θὰ μποροῦσαν νὰ διεκδικήσουν τὰ δικαιώματά τους. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα, ἡ σκέψη αὐτὴ ἀρχισε νὰ γίνεται κοινὴ συνείδηση στοὺς ἐργαζομένους καὶ στὴν Ἀγγλία ἀρχισαν νὰ ἰδρύωνται τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ πρῶτες τοπικὲς ἐργατικὲς ἐνώσεις, συνδικάτα (Trade Unions). "Ηταν δμως τέτοια ἡ προκατάληψη τοῦ ὑπόλοιπου κόσμου ἐναντίον τῶν συνδικάτων, ὡστε χρειάστηκε σκληρὸς ἄγωνας καὶ μεγάλη προσπάθεια, γιὰ ν' ἀναγνωρισθοῦν τὰ πρῶτα ἐργατικὰ σωματεῖα ἀπὸ τὸ κράτος καὶ νὰ μπορέσουν νὰ λειτουργήσουν νόμιμα.

’Αρχικός σκοπός τῶν δργανώσεων αὐτῶν ήταν νὰ προστατεύσουν τὰ μέλη τους σὲ περίπτωση ἀρρώστειας ή ἀνεργίας μὲ τὴ δημιουργία ταμείων ἀλληλοβοηθείας. ’Αλλὰ πολὺ σύντομα ἡ ἀρμοδιότητά τους ἀπλώθηκε σὲ πολλὰ ἄλλα θέματα καὶ εἰδικότερα στὶς συμβάσεις ἐργασίας μεταξὺ τῶν ἐργατῶν καὶ τοῦ ἐργοδότη, ὅπου καθόριζαν κατώτατα ὅρια ἡμερομισθίων, ὥρες καὶ συνθῆκες ὑγιεινῆς στὴν ἐργασία καὶ ἄλλα θέματα σχετικά μὲ κάθε δουλειά.

Μὲ τὴν πάροδο τῶν χρόνων, οἱ διάφορες τοπικές ἐργατικὲς δργανώσεις ἀρχισαν νὰ ἔνωνωνται σὲ μεγαλύτερους δργανισμούς, καὶ τέλος συσπειρώθηκαν καὶ συγκρότησαν μιὰ ἑθνικὴ ἐργατικὴ ἔνωση, τὴ Γενικὴ Συνομοσπονδία Ἐργατῶν. Στὴν Ἀγγλία, στὴ χώρα ὅπου πρωτοαναπτύχθηκε δ συνδικαλισμός, οἱ ἐργατικὲς ἔνωσεις ἀποτέλεσαν τὴ βάση τῆς δημιουργίας τοῦ Ἐργατικοῦ Κόμματος, ποὺ ἔγινε ἕνα ἀπὸ τὰ δύο ἰσχυρότερα ἀγγλικὰ πολιτικὰ κόμματα καὶ κυβέρνησε ἀρκετές φορὲς τὴ Μεγάλη Βρετανία.

Στὴ σημερινὴ δημοκρατία τὸ κράτος ὅχι μόνο δὲν ἀπαγορεύει τὴν ἐλεύθερη ἀσκηση τῆς συνδικαλιστικῆς δραστηριότητας, ἀλλὰ ἀντίθετα τὴν προστίστει «ἐναντίον πάστης προσβολῆς», ὅπως ἀναφέρει ρητὰ τὸ ἀρθρὸ 23 τοῦ νέου μας Συντάγματος. Καὶ ἡ διάταξη προσθέτει «ἡ ἀπεργία ἀποτελεῖ δικαίωμα, ἀσκεῖται δὲ ἀπὸ τὶς νόμιμες συνδικαλιστικὲς δργανώσεις, διὰ νὰ διαφυλάξουν οἱ ἐργαζόμενοι τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἐργασιακὰ συμφέροντά τους».

Γιὰ τοὺς δημοσίους καὶ δημοτικούς ὑπαλλήλους, καθὼς καὶ γιὰ τὸ προσωπικὸ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ποὺ ἔχουν προστατεύει τὴν ἀνάγκης τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου τὸ δικαίωμα τῆς ἀπεργίας «τελεῖ ὑπὸ ὀρισμένους περιορισμούς», ποὺ δικαιούεται νὰ είναι τέτοιοι, ὥστε νὰ φθάνουν στὴν κατάργηση τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπεργίας.

2. Ἐργοδοτικὲς δργανώσεις

Σχεδὸν ταυτόχρονα ἀρχισαν νὰ δργανώνωνται καὶ οἱ ἐργοδότες. Οἱ τελευταῖοι δὲν ἀναγνώριζαν καμία ἔξουσία στὸ κράτος, νὰ ἐπεμβαίνῃ στὶς ἐπιχειρήσεις τους καὶ στὶς σχέσεις τους μὲ τὸ πρωτικό τους, ἀλλὰ ἔνωθηκαν, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ διαπραγματεύωνται σὰν δμάδα καὶ νὰ ὑπερασπίζωνται τὰ δικά τους συμφέροντα. ”Οταν δικαιούεται νὰ δργανώσῃ τῶν ἐργατῶν στὰ συνδικάτα προχώρησε καὶ οἱ

έργαστικές διαφορές πήραν δμαδικό χαρακτήρα, άναγκάστηκε τό κράτος νὰ ἐπέβη σὰν ρυθμιστής στὶς σχέσεις καὶ τὶς διαφορές ἀνάμεσα στοὺς ἔργάτες καὶ τοὺς ἔργοδότες καὶ οἱ συλλογικὲς συμβάσεις ἔργασίας γίνονται τώρα πιὸ μὲ συμμετοχὴ καὶ τοῦ κράτους.

3. Ἐνώσεις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων

Διαφορετικὴ εἶναι ἡ κατάσταση τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Παντοῦ ἐπικράτησε, μετὰ ἀπὸ μακρὲς συζητήσεις, ἡ γνώμη ὅτι ἡ συνδικαλιστικὴ ἐλευθερία τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εἶναι περιορισμένη καὶ ὅτι, ἀν καὶ μποροῦν νὰ εἶναι μέλη ἐπαγγελματικῶν ὅργανώσεων, γιὰ νὰ προστατεύσουν τὰ συμφέροντά τους, ὅμως δὲν μποροῦν ν' ἀναπτύξουν τὴν ἴδια συνδικαλιστικὴ δραστηριότητα μὲ τοὺς ἔργάτες καὶ τοὺς ἴδιωτικοὺς ὑπαλλήλους.

Τὴν γνώμην αὐτὴν ἐκφράζει καὶ τὸ ἄρθρο 12 παρ. 4 τοῦ Συντάγματος ποὺ λέει τὰ ἔξῆς : «Διὰ νόμου δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν περιορισμοὶ εἰς τὸ δικαίωμα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ὅπως συνεταιρίζωνται». Τὸ ἴδιο ἵσχυει καὶ γιὰ τοὺς ὑπαλλήλους τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων καὶ τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων. Βασίζεται στὴν ἀντίληψη, ὅτι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι εἶναι, ἀπὸ μιὰ ἀποψη, τὸ ἴδιο τὸ κράτος καὶ ἐπομένως ἡ σχέση δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ κράτους δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ρυθμίζεται μὲ συλλογικὲς συμβάσεις καὶ διαπραγματεύσεις, οὕτε μὲ ἀπεργίες καὶ ἄλλους συνδικαλιστικοὺς ἀγῶνες.

Γ' αὐτὸν τὸν λόγο τὸ ἴδιο ἄρθρο 12 τοῦ Συντάγματος περιορίζει τὸ δικαίωμα ἀπεργίας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ὑπαλλήλων Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου καὶ ἀπαγορεύει τὴν ἀπεργία στοὺς δικαστικούς λειτουργούς καὶ στοὺς ὑπηρετοῦντες στὰ σώματα ἀσφαλείας.

Ἡ αὐστηρότητα αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀποψη, ὅτι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι δὲν μοιάζουν μὲ τοὺς ἄλλους ἔργαζομένους καὶ δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀπεργοῦν, γιατὶ μὲ τὴν ἐκδήλωσή τους αὐτὴ προκαλοῦν ἀναστάτωση στὸν κρατικὸν μηχανισμό, ἐνῶ τὸ κοινὸ συμφέρον ἀπαιτεῖ νὰ συνεχίζεται πάντοτε ἀδιατάρακτη ἡ λειτουργία τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

§ 27. ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

1. **Γενικά.** Παρ' ὅλο ποὺ δὲν ἔχουν ἀμεση σχέση μὲ τὴ συνταγματικὴ προστασία τοῦ «δικαιώματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι» καὶ ὑπάγονται κυρίως στὴν πολιτικὴ οἰκονομία, τὸ νέο Σύνταγμα μας περιλαμβάνει καὶ τοὺς συνεταιρισμοὺς στὸ σχετικὸ ἄρθρο 12, παρ. 5 ὁρίζοντας ὅτι τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασία καὶ τὴν ἐποπτεία τοῦ Κράτους.

Συνεταιρισμὸς (cooperative) εἶναι μιὰ ἐλεύθερη ἔνωση ἀτόμων, μὲ σκοπὸν νὰ ἀναπτύξουν ὅππο κοινοῦ οἰκονομικὴ δραστηριότητα, γιὰ νὰ ὥφεληθῇ ὁ καθένας ἀνάλογα μὲ τὴ συμμετοχή του. Οἱ καταβολὲς τῶν συνεταίρων λέγονται μερίδες ἢ μετοχές. Οὔτε ὁ ἀριθμὸς τῶν συνεταίρων, οὔτε οἱ μερίδες τους εἶναι στοιχεῖα σταθερά. Μποροῦν νὰ ἀλλάξουν ἀνάλογα μὲ τὶς ἐργασίες τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Οἱ συνεταιρισμοὶ εἶναι γένημα τῶν τελευταίων χρόνων καὶ ἀναπτύχθηκαν περισσότερο μέσα στὸν 19ον αἰῶνα, σὰν ἀντίδραση στὸν οἰκονομικὸ ἀνταγωνισμὸ ποὺ γινόταν ὅλο καὶ πιὸ ἔντονος. Σχεδὸν ταυτόχρονα ἀναφάνηκαν γύρω στὰ 1845 στὴν Ἀγγλία, τὴ Γερμανία καὶ τὴ Γαλλία.

Οἱ συνεταιρισμοί, ἀντίθετα μὲ τὶς ἐμπορικὲς ἐταιρεῖες, δὲν εἶναι κεφαλαιοκρατικὲς ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ προσωπικὲς καὶ ἡθικὲς ἔνωσεις ἀτόμων. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο στὶς γενικὲς συνελεύσεις τῶν μελῶν νὰ ἔρχωνται τὰ ἴδια τὰ μέλη καὶ ὅχι ἀντιπρόσωποί τους. Ἐπὶ πλέον οἱ συνεταιρισμοὶ ἔχουν καὶ τοπικὸ ἢ κλειστὸ ἐπαγγελματικὸ χρῶμα.

Ἡ ἡθικὴ σημασία τοῦ συνεταιρισμοῦ εἶναι μεγάλη, γιατὶ τὸ συνεταιριστικὸ κίνημα βοηθᾶ, ὥστε ἡ πολιτικὴ δημοκρατία, ποὺ καθιερώνεται ἀπὸ τὸ Σύνταγμα, νὰ γίνῃ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ. Μέσα στοὺς συνεταιρισμοὺς ἐκπαιδεύεται ὁ λαός, γιατὶ συνηθίζει στὶς συναλλαγές, σὲ νέα συστήματα ἐργασίας, σὲ αὐτοβοήθεια καὶ αὐτοδιοίκηση.

2. **Εἰδη συνεταιρισμῶν.** «Υπάρχουν οἱ πιστωτικοὶ συνεταιρισμοί, οἱ συνεταιρισμοὶ παραγωγῆς καὶ οἱ καταναλωτικοί. Ἀνάλογα μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν προσώπων σ' αὐτούς, διαιροῦνται σὲ ἀστικοὺς καὶ γεωργικούς.

α) Οἱ πιστωτικοὶ συνεταιρισμοὶ συγκεντρώνουν τὰ μικρὰ κεφά-

λαια, ίδιως τὰ ἀγροτικά, καὶ τὰ χρησιμοποιοῦν μὲν χαμηλὸ τόκο γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν μελῶν τους.

β) Οἱ συνεταιρισμοὶ παραγωγῆς ἔχουν σκοπὸ νὰ κατεργάζωνται πρῶτες ὕλες, νὰ παράγουν εἰδὴ κατεργασμένα ἢ ἡμικατεργασμένα καὶ νὰ τὰ διαθέτουν χωρὶς νὰ μεσολαβοῦν μεσάζοντες.

γ) Οἱ καταναλωτικοὶ συνεταιρισμοὶ προμηθεύουν στὰ μέλη τους εἰδὴ πρώτης ἀνάγκης σὲ τιμὲς χονδρικῆς πωλήσεως.

δ) Οἱ γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ δονομάζονται ἔτσι, ἐπειδὴ τὰ μέλη τους εἶναι ἀγρότες. Ἐπιδιώκουν νὰ καλυτερέψουν τὰ γεωργικά τους προϊόντα καὶ νὰ τὰ διαθέσουν σὲ καλὲς τιμὲς χωρὶς τὸ κέρδος τῶν μεσαζόντων.

Οἱ συνεταιρισμοὶ μπορεῖ νὰ ἔνωθοῦν σὲ τοπικοὺς συνασπισμοὺς καὶ αὐτοὶ πάλι σὲ ἔνώσεις συνεταιρισμῶν ὅλου τοῦ κράτους, τέλος συνδέονται καὶ μὲ διεθνεῖς συνδέσμους.

Οἱ συνεταιρισμοὶ διοικοῦνται ἀπὸ διοικητικὰ συμβούλια ποὺ ἐκλέγονται ἀπὸ τὶς γενικὲς συνελεύσεις τῶν μελῶν. Τὶς πράξεις τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἐλέγχει τὸ ἐποπτικὸ συμβούλιο, ποὺ ἐπίσης ἐκλέγεται ἀπὸ τὴ γενικὴ συνέλευση τῶν μελῶν.

3. Οἱ συνεταιρισμοὶ στὴν Ἑλλάδα. Πρὶν ἀπὸ τὸ 1915 δὲν ὑπῆρχαν παρὰ μόνο ἔλαχιστοι συνεταιρισμοὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ λειτουργοῦσαν μὲ τὴ μορφὴ ἑταῖρείας ἢ σωματείου. Τὸ 1915 ἔγινε ὁ Νόμος, 602 - ποὺ ἰσχύει καὶ σήμερα ἀκόμη μὲ πολλὲς παραλλαγὲς - καὶ μὲ βάση τὴν εὔνοϊκὴ αὐτὴ νομοθεσία, τὸ συνεταιριστικὸ κίνημα σημείωσε τεράστια ἀνάπτυξη. Οἱ γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ εἶναι οἱ περισσότεροι πιστωτικοί, ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλοὶ παραγωγικοὶ ὅπως οἱ συνεταιρισμοὶ οἰνοποίες (ὅ γνωστότερος εἶναι στὸ Μαρκόπουλο τῆς Ἀττικῆς), σηροτροφίας, ἔλαιοπαραγωγῆς καὶ ἄλλοι.

Τὸ 1973 ὑπῆρχαν στὴν Ἑλλάδα 6871 ἀγροτικοὶ συνεταιρισμοὶ μὲ 635 381 μέλη καὶ 134 ἔνώσεις συνεταιρισμῶν. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ 5087 εἶναι πιστωτικοί, 1482 παραγωγικοὶ καὶ οἱ ὑπόλοιποι διαφόρων ἄλλων εἰδῶν. "Ολοι μαζὶ ἔνωνται στὴν Πανελλήνια Συνομοσπονδία "Ενωση Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν (ΠΑΣΕΓΕΣ).

4. Αὐτόνομοι Ὁργανισμοί. Τὸ κράτος, γιὰ νὰ διευκολύνῃ τὴ συγκέντρωση δρισμένων γεωργικῶν προϊόντων σ' ὅλη τὴ χώρα, ἴδρυσε μὲ εἰδικοὺς νόμους ἀρκετούς αὐτόνομους ὄργανους δρισμούς, ποὺ φροντίζουν ὁ καθένας νὰ συγκεντρώνῃ κάθε χρόνο τὰ προϊόντα τῆς

δικαιοδοσίας του, νὰ βελτιώνη τὶς καλλιέργειες καὶ νὰ διαθέτῃ τὴν παραγωγὴ στὶς ἀγορὲς τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐτσι δημιουργήθηκαν δὲ «Αὐτόνομος Σταφιδικὸς Ὀργανισμὸς» (ΑΣΟ) γιὰ τὴ σταφίδα, ή «Κεντρικὴ Ὑπηρεσία Διαχειρήσεως Ἔγχωρίων Προϊόντων» (ΚΥΔΕΠ) γιὰ τὰ σιτάρια καὶ τὸ βαμβάκι, ή «Συνεταιριστικὴ Ἔνωση Καπνοπαραγωγῶν Ἐλλάδος» (ΝΕΚΕ) καὶ ἄλλες.

Ἐπίσης μποροῦν νὰ ἰδρυθοῦν ἀπὸ τὸ κράτος καὶ ἀναγκαστικοὶ συνεταιρισμοί, μὲ μέλη τους ἀγρότες ποὺ πῆραν κλήρους ἀπὸ τὰ μεγάλα ἀγροκτήματα ποὺ ἀπαλλοτριώθηκαν γι’ αὐτὸν τὸν λόγο ἀπὸ τὸ κράτος. Τὸ ἄρθρο 12 τοῦ Συντάγματος προβλέπει εἰδικὰ γιὰ τοὺς συνεταιρισμοὺς αὐτοὺς ποὺ ἀποβλέπουν σὲ σκοπούς κοινῆς ὡφελείας ἢ κοινοῦ ἐνδιαφέροντος. Οἱ συνεταιρισμοὶ αὗτοὶ μποροῦν νὰ ἔχουν σκοπὸν νὰ ἀποξηράνουν Ἑλη, νὰ κατασκευάσουν δρόμους, ποτιστικὲς ἐγκαταστάσεις ἢ ἄλλα παρόμοια ἔργα, καὶ σ’ αὐτοὺς συμμετέχουν ἀναγκαστικὰ ὅλοι ὅσοι ὡφελοῦνται ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτά.

Τέτοιοι ἀναγκαστικοὶ συνεταιρισμοὶ ύπηρχαν τὸ 1973 σ’ ὅλη τὴν Ἐλλάδα 293 μὲ σύνολο 64 289 μέλη. Τὸ Σύνταγμα ποὺ τοὺς προστατεύει εἰδικὰ μὲ τὸ ἄρθρο 12, παρ. 6, ἀπαιτεῖ νὰ ἐξασφαλίζεται μέσα στοὺς ἀναγκαστικοὺς συνεταιρισμοὺς ἢ ἵση μεταχείρηση αὐτῶν ποὺ συμμετέχουν.

5. **Ἀστικοὶ συνεταιρισμοὶ** θεωροῦνται ἑκεῖνοι, ποὺ τὰ μέλη τους δὲν εἰναι ἀγρότες. Συνήθως εἰναι συνεταιρισμοὶ καταναλωτικοί, ποὺ διαθέτουν στὰ μέλη τους τρόφιμα, εἴδη ρουχισμοῦ καὶ ἄλλα τέοια εἴδη. Περισσότερη ἀνάπτυξη πῆραν τελευταῖα οἱ **οἰκοδομικοὶ** συνεταιρισμοί. Αὔτοὶ ἀγοράζουν μεγάλες ἐκτάσεις ποὺ τὶς χωρίζουν σὲ οἰκόπεδα γιὰ τὰ μέλη τους καὶ συχνὰ ἀναλαμβάνουν νὰ κτίσουν καὶ μικρὲς κατοικίες μὲ κόστος φθηνότερο ἀπὸ τὸ τρεχούμενο τῆς ἀγορᾶς.

Οἱ ἀστικοὶ συνεταιρισμοὶ δὲν ἔχουν πολὺ μεγάλη διάδοση στὴν Ἐλλάδα, σὲ σχέση μὲ τοὺς γεωργικούς. Οἱ περισσότεροι εἰναι στὸ Λεκανοπέδιο Ἀττικῆς.

Ἀστικοὶ συνεταιρισμοὶ παραγωγῆς εἰναι καὶ οἱ λεγόμενες **συνεργατικές**. ‘Ως τώρα λειτούργησαν συνεργατικές μὲ μέλη ἐμπορορράπτες, ψαράδες κ.ἄ. μὲ σχετικὴ μόνο ἐπιτυχία καὶ οἱ πιὸ πολλοὶ ἔχουν διαλυθῆ.

Α' ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

§ 28. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

1. Σεβασμὸς τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου

‘Η σκληρὴ ἐμπειρία τῆς τυραννικῆς, ἐπταετίας, ἔκανε, ὡστε, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ‘Ἐλληνικοῦ λαοῦ, ποὺ ἐσχημάτισαν τὴν Ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν τοῦ 1974 καὶ ψήφισαν τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975, νὰ τονίσουν μὲ τρόπο πανηγυρικὸν ὅτι πρωταρχικὴ ὑποχρέωση τῆς πολιτείας, εἶναι νὰ προστατεύῃ καὶ νὰ σέβεται τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου. ‘Η ἐπίσημη αὐτὴ διακήρυξη, περιλαμβάνεται στὸ δεύτερο ἄρθρο τοῦ Συντάγματός μας καὶ δείχνει καθαρά, πόση σημασία δίνει τὸ σημερινὸν κράτος στὴν πνευματικὴν καὶ ἡθικὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου.

‘Η διάταξη αὐτή, τόσο ἀπὸ τὴν θέση ποὺ τῆς ἔδωσαν, μεταξὺ τῶν πρώτων ἄρθρων τοῦ Συντάγματος, ὅσο καὶ γιατὶ εἶναι τοποθετημένη στὸ κεφάλαιο ποὺ τιτλοφορεῖται «Μορφὴ τοῦ Πολιτεύματος», δείχνει ὅτι ἀποτελεῖ θεμελιώδη διάταξη τοῦ καταστατικοῦ μας χάρτη, ποὺ δὲν μπορεῖ ν' ἀναθεωρηθῇ μὲ καμία ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος.

Θὰ ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ πάψῃ νὰ ύπαρχῃ ἡ σημερινὴ μορφὴ τοῦ δημοκρατικοῦ μας πολιτεύματος, γιὰ νὰ καταργηθῇ καὶ ἡ ὑποχρέωση τῆς πολιτείας νὰ σέβεται καὶ νὰ προστατεύῃ τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου.

2. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου

Δέν σταματάει ὅμως στὸ σεβασμὸν καὶ τὴν προστασία τοῦ ἀνθρώπου τὸ Σύνταγμα μας. Σὲ εἰδικὸ ἄρθρο (25 παρ. 1 - 3) ἀναφέρεται μὲ διάταξη, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ περιέχεται σὲ Ἑλληνικὸ Σύνταγμα

ὅτι «Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου σὰν ἄτομο καὶ σὰν μέλος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐγγύηση τοῦ Κράτους». Καὶ ἡ διάταξη συμπληρώνει τὴν προστασία προσθέτοντας ὅτι ὅλα τὰ ὄργανα τοῦ Κράτους, (διοίκηση, ἀστυνομία, χωροφυλακή, δημόσιοι ὑπάλληλοι κ.λπ.). εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ διασφαλίζουν τὴν ἔλευθερη καὶ χωρὶς κανένα ἐμπόδιο ἀσκηση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, γιατί, ὅπως λέει ἡ ἐπόμενη παράγραφος τοῦ ίδιου ἀρθρου 25, ὅταν ἡ πολιτεία ἀναγνωρίζει καὶ προστατεύει τὰ **θεμελιώδη** καὶ **ἀπαράγραπτα** δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ἀποβλέπει στὴν **πραγματοποίηση** τῆς **κοινωνικῆς προόδου** μέσα σὲ πνεῦμα ἔλευθερίας καὶ δικαιοσύνης.

Αναλυτικότερα τὴν βρίσκομε τὴν προστασία αὐτὴ στὸ ἀρθρο 5 παρ. 1, τοῦ Συντάγματος ποὺ δρίζει ὅτι δικαιοῦται νὰ ἀναπτύξῃ ἔλευθέρα τὴν προσωπικότητά του καὶ νὰ συμμετέχῃ στὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς χώρας, ἐφ' ὅσον δὲν προσβάλλει τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων καὶ δὲν παραβιάζει τὸ Σύνταγμα ἢ τὰ χρηστὰ ἥθη.

Οσον ἀφορᾶ τὴν τελευταία αὐτὴ φράση θὰ πρέπει νὰ τὴ συνδύσωμε καὶ μὲ τὴν παρ. 3 τοῦ ἀρθρου 25 τοῦ Συντάγματος ποὺ δὲν ἐπιτρέπει τὴν **καταχρηστικὴ ἄσκηση** τῶν δικαιωμάτων ἀπὸ τὰ ἄτομα σὲ βάρος τῶν συνανθρώπων τους.

Β' ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

§ 29. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Γενικά. Μὲ εἰδικὴ διάταξη, τὸ ἀρθρο 21, παρ. 1, τοποθετημένη στὸ κεφάλαιο «ἄτομικὰ καὶ κοινωνικὰ δικαιώματα» τὸ Σύνταγμα ἀσχολεῖται πιὸ εἰδικὰ καὶ μὲ τὴν ίδιωτικὴ ζωὴ τῶν πολιτῶν, μὲ τὰ ἔξηις λόγια : «Ἡ οἰκογένεια, ὡς θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ Ἐθνους, ὡς καὶ ὁ γάμος, ἡ μητρότης καὶ ἡ παιδικὴ ἡλικία τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους».

Οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μέσα στὴν οἰκογένεια, τῶν συζύγων μεταξύ τους, τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τῶν γονέων πρὸς τὰ παιδιὰ εἶναι ἔνα ἀπὸ τὰ πρῶτα θέματα ποὺ ἀπασχόλησαν τὸ δίκαιο ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν κράτη καὶ νόμοι. «Ἐνας εἰδικὸς κλάδος

δικαίου, τὸ «οἰκογενειακό δίκαιο», ἐφαρμόζεται ἐπὶ αἰῶνες ἀπὸ τὰ δικαστήρια καὶ διδάσκεται στὰ πανεπιστήμια. Στὴν Ἑλλάδα οἱ διατάξεις τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου περιέχονται στὸν ἀστικὸ κώδικα, τὸν βασικὸν αὐτὸν νόμον ποὺ ρυθμίζει τὶς ἴδιωτικὲς σχέσεις τῶν ἀτόμων.

Γιατὶ λοιπὸν ἔπρεπε νὰ κατοχυρωθοῦν οἱ θεσμοὶ αὐτοὶ καὶ ἀπὸ τὸ σύνταγμα; Ὁ λόγος εἶναι ὅτι οἱ συντάκτες τοῦ Συντάγματος θέλησαν νὰ δώσουν μιὰ κατευθυντήριο γραμμὴ στὶς κυβερνήσεις καὶ στὰ κοινοβούλια ποὺ θὰ διοικήσουν ἀπὸ τώρα καὶ ὕστερα τὴν χώρα μὲ βάση τὸ νέο Σύνταγμα. Σύμφωνα μὲ τὴ γραμμὴ αὐτὴ κάθε νόμος ποὺ θὰ ἔθιγε λ.χ. τὸ θεσμὸ τοῦ γάμου θὰ εἶναι ἀντισυνταγματικός. Πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτό, ἡ φράση «ἡ οἰκογένεια ὡς θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ ἔθνους» ἀποτελεῖ καὶ μιὰ διακήρυξη πίστης τῆς σημερινῆς πολιτείας πρὸς τοὺς πανάρχαιους καὶ βασικοὺς αὐτοὺς θεσμούς.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν ὅμως, τὸ ἄρθρο 21 τοῦ Συντάγματος ἐκφράζει ὅχι μόνο τὴν ἐπιθυμία τῆς Πολιτείας νὰ στερεώσῃ καὶ νὰ ἔνισχύσῃ τοὺς θεσμοὺς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνησυχία της γιὰ ἔνα σοβαρὸ πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίζει τὸ ἔθνος μας. Είναι ἡ ὑπογεννητικότητα πού, δυστυχῶς, ἀποτελεῖ τὸν τελευταῖο καιρὸ τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας, ἰδιαίτερα στὶς πόλεις.

“Οταν δύο νέοι παντρεύονται, πρέπει ν’ ἀποκτήσουν παιδιά. Αὔτὸ δὲν εἶναι μόνο δική τους ἐπιθυμία καὶ ἐπιταγὴ τῆς φύσης, ἀλλὰ καὶ μιὰ ἔθνικὴ ἀνάγκη. Γιατὶ ἡ χώρα μας πρέπει νὰ μεγαλώσῃ ὅχι σὲ ἔκταση ἀλλὰ σὲ πληθυσμὸ μὲ νέους πολίτες ποὺ θὰ πάρουν τὴ σκυτάλη ἀπὸ τοὺς παλιοὺς καὶ θὰ συνεχίσουν αὐτοὶ πλέον τὴν πορεία τοῦ ἔθνους. “Οταν ὅμως ἔνα ζευγάρι ἀποκτήσῃ μόνο δύο παιδιά, ἀπλῶς συντηρεῖται ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ χώρα μας δὲν προχωρεῖ. Μένει στάσιμη. “Οταν ὅμως ἔνα ζευγάρι ἀποκτᾶ ἔνα μόνο παιδί, τὸ ἔθνος δὲν σταματᾷ μόνο ἔκει ποὺ βρίσκεται, ἀλλὰ ὀπισθοχωρεῖ καὶ χάνει τὸν ἀγῶνα ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ δίνῃ καθημερινὰ παντοῦ καὶ πρὸς ὅλους. Αὔτὸ σημαίνει πώς ἡ ὑπογεννητικότητα ποὺ ὑπάρχει σήμερα στὴν Ἑλλάδα, δὲν ἔχει καθηλώσει μόνο τὸν πληθυσμὸ τῆς χώρας μας στοὺς ἴδιους σχεδὸν ἀριθμούς. ‘Αποτελεῖ ταυτόχρονα καὶ τροχοπέδη γιὰ τὴν ἀνάπτυξη καὶ πρόοδο τῆς χώρας μας. Αὔτὴ εἶναι ἡ βαθύτερη ἔννοια τοῦ ἄρθρου 21 τοῦ Συντάγματος.

2. Πολύτεκνοι.

Στήν άμεσως έπόμενη παράγραφο τοῦ ἀρθρου 21 ἀναφέρεται ὅτι οἱ πολύτεκνες οἰκογένειες «δικαιοῦνται τῆς προστασίας τοῦ κράτους». Ο εἰδικὸς νόμος περὶ πολυτέκνων δρίζει ὅτι πολύτεκνοι θεωροῦνται κατ' ἀρχὴν ὅσοι ἔχουν πάνω ἀπὸ πέντε παιδιά, οἱ χῆρες μὲ τρία παιδιά καὶ πάνω.

Στοὺς πολυτέκνους παρέχονται εὐκολίες στήν ιατρική καὶ φαρμακευτική περίθαλψη, ἐκπτώσεις στὰ εἰσιτήρια τῶν συγκοινωνιῶν, εὐκολίες καὶ φορολογικὲς ἀπαλλαγές, γιὰν ἀποκτήσουν λαϊκὴ στέγη καὶ ἄλλα προνόμια. Στὸ πρῶτο παιδί τους, ὁ νόμος δίνει ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴ στρατιωτικὴ θητεία καὶ σὲ ὅλα τὰ παιδιά πολυτέκνων προνόμια γιὰ τὴν παιδεία.

‘Υπάρχουν 106 ‘Ενώσεις καὶ Σύλλογοι Πολυτέκνων στὶς κυριώτερες πόλεις τῆς χώρας μας καὶ μιὰ δμοσπονδία ὅλων αὐτῶν τῶν σωματείων στήν Ἀθήνα. Οἱ πολύτεκνες οἰκογένειες σὲ ὅλη τὴν ‘Ελλάδα δὲν ξεπερνοῦν τὶς 26.700.

3. Μητρότητα καὶ παιδικὴ ἡλικία.

‘Η προστασία τῆς μητρότητας καὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας εἶναι θέματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸ κράτος ἐδῶ καὶ πολλές δεκαετίες καὶ ρυθμίζονται ἀπὸ ἓνα πλήθος εἰδικούς νόμους.

— Η ἑργατικὴ νομοθεσία προβλέπει γιὰ τὴν προστασία τῶν ἐργαζομένων παιδιῶν καὶ τῶν γυναικῶν πρὶν καὶ μετὰ τὸν τοκετό.

— Εἰδικὸς κλάδος στὴ διοίκηση, τὸ ‘Υπουργεῖο Κοινωνικῶν ‘Υπηρεσιῶν, ίδρυει μαιευτήρια, βρεφοκομεῖα, ὄρφανοτροφεῖα, πρεβεντόρια, παιδικούς σταθμούς καὶ ἄλλα τέτοια καταστήματα προστασίας παιδιῶν καὶ τὰ συντηρεῖ μὲ δικό του προσωπικό.

— Τὸ ᾴδιο ‘Υπουργεῖο ἀναθέτει σὲ ὄργανισμοὺς δημοσίου δικαίου, ὅπως τὸ Πατριωτικὸ ‘Ιδρυμα Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ ‘Αντιλήψεως, (ΠΙΚΠΑ), τὸ ‘Εθνικὸν ‘Ιδρυμα Προνοίας (ΕΙΠ) καὶ ἄλλα, τὴν εὐθύνη γιὰ δρισμένους τομεῖς τῆς παιδικῆς προστασίας καὶ ἐπιχορηγεῖ γενναῖα τὰ ίδιωτικὰ ίδρυματα στὸν τομέα αὐτὸν ἐπιβλέποντας τὴν κανονικὴ λειτουργία τους.

— Τὰ ‘Υπουργεῖα Παιδείας καὶ ‘Απασχολήσεως δργανώνουν θερινὲς κατασκηνώσεις γιὰ τὰ παιδιά τῶν σχολείων καὶ τοὺς ἐργαζομένους

νέους. Γιατί λοιπόν ἔπειτε καὶ τὰ θέματα αὐτὰ νὰ ἀναφερθοῦν μὲν εἰδικὴ διάταξη ἀπὸ τὸ Σύνταγμα; Καὶ ἐδῶ συμβαίνει αὐτὸ ποὺ εἴ-παμε πιὸ πάνω: δηλαδὴ τὸ Σύνταγμα θέλει μὲν εἰδικὴ μνεία νὰ το-νίσῃ τὴ σημασία ποὺ δίνει τὸ σημερινὸ κράτος - αὐτὸ ποὺ οἱ θεω-ρητικοὶ δύναμασαν στὸν 20ὸν αἰῶνα «Κράτος - Πρόνοια» - στὴν προ-στασία τῆς μητέρας καὶ τοῦ παιδιοῦ. "Ισως αὐτὸ νὰ γίνεται ἐπειδὴ οἱ συντάκτες του, διαπιστώνοντας ὅτι στὴ χώρα μας δὲν ἔχει ἀκόμη ἀναπτυχθῆ σὲ ὅλη τὴν κοινωνία ἢ ἀνάγκη τῆς ὀλληλεγγύης τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς προστασίας τῶν ἀδυνάτων θέλουν καὶ μὲ εἰδικὴ μνεία στὸ Σύνταγμα νὰ ὑπενθυμίσουν στὸ λαὸ τὸν εἰδικὸ αὐτὸ προο-ρισμὸ τοῦ κράτους. "Η ἀναγραφὴ ὅμως καὶ μόνον αὐτῶν τῶν δια-τάξεων στὸ Σύνταγμα, δὲν παρέχει στὸν πολίτη τὸ δικαίωμα νὰ καταφύγῃ στὰ δικαστήρια καὶ μὲ ἀγωγὴ κατὰ τοῦ δημοσίου νὰ ζητήσῃ τὴν προστασία τοῦ ἄρθρου 21^ο τοῦ Συντάγματος, ἃν δὲν ὑπάρχουν καὶ εἰδικοὶ νόμοι ποὺ νὰ καθορίζουν μὲ κάθε λεπτομέρεια τὴ μορφὴ καὶ τὴν ἕκταση τῆς προστασίας αὐτῆς.

§ 30. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΝΑΠΗΡΩΝ

1. Ἀνάπηροι καὶ θύματα πολέμων

"Η ὑποχρέωση τοῦ κράτους γιὰ τὴ βοήθεια πρὸς τοὺς σωματικὰ ἢ οἰκονομικὰ ἀδυνάτους εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἀπέναντι τῶν ἀνα-πήρων πολέμου ἀπ' ὅ, τι γιὰ κάθε ἄλλη τάξη ἢ ὁμάδα πολιτῶν, γιατὶ αὐτοὶ ἔχασαν τὴν ὑγεία τους ἢ τὴν ἀρτιμέλεια τοῦ σώματός τους πολεμώντας γιὰ τὴν πατρίδα καὶ ὅχι ἀπὸ τυχαῖο γεγονός.

"Εκτὸς ἀπὸ τὶς τιμητικὲς διακρίσεις ποὺ δίνονται στοὺς ἀναπή-ρους πολέμου, τὸ κράτος τοὺς παρέχει ὀλοκληρωμένη Ιατρικὴ περί-θαλψη καὶ λουτροθεραπεία, ἐπαγγελματικὴ ἀποκατάσταση σὲ πε-ρίπτερα ἢ θέσεις στὸ βοηθητικὸ προσωπικὸ τῶν μεγάλων ὀργανι-σμῶν, ἐκπτώσεις στὰ εἰσιτήρια τῶν συγκοινωνιῶν, ἀπαλλαγές ὡς ἔνα σημείο ἀπὸ τοὺς φόρους εἰσοδήματος καὶ διευκολύνσεις φορολο-γικὲς καὶ ἄλλες διευκολύνσεις γιὰ τὴν ἀπόκτηση λαϊκῆς στέγης.

"Τὸ κυριότερο ὅμως εἶναι οἱ συντάξεις ποὺ χορηγεῖ ἢ πολιτεία στοὺς ἀναπήρους πολέμου ποὺ καθορίζονται ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμὸ ἀναπηρίας τοῦ κάθε συνταξιούχου. Στὸν τακτικὸ προϋπολογισμὸ τοῦ Κράτους τοῦ 1975 ὁ ἀριθμὸς τῶν πολεμικῶν συνταξιούχων ὑπερ-

βαίνει τοὺς 63.000 καὶ τὸ συνολικὸ ποσὸν ποὺ καταβάλλεται γιὰ τὶς συντάξεις τους φθάνει τὰ 1.957 ἑκατομμύρια δραχμές.

Δέν ἀποτελεῖ ὅμως, μόνον ὑποχρέωση τοῦ κράτους, ἡ φροντίδα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς ἀναπήρους καὶ τὰ θύματα πολέμου. "Ολοὶ οἱ Ἑλληνες μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὁφείλουν σεβασμὸ καὶ εὔγνωμοσύνη πρὸς ἔκεινους ποὺ θυσιάστηκαν γιὰ τὴν πατρίδα μας.

Σεβασμό ὅμως, ἃν θέλωμε νὰ μιλήσωμε γενικότερα, ὁφείλομε ἐπίστης ὅλοι: οἱ Ἑλληνες καὶ πρὸς κάθε ἄλλο ἀνάπτηρο καὶ συνάνθρωπό μας, ποὺ ἀπὸ κάποια ἀτυχία, ὑποφέρει ἀπὸ κάτι σοβαρό, δὲν ἔχει ἀκέραια ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματός του, ἢ, δὲν ἀντιλαμβάνεται καλὰ καὶ σωστὰ ὅσα τοῦ λέμε. Σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς περιπτώσεις, ἡ συμπεριφορά μας πρέπει νὰ εἴναι πολὺ προσεκτική, ὅχι μόνον ἐπειδὴ οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ χρειάζονται ιδιαίτερη προστασία καὶ φροντίδα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ποτὲ δὲν πρέπει νὰ τοὺς δείχνωμε ὅτι τοὺς ξεχωρίζουμε ἡ τοὺς ὑποτιμοῦμε.

2. Προστασία ὑγείας

Σὲ ἄλλη παράγραφο τοῦ ἄρθρου 21 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρεται ὅτι τὸ Κράτος «μεριμνᾶ διὰ τὴν ὑγείαν τῶν πολιτῶν καὶ λαμβάνει εἰδικὰ μέτρα διὰ τὴν προστασίαν τοῦ γήρατος καὶ τῆς ἀναπηρίας».

Μὲ τὴ διάταξη αὐτὴ ἐπιβεβαιώνεται ὅτι τὸ κράτος δὲν ἔχει μόνο ὑποχρέωση γιὰ λόγους κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης νὰ φροντίζῃ γιὰ τὴν ὑγεία τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ ἔχει καὶ συμφέρον. Γιατὶ σ' ἀλήθεια τὸ μεγαλύτερο οἰκονομικὸ ἀγαθὸ σὲ κάθε χώρα είναι αὐτὸ ποὺ σήμερα τὸ ὄνομάζουν «ὁ ἀνθρώπινος παράγων». Οὕτε τὰ κεφάλαια, οὕτε τὰ πλούτη, οὕτε τὰ κτίρια καὶ οἱ ἔγκαταστάσεις λογαριάζουν τόσο, ὅσο οἱ γεροὶ ἀνθρώποι ποὺ μὲ τὴν ἐργασία τους θὰ κάνουν, ὥστε ὅλα αὐτὰ νὰ ἀποδώσουν. Γι' αὐτὸ στὸν κρατικὸ προϋπολογισμὸ προβλέπεται ἔνα πολὺ σημαντικὸ κονδύλι στὰ τακτικὰ ἔξοδα γιὰ τὴν ὑγεία, τὰ ιατρεῖα, νοσοκομεῖα, ἀγροτικοὺς γιατρούς, μέτρα γιὰ τὴν προφύλαξη ἀπὸ ἐπιδημίες καὶ τὴν καταπολέμησή τους, ὅταν ἐκδηλωθοῦν. Καὶ στὸν προϋπολογισμὸ ἐπενδύσεων ἀναγράφονται σοβαρὲς πιστώσεις γιὰ νέα ἔργα στὸν τομέα τῆς ὑγείας, καὶ γιὰ σωματικὰ ἡ πνευματικὰ ἀνάπτηρα ἄποια τὰ δύοια προστατεύει εἴτε σὲ εἰδικὰ ίδρυματα, ὅπως οἱ οἰκοι τυφλῶν, κωφαλά-

λων κ.λπ. ὅπου παρέχει τὴν λεγόμενη κλειστὴ κοινωνικὴ πρόνοια, σὲ δημόσια ίδρυματα τοῦ Δημοσίου ἢ τῶν Ὀργανισμῶν Δημοσίου Δικαίου ἢ σὲ ίδιωτικὰ καταστήματα ποὺ ἐπιχορηγοῦνται ἀπὸ τὸ κράτος, εἴτε μὲ ἐπαγγελματικὴ ἀποκατάσταση καὶ ἐνίσχυση τῆς οἰκογενείας, δηλαδὴ τὴν λεγόμενη ἀνοικτὴ πρόνοια.

Γι' αὐτὸ ἄλλωστε ἔγγραφονται στὸν κρατικὸ προϋπολογισμό, τόσο στὸν τακτικὸ ὅσο καὶ στὸν προϋπολογισμὸ ἐπενδύσεων τεράστια ποσὰ γιὰ τὶς δαπάνες κοινωνικῆς προνοίας καὶ ύγειας. Παραθέτομε ἐδῶ ἔναν πίνακα ποὺ δείχνει τὶς σχετικὲς μὲ τὰ θέματα αὐτὰ δαπάνες γιὰ τὸ 1975, σὲ σύγκριση μὲ τὸ 1974 (σὲ ἑκατομμύρια δραχμές) :

	1975	1974	
I. Δαπάνες Προνοίας			
Τακτικὸς Προϋπολογισμὸς	2,336,5	1.994,2	+ 342,3
Προϋπολογισμὸς Ἐπενδύσεων	100,0	35,2	+ 64,8
II. Δαπάνες Υγείας			
Τακτικὸς Προϋπολογισμὸς	6,172,8	5.148,0	+ 1.024,8
Προϋπολογισμὸς Ἐπενδύσεων	550,0	415,0	+ 135,0

3. Περίθαλψη ἡλικιωμένων

Ἐπειδὴ ἀκριβῶς δ ἄνθρωπος εἶναι τὸ πολυτιμότερο ἀγαθὸ γιὰ τὸ κράτος, γι' αὐτὸ ἡ ὁργανωμένη κοινωνία πρέπει νὰ μεριμνᾷ καὶ γιὰ ἔκείνους ποὺ ἔχασαν τὶς δυνάμεις τους μὲ τὰ χρόνια καὶ δὲν μποροῦν πιὰ ν' ἀποδώσουν μὲ τὴν ἐργασία τους καὶ νὰ συντελέσουν στὴν οἰκονομικὴ πρόοδο τῆς χώρας. Ὁ κυριότερος τρόπος, μὲ τὸν δόποιο τὸ κράτος φροντίζει νὰ ἔξασφαλίσῃ τοὺς γέρους εἶναι οἱ συντάξεις γήρατος.

Σήμερα οἱ περισσότεροι "Ελληνες εἶναι ἀσφαλισμένοι. Οἱ ἐργάτες καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῶν πόλεων στὸ "Ιδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (ΙΚΑ), οἱ ἀγρότες στὸν Ὀργανισμὸ Ἀγροτικῶν Ἀσφαλίσεων (ΟΓΑ), οἱ ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίες (ἰατροί, δικηγόροι, ἔμποροι, αὐτοκινητιστές, βιοτέχνες καὶ ἄλλοι) στὰ κλαδικά τους ταμεῖα καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι συνταξιοδοτοῦνται ἀπὸ τὸ δημόσιο. "Ολοι σχεδὸν οἱ ἀσφαλισμένοι καταβάλουν εἰσφορὲς στὰ ταμεῖα τους ποὺ ὅμως τὶς περισσότερες φορὲς δὲν εἶναι ἀνάλογες μὲ τὶς δα-

πάνες για τις συντάξεις. Τὰ ἑλλείμματα καλύπτονται ἀπὸ τὸ δημόσιο ἢ ἀπὸ εἰδικές φορολογίες τοὺς λεγόμενους κοινωνικούς πόρους. Εἰδικὰ οἱ συντάξεις τοῦ ΟΓΑ παρέχονται χωρὶς τακτικὲς εἰσφορές τῶν ἀγροτῶν καὶ τὰ ἔξοδα καλύπτονται ἀπὸ πρόσθετη φορολογία ποὺ καταβάλλουν οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων γιὰ αὐτὸν τὸ σκοπό.

Τὸ σύνολο τῶν ἀσφαλισμένων γιὰ τὸ 1975 ἦταν :

	ἄτομα
— στὸ ΙΚΑ	1.025.000
— στὸν ΟΓΑ	1.642.758
— ἀπὸ τὰ Κλαδικὰ Ταμεῖα	140.000

Γ' ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

§ 31. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀτομικὲς ἐλευθερίες, τὰ νεώτερα Συντάγματα καθερώνουν καὶ τὰ **κοινωνικὰ δικαιώματα** ποὺ ἔχει ὁ πολίτης ὅχι πιὰ μὲ τὴν ἰδιότητά του σὰν ἄτομο, ἀλλὰ σὰν μέλος τῆς **κοινωνίας** καὶ σὰν **ἔργαζόμενος ἀνθρωπος**.

“Οσο μεγάλωνε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκλογέων, μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, τόσο περισσότερο τὰ πλατύτερα λαϊκὰ στρώματα ζητοῦσαν νὰ ἀναγνωρισθῆ, ὅχι μόνο ἡ **ὑποχρέωση** τοῦ κράτους νὰ μὴν **ἐπεμβαίνῃ** στὶς ἐλευθερίες τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ **ὑποχρέωση** τοῦ κράτους νὰ **ρυθμίζῃ** τὴν οἰκονομικὴ **ζωὴ** γιὰ τὸ ὄφελος τῶν **ἔργαζομένων**.

‘Η οἰκονομικὴ **έξέλιξη, ύστερ**’ ἀπὸ τὴν ἐκπληκτικὴ **ἀνάπτυξη** τῆς τεχνολογίας μέσα στὶς τελευταῖς δεκαετίες, ἔδειξε ὅτι τὰ καθήκοντα τοῦ κράτους δὲν μποροῦν νὰ περιορισθοῦν στὴ μὴ ἐπέμβαση στὴν οἰκονομικὴ ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων. Γιατὶ πολὺ συχνὰ ἡ ἐλευθερία αὐτὴ ὀδηγεῖ στὴν ἐκμετάλλευση τῶν ἀδυνάτων ἀπὸ τοὺς οἰκονομικὰ **ἰσχυρούς**. ‘Ἀντίθετα, τὸ κράτος πρέπει νὰ παίρνῃ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα γιὰ τὴν προστασία τῶν **ἔργαζομένων**, ἔστω καὶ ἀν τὰ μέτρα αὐτὰ περιορίζουν τὶς ἀτομικὲς ἐλευθερίες τῶν **ἰσχυροτέρων**.

Φυσικὴ συνέπεια τῆς νέας αὐτῆς νοοτροπίας είναι ὅτι στὸν 20ὸν αἰῶνα **ἀναγνωρίσθηκε** ἡ **ὑποχρέωση** τοῦ κράτους νὰ **ἔχασφα-**

λίζη στὸ λαὸ μιὰν ἀνεκτὴ οἰκονομικὴ ζωή, νὰ προστατεύῃ καὶ νὰ τοῦ προσφέρῃ ἐργασία, νὰ ἔξασφαλίζῃ συντάξεις στοὺς ἡλικιωμένους, ὅταν θὰ σταματήσουν νὰ ἐργάζωνται, καθὼς καὶ περίθαλψη ἰατρικὴ καὶ νοσοκομειακὴ γιὰ τοὺς ἀρρώστους. Οἱ ἴδεε, αὐτὲς ἔγιναν μετὰ τὸν β' παγκόσμιο πόλεμο κοινὸ αἴτημα ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας καὶ γι' αὐτὸ περιέχονται στὸν περίφημο «Χάρτη τοῦ Ἀτλαντικοῦ» τοῦ 1941, ὅπου διακηρύσσεται ὅτι : «οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἀπελευθερωθοῦν ἀπὸ τὸ φόβο, τὴν ἀνάγκη καὶ τὴν ἔνδεια». Ή ἀρχὴ αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν βάση τῶν λεγομένων «κοινωνικῶν δικαιώματων».

Τὸ Ἑλληνικὸ Σύνταγμα τοῦ 1952 δὲν ἀνέφερε ρητὰ τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα, τὰ περισσότερα ὅμως εἶχαν ἥδη ἀναγνωρισθῆ μὲ τὴ νομοθεσία τῶν τελευταίων πενήντα χρόνων. Στὸ νέο Σύνταγμα τοῦ 1975 προστατεύονται στὸ ἄρθρο 22 τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα ὡς ἔξῆς :

1. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐργασίας

Τὸ ἄρθρο 22 παρ. 1 τοῦ Συντάγματος δρίζει ὅτι «ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ δικαίωμα καὶ τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ κράτους». Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀναγνωρίζεται συνταγματικὰ τὸ δικαίωμα κάθε "Ἑλληνα νὰ ἔκλεγῃ καὶ νὰ ἀσκῇ τὸ ἐπάγγελμα ποὺ θέλει. Ταυτόχρονα ὅμως οἱ νόμοι ἀναγνωρίζουν τὸ δικαίωμα τοῦ κράτους νὰ ἐπεμβαίνῃ στὴν ἐλευθερία τῆς ἐργασίας, γιὰ νὰ προστατεύσῃ τοὺς ἐργαζομένους. Πρακτικά, αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ κράτος μπορεῖ νὰ ἐπέμβῃ στὴ συμφωνία ἐργασίας μεταξὺ ἐργαζομένου καὶ ἐργοδότη (στὴ λεγομένη «σύμβαση ἐργασίας») καὶ νὰ ρυθμίσῃ μὲ νόμους ἡ διατάγματα : τὶς ὥρες ἐργασίας, τὶς ἡμέρες ἀργίας, τὴν προστασία τῶν ἐργαζομένων παιδιῶν, τοὺς ὄρους ὑγιεινῆς στοὺς τόπους ἐργασίας, τὰ μέτρα ἀσφαλείας, γιὰ νὰ προλαμβάνωνται τὰ ἐργατικὰ ἀτυχήματα. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ κράτος μπορεῖ νὰ ζητῇ εἰδικὴ ἀστυνομικὴ ἄδεια, γιὰ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἔξασκηση δρισμένου ἐπαγγέλματος καὶ μπορεῖ νὰ διατηρήσῃ τὸ δικαίωμα νὰ μὴ χορηγῇ τὴν ἄδεια αὐτῇ, ὅταν τὸ ἐπάγγελμα είναι ἐπικίνδυνο ἢ βλαβερὸ ἢ ὅταν ὑπάρχῃ στὸν κλάδο αὐτὸ μεγάλη ἀνεργία κ.λπ. Τὸ κράτος μπορεῖ ἐπίσης νὰ διατιμήσῃ δρισμένα εἰδη πρώτης ἀνάγκης ἢ νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν εἰσαγωγὴ καὶ ἔξαγωγὴ δρισμένων ἐμπορευμάτων, προστατεύοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τὴν ἐγχώρια παραγωγὴ ἢ τὴν κατανάλωση ἢ τὸ νόμισμά

του, έστω καὶ ἂν μὲ τὸ μέτρο αὐτὸν περιορίζει τὴν ἀσκηση τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ἐμπόρου.

‘Η σειρὰ ὅλων αὐτῶν τῶν μέτρων περιόρισε σημαντικὰ τὴν παλαιὰ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ν’ ἀσκῆ ὅποιοιδή ποτε ἐπάγγελμα ὅποτε καὶ ὅπως αὐτὸν θέλει.

Σήμερα ἐπικρατεῖ ἡ ἀντίληψη, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι κοινωνική λειτουργία καὶ πρέπει νὰ ρυθμίζεται μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ ὠφελήσται ἀπὸ αὐτὴν τὸ σύνολο τῆς κοινωνίας.

2. Ἡ πλήρης ἀπασχόληση

‘Η ᾴδια παράγραφος 1 τοῦ ἀρθρου 22 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρει πιὸ κάτω: «τοῦ κράτους μεριμνῶντος διὰ τὴν δημιουργίαν συνθῆκῶν ἀπασχολήσεως, πάντων τῶν πολιτῶν καὶ διὰ τὴν ἡθικὴν καὶ ὑλικὴν ἔξυψωσιν αὐτῶν».

‘Η διάταξη αὐτὴ ἐκφράζει τὸ σημερινὸ προορισμὸ τοῦ κράτους, ποὺ ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ προσφέρῃ στοὺς πολίτες του, ὅχι μόνο ἀσφάλεια ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερική, ἀλλὰ πρέπει ἐπὶ πλέον νὰ τοὺς ἀπαλλάσσῃ ἀπὸ τὴν φτώχεια, τὸν φόβο καὶ τὴν ἀνάγκη. Γι’ αὐτὸν ἡ σύγχρονη οἰκονομικὴ ἐπιστήμη παραδέχεται, ὅτι ἔνα ἀπὸ τὰ καθήκοντα τοῦ κράτους εἶναι νὰ παρέχῃ πλήρη ἀπασχόληση στὸν πληθυσμό του. Αὐτὸν σημαίνει ὅτι τὸ κράτος ἔχει ὑποχρέωση νὰ δημιουργῇ ἔργα παραγωγικά, ὅπου κάθε πολίτης θὰ μπορῇ νὰ βρίσκῃ ἐργασία, καὶ ταυτόχρονα ὅτι εἶναι δικαίωμα τοῦ πολίτη νὰ ζητήσῃ δουλειά. Γι’ αὐτό, ἀλλωστε, μιὰ ἀπὸ τὶς κυριότερες φροντίδες τοῦ σημερινοῦ κράτους εἶναι ἡ καταπολέμηση τῆς ἀνεργίας.

3. Τὸ δικαίωμα τῶν μισθωτῶν νὰ ἐκφράζουν τὶς ἀπόψεις τους στὸν καθορισμὸ τῶν ὅρων ἐργασίας.

Βασικὸ αἴτημα τῶν ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων, ποὺ ἀποτελοῦν σήμερα τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ σὲ κάθε κράτος, εἶναι νὰ μὴν θεωρῆται πιὰ ἡ ἐργασία «ἐμπόρευμα» καὶ νὰ μὴν ρυθμίζωνται οἱ μισθοὶ καὶ τὰ ἡμερομίσθια ἀνάλογα μὲ τὴν προσφορὰ καὶ τὴν ζήτηση, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴν ἀκρίβεια τῆς ζωῆς. Ἐπὶ πλέον οἱ ἐργαζόμενοι ζητοῦν νὰ συμμετέχουν, μὲ ἀντιπροσώπους τους, στὴ ρύθμιση αὐτῆς. Τὸ δικαίωμα αὐτὸν ἔχει περιληφθῆ στὸ ἀρθρο 22, παρ. 2, τοῦ Συντά-

γματος, δλλά προϋποθέτει ότι οι μισθωτοί θά είναι δργανωμένοι σε ίσχυρές έργατικές δργανώσεις (συνδικάτα) και ότι αύτες θά είναι σε θέση νά διεκδικήσουν τά δικαιώματά τους. "Οσο λιγότερο άναπτυγμένη είναι μιά μή κομμουνιστική χώρα, τόσο πιό άδύνατο είναι συνήθως τό συνδικαλιστικό της κίνημα και έλεγχεται άπο έκείνους που άσκοῦν τήν κρατική έξουσία.

Σχετική είναι έπισης και ή άξιωση τών έργαζομένων νά συμμετέχουν στό καθορισμό τών κατώτατων δρίων τών ήμερομισθίων (συλλογικές συμβάσεις).

4. Η ίσότητα άνδρων και γυναικῶν στήν άμοιβή τῆς έργασίας

"Όταν οι γυναίκες άρχισαν νά έργαζωνται έξω άπο τό σπίτι, γιατί ή παραγωγή έφυγε πιά άπο τήν οίκιακή και βιοτεχνική οίκονομία και μεταφέρθηκε στά έργοστάσια, προσέφεραν άρχικά έργασία άνειδίκευτη. 'Επι πλέον δ άριθμός τών γυναικῶν που ζητοῦσαν δουλειά ήταν πολύ μεγάλος και κάθε μέρα μεγάλωνε και πιό πολύ. Συνέπεια αύτοῦ, μέ τις άντιλήψεις πουν έπικρατοῦσαν στίς άρχες τοῦ 19ου αιώνα, ότι δηλαδή ή προσφορά και ή ζήτηση καθορίζει τις τιμές τών έμπορευμάτων καθώς και τής έργασίας, ήταν νά καθορίζωνται τά ήμερομίσθια τών γυναικῶν τής έποχής έκείνης σε έπιπεδα πολύ κατώτερα άπο τά άνδρικα. 'Η άρχη αύτή διατηρήθηκε και άφοῦ οι γυναίκες είδικεύθηκαν και έκπαιδεύθηκαν στά έπαγγέλματα. Γι' αύτό τό αίτημα «ΐση πληρωμή γιά ίση έργασία» ήταν κοινὸ αίτημα που πρόβαλαν ολες οι γυναικείες δργανώσεις έπι ένα σχεδόν αιώνα.

Στήν 'Ελλάδα ή ίσότητα πληρωμής άνδρων και γυναικῶν καθιερώθηκε τό 1951 γιά τούς δημοσίους ύπαλλήλους και λίγο άργότερα γιά τούς έργαζομένους στούς 'Οργανισμούς Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, δηλαδή στούς δήμους, τά άσφαλιστικά ταμεῖα, τό IKA κ.λπ. Στις ίδιωτικές έπιχειρήσεις έν τούτοις έπικρατοῦσε ώς τόν 'Απρίλιο 1975 κανόνας ότι οι γυναίκες έργατριες και ύπαλληλοι θά παίρνουν κατώτερες άποδοχές άπο τούς άνδρες. 'Η διάκριση αύτή καταργήθηκε μέ νόμο τοῦ 1975, δ όποιος έπικύρωσε τήν διεθνή σύμβαση έργασίας άριθ. 100. 'Η 'Ελλάδα είχε ύπογράψει τή σύμβαση αύτή άπο τό 1952. Τέλος, τό άρθρο 22 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 άναφέρει ρητά τά έξῆς: «Πάντες οι έργαζόμενοι άνεξαρτήτως φύλου

ἢ ἡ ἄλλης διακρίσεως δικαιοῦνται ἵσης ἀμοιβῆς δι' ἵσης ἀξίας παρεχομένην ἐργασίαν».

5. Τὸ δικαίωμα γιὰ κοινωνικὴ ἀσφάλιση

Τὸ κράτος ἔχει σήμερα τὴ δυνατότητα ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐπεμβαίνῃ στὶς συμβάσεις ἐργασίας καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ ὥστε κάθε ἐργαζόμενος νὰ ἀσφαλίζεται ὑποχρεωτικὰ γιὰ περιπτώσεις ἀσθενείας ἢ ἀτυχήματος, καθὼς καὶ γιὰ τὴν περίθαλψή του ὅταν γεράσῃ. Ἡ κοινωνικὴ ἀσφάλιση πραγματοποιεῖται μὲ τὸ νὰ κρατᾶ ὑποχρεωτικὰ ὁ ἐργοδότης ἐναὶ μέρος ἀπὸ τὸν μισθὸ τοῦ ἐργαζομένου ἐργάτη. Οἱ κρατήσεις αὐτές, ἐργαζομένων καὶ ἐργοδοτῶν, στὴν πράξη γίνονται μὲ εἰδικὰ ἔνσημα ποὺ κολλᾶ ὁ ἐργοδότης στὸ ἀσφαλιστικὸ βιβλιάριο τοῦ ἐργαζομένου. Τὰ χρήματα παραδίδονται στὰ ἀσφαλιστικὰ ταμεῖα, γιὰ νὰ διατεθοῦν γιὰ τὸν σκοπὸ ποὺ προορίζονται. Ἡ ὑποχρέωση αὐτὴ τοῦ κράτους εἶναι τὸ κύριο μέτρο ποὺ ἔχεισθαι τὸν πολίτη ἀπὸ τὴν ἀνάγκη καὶ τὴν ἔνδεια καὶ ἀποτελεῖ σήμερα δικαίωμα κάθε ἐργαζομένου· κατοχυρώνεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο 22, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος ὡς ἔξῆς: «Τὸ κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν τῶν ἐργαζομένων ὡς ὁ νόμος δρίζει». Μὲ τὶς κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις παίρνουν σάρκα καὶ ὀστᾶ οἱ νέες ἀντιλήψεις γιὰ τὸν προορισμὸ τοῦ κράτους.

Στὴν 'Ελλάδα οἱ κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις ἄρχισαν νὰ ἐφαρμόζωνται λίγο πρὶν τὸν β' παγκόσμιο πόλεμο "Ολοὶ οἱ ἐργαζόμενοι σὲ ἴδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις ἀσφαλίζονται στὸ 'Ιδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (IKA), ὑπάρχουν ὅμως δρισμένοι κλάδοι, ὅπως οἱ τραπεζικοί, τὸ προσωπικὸ τῶν αὐτοκινήτων, τυπογράφοι καὶ ἄλλοι ποὺ ὑπάγονται σὲ ἴδιαίτερα ἀσφαλιστικὰ ταμεῖα. Οἱ ἀμεσοὶ καὶ ἔμμεσοὶ ἀσφαλισμένοι στὰ διάφορα ταμεῖα κοντεύουν νὰ φθάσουν τὸ σύνολο τῶν ἐργαζομένων. Στὸ IKA καὶ μόνο οἱ ἀμεσοὶ ἀσφαλισμένοι εἶναι 1.073.000 καὶ μαζὶ μὲ τὰ προστατευόμενα μέλη τῶν οἰκογενειῶν τους φθάνουν τοὺς 2.870.000 ἄτομα. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἔχουν συντάξεις καὶ περίθαλψη ποὺ προσφέρεται ἀπὸ τὸ κράτος. Οἱ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ συνταξιοῦχοι ποὺ εἰσπράττουν συντάξεις ἀπὸ τὸ δημόσιο ἦταν τὸ 1974 σχεδὸν 123.000 ἄτομα. Οἱ μόνοι μὴ ἀσφαλισμένοι μέχρι τὸ 1964 ἦταν οἱ ἀγρότες ποὺ ἀποτελοῦν ἐναὶ πολὺ μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μας. Σήμερα ἔχει ὅμως δημιουργηθῆ γι'

εεύτούς δ 'Οργανισμός 'Αγροτικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ), που ἀπονέμει συντάξεις καὶ στοὺς ἀγρότες, ἀνδρες καὶ γυναῖκες, πάνω ἀπὸ 65 χρόνων, καθὼς καὶ νοσοκομειακή περίθαλψη.

6. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἐργαζομένου γιὰ ἔβδομαδιαίᾳ ἀνάπαυση καὶ ἑτήσια ἄδεια.

Τὸ δικαίωμα αὐτὸ ἵσχυει στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν ἐργατικὴ νομοθεσία. Οἱ νόμοι γιὰ τὴν Κυριακὴ ἀργία καὶ γενικὰ τὴν ἔβδομαδιαίᾳ ἀνάπαυση (ρεπτὸ) ἐφαρμόζονται ἀπὸ τὸ 1911. Ὁ νόμος γιὰ τὴν «ἑτήσια ἄδεια μετ' ἀποδοχῶν» δὲλων τῶν ἐργαζομένων ἵσχυει ἀπὸ τὸ 1945. 'Η διάρκεια τῆς ἄδειας ρυθμίζεται ἀνάλογα μὲ τὰ χρόνια ὑπηρεσίας, ποὺ ἔχει ὁ μισθωτὸς σὲ μιὰ ἐπιχείρηση.

Δ' ΚΟΙΝΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

§ 32. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Σὲ μιὰν ἐποχὴν, ὅπως ἡ σημερινή, ὅπου τὰ πάντα μεταβάλλονται μὲ ραγδαῖο ρυθμό, οἱ συνθῆκες ποὺ δημιουργοῦνται καὶ οἱ ἀνάγκες ποὺ προκύπτουν, ἐπιβάλλουν νέα μέτρα καὶ διαφορετικὰ κριτήρια, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἵσχουν παλαιότερα.

Τὸ ἄρθρο 24 τοῦ Συντάγματος προνοεῖ ἀκριβῶς γιὰ μιὰ νέα ἀνάγκη ποὺ δημιουργήθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ τὴν τρομακτικὴ πτορεία τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ἐιπληκτικὴ πρόοδο σὲ πολλοὺς τομεῖς καὶ, τέλος, ἀπὸ τὴ φυσική, ὡς ἔνα βαθμό, ἀδιαφορία τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ὅσα ἀτυχῆ, δυσάρεστα ἡ καταστρεπτικὰ συμβαίνουν γύρω του.

'Η προστασία τοῦ περιβάλλοντος, γιὰ τὴν ὅποια δμιλεῖ τὸ ἄρθρο αὐτὸ δὲν μπορεῖ ν' ἀποτελέστη ἔργο καὶ προσπάθεια μερικῶν ἀτόμων ἡ νὰ ἀνατεθῇ μόνο σὲ λίγες εἰδικές ἐπιτροπές ἡ ὑπηρεσίες. Ἀποτελεῖ ἐπείγουσα ὑποχρέωση δὲλων μας καὶ καθενὸς χωριστά. Γιατὶ στὴν πραγματικότητα προσπαθεῖ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἔναν τρομακτικὸ κίνδυνο ποὺ μόνο μὲ τὴν κοινὴ προσπάθεια μποροῦμε νὰ τὸν ἐκμηδενίσωμε, ἡ ἔστω νὰ τὸν περιορίσωμε στὶς λιγότερες δυνατὲς καταστρεπτικὲς συνέπειες.

Περιβάλλον εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔννοεῖ ἡ ἴδια ἡ λέξη, ἀλλὰ εἶναι ταυ-

τόχρονα και χίλια δυὸς άλλα μεμονωμένα πράγματα, καθένα χωριστά και όλα μαζί.

— Είναι τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τοῦ πολιτισμοῦ μας, ὅλλα και πολλὲς νεώτερες δημιουργίες, ποὺ δένουν τὸ παλιὸ μὲ τὸ σύγχρονο, τὸ χθὲς μὲ τὸ σήμερα.

— Είναι οἱ θάλασσες καὶ οἱ ἀκρογιαλίες μας, ποὺ πρέπει νὰ διαφύλαχθοῦν, νὰ διατηρηθοῦν καὶ νὰ διασωθοῦν, ὅχι μόνο ἀπὸ πετρέλαια καὶ τὰ χημικὰ κατάλοιπα ποὺ τὶς δηλητηριάζουν, ὅλλὰ ἐπίσης νὰ προστατευθοῦν ἀπὸ ἔκείνους πού, συνειδητὰ ἢ ἀσυνείδητα, ὅλοιώνουν τὴν μορφὴ καὶ τὴν φύση τους, τὶς κατακλέψουν, τὶς καταπατοῦν ἢ τὶς ἐμπορεύονται.

— Είναι τὰ λιγοστὰ ποτάμια μας, ποὺ πρέπει νὰ προστατευθοῦν γιὰ νὰ μὴ μεταβληθοῦν σὲ δύχετούς, ὅπως γίνεται ἥδη σὲ ἄλλα μέρη, γιατὶ ἄλλωστε ἡ χώρα μας δὲν ἔχει τὴν πολυτέλεια τῶν πολλῶν καὶ δρμητικῶν ποταμῶν, ποὺ ὑπάρχουν ἀλλοῦ.

— Είναι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα, ποὺ θεωροῦνται ἀπὸ τὶς καθαρότερες, διαυγέστερες τοῦ κόσμου καὶ κινδυνεύουν τώρα ἀπὸ τὴν καπνιὰ τῶν ἐργοστασίων, τὴν καρκινογόνο αἰθάλη τῶν θερμάνσεων, ἀπὸ τὶς ύδρογονικὲς καὶ ἀτομικὲς ἐκρήξεις στὸν Ειρηνικὸ καὶ τὴν Νεβάδα, στὴν Σιβηρία καὶ στὴν Κινεζικὴ ἔρημο τοῦ Τσιέν γιάνγκ, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ ὑπερηχητικὰ ἀεροπλάνα ποὺ «σχίζουν» κυριολεκτικὰ τὸν αἰθέρα καὶ καταστρέφουν τὴν φυσικὴ ισορροπία τῶν ἥχων καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας.

— Είναι τὰ δάση, τὸ μεγαλύτερο ἀγαθό μας, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ προστατευτικὸ τεῖχος γιὰ ἔνα σωρὸ φυσικοὺς ἐπιδρομεῖς, καὶ ὅμως ἀφανίζονται μὲ τόση ἔνταση καὶ τέτοιον κακοποιὸ ρυθμὸ ἀπὸ πυρκαγιές καὶ νόμιμη ξύλευση, ὡστε νὰ διεκδικοῦμε τώρα τὸ θλιβερὸ πρόνυμιο τῆς πιὸ «φαλακρῆς» χώρας τῆς Εύρωπης.

— Είναι, τέλος, οἱ πόλεις ποὺ ἀναπτύσσονται στὴν πραγματικότητα μὲ τερατώδη τρόπο καὶ μορφή, συχνὰ χωρὶς οἰκιστικὸ σχέδιο καὶ σχεδὸν πάντοτε χωρὶς γοῦστο ἢ οἰονδήποτε ρυθμό. ‘Η παλαιὰ μορφὴ κάθε πόλης ἔχει ἔξαφανισθῆ ἀπὸ καὶ ρό χωρὶς ν’ ἀντικατασταθῆ ἀπὸ διτιδήποτε ἐνδιαφέρον, εὐχάριστο, πρακτικὸ ἢ σωστό, ποὺ συνήθως θυσιάζονται στὸ βωμὸ τῆς οἰκοπεδολατρείας καὶ τοῦ «ὅριζόντιου» τσιμεντένιου κουτιοῦ.

‘Αποτελεῖ ὑποχρέωστη κάθε πολίτου νὰ συνεισφέρῃ στὴν προστα-

σία τοῦ περιβάλλοντος, γιατί ἀπ' τὴν καταστροφή του ἢ τὴ βαρειά βλάβη του αὔτὸς πρῶτος θὰ ταλαιπωρθῇ καὶ θὰ ζημιώσῃ.

‘Η πολιτεία, μὲ τὸ ἄρθρο 24 τοῦ Συντάγματος, ἐπισημαίνει τὴν ἀνάγκη τῆς πρωτοβουλίας αὐτῆς καὶ καθορίζει δρισμένα γενικὰ μέτρα πού εἶναι ἀπαραίτητα. Δὲν εἶναι ἄλλωστε τυχαῖο τὸ γεγονός ὅτι στὸ ἄρθρο αὐτὸ περιέχονται πολὺ περισσότερες λεπτομέρειες ἀπ' ὅτι προβλέπονται σὲ πολλὰ ἀλλὰ καὶ ὅτι καθορίζονται δρισμένα μέτρα καὶ κατευθύνσεις πού κρίνονται ἀναγκαῖα γιὰ τὴν ἔφαρμογή τῆς πολιτικῆς αὐτῆς.

Πολλὰ εἶναι ἄλλωστε καὶ πικνὰ τὰ παραδείγματα ἀπὸ ἄλλες χῶρες, ίδιως εὐρωπαϊκὲς καὶ ἀμερικανικὲς — ὅπου ἔχουν ίδρυθη εἰδικὰ ὑπουργεῖα περιβάλλοντος καὶ ὅπου εἰδικοὶ ἐπιστήμονες καὶ τεχνικοὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν πολιτῶν πού ἐνδιαφέρονται ἔφαρμόζουν μὲ αὐστηρότητα μακρόπνοα μελετημένα μέτρα κάθε μορφῆς, γιὰ νὰ προστατεύσουν τὸ περιβάλλον ἀπὸ τοὺς κινδύνους ποὺ τὸ ἀπειλοῦν.

Στὶς χῶρες αὐτὲς κρίθηκε πώς ἡ ὕπαρξη ἐνὸς ὑπουργείου ἢ ἔστω μιᾶς συντονισμένης κρατικῆς ὑπηρεσίας ἀποτελεῖ τὸν καλύτερο τρόπο ἔφαρμογῆς ὅλων ἑκείνων τῶν μέτρων πού, ἀνάλογα μὲ κάθε περίσταση κρίνονται ἀναγκαῖα γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτό. Καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι πώς στὶς χῶρες αὐτὲς τὰ μέτρα γιὰ τὴν προστασία τοῦ περιβάλλοντος ἐγκρίνονται καὶ ἔφαρμόζονται μὲ ταχύτητα καὶ ἀποφασιστικότητα.

“Ετσι π.χ. ὁ Καναδᾶς ἀπαγορεύει τώρα νὰ προσεγγίζουν στὰ λιμάνια του τὰ γιγαντιαῖα πετρελαιοφόρα, γιατὶ ἔχει ἀποδειχθῆ πώς ἡ παρουσία τους κοντὰ στὶς ἀκτές, ὅσα μέτρα καὶ ἀν πάρουν τὰ λιμεναρχεῖα, προκαλεῖ ἐπικίνδυνη μόλυνση τῆς θάλασσας.

“Ἐνα ἄλλο παράδειγμα: τὰ ἐννέα κράτη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος (ΕΟΚ) καταστρώνουν τώρα ἔνα κοινὸ σχέδιο, γιὰ νὰ περιορισθῇ ἡ ἀσύδωτη καὶ χωρὶς μέτρο οἰκοδόμηση τῶν πόλεων καὶ γιὰ νὰ διατηρηθοῦν ἀνοικτοὶ χῶροι καὶ ὑποχρεωτικοὶ «πνεύμονες πρασίνου» στὰ μεγάλα ἀστικὰ κέντρα.

“Ἄλλα κράτη πάλι, ίδιως στὴν ἀμερικανικὴ ἥπειρο, ἔχουν ἀναστατωθῆ ἀπὸ τὴν πρόσφατη ἀποκάλυψη ὅτι οἱ φοβεροὶ θόρυβοι ποὺ προκαλοῦν τὰ ἀεριωθούμενα ὑπερηχητικὰ ἀεροπλάνα γίνονται αἴτια γιὰ πολλὲς νευρικὲς ἀλλὰ καὶ γιὰ καρδιακὲς παθήσεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ παίρνουν μέτρα γιὰ τὴν προστασία τῆς ἀτμοσφαίρας ἀπὸ τὴ σύγχρονη αὔτῃ μάστιγα.

‘Ακόμη καὶ μερικὰ ἀφρικανικά καὶ ἀσιατικὰ κράτη, ἔστω καὶ καθυ-
στερημένα οἰκονομικά, προσπαθοῦν νὰ διατηρήσουν τὶς ζοῦγκλες
ποὺ ὑπάρχουν στὰ ἐδάφη τους καὶ τὰ ἄγρια θηρία ποὺ ζοῦν μέσα
στὶς ζοῦγκλες αὐτές. Γιατὶ ἄρχισαν τώρα νὰ συνειδητοποιοῦν πώς
ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ἔνα ἐνιαῖο σύνολο καὶ δὲν χρει-
άζονται μόνο τὰ πάρκα, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ παρ-
θένα δάση.

Τὸ ἄρθρο 24 τοῦ Συντάγματός μας ἀναφέρει μιὰ σειρὰ ἀπὸ μέτρα
καὶ προϋποθέσεις ποὺ θὰ ἔξασφαλίσουν τὴν καλύτερη δυνατὴ προ-
στασία γιὰ τὸ ἐλληνικὸ περιβάλλον ποὺ θὰ ἐφαρμοσθοῦν μὲ τὴν ἕκδο-
ση εἰδικῶν νόμων ποὺ θὰ ρυθμίσουν καὶ ἄλλα προβλήματα ποὺ θὰ δη-
μιουργηθοῦν στὸ μέλλον.

Εἰδικότερα τὸ Σύνταγμα δミλεῖ:

— γιὰ τὴ «χωροταξικὴ ἀναδιάρθρωση», ἀνάπτυξη, πολεοδόμηση
καὶ ἐπέκταση τῶν πόλεων καὶ οἰκισμῶν. Στὸ θέμα αὐτὸ θεσπίζεται
καὶ ἡ ὑποχρέωση τῶν κατοίκων νὰ προσφέρουν, χωρὶς ἀποζημίωση,
ἢ μὲ ἀντιπαροχὴ σὲ ἄλλα μέρη, τὶς ἀπαραίτητες ἐκτάσεις γιὰ τὴ
δημιουργία κοινοχρήστων χώρων στοὺς οἰκισμοὺς καὶ νὰ συμμετέ-
χουν στὰ ἔξοδα γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν βασικῶν ἔργων.

— γιὰ τὰ μνημεῖα καὶ τὶς παραδοσιακὲς περιοχές, πού, ὅπως γρά-
φει ἡ παρ. 6 τοῦ ᾱδιού ἄρθρου, «τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ κρά-
τους». Αὐτὸ εἶναι φυσικό, γιατὶ τὰ μνημεῖα ποὺ βρίσκονται στὴ χώρα
μας ἀποτελοῦν μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ πολύτιμες κληρονομίες τῆς ‘Ἐλλάδας
καὶ τοῦ λαοῦ της. Εἰδικοὶ νόμοι θὰ δρίσουν τὰ μέτρα ποὺ εἶναι ἀπα-
ραίτητα γιὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ὁ σκοπὸς αὐτὸς καὶ ποὺ κατ’ ἀνά-
γκη θὰ περιορίζουν τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας ἀναγνωρίζοντας
ὅμως τὸν τρόπο καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀποζημίωσης ποὺ θὰ μποροῦν νὰ ζη-
τήσουν οἱ ἰδιοκτῆτες.

— γιὰ τὴν προστασία τῶν δασῶν καὶ ἀπαγορεύει αὐστηρὰ τὴ με-
ταβολὴ τοῦ προορισμοῦ τους. Τὰ δάση μας, ποὺ κάποτε σκέπαζαν
ὁλόκληρο τὸν ἐλληνικὸ χῶρο, ἔχουν σήμερα καταστραφῆ σὲ τέτοιο
βαθμὸ καὶ σὲ τόση ἔκταση, ὥστε νὰ χρειάζωνται μεγάλη καὶ εἰδικὴ
προσπάθεια, γιὰ νὰ διασωθοῦν καὶ ν’ ἀπλωθοῦν καὶ πάλι στὰ γυ-
μνὰ ἐλληνικὰ βουνά.

Κοινὴ λοιπὸν ὑποχρέωση τοῦ κράτους καὶ τῶν πολιτῶν νὰ δια-
σώσουν ὅ,τι μπορεῖ ἀκόμη νὰ διασωθῇ ἀπὸ τὰ δάση, τὰ μνημεῖα, τοὺς
οἰκισμούς, νὰ προλάβουν νὰ μὴ «ρυπανθοῦν» ἀνεπανόρθωτα δέρας,
τὸ ἔδαφος καὶ ἡ θάλασσα, τὸ τοπίο, οἱ ἀκτὲς, τὰ βουνά καὶ κάθε γω-
νιά τῆς ἐλληνικῆς γῆς.

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 33. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΟΥΣ

Σὲ μιὰ δημοκρατία ὅλες οἱ ἔξουσίες ἥ, ὅπως τὶς λέμε σήμερα, λειτουργίες, πηγάζουν, δηλαδὴ προέρχονται ἀπὸ τὸ λαό. Αὐτὸ δρίζει καὶ τὸ δικό μας Σύνταγμα. "Ομως οἱ ἔξουσίες τοῦ κράτους δὲν ἀσκοῦνται ὅλες ἀπὸ ἕνα μόνο ὅργανο. Ἀντίθετα, μιὰ θεμελιώδης ἀρχή, στὴν ὁποίᾳ στηρίζονται τὰ σύγχρονα πολιτεύματα, είναι ὅτι οἱ διάφορες πράξεις τοῦ κράτους, δηλαδὴ οἱ διάφορες λειτουργίες του, γίνονται ἡ κάθε μία ἀπὸ ἴδιαίτερο ὅργανο. Ἡ ἀρχὴ αὐτή, ὀνομάζεται διάκριση τῶν ἔξουσιῶν.

Τὸ νέο Σύνταγμά μας, σὲ εἰδικὸ κεφάλαιο ποὺ ἐπιγράφεται «Σύνταξις τῆς Πολιτείας», καθιερώνει ρητὰ τὴ διάκριση τῶν ἔξουσιῶν, δρίζοντας στὸ ἄρθρο 26 ὅτι: 1) ἡ νομοθετικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ἀπὸ τὴ Βουλὴ καὶ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας. 2) ἡ ἐκτελεστικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καὶ τὴν κυβέρνηση καὶ 3) ἡ δικαστικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ἀπὸ τὰ δικαστήρια καὶ οἱ δικαστικὲς ἀποφάσεις «ἐκτελοῦνται ἐν ὀνόματι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ».

Στὰ πρωτόγονα κράτη καὶ στὴν ἀπόλυτη μοναρχία δ βασιλιάς ἥ δ ἀρχηγὸς τῆς φυλῆς ἥταν ταυτόχρονα νομοθέτης καὶ κυβερνήτης καὶ δικαστής. Ἡ πείρα ὅμως ἔδειξε στοὺς λαούς, ὅτι δὲν είναι οὕτε εὔκολο, οὕτε σωστὸ νὰ ἀσκῆται ὅλη ἡ κρατικὴ ἔξουσία ἀπὸ τὸ ἴδιο πρόσωπο, γιατὶ τότε τὸ πρόσωπο αὐτὸ γίνεται πανίσχυρο καὶ δὲν ὑπάρχει πιὰ καμιὰ ἐγγύηση γιὰ τὶς ἑλευθερίες τῶν ἀτόμων. Γι' αὐτὸ δὲν είναι τυχαῖο ὅτι καὶ στὴν Ἀθήνα τοῦ Περικλῆ ἄλλα ὅργανα ἥταν οἱ δικαστές, ἄλλα οἱ νομοθέτες καὶ ἄλλα οἱ κυβερνήτες. Παγκόσμια σημασία πήρε ἡ διάκριση μὲ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση, ποὺ ἐπηρεάστηκε στὸ θέμα τοῦτο ἀπὸ τὶς διδασκαλίες τοῦ φιλόσοφου Μοντεσκιέ, ὅτι κάθε μία ἀπὸ τὶς τρεῖς ἔξουσίες τοῦ κράτους, νομοθετική, διοικητική καὶ δικαστική, πρέπει νὰ ἀσκῆται ἀπὸ ἄλλο ὅργανο καὶ δὲν πρέπει τὰ ὅργάνα τῆς μιᾶς ἔξουσίας νὰ ἐπεμβαίνουν στὰ καθήκοντα τῆς ἄλλης. "Ετσι ἡ μία

έξουσία θὰ περιορίζῃ τὴν πιθανότητα τῆς ἄλλης νὰ κάνη κατάχρηση τῆς δυνάμεως της.

§ 34. Η ΒΟΥΛΗ

Νομοθετική έξουσία είναι ἐκείνη ποὺ θέτει, μεταβάλλει ἢ καταργεῖ τοὺς νόμους, δηλαδὴ τοὺς κανόνες ποὺ ρυθμίζουν ἀναγκαστικὰ τὴν κοινωνικὴ συμβίωση τῶν ἀνθρώπων. Τὸ ἄρθρο 26 τοῦ νέου Συντάγματος προβλέπει ὅτι ἡ νομοθετικὴ λειτουργία ἐνεργεῖται ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Ἡ Βουλὴ είναι τὸ ὅργανο ἐκείνο τοῦ κράτους, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ καὶ κύριος προορισμός της είναι νὰ ψηφίζῃ τοὺς νόμους.

Οἱ βουλευτές, τὰ μέλη δηλαδὴ τῆς Βουλῆς, ἐκλέγονται ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν. Κάθε βουλευτής ὅμως ἀντιπροσωπεύει, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 51, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος, δλόκληρο τὸ ἔθνος καὶ ὅχι μόνο τὴν ἐκλογική του περιφέρεια.

Ο ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν, σύμφωνα μὲ τὸ Σύνταγμα, είναι διακόσιοι τὸ ἔλαχιστο καὶ τριακόσιοι τὸ πολύ. Κάθε περιφέρεια ἐκλέγει ἀριθμὸ βουλευτῶν ἀνάλογο μὲ τὸν πληθυσμό της, ὅπως αὐτὸς προκύπτει ἀπὸ τὴν τελευταία ἀπογραφὴ τοῦ κράτους (ἄρθρο 54, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος.) Ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν βουλευτῶν τὸ 1/20, δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς 300 οἱ 15, θὰ είναι οἱ λεγόμενοι βουλευτὲς ἐπικρατείας. Αὗτοὶ ἐκλέγονται γιὰ δλη τὴν ἐπικράτεια ἀνάλογα μὲ τὴν ἐκλογικὴ δύναμη κάθε κόμματος. Ἔτσι π.χ. ἀν ἔνα κόμμα κερδίσῃ στὶς ἐκλογὲς 100 ἔδρες, θὰ πάρῃ καὶ ἄλλες 10 ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν βουλευτῶν ἐπικρατείας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τῆς ἐκλογῆς, παρέμον αὐτὸ τὸ Γερμανικὸ Σύνταγμα, διευκολύνονται τὰ κόμματα νὰ ὑποδείξουν δρισμένα πρόσωπα ποὺ ἔχουν διακριθῆ στὴ δημόσια ζωὴ, γιὰ νὰ γίνουν μέλη τῆς Βουλῆς χωρὶς νὰ πάρουν μέρος στὸν ἐκλογικὸ ἀγῶνα.

Γιὰ νὰ θέσῃ κάποιος ὑποψηφιότητα γιὰ βουλευτής, πρέπει νὰ είναι "Ἐλληνας πολίτης πάνω ἀπὸ εἰκοσιπέντε χρόνων καὶ νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου (ἄρθρο 55 τοῦ Συντάγματος). Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκλεγοῦν οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἱ στρατιωτικοί, οἱ δήμαρχοι καὶ δρισμένες ἄλλες κατηγορίες ἀνθρώπων, ἀν δὲν παραιτηθοῦν, πρὶν ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι ἀπὸ τὸ ἀξιώμα τους (ἄρθρο 56, παρ.

1). Καὶ οἱ μὲν στρατιωτικοὶ δὲν μποροῦν πιὰ ποτὲ νὰ ἐπανέλθουν στὸ στράτευμα, οἱ πολιτικοὶ ὅμως μποροῦν νὰ ξαναλάβουν τὴν ὑπηρεσία τους ἀλλὰ μόνο ἀφοῦ περάσῃ ἔνας χρόνος ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ παραιτήθηκαν. Ἐξαίρεση κάνει τὸ Σύνταγμα γιὰ τοὺς καθηγητὲς τῶν πανεπιστημίων, ποὺ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ παραπιθοῦν ἀπὸ τὴν θέση τους, γιὰ νὰ ἐκλεγοῦν, καὶ στὴν περίπτωση ποὺ θὰ τοὺς ψηφίσῃ δ λαὸς θὰ ἀνασταλῇ προσωρινά, ὅσο δηλαδὴ διαρκεῖ ἡ βουλευτικὴ περίοδος, ἡ καθηγητικὴ ἰδιότητά τους. Ἐπίστης δὲν μπορεῖ νὰ κατέχῃ δρισμένες ἰδιωτικὲς θέσεις, ὅπως εἶναι π.χ. δ διευθυντῆς ἐταιρείας μὲ εἰδικὰ προνόμια, οὕτε νὰ μισθώνῃ δημόσια κτήματα. Αὐτὸ λέγεται «ἀσυμβίβαστον» τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος (ἄρθρο 57, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος).

‘Ο βουλευτὴς δὲν καταδιώκεται, οὕτε ἔχει καμιὰ εὐθύνη ἀπέναντι οίουδήποτε γιὰ γνώμη ἢ ψῆφο, ποὺ ἔδωσε μέσα στὴ βουλὴ (ἄρθρο 60 παρ. 1), ἐκτὸς ἂν ἡ γνώμη αὐτὴ συνδέεται μὲ συκοφαντικὴ δυσφήμιση ἄλλου προσώπου. Τὸ Σύνταγμα θέλησε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία τῆς γνώμης καὶ τῆς ψήφου τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ. Τὸ προνόμιο αὐτὸ δονομάζεται τὸ «ἀνεύθυνον» τῶν βουλευτῶν’.

Ἐπίστης οἱ βουλευτὲς δὲν καταδιώκονται γιὰ δόποιαδήποτε ἰδιωτικὴ πράξη τους (π.χ. ἀξιόποινη), οὕτε συλλαμβάνονται ἢ φυλακίζονται, ὅσο διαρκεῖ ἡ βουλευτικὴ περίοδος, παρὰ μονάχα ἂν δώσῃ εἰδικὴ ἄδεια ἢ Βουλὴ (ἄρθρο 62 τοῦ Συντάγματος). Τὸ προνόμιο αὐτὸ δονομάζεται «ἀσυλία». Ἔννοεῖται ὅτι ἡ Βουλὴ ἔχετάξει μόνο ἂν δὲν πρόκειται γι’ αὐτό, πρέπει κανονικὰ νὰ δώσῃ τὴν ἄδεια νὰ διωχθῇ.

2. Λειτουργία τῆς Βουλῆς

‘Η λειτουργία τῆς Βουλῆς ρυθμίζεται καὶ ἀπὸ τὸ Σύνταγμα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν κανονισμό της. Μετὰ τὴν ἐκλογή τους, οἱ βουλευτὲς μποροῦν νὰ ἀσκοῦν τὰ καθήκοντά τους, ἀφοῦ δώσουν τὸν ὄρκο ὅτι θὰ τηρήσουν τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους. Τὸ ἄρθρο 59 τοῦ Συντάγματος δρίζει τὸν τύπο τοῦ ὄρκου γιὰ τοὺς χριστιανοὺς ὄρθόδοξους. Οἱ ἀλλόθρησκοι ἢ ἐτερόθρησκοι δρκίζονται μὲ τὸν τύπο τῆς θρησκείας τους ἢ τοῦ δόγματός τους.

‘Η διάρκεια τῆς Βουλῆς είναι τέσσερα χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν καὶ τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα λέγεται βουλευτικὴ περίοδος (ἄρθρο 53, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος). ‘Η περίοδος διαιρεῖται σὲ συνόδους, τακτικὲς καὶ ἔκτακτες. Τακτικὴ σύνοδος γίνεται μία κάθε χρόνο καὶ ἀπὸ τὸ Σύνταγμα προβλέπεται ὅτι θὰ ἀρχίσῃ στὶς 15 Ὁκτωβρίου (ἄρθρο 64, παρ. 1), δόποτε ἡ Βουλὴ συνέρχεται «αὐτοδικαίωσ». ‘Η σύνοδος διαιρεῖ τὸ λιγότερο πέντε μῆνες. Ἐκτακτὴ σύνοδος είναι ἑκείνη ποὺ καλεῖ διάδοτος τῆς Δημοκρατίας (ἄρθρο 40 τοῦ Συντάγματος) ὅταν ἡ κυβέρνηση θὰ κρίνῃ πώς είναι ἀνάγκη. ‘Η ἔκτακτη σύνοδος μπορεῖ ν’ ἀσχοληθῇ μὲ κάθε ζήτημα τῆς ἀρμοδιότητας τῆς Βουλῆς, ἔκτος ἀπὸ τὴν ψήφιση τοῦ προϋπολογισμοῦ, γιατὶ αὐτός, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 72 τοῦ Συντάγματος, πρέπει ὑποχρεωτικὰ νὰ ψηφισθῇ ἀπὸ τὴν τακτικὴ σύνοδο τῆς Βουλῆς.

‘Η Βουλὴ στὴν ἀρχὴ κάθε βουλευτικῆς περιόδου ἐκλέγει ἀπὸ τὰ μέλη τῆς τὸν πρόεδρο καὶ τοὺς ἀντιπροέδρους, τοὺς γραμματεῖς καὶ τὰ μέλη γιὰ τὶς κοινοβουλευτικὲς καὶ ἔξεταστικὲς ἐπιτροπές. Οἱ ἐπιτροπὲς αὐτὲς συγκροτοῦνται σὲ ἀναλογία μὲ τὴ δύναμη τῶν κομμάτων μέσα στὴ Βουλὴ (ἄρθρο 68, παρ. 3) τοῦ Συντάγματος.

Οἱ συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς είναι δημόσιες, ἔχει δηλαδὴ κάθε πολίτης τὸ δικαίωμα νὰ τὶς παρακολουθήσῃ. Ἐπὶ πλέον οἱ συζητήσεις στὴ Βουλὴ μεταδίδονται τακτικὰ ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο καὶ τὴν τηλεόραση. Οἱ συζητήσεις στενογραφοῦνται καὶ τὰ πρακτικὰ δημοσιεύονται μετὰ ἀπὸ κάθε συνεδρίαση.

§ 35. ΕΚΛΟΓΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

1. Ἐκλογεῖς

‘Η Βουλὴ ἐκλέγεται ἀπὸ τὸ λαό (ἄρθρο 51, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος). Μὲ τὴ λέξη λαὸς ὅμως δὲν ἔννοοῦμε στὴν περίπτωση αὐτὴ δῆλος τοὺς κατοίκους τῆς χώρας, ἀλλὰ μόνο τοὺς πολίτες, ἀνδρες καὶ γυναικεῖς, πάνω ἀπὸ μιὰν δρισμένη ἡλικία. Αὔτοὶ δύνομάζονται καὶ ἐκλογεῖς. Τὸ σύνολο τῶν ἐκλογέων λέγεται «ἐκλογικὸ σῶμα».

2. Ἐκλογὲς

Τὸ Σύνταγμα δρίζει ὅτι οἱ ἐκλογὲς ἐνεργοῦνται «δι’ ἀμέσου, μυστικῆς καὶ καθολικῆς ψηφοφορίας» (ἄρθρο 51, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

α) Καθολική Ψηφοφορία σημαίνει, ότι τὸ κράτος δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ οὔτε περιουσιακά, οὔτε κληρονομικά προσόντα, οὔτε εἰδικὴ μόρφωση, γιὰ νὰ ἐπιτρέψῃ στὸν "Ελληνα πολίτη νὰ ψηφίσῃ. Τὸ μόνο ποὺ ζητάει δὲν νόμος εἶναι τὸ δριο ἡλικίας. Αὐτὸ δὲν ὄριζεται στὸ Σύνταγμα, ἀλλὰ εἶναι σήμερα τὰ 21 χρόνια.

β) Μυστική Ψηφοφορία σημαίνει, ότι κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πληροφορηθῇ ποιόν ψήφισε δέ κάθε πολίτης. "Η μυστική Ψηφοφορία ἔξασφαλίζεται σήμερα μὲ ἔνα ἴδιαίτερο χώρισμα μέσα στὸ ἐκλογικὸ τμῆμα, ὅπου δὲ ἐκλογέας κλείνει τὸ ψηφοδέλτιο του σὲ εἰδικὸ φάκελο, χωρὶς νὰ τὸν δῆ κανεῖς. "Η μυστικότητα τῆς Ψηφοφορίας ἀποβλέπει στὸ νὰ μὴν μπορῇ κανεὶς νὰ ἐπιτρέάσῃ τὸν ἐκλογέα καὶ ἀποτελεῖ θεμελιώδη ἀρχὴ τοῦ Συντάγματος.

γ) *"Αμεση* Ψηφοφορία ὑπάρχει, όταν οἱ ἐκλογεῖς ἐκλέγουν ἀπ' εὐθείας τοὺς ἀντιπροσώπους τους. Τὸ ἀντίθετο σύστημα εἶναι ἡ *ἔμμεση* ἐκλογή, ὅπου οἱ ἐκλογεῖς ὑποδεικνύουν δρισμένα πρόσωπα (ἐκλέκτορες), τὰ δόποια θὰ ἐκλέξουν τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους. Στὴν "Ελλάδα *ἴσχυσε* πάντοτε τὸ *ἄμεσο* σύστημα, ποὺ ἀλλωστε ἔχει κατοχυρωθῆ καὶ ἀπὸ τὸ Σύνταγμα.

Τὸ Σύνταγμα τῶν ἐκλεκτόρων (*ἔμμεση ἐκλογή*) ἐφαρμόζεται στὴν *"Αμερική* γιὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ προέδρου τῶν *'Ηνωμένων Πολιτειῶν*.

3. Τρόπος ποὺ ἐνεργοῦνται οἱ ἐκλογὲς

α) Οἱ ἐκλογὲς διενεργοῦνται τὴν *Ιδια* ἡμέρα σὲ ὅλο τὸ κράτος (ἀρθρο 51, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος). Μπορεῖ μὲ εἰδικὸ νόμο νὰ ἐπιτραπῇ καὶ στοὺς *"Ελληνες* τοῦ ἔξωτερικοῦ νὰ ψηφίζουν στὸν τόπο τῆς διαμονῆς τους.

β) Ο πολίτης εἶναι *ὑποχρεωμένος* νὰ ψηφίσῃ. *"Ο νόμος θεσπίζει τὸ *«ύποχρεωτικὸν τῆς Ψηφοφορίας»* καὶ προβλέπει δρισμένες ποινὲς γιὰ τοὺς ἐκλογεῖς ποὺ δὲν ἐκτελοῦν τὸ καθῆκον τους αὐτὸ (ἀρθρο 51, παρ. 5 τοῦ Συντάγματος).*

γ) Οἱ ἐκλογὲς διεξάγονται μὲ βάση τοὺς *ἐκλογικοὺς καταλόγους*, ὅπου εἶναι γραμμένα τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν ἐκλογέων. *"Οσοι ἀπὸ ἀμέλεια ἢ γιὰ ἄλλο λόγο δὲν ἔγγραφοῦν στοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους, δὲν μποροῦν νὰ ψηφίσουν.*

δ) Οἱ *ύποψήιοι* βουλευτὲς *ἀνακηρύσσονται* ἀπὸ τὸ Πρωτοδικεῖο τῆς περιφερείας, ὅπου θὰ ἐκλεγοῦν.

ε) Οί έκλογες γίνονται μὲν ψηφοδέλτια, ὅπου ἀναγράφονται τὰ δύναματα τῶν ὑποψηφίων τοῦ συνδυασμοῦ, ποὺ καταρτίζει κάθε κόμμα. Ἀλλοτε χρησιμοποιοῦσαν τὶς κάλπες, δηλαδὴ δοχεῖα μετάλλινα χωρισμένα σὲ δύο διαμερίσματα, ἐνα μαῦρο μὲ τὰ γράμματα ΟΧΙ καὶ ἐνα ἄσπρο μὲ τὰ γράμματα ΝΑΙ· καί, ἀνάλογα μὲ τὴν προτίμησή του, ἔριχνε δὲ πολίτης τὸ σφαιρίδιό του σ³ ἐνα ἀπὸ τὰ δύο διαμερίσματα. Αὐτὰ ἔχουν τώρα πιὰ καταργηθῆ, γιατὶ διευκόλυναν τὴν ἔκλογική νοθεία. "Ομως ἡ λέξη «κάλπη» καὶ «μαυρίζω» ἔχουν μείνει στὴ γλώσσα μας σχετικὰ μὲ τὶς ἔκλογές.

στ) Τὸ κράτος διαιρεῖται σὲ ἔκλογικὲς περιφέρειες. Αὔτες δρίζονται ἀπὸ εἰδικὸ νόμο καὶ μποροῦν νὰ εἰναι εὑρεῖς ἢ στενές. Στὴν εὑρεῖα περιφέρεια ἔκλεγονται πολλοὶ βουλευτές, ἀπὸ τὶς διάφορες ἐπαρχίες ποὺ τὴν ἀποτελοῦν. "Ολοι αὐτοὶ οἱ ὑποψήφιοι περιλαμβάνονται σὲ κοινὸ ψηφοδέλτιο. Ἀντίθετα, στὴ στενὴ περιφέρεια εἶναι δυνατὸν νὰ ἔκλεγεται καὶ ἐνας μόνο βουλευτής.

ζ) Οἱ ἔκλογικὲς περιφέρειες διαιροῦνται σὲ ἔκλογικὰ τμῆματα, ὅπου γίνεται ἡ ψηφοφορία. Τὰ τμῆματα ἐπιτηροῦνται ἀπὸ μίαν ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ καὶ ἀπὸ τὸν δικαστικὸ ἀντιπρόσωπο, ποὺ φροντίζει ὥστε οἱ ἔκλογες νὰ γίνουν ἡσυχα, σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους καὶ νὰ εἰναι γνήσιες.

η) Τὸ κῦρος τῶν ἔκλογῶν ἔλεγχεται ἀπὸ ἐνα εἰδικὸ δικαστήριο (ἄρθρο 100 τοῦ Συντάγματος). "Αν κάποιος ὑποψήφιος ποὺ δὲν ἔχει τὰ προσόντα, ἔξελέγη βουλευτής ἢ ἀν, παρ' ὅλο ποὺ ἔταν στὴ θέση τους ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ καὶ δικαστικὸς ἀντιπρόσωπος, ὑπάρχη ὑποψία πώς ἐνας ἀπὸ τοὺς ὑποψηφίους ἀδικήθηκε, τότε ἔχει κάθε πολίτης τὸ δικαίωμα νὰ προσβάλῃ μὲ ἐνσταση τὸ κύρος τῆς ἔκλογης. Τὸ εἰδικὸ δικαστήριο ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνώτατους δικαστικούς, ἀρεοπαγίτες καὶ συμβούλους ἐπικρατείας. "Εξετάζει μάρτυρες ἢ ἔγγραφα καὶ μπορεῖ, ἀν πεισθῇ γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς ἐνστάσεως, ν' ἀκυρώσῃ τὴν ἔκλογη στὴν περιφέρεια, ὅπου ἡ διεξαγωγὴ ἔγινε χωρὶς νὰ τηρηθοῦν οἱ νόμοι. Ἐκεῖ διενεργοῦνται ἀργότερα ἐπαναληπτικὲς ἔκλογές.

§ 36. ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Δύο εἰναι, κυρίως, τὰ ἔκλογικὰ συστήματα: τὸ πλειοψηφικὸ καὶ τὸ ἀναλογικό.

Μέ τὸ πλειοψηφικὸ σύστημα ἐκλέγεται ὁ ὑποψήφιος τοῦ κόμματος ἐκείνου πού, σὲ σχέση μὲ τὸ δεύτερο κόμμα, πῆρε ἔστω καὶ μία ψῆφο περισσότερη.

Μέ τὸ ἀναλογικὸ σύστημα οἱ ἔδρες τῶν βουλευτῶν κατανέμονται ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ψήφων ποὺ πῆρε κάθε κόμμα. ⁷ Αν π.χ. σὲ μιὰ περιφέρεια ἀναλογοῦν 25 ἔδρες στὴ Βουλὴ καὶ ψηφίσουν 175.000 ἐκλογεῖς, θὰ διαιρέσουμε τὸ σύνολο τῶν ψηφοφόρων αὐτῶν μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν βουλευτικῶν ἔδρῶν καὶ βρίσκομε ἔτσι τὴν ἐκλογικὴ βάση ($175.000 : 25 = 7.000$). Τὰ κόμματα ποὺ μετέχουν στὴν ἐκλογὴ θὰ πάρουν τόσους βουλευτές, ὅσες φορὲς χωρεῖ ἡ ἐκλογικὴ βάση (δηλαδὴ τὸ 7.000) στὸν ἀριθμὸ τῶν ψήφων ποὺ ἔλαβαν. ⁸ Εάν λ.χ. ἔνα κόμμα πῆρε 72.000 ψήφους, τοῦ ἀντιστοιχοῦν 10 ἔδρες ($72.000 : 7.000 = 10$) καὶ θὰ ἔχῃ ὑπόλοιπο 2.000 ψήφους, ποὺ θὰ κατανεμηθοῦν μὲ διάφορους ὑπολογίσμούς (δεύτερη κατανομὴ). Τὶς ὑπόλοιπες ἔδρες θὰ λάβουν οἱ ὑποψήφιοι τῶν ἄλλων κομμάτων, πάντοτε μὲ τὴν ἀναλογία 7.000 ψῆφοι = 1 βουλευτικὴ ἔδρα. Τὸ δεύτερο κόμμα μὲ 50.000 ψήφους θὰ πάρη 7 ἔδρες ($50.000 : 7 = 7$), μὲ ὑπόλοιπο 1.000 ψήφους, τὸ τρίτο μὲ 30.000 ψήφους θὰ πάρη τέσσερεis ἔδρες, μὲ ὑπόλοιπο 2.000 ψήφους, καὶ τὸ τελευταῖο μὲ 18.000 μόνο δύο ($18.000 : 7 = 2$), μὲ ὑπόλοιπο 4.000 ψήφους.

Αντίθετα, ἂν ἐφαρμόσωμε μὲ τοὺς ἴδιους ἀριθμοὺς τὸ πλειοψηφικὸ σύστημα, τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν θὰ εἴναι ἐντελῶς διαφορετικό, γιατὶ τὸ κόμμα ποὺ ἔλαβε 72.000 ψήφους θὰ πάρη καὶ τὶς 25 ἔδρες, ἐφ' ὃσον τὰ ὑπόλοιπα κόμματα πῆραν λιγότερους ψήφους καὶ, μολονότι ὅλα μαζὶ συγκέντρωσαν περισσότερες ψήφους ἀπὸ τὸ κόμμα τῆς πλειοψηφίας, δὲν θὰ κερδίσουν οὕτε μία ἔδρα.

Τὸ ἀναλογικὸ σύστημα εύνοει τὴν πιστὴν ἀπογραφὴ τῶν διαφόρων πολιτικῶν δυνάμεων ἐνῶ τὸ πλειοψηφικὸ ἐπιτρέπει νὰ σχηματισθοῦν Ισχυρές κυβερνήσεις.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ ἐκλογικὰ συστήματα, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα, ποὺ ἀποτελοῦν ἔνα συνδυασμὸ τοῦ ἀναλογικοῦ καὶ τοῦ πλειοψηφικοῦ. Τὰ κυριώτερα εἴναι ἡ ἐνισχυμένη ἀναλογικὴ καὶ τὸ μικτό.

Στὴν ἐνισχυμένη ἀναλογικῇ ὑπάρχουν οἱ λεγόμενες πρώτη καὶ δεύτερη κατανομὴ (ὅπως ἄλλωστε καὶ στὴν ἀπλὴ ἀναλογική). Στὴν πρώτη κατανομὴ μετέχουν ὅλα τὰ κόμματα καὶ ἐκλέγουν ἀριθμὸ βουλευτῶν ἀνάλογο μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ψήφων ποὺ ἔλαβαν,

ένω τὰ ύπόλοιπα τῶν ψήφων ἀθροίζονται σὲ εύρυτερες περιφέρειες, ὅπου γίνεται ἡ δεύτερη κατανομή. "Οταν ὅμως τὸ σύστημα εἰναι ἡ ἡ ἐνισχυμένη ἀναλογική, τότε στὴ δεύτερη κατανομὴ δὲν μετέχουν πιὸ ὅλα τὰ κόμματα, ἀλλὰ μόνο τὰ μεγάλα, δηλαδὴ ἐκεῖνα ποὺ θὰ συγκεντρώσουν δρισμένο ποσοστὸ ψήφων σὲ ὅλη τὴν χώρα. Τὸ ποσοστὸ αὐτὸ δὲν εἰναι ὅμοιο πάντοτε σὲ ὅλες τὶς ἐκλογές, ἀλλὰ ὅριζεται κάθε φορὰ διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν ἐκλογικὸ νόμο. Τὸ 1974, π.χ. τὸ ποσοστὸ τῶν ψήφων γιὰ τὴ συμμετοχὴ στὴ δεύτερη κατανομὴ εἶχε δρισθῇ γιὰ μὲν τὰ κόμματα σὲ 17% τοῦ συνόλου καὶ γιὰ τοὺς συνασπισμούς κομμάτων σὲ 25%. Στὶς ἐκλογὲς τοῦ 1958 τὸ ποσοστὸ αὐτὸ εἶχε δρισθῇ μεγαλύτερο, δηλαδὴ σὲ 25% γιὰ τὰ κόμματα καὶ σὲ 35 καὶ 40% γιὰ τοὺς συνασπισμούς κομμάτων.

Μὲ τὸ σύστημα αὐτὸ τὰ μεγάλα κόμματα ἀποκτοῦν καὶ ἄλλες ἔδρες.

Μικτὸ εἰναι τὸ ἐκλογικὸ σύστημα, κατὰ τὸ δποῖο σὲ ἄλλες μὲν ἐκλογικὲς περιφέρειες τοῦ κράτους ἐφαρμόζεται τὸ πλειοψηφικό, σὲ ἄλλες ἡ ἐνισχυμένη ἀναλογικὴ καὶ σὲ ἄλλες ἡ ἀπλὴ ἀναλογική. Τὸ σύστημα αὐτὸ ἐφαρμόστηκε στὴν 'Ελλάδα κατὰ τὶς ἐκλογὲς τῆς 19 Φεβρουαρίου 1956.

§ 37. NOMOI KAI NOMOΘETIKA ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

1. Πῶς ψηφίζονται οἱ νόμοι.

'Η νομοθετικὴ ἔξουσία ἀσκεῖται ἀπὸ τὴ Βουλὴ ἡ ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας μᾶς λέει τὸ ἄρθρο 26 τοῦ Συντάγματος. Γιὰ νὰ γίνῃ ὅμως ἔνας νόμος, χρειάζεται πρῶτα νὰ ψηφισθῇ ἀπὸ τὴ Βουλή, ὕστερα νὰ κυρωθῇ ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καὶ τέλος πρέπει νὰ δημοσιευθῇ στὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως».

'Η ψήφιση ὅμως τῶν νόμων ἀπὸ τὴ Βουλὴ γίνεται μὲ μιὰν δρισμένη διαδικασία ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὰ ἄρθρα 73 - 76 τοῦ Συντάγματος.

'Υπάρχει πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ γενικὴ ἀρχὴ ὅτι «δικαίωμα προτάσεως νόμων ἀνήκει εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν κυβέρνησιν» (ἄρθρο 73, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος). 'Η Βουλὴ ἀσκεῖ τὸ νομοθετικὸ της ἔργο «ἐν ὀλομελεῖ», δηλαδὴ πρέπει νὰ εἰναι παρόντες ὅλοι οἱ βουλευτὲς καὶ οἱ ἀποφάσεις νὰ ἐγκριθοῦν ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῶν παρόντων ποὺ

ποτὲ δὲν μποροῦν νὰ εἶναι λιγότεροι ἀπὸ τὸ 1/4 τοῦ συνόλου τῶν Βουλευτῶν, δηλαδὴ σήμερα 75 (ἄρθρο 67 τοῦ Συντάγματος).

‘Η Βουλὴ μπορεῖ νὰ δρίσῃ στὸν κανονισμό της ὅτι θὰ διαιρεθῇ τὸ πολὺ σὲ δύο τμῆματα καὶ θὰ δρίσῃ πῶς θὰ μοιρασθοῦν κατὰ ὑπουργεῖα οἱ ἀρμοδιότητες τῶν τμημάτων (ἄρθρο 70 τοῦ Συντάγματος).

‘Οπωσδήποτε ὅμως ὑπάρχουν, δρισμένα θέματα ποὺ δὲν ἔπι-τρέπεται ποτὲ νὰ παραπεμφθοῦν σὲ τμῆματα καὶ πρέπει πάντοτε νὰ συζητοῦνται στὴν δλομέλεια. Τὰ κυριότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι οἱ νόμοι ποὺ θὰ ἀλλάξουν τὸ ἐκλογικὸ σύστημα καὶ οἱ νόμοι ποὺ θίγουν τὴν προστασία τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων.

‘Η διαδικασία περνᾶ ἀπὸ τὰ ἔξης στάδια :

1. ‘Ο νόμος ὑποβάλλεται σὲ σχέδιο (νομοσχέδιο) στὴ Βουλὴ, συνήθως ἀπὸ τὸν ἀρμόδιο ὑπουργό. “Ετσι π.χ. ἔνα νομοσχέδιο γιὰ τὰ σχολεῖα θὰ τὸ φέρῃ δ ‘Υπουργὸς Παιδείας, ἔνα νομοσχέδιο γιὰ τὰ λεωφορεῖα δ ‘Υπουργὸς Μεταφορῶν κ.ο.κ. ”Αν μέσα στὸ νομοσχέδιο προβλέπωνται καινούριες δαπάνες ποὺ θὰ ἔπιβαρύνουν τὸ δημόσιο, δὲν μπορεῖ νὰ συζητηθῇ ἀν δὲν συνοδεύεται ἀπὸ ἔκθεση τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου τοῦ Κράτους ποὺ καθορίζει πόση θὰ εἶναι ἡ δαπάνη (ἄρθρο 75 Συντάγματος) καὶ μὲ ποιὸν τρόπο θὰ καλυφθῇ.

2. “Ολα τὰ νομοσχέδια πρέπει νὰ συνοδεύωνται ἀπὸ αἰτιολογικὴ ἔκθεση ὅπου ἀναγράφεται δ λόγος, γιατὶ πρέπει νὰ ψηφισθῇ τὸ μο-μοσχέδιο καὶ τὶ ἀποτελέσματα ἐλπίζεται ὅτι θὰ ἔχῃ δ νόμος στὴ ζωὴ τοῦ τόπου.

3. Μόλις ὑποβληθῇ τὸ νομοσχέδιο στὴ Βουλὴ, παραπέμπεται στὴν ἀρμόδια κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπὴ (π.χ. τὸ νομοσχέδιο γιὰ τὰ σχολεῖα στὴν ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς Παιδείας) καὶ ἀφοῦ ἡ ἐπιτροπὴ τὸ ἐπεξεργασθῆ εἰσάγεται στὴ Βουλὴ - τὴν δλομέλεια ἡ τὸ ἀρμόδιο τμῆμα - γιὰ νὰ ψηφισθῇ.

4. Κάθε νομοσχέδιο συζητεῖται καὶ ψηφίζεται ἀπὸ τὴ Βουλὴ (σὲ δλομέλεια ἢ σὲ τμῆματα) σὲ δύο διάφορες συνεδριάσεις ποὺ ἀπέχουν μεταξύ τους κατὰ δύο μέρες τούλαχιστον (ἄρθρο 76, παρ. 2).

Στὴν πρώτη συνεδρίαση τὸ νομοσχέδιο ψηφίζεται στὶς γενικὲς του διατάξεις, αὐτὸ ποὺ λέγεται «κατ’ ἀρχὴν» καὶ γιὰ πρώτη φορὰ «κατ’ ἄρθρον», δηλαδὴ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς διατάξεις του ψηφίζεται χωριστά. Στὴ δεύτερη συνεδρίαση «κατ’ ἄρθρον καὶ ὡς σύνολον».

Σὲ ἔξαιρετικὲς περιπτώσεις ἐπιτρέπεται νὰ ψηφισθῇ ἔνα νομοσχέδιο σὲ μιὰ μόνη συνεδρίαση, ὅταν ἡ κυβέρνηση τὸ χαρακτηρίσῃ ὡς «κατεπείγον» ἀλλὰ στὴ συζήτηση πρέπει νὰ εἰναι παρόντες ὁ πρωθυπουργός, ὁ ἀρμόδιος ὑπουργός καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κομμάτων (ἄρθρο 76, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος).

‘Ορισμένοι νόμοι ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἐπικύρωση ἐνὸς κώδικα, δηλαδὴ ἐνὸς συνόλου διατάξεων γιὰ ἔναν δρισμένο θεσμὸ ποὺ ἔχει περάσει ἀπὸ ἐπιστημονικὴ ἐπεξεργασία ἐπιτροπῆς ἀπὸ εἰδικούς, διορισμένους γιὰ τὴ μελέτη αὐτῆς μὲ διατάξεις νόμων μποροῦν νὰ ψηφισθοῦν ἀπὸ τὴν δλομέλεια τῆς Βουλῆς μὲ ἔναν ίδιαίτερο νόμο ποὺ τοὺς ἔγκρινει σὰν σύνολο. π.χ. ὁ Κώδικας ὁδικῆς κυκλοφορίας.

5. Ἐφοῦ ψηφισθῇ ἔνας νόμος διαβιβάζεται στὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας γιὰ νὰ τὸν «κυρώσῃ» μὲ τὴν ὑπογραφή του καὶ νὰ διατάξῃ τὴ δημοσίευσή του στὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως». Δέκα ήμέρες μετὰ τὴ δημοσίευσή του ὁ νόμος ἀρχίζει νὰ ἔφοδιάζεται σὲ ὅλη τὴν ἐπικράτεια καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἴσχυρισθῇ ὅτι δὲν τὸν γνωρίζει. Αὐτὸ ἐννοῦμε, ὅταν λέμε «ἄγνοια νόμου δὲν ἐπιτρέπεται».

2. Νομοθετικὰ διατάγματα

‘Η Βουλὴ δὲν συνεδριάζει ὅλον τὸν χρόνο. Συνέρχεται σὲ συνόδους τακτικὲς καὶ ἔκτακτες. ‘Οταν ἡ Βουλὴ διακόψῃ τὶς ἐργασίες τῆς, οἱ βουλευτὲς πηγαίνουν στὶς ἐπαρχίες τους. Εἶναι ὅμως δυνατὸν στὸ διάστημα, ποὺ ἡ Βουλὴ ἔχει διακοπές, νὰ προκύψουν θέματα ἐπειγοντα ποὺ πρέπει νὰ ρυθμισθοῦν ἀμέσως. Γι’ αὐτὸ τὸ Σύνταγμα προβλέπει στὸ ἄρθρο 43, παρ. 4 ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας μπορεῖ νὰ προχωρήσῃ στὴν ἔκδοση νομοθετικῶν διαταγμάτων (Ν.Δ.) ποὺ θεωροῦνται σὰν νόμοι. Γιὰ νὰ γίνῃ ὅμως αὐτό, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἡ συγκατάθεση τοῦ εἰδικοῦ τμήματος ποὺ συγκροτεῖται ὅπως καὶ τὰ ἄλλα τμήματα καὶ ἐπιτροπὲς τῆς Βουλῆς ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη τῶν κομμάτων ἡ ὁμάδων ἀκόμη καὶ τῶν βουλευτῶν ποὺ εἰναι ἀνεξάρτητοι (ἄρθρο 71 τοῦ Συντάγματος). ‘Ο τρόπος λειτουργίας αὐτοῦ τοῦ τμήματος διακοπῶν καθὼς καὶ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν ποὺ θὰ ἐπεξεργάζονται τὰ θέματα ποὺ θὰ συζητηθοῦν ἔκει δρίζεται ἀπὸ τὸν κανονισμὸ τῆς Βουλῆς. Γιὰ νὰ ψηφισθοῦν ἀποφάσεις στὸ τμῆμα αὐτὸ ὅπως καὶ στὰ ἄλλα τμήματα τῆς Βουλῆς χρειάζεται ἡ πλειοψηφία τῶν παρόντων, ποὺ ποτὲ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ

είναι κατώτερη άπό τὰ 2/5 τῶν βουλευτῶν ποὺ συμμετέχουν σ' αὐτὸ τὸ τμῆμα. Γιὰ τὸ 1975 τὸ τμῆμα διακοπῶν δρίστηκε νὰ ἔχῃ 60 μέλη καὶ 30 ἀναπληρωματικά.

Ἡ ἄδεια ποὺ δίνει ἡ Βουλὴ στὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας νὰ προβῇ στὴν ἔκδοση νομοθετικῶν διαταγμάτων λέγεται «νομοθετικὴ ἔξουσιοδότηση» καὶ ὅσο ἴσχυε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1952 ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς ποὺ ἐνέκρινε τὰ νομοθετικὰ διατάγματα λεγόταν «Ἐπιτροπὴ ἔξουσιοδοτήσεως ἢ Μικρὴ Βουλὴ».

Φυσικὰ οὕτε στὸ τμῆμα διακοπῶν, ὅπως συμβαίνει καὶ γιὰ τὰ ἄλλα τμήματα, δὲν μποροῦν νὰ συζητηθοῦν θέματα ποὺ μόνον ἡ ὀλομέλεια τῆς Βουλῆς μπορεῖ νὰ χειρίσθῃ, ὅπως είναι οἱ νόμοι ποὺ θίγουν τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα, οἱ νόμοι γιὰ τὸ ἐκλογικὸ σύστημα ἢ γιὰ τὴν κατάσταση πολιορκίας καὶ ἄλλοι (ἀρθρο 72 τοῦ Συντάγματος).

Αναγκαστικοὶ νόμοι λέγονται οἱ νόμοι ποὺ δὲν ψηφίσθηκαν οὕτε ἀπὸ τὴ Βουλὴ οὕτε ἀπὸ τὰ τμήματά της, ἀλλὰ ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὴν κυβέρνηση «ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς» καὶ χωρὶς τὴν ἔξουσιοδότησή της. Οἱ νόμοι αὗτοι είναι ἀντισυνταγματικοί. Στὸ καιρὸ τῆς δικτατορίας τῆς 4ης Αύγουστου 1936 καὶ στὴ δικτατορία 1967 - 1974 δῆλοι οἱ νόμοι ποὺ δημοσιεύονταν ήταν ἀναγκαστικοὶ (A.N.).

§ 38. ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΡΙΘΜΗΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ

1. Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως

“Οταν οἱ νόμοι ὑπογραφοῦν ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καὶ σφραγισθοῦν μὲ τὴ «μεγάλη τοῦ κράτους σφραγίδα» φυλάγονται τὰ πρωτότυπα στὸ «Υπουργεῖο Δικαιοσύνης». Ἐπειδὴ ὅμως δὲν μπορεῖ τὰ κάθε πολίτης νὰ πηγαίνῃ στὸ «Υπουργεῖο νὰ διαβάζῃ τὸ κείμενο τοῦ νόμου, ὑπάρχει ἔνα ἐπίσημο κείμενο μὲ τὴν ἔγγυτη τοῦ κράτους ὅτι είναι ὅμοιο μὲ τὸ πρωτότυπο. Τὸ κείμενο αὐτὸ είναι ἡ Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως ποὺ δημοσιεύει πιστὰ τὸ νόμο καὶ τὸν κάνει ἔτσι γνωστὸ στοὺς πολίτες. Τὸ κράτος ἔχει δικό του τὸ «Ἐθνικὸ Τυπογραφεῖο» ἀπὸ τὸ 1825.

Ἡ Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως διαιρεῖται σὲ τόμους, (κάθε τόμος περιέχει τὰ φύλλα ἐνὸς ἡμερολογιακοῦ ἔτους) καὶ σὲ τεύχη, ποὺ ἄλλο περιέχει τοὺς νόμους, ἄλλο τὰ διατάγματα καὶ τὶς ὑπουργικὲς

ἀποφάσεις, δόλο τούς διορισμούς, τις ἀπολύσεις καὶ μεταθέσεις ὑπαλλήλων κλπ. Ἐπί πλέον ὑπάρχουν καὶ Δελτία, ὅπως τὸ «Δελτίο Ἀνωνύμων Ἐταιρειῶν» καὶ τὸ «Δελτίο Σημάτων καὶ Διπλωμάτων εὐρεσιτεχνίας».

2. Ἀρίθμηση τῶν νόμων

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος ἀρχισε ἡ ἀρίθμηση τῶν νόμων μὲ Ἑλληνικὰ γράμματα κατὰ τὸ ἀρχαῖο πρότυπο Α.Β.Γ. κλπ. Ἐτσι π.χ. δ νόμος ΧΠΘ (περὶ ἐπιτροπείας ἀνηλίκων) εἶναι δ νόμος ὑπ' ἀριθ. 689. Ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου (1913) ἀρχισε νέα ἀρίθμηση μὲ ἀραβικοὺς ἀριθμούς (1,2,3 κ.λπ.) ποὺ συνεχίστηκε καὶ στὴν περίοδο τῆς δημοκρατίας (1924 - 1935) χωρὶς νὰ διακοπῇ ἡ σειρὰ καὶ μετὰ τὴν παλινόρθωση τῆς βασιλείας ὡς τὶς 4 Αὔγουστου 1936.

Ἡ δικτατορία Μεταξᾶ ἀρχισε πάλι νὰ ἀριθμῇ ἀπὸ τὸ 1 τοὺς ἀναγκαστικοὺς νόμους (Α.Ν.) ποὺ ἔξεδιδε, οἱ δόποιοι ἀπὸ τὸ 1936 ἕως τὸ 1941 ἔφθασαν τοὺς 2925. Ἀπὸ τότε ἐπικράτησε ἡ συνήθεια νὰ ἀναφέρεται δίπλα στὸν ἀριθμὸ τοῦ νόμου καὶ ἡ χρονιὰ ποὺ δημοσιεύτηκε (π.χ. Α.Ν. 2900/1941).

Στὴν ἐποχὴ τῆς ἔχθρικῆς κατοχῆς τῆς χώρας (1941 - 1944) ἐφαρμόσθηκε ἐπίστης νέα ἀρίθμηση τῶν νομοθετικῶν διατάγμάτων (Ν.Δ.) ἀπὸ 1 - 2243, πάντοτε μὲ μνεία τῆς χρονιᾶς καὶ ἀπὸ τὸ 1941 - 1944 τῶν νόμων (Ν) 1-1181.

Μετὰ τὴν παλινόρθωση καὶ ἐπὶ βασιλείας τῶν Γεωργίου Β', Παύλου Α' καὶ Κωνσταντίνου Β' ἡ ἀρίθμηση τῶν νόμων ἀρχίζει πάλι ἀπὸ 1 καὶ φθάνει στὸν 4610, μὲ μνεία πάντοτε τῆς χρονολογίας, ὡς τὴν 21η Ἀπριλίου 1967. Κατὰ τὴν πρώτη φάση τῆς δικτατορικῆς ἐπταετίας (1967 - 1973) δημοσιεύθηκαν τὰ νομοθετικὰ διατάγματα 1 - 1403 καὶ στὴν δεύτερη φάση τῆς δικτατορίας (Νοέμβριος 1973 - Ἰούλιος 1974) τὰ Ν.Δ. 1 - 494.

Μετὰ τὴν πτώση τῆς δικτατορίας (23 Ιουλίου 1974) ἀρχισε πάλι καινούρια ἀρίθμηση τῶν νόμων ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ 1.

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 40. ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΚΡΑΤΟΣ

‘Η έκτελεστική έξουσία ή λειτουργία, ὅπως ἀναφέρεται ἐπίσημα στὸ Σύνταγμα (ἀρθρο 26), εἰναι μία ἀπὸ τὶς τρεῖς λειτουργίες, ποὺ μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες δύο, τὴν νομοθετικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν, συγκροτοῦν τὴν δημοκρατικὴν πολιτείαν.

Τὸ ᾱρθρο διευκρινίζει ὅτι «ἡ έκτελεστικὴ λειτουργία ἀσκεῖ-» ται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς κυβερνήσεως» καὶ μὲ αὐτὸ θέλει νὰ ἐπισημάνῃ καὶ νὰ καθορίσῃ ἀκριβῶς τοὺς δύο φορεῖς τῆς έξουσίας αὗτῆς, ποὺ ἀπὸ τὴν πράξη καὶ στὴν ούσια ἔχει ἀποδειχθῇ πώς εἰναι ἡ σημαντικότερη, περισσότερο ἀποφασιστικὴ καὶ, ἀπὸ πολλὲς πλευρές, σπουδαιότερη έξουσία τοῦ σημερινοῦ κράτους.

“Οπως δείχνει καὶ τὸ ὄνομά της ἡ έκτελεστικὴ έξουσία ἔχει κύριο σκοπό της τὴν ἐκτέλεση τῶν νόμων, ποὺ ψηφίζει ἡ ἄλλη έξουσία (ἢ λειτουργία), ἡ νομοθετικὴ. Ἄλλὰ πρακτικά, τὸ ἔργο ποὺ ἔχει ἀνατεθῆ ἀπὸ τὴν πολιτεία στὴν έκτελεστικὴ έξουσία - καὶ ίδιαίτερα στὸν ἓνα ἀπὸ τοὺς δύο φορεῖς της, τὴν κυβέρνηση—εἰναι τεράστιο, πολύπλοκο, πολύπλευρο, ἀποφασιστικὸ καὶ σημαντικό.

Αὔτὴ πρέπει νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν ἀμυνα καὶ τὴν ἀσφάλεια τῆς χώρας, νὰ πραγματοποιήσῃ συμφωνίες μὲ φίλους καὶ ν' ἀντιμετωπίσῃ ἀντιπάλους καὶ ἔχθρούς, νὰ ὁργανώσῃ καὶ νὰ βελτιώσῃ τὰ οικονομικὰ τοῦ κράτους, νὰ ἐπιβαρύνῃ τοὺς πολίτες μὲ φόρους ἢ ἄλλες δαπάνες, ἢ νὰ βελτιώσῃ τὶς συνθῆκες ἐργασίας καὶ ζωῆς τους, νὰ τοὺς ξέασφαλίσῃ καλύτερη ύγειονομικὴ περίθαλψη καὶ συντάξεις. Αὔτὴ θὰ δώσῃ καλύτερες τιμὲς γιὰ τὰ γεωργικὰ προϊόντα, ἀλλὰ θ' ἀντιμετωπίσῃ, ὅπως αὔτὴ κρίνει καλύτερα, διαμαρτυρίες καὶ ἀπεργίες καὶ θὰ πάρῃ λογικὰ μέτρα γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ ἡρεμία καὶ ἀσφάλεια, ὅταν τοῦτο χρειάζεται. Αὔτὴ ὅμως μπορεῖ καὶ νὰ παρασυρθῇ καὶ νὰ προχωρήσῃ σὲ ἀποφάσεις ποὺ πιθανὸν θ' ἀποδειχθοῦν ἐπικίνδυνες καὶ μποροῦν νὰ προκαλέσουν μεγαλύτερες ἀντιδράσεις ἢ νὰ

ταράξουν άκομη τήν έθνική ένότητα τῆς χώρας καὶ τοῦ λαοῦ. Μὲ δύο λόγια αὐτὴ διοικεῖ καὶ αὐτὴ κυβερνᾶ. Καὶ ἐπειδὴ μὲ τὴ δύναμη καὶ τὶς δυνατότητες ποὺ ἔχει, μπορεῖ νὰ δώσῃ σωστὴ ἥ κακὴ κατεύθυνση σὲ κάθε σχεδὸν ζήτημα, εἶναι στὴν πραγματικότητα ἥ σπουδαιότερη ἀπὸ τὶς τρεῖς ἔξουσίες τοῦ πολιτεύματος.

‘Η ‘Ελλάδα, μετὰ τὸ δημοψήφισμα τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1974, εἶναι πιὰ προεδρευομένη δημοκρατία. Καὶ γι’ αὐτὸ ἄλλωστε τὸ ἄρθρον 26 τοῦ Συντάγματος ὅρίζει ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ἀπὸ κοινοῦ ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καὶ τὴν κυβέρνηση δηλαδὴ τὸν πρωθυπουργὸ καὶ τοὺς ὑπουργούς.

Ἐπειδὴ τὸ 1974, μετὰ τὴν πτώση τῆς δικτατορίας, μεσολάβησε μιὰ μεταβατικὴ περίοδος, ἔξελέγη, ἀρχικὰ ἀπὸ τὴν Βουλή, ἔνας προσωρινὸς πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ὁ Μιχαὴλ Στασινόπουλος. Στὶς 14 Ἰουνίου 1975 ἡ Βουλή, ἀφοῦ συμπλήρωσε τὴν ἐπεχεργασία τοῦ νέου Συντάγματος καὶ ψήφισε τὸν νέο Καταστατικὸ Χάρτη τῆς χώρας, ἔξελεξε μὲ μυστικὴ ψηφοφορία ὅπως ὅρίζει τὸ ἄρθρο 32 τοῦ Συντάγματος, πρῶτον Πρόεδρο τῆς ‘Ελληνικῆς Δημοκρατίας τὸν Κωνσταντίνο Τσάτσο.

Τὸ δημοψήφισμα τῆς 8 Δεκεμβρίου τοῦ 1974 ἦταν ἀπαραίτητο γιὰ νὰ τερματισθῇ μιὰ ἐκκρεμότητα ποὺ ὅλοι, ἀκόμη καὶ ὁ τέως βασιλιάς, τὴν ἀναγνώρισαν. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ μὲ πλειοψηφία σχεδὸν 70% δ Ἑλληνικὸς λαὸς ἔκρινε καὶ διάλεξε τὴν δημοκρατία σὰν τὸ πολίτευμα ποὺ ἤθελε, κάθε ἀμφισβήτηση καὶ ἐπιφύλαξη εἶχαν τερματισθῆ καὶ παραμερισθῆ.

Μὲ βάση τὴν ἔτυμηγορία αὐτὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ συνταγματικὴ Βουλή, ἡ Βουλὴ δηλαδὴ ποὺ εἶχε τὴν εἰδικὴ ἐντολὴ τοῦ λαοῦ νὰ ψηφίσῃ τὸ Σύνταγμα, ἔνέκρινε τὰ σχετικὰ ἄρθρα τοῦ νέου Συντάγματος τὰ ὅποια καθορίζουν τὴν μορφὴ τοῦ πολιτεύματός μας καὶ προβλέπουν μὲ κάθε λεπτομέρεια πῶς ἔκλεγεται δ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, τὶ ἐκφράζει καὶ τὶ ἀντιπροσωπεύει στὴν ὑψιστη θέση ποὺ καταλαμβάνει, ποιὲς ὑποχρεώσεις ἔχει, ποιὸς εἶναι δ ῥόλος του γενικά, ποιὰ εἶναι τὰ καθήκοντά του. Τὸ νέο Ἑλληνικὸ Σύνταγμα καθορίζει δλα αὐτὰ μὲ κάθε λεπτομέρεια. Καὶ ἀφιερώνει 21 ἀπὸ τὰ ἄρθρα του (ἀπὸ τὸ 30^ο μέχρι καὶ τὸ 50^ο) στὸ ῥόλο, τὰ καθήκοντα, τὶς ἀρμοδιότητες, τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

§ 41. Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Τὰ ἄρθρα 30 - 34 τοῦ Συντάγματος καθορίζουν τὶς λεπτομέρειες καὶ τὸν τρόπο ἐκλογῆς τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας τὸν ἀντικαταστάτη του, σὲ περίπτωση ἀπουσίας καὶ δρισμένα ἄλλα λεπτομερειακὰ ἢ διαδικαστικὰ θέματα. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκλέγεται γιὰ πέντε χρόνια. Μπορεῖ νὰ ἐκλεγῇ κάθε "Ἐλληνας πολίτης ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ 40 χρόνων καὶ εἶναι ψηφοφόρος.

1. 'Ανεύθυνο τοῦ Προέδρου

"Ιδιαίτερη σημασία ἔχει τὸ κεφάλαιο «Ἐξουσίαι καὶ εὐθύνη τοῦ Προέδρου» ὅπου μὲ τὸ ἄρθρο 35 καθορίζει τὸ λεγόμενο «ἀνεύθυνον τοῦ αἵρετοῦ ἀνώτατου ἀρχοντος», ποὺ ἴσχυε ἄλλωστε καὶ σὲ ὅλα τὰ προηγούμενα ἑλληνικὰ Συντάγματα, εἴτε βασιλιάς ἦταν ὁ ἀνώτατος ἀρχων, εἴτε (ὅπως στὴν περίοδο μεταξὺ 1924 καὶ 1935) Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας.

Τὸ «ἀνεύθυνο» κρίνεται ἀναγκαῖο, ἐπειδὴ ὁ ἀνώτατος ἀρχων, στὴ δική μας περίπτωση ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν μπορεῖ καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φέρῃ πολιτικὲς ἢ ἄλλες εὐθύνες γιὰ τὸ κάθε τὶ ποὺ ὑπογράφει, εἴτε νόμος εἶναι, εἴτε Προεδρικὸ Διάταγμα, εἴτε διάγγελμα, εἴτε ὁ, τιδήποτε ἄλλο. Ἐπειδὴ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διφείλει νὰ μένη πάνω ἀπὸ τὶς πολιτικὲς διαμάχες, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ διφείλει νὰ ἀποδέχεται τὴν διακυβέρνηση τῆς χώρας ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῆς Βουλῆς εἶναι πολιτικὰ ὄρθο καὶ λογικὸ νὰ ὑπογράφῃ καὶ νὰ ἐγκρίνῃ, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, μὲ τὴν ὑπογραφή του, τὶς ἀποφάσεις τῆς Βουλῆς καὶ τὶς πράξεις τῆς κυβερνήσεως, χωρὶς ὅμως νὰ φέρῃ ὁ ἕδιος προσωπικὴ εὐθύνη γιὰ τὶς πράξεις αὐτές.

Τὸ ἀνεύθυνο αὐτὸ ὅμως κατοχυρώνεται μὲ τὴν ὑποχρέωση ποὺ ἐπιβάλλει τὸ Σύνταγμα στὸ ἄρθρο 35 : «οὐδεμίᾳ πρᾶξις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἴσχύει ἢ ἐκτελεῖται ἀν δὲν ἔχῃ ἐπίσης καὶ τὴν ὑπογραφὴ τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ ἢ τοῦ Ἅδιου τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὅταν αὐτὸ ἀπαιτήται, ἢ ὅλων τῶν μελῶν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου».

Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ἡ πολιτικὴ εὐθύνη μεταφέρεται, μπορεῖ κανεὶς νὰ πη, «αὐτομάτως» στὴν κυβέρνηση καὶ στὸν κάθε ὑπουργὸ χωριστά, ἐνῶ, γιὰ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας προκύπτει εὐθύνη

μόνο σὲ εἰδικές περιπτώσεις, γιὰ εἰδικὰ ἀδικήματα ή ἐνέργειες, δηλαδὴ γιὰ ἐσχάτη προδοσία ή παραβίαση τοῦ Συντάγματος, ἀλλὰ καὶ τότε χρειάζεται εἰδικὴ διαδικασία καὶ εἰδικὴ πλειοψηφία τῆς Βουλῆς (ἄρθρο 49 τοῦ Συντάγματος).

Ἐλάχιστες εἶναι οἱ περιπτώσεις ποὺ ἀναφέρονται περιοριστικὰ στὸ ἄρθρο 38 τοῦ Συντάγματος, ὅπου δὲν χρειάζονται προσυπογραφὴ οἱ πράξεις τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας. Οἱ κυριότερες ἀπὸ αὐτὲς εἶναι :

— διορισμὸς τοῦ πρωθυπουργοῦ

— ἡ σύγκληση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ὑπὸ τὴν Προεδρία του σὲ ἔκτακτες περιστάσεις.

— ἡ σύγκληση τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας.

— ἡ ἀρνηση τοῦ προέδρου νὰ κυρώσῃ ἔνα νόμο ποὺ ψήφισε ἡ Βουλὴ. Ν' ἀσκήσῃ δηλαδὴ τὸ δικαίωμα τοῦ «βέτο» (ἀρνησηκυρία) καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ τὸν νόμο στὴν δλομέλεια τῆς βουλῆς, ὅπου θὰ ξανασυζητηθῇ (ἄρθρο 42, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος) καὶ θὰ ψηφισθῇ μόνο μὲ ἀπόλυτη πλειοψηφία.

— νὰ ἀπευθύνη σὲ δλως ἔξαιρετικές περιστάσεις διαγγέλματα πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ ποὺ δημοσιεύονται στὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως (ἄρθρο 44, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

2. Συμβούλιο τῆς Δημοκρατίας

Καὶ στὶς περιπτώσεις ὅμως ποὺ τὸ Σύνταγμα ἀφήνει τὸν πρόεδρο νὰ ἀποφασίσῃ χωρὶς τὴν εὐθύνη τοῦ πρωθυπουργοῦ ἢ τῶν ἀρμοδίων ὑπουργῶν πάλι προβλέπεται ἀπὸ τὸ ἕδιο τὸ Σύνταγμα ἔνα συμβουλευτικὸ ὅργανο, τοῦ ὅποιου τὴ γνώμη εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ζητήσῃ ὁ πρόεδρος. Αὐτὸ εἶναι τὸ **Συμβούλιο τῆς δημοκρατίας**. Μὲ τὰ προηγούμενα Ἑλληνικὰ Συντάγματα ὁ βασιλιάς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ συγκαλέσῃ τὸ «Συμβούλιο τοῦ στέμματος» καὶ νὰ ἀκούσῃ τὶς ἀπόψεις του πρὶν ὁ ἕδιος πάρη μίαν ἀπόφαση στὶς δύσκολες στιγμὲς τῆς ζωῆς τῆς χώρας. Τὸ ρόλο τοῦ Συμβουλίου τοῦ στέμματος παίζει σήμερα τὸ Συμβούλιο τῆς δημοκρατίας.

Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 39 τοῦ Συντάγματος τὸ συμβούλιο αὐτὸ συγκαλεῖται σὲ κάθε σοβαρὴ ἔθνικὴ περίσταση. Ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἑκείνους ποὺ διατέλεσαν πρόεδροι δημοκρατίας, ἐκλεγμένοι κατὰ τρόπο δημοκρατικὸ ἀπὸ τὸ λαὸ ή τοὺς ἑκπροσώπους του, ἀπὸ τοὺς

πρώην πρωθυπουργούς πού κυβέρνησαν τή χώρα μὲ ψῆφο ἐμπιστούνης τῆς Βουλῆς καὶ ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς «ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως», δηλαδὴ τοῦ κόμματος πού ἔρχεται δεύτερο σὲ ἀριθμὸ βουλευτῶν στὸ κοινοβούλιο.

Οἱ ἀποφάσεις τοῦ συμβουλίου αὐτοῦ δὲν δεσμεύουν νομικὰ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, παίζουν ὅμως σπουδαῖο ρόλο ἀπὸ πολιτικὴ ἄποψη.

3. Τακτικὰ καθήκοντα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

’Απὸ ὅσα θὰ ἴδουμε παρακάτω θὰ διαπιστώσουμε ὅτι τὰ καθήκοντα ποὺ ἀναθέτει τὸ Σύνταγμα στὸν Πρόεδρο Δημοκρατίας εἰναι πολλὰ καὶ σπουδαῖα. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονήσωμε πώς οὐσιαστικὰ οἱ πράξεις του εἰναι πράξεις τῶν ὑπουργῶν δηλαδὴ τῆς κυβερνήσεως. Αὔτὸ δόμως δὲ σημαίνει πώς τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου εἰναι διακοσμητικό. “Ἐνας συνετὸς καὶ μὲ ἡθικὸ κύρος ἀνώτατος ἀρχοντας μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσῃ τοὺς ὑπουργούς του πρὸς τὸ καλὸ καὶ νὰ ἐμποδίσῃ μὲ κατάλληλη χρήση τῶν δικαιωμάτων του τὸ κακό. Γι’ αὐτὸ ἀλλωστε καὶ τὸ ἄρθρο 30 τοῦ Συντάγματος τὸν ὀνομάζει «ρυθμιστὴ τοῦ πολιτεύματος».

Τὰ κυριότερα ἀπὸ τὰ καθήκοντα τοῦ Προέδρου εἰναι τὰ ἔξῆς :

α) Διορίζει καὶ παύει τὸν πρωθυπουργὸ καὶ τοὺς ὑπουργούς. Στὸ κοινοβουλευτικὸ σύστημα, ὁ Πρόεδρος εἰναι ὑποχρεωμένος νὰ διορίζῃ πρωθυπουργὸ καὶ μέλη τῆς κυβερνήσεως πρόσωπα, ποὺ ἔχουν τὴν ἐμπιστούνη τῆς Βουλῆς, γιατὶ διαφορετικὰ θὰ ἀναγκασθοῦν νὰ παραιτηθοῦν (ἄρθρα 37, παρ. 1 καὶ 38 Συντάγματος).

β) Ἐπικυρώνει καὶ ἐκδίδει τοὺς νόμους ποὺ ψήφισε ἡ Βουλὴ καὶ τοὺς δημοσιεύει στὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως» (ἄρθρο 42 τοῦ Συντάγματος).

γ) Εἰναι ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, τοῦ στόλου καὶ τῆς ἀεροπορίας ἢ ὅπως λέει τὸ ἄρθρο 45 τοῦ Συντάγματος, «ἄρχει τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς χώρας». Αὔτὸ δὲν σημαίνει ὅτι εἰναι πραγματικὸ ὁ οὐσιαστικὸς ἡγέτης τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, ἀλλὰ ὅτι ὅλοι οἱ στρατιωτικοὶ πρέπει νὰ ὑπακούουν στὶς διαταγὲς του ποὺ ἐκδίδονται ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως. Ἐπίσης ἀπονέμει τοὺς βαθμοὺς στοὺς ἀξιωματικούς. “Ομως καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ αὐθαίρετα καὶ νὰ εύνοήσῃ πρόσωπα τῆς ἐκλογῆς του, γιατὶ οἱ προσαγωγὲς καὶ

οι διάφορες τοποθετήσεις γίνονται μὲ βάση τις γνωμοδοτήσεις τῶν εἰδικῶν ὑπηρεσιακῶν συμβουλίων. Δηλαδὴ προάγεται κανεὶς, εἴτε ἐπειδὴ ὑπηρέτησε δρισμένα χρόνια σ' ἕνα βαθμὸν («κατ' ἀρχαιότητα»), εἴτε ἐπειδὴ ἔδειξε ίδιαίτερο ζῆλο ή ἐπίδοση στήν ὑπηρεσία του («κατ' ἔκλογήν» ή «κατ' ἀπόλυτον ἔκλογήν»).

δ) Διορίζει καὶ παύει τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους (ἄρθρ. 46 τοῦ Συντάγματος). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι βρίσκονται στὴ διάθεση τοῦ Προέδρου ή τῆς κυβερνήσεως καὶ ἔξαρτῶνται ἀπὸ αὐτούς, ἀφοῦ, κατὰ τὸ Σύνταγμα, εἶναι μόνιμοι, δηλαδὴ δὲν παύονται ἃν δὲν καταργηθῇ μὲ νόμο ή θέση στήν δποία ὑπηρετοῦν, ἐνῶ διορίζονται σύμφωνα μὲ εἰδικοὺς νόμους ποὺ δρίζουν καὶ τὰ σχετικὰ προσόντα γιὰ κάθε θέση. Ἐξ ἀλλου παύονται μόνο ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση εἰδικοῦ ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου, ποὺ εἶναι ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὴν κυβέρνηση. Οἱ διορισμοὶ καθὼς καὶ οἱ ἀπολύσεις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων δημοσιεύονται στὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως» (τεῦχος Γ).

ε) Ἀπονέμει τὰ Ἑλληνικὰ παράσημα σὲ "Ἑλληνες καὶ σὲ ὑπηκόους ξένων κρατῶν (ἄρθρο 46, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος). Σύμφωνα μὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ βασικὲς διατάξεις τοῦ Συντάγματος (ἄρθρο 4, παρ. 7) δὲν ἀναγνωρίζονται στοὺς "Ἑλληνες τίτλοι εὐγενείας (π.χ. κόμης, βαρόνος, δούκας κλπ.). Αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ δημοκρατικὴ ἀρχή, ποὺ πήραμε ἀπὸ ἄλλα πολιτεύματα (τὸ ἀμερικανικό, τὸ ἐλβετικὸ κλπ.). "Ἑλληνες ὅμως καθὼς καὶ ξένοι, ποὺ κατὰ ἔναν οἰονδήποτε τρόπο ἔχουν πρέπεις τὴν 'Ἑλλάδα καὶ τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα, παίρνουν σὰν ἡθικὴ ἀνταμοιβὴ Ἑλληνικὰ παράσημα. Τὰ παράσημα αὗτὰ ἀπονέμονται ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας.

στ) Μπορεῖ νὰ ἀπονείμῃ χάρη ή ἀμνηστία στοὺς καταδικασμένους ἀπὸ τὰ ποινικὰ δικαστήρια ή σὲ ὅσους ὑπέπεσαν σὲ ἀξιόποινες πράξεις (ἄρθρο 47 τοῦ Συντάγματος).

Χάρη. 'Ἡ χάρη παρέχεται γιὰ ὅποιοιδήποτε ἀδίκημα, ἀλλὰ μόνο ἀφοῦ ἐκδοθῇ ἀπὸ τὸ δικαστήριο ή καταδικαστικὴ ἀπόφαση. Μὲ τὴ χάρη δικασμένος ἀπαλάσσεται ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκτίσῃ ὀλόκληρη τὴν ποινὴ του ή τὸ ὑπόλοιπο τῆς ποινῆς του. Χάρη ὑπάρχει ἐπίσης, ὅταν ή ποινὴ μετατραπῇ καὶ γίνη ἡ πιότερη π.χ. ή θανατικὴ ποινὴ γίνη ἰσόβια δεσμά. 'Ἡ χάρη ἀφορᾶ μόνο στὴν ἐκτέλεση τῆς ποινῆς, χωρὶς νὰ μεταβάλλῃ, οὕτε νὰ καταργῇ τὰ ἄλλα

ἀποτελέσματα τῆς καταδίκης, π.χ. τὴ στέρηση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

’Αμνηστία. Ἡ ἀμνηστία, ἀντίθετα, ἡ ὅποια δίνεται μόνο σὲ πολιτικὰ ἀδικήματα, ἔξαφανίζει διοκληρωτικὰ τὴν ἀξιόποινη πράξη, εἴτε ἔχει καταδικασθῆ ὁ ἀμνηστευόμενος, εἴτε ὅχι. Πολλὲς φορὲς δίνεται καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ δίκη. Ὁ ἀμνηστευόμενος μπορεῖ, ὑστερ’ ἀπ’ αὐτά, νὰ θεωρηθῇ ὅτι δὲν διέπραξε καμίαν ἀξιόποινη πράξη. Τὸ Σύνταγμα ἀπαγορεύει ρητὰ τὴν ἀμνηστία σὲ κοινὰ ἐγκλήματα.

Ἡ ἀμνηστία παρέχεται ὅταν τὸ κράτος κρίνῃ πώς εἰναι συμφέρον νὰ λησμονηθοῦν δρισμένες πράξεις, ποὺ εἶχαν διαταράξει τὴν τάξη. Πολιτικὰ ἀδικήματα εἰναι π.χ. ἡ ἐσχάτη προδοσία, ἐπαναστατικὰ κινήματα, πολιτικὲς συνωμοσίες, ἔξεγέρσεις κλπ.

ζ) Ἀντιπροσωπεύει τὸ κράτος στὶς σχέσεις του μὲ τὰ ἄλλα κράτη, καὶ ὑπογράφει ὅλες τὶς συνθῆκες, ποὺ συνάπτει ἡ ‘Ελλάδα μὲ ξένα κράτη (ἄρθρο 36 τοῦ Συντάγματος). Οἱ συνθῆκες προσυπογράφονται φυσικὰ ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ, σὲ δρισμένες περιπτώσεις, ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πρωθυπουργό. Οἱ συνθῆκες εἰναι ἐμπορικές, ναυτιλιακές, συνθῆκες φιλίας ἢ συμμαχίας ἢ συνθῆκες ποὺ ἀφοροῦν σὲ Ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν σὲ ἄλλο κράτος, καθὼς καὶ συμφωνίες γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῆς χώρας μας σὲ διεθνεῖς δργανισμούς.

‘Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀνακοινώνει κατ’ ἀρχὴν διὰ μέσου τῆς κυβερνήσεως στὴ Βουλὴ ὅλες τὶς συνθῆκες ποὺ ὑπογράφει ἡ ‘Ελλάδα, ἔκτος ἂν ἡ γνωστοποίησή τους πρόκειται νὰ βλάψῃ τὸ συμφέρον ἢ τὴν ἀσφάλεια τῆς χώρας. ‘Υπάρχουν περιπτώσεις ὅπου εἰναι δυνατὸν νὰ ἀνακοινωθοῦν μόνον δρισμένα ἄρθρα μιᾶς συνθῆκης καὶ ἄλλα νὰ τηρηθοῦν μυστικά· τὰ μυστικὰ ὅμως ἄρθρα δὲν ἐπιτρέπεται ποτὲ νὰ εἰναι ἀντίθετα πρὸς τὰ φανερὰ (ἄρθρο 36, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

4. Ἔκτακτα καθήκοντα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

‘Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω καθήκοντα ὑπάρχουν καὶ τρεῖς σπουδαιότατες πράξεις ποὺ ἔχουν ἀνατεθῆ ἀπὸ τὸ Σύνταγμα στὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, δηλαδὴ ἡ κήρυξη τοῦ πολέμου, ἡ κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου καὶ ἡ διάλυση τῆς Βουλῆς.

α) Ἡ κήρυξη τοῦ πολέμου ἀνατίθεται στὸν Πρόεδρο σύμφωνα μὲ

τὴν ἀρχὴν ὅτι αὐτὸς ἀντιπροσωπεύει τὴν χώρα διεθνῶς (ἄρθρο 36 τοῦ Συντάγματος). ‘Η κήρυξη τοῦ πολέμου λέγεται καὶ «διακοπὴ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων καὶ ἀρχὴ ἔχθροπραξιῶν μὲν ἄλλο κράτος».

Ἐπειδὴ σ' ἔναν πόλεμο κρίνεται ἡ τύχη τῶν λαῶν, πολλὰ δημοκρατικὰ Συντάγματα καθόρισαν ὅτι πρέπει νὰ ἐρωτηθῇ, πρὶν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος, καὶ ὁ λαὸς διὰ μέσου τῶν ἀντιπροσώπων του, δηλαδὴ τῆς Βουλῆς. Πρῶτο τὸ γαλλικό Σύνταγμα τοῦ 1875 καὶ ὕστερ³ ἀπὸ τὸν Α' παγκόσμιο πόλεμο ὅλα σχεδὸν τὰ Συντάγματα (καὶ τὸ Ἑλληνικό τοῦ 1927) ὅρισαν ὅτι ὁ ἀνώτατος ἄρχοντας, γιὰ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο, πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν προηγουμένη ἔγκριση τῆς Βουλῆς, ποὺ συνέρχεται σὲ εἰδικὴ ἐπὶ τοῦτο συνεδρίαση. Στὴν πραγματικότητα ὅμως οἱ διατάξεις αὐτὲς δὲν μπόρεσαν ποτὲ νὰ ἐφαρμοσθοῦν σὲ κανένα κράτος, γιατὶ ὁ πόλεμος ἔρχεται συνήθως ἀπρόοπτα καὶ δὲν περιμένει συνεδρίάσεις τῆς Βουλῆς.

β) ‘Η κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου ἔχει ἐπίσης μεγάλη σημασία. ‘Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κηρύσσει τὸ στρατιωτικὸ νόμο (νόμος «περὶ καταστάσεως πολιορκίας»), σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 48 τοῦ Συντάγματος, γιὰ τρεῖς μόνο λόγους: α) σὲ περίπτωση πολέμου, β) ὅταν γίνεται γενικὴ ἐπιστράτευση γιὰ ἔξωτερικοὺς κινδύνους καὶ γ) σὲ περίπτωση ποὺ ἔχει σοβαρὰ διαταραχῆ ἢ ἀπειλεῖται ἐκδήλωσης’ ἡ δημοσίᾳ τάξη καὶ ἀσφάλεια τῆς χώρας ἀπὸ ἐσωτερικούς κινδύνους.

‘Ο στρατιωτικὸς νόμος ἔχει ἔξαιρετικὴ σημασία γιατὶ καταργεῖ προσωρινά, σχεδὸν ὅλες τὶς ἀτομικὲς ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν. Γι' αὐτὸ τὸ Σύνταγμα ἀπαιτεῖ νὰ ὑπάρχῃ προεδρικὸ διάταγμα προσυπογραφόμενο ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸ καὶ τὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο γιὰ νὰ τεθῇ σὲ ἐφαρμογὴ ὁ νόμος «περὶ καταστάσεως πολιορκίας» καὶ νὰ συστηθοῦν ἔκτακτα δικαστήρια. ‘Ο νόμος αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ τροποποιηθῇ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἐφαρμογῆς του.

‘Η σημασία τοῦ ρόλου ποὺ θὰ παίξῃ σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀμέσως ἐπόμενη παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 48 ποὺ ἀναθέτει στὸν πρόεδρο νὰ πάρῃ ὅλα τὰ μέτρα γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἔκτακτη κατάσταση καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ ἀποκατασταθῇ ὅσο μπορεῖ πιὸ γρήγορα ἢ λειτουργία τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν.

‘Ο στρατιωτικὸς νόμος αἱρεται «αὐτοδικαίως» ἀμέσως μόλις παύσῃ

δ πόλεμος ή, όταν έγινε έπιστράτευση ή σημειώθηκαν έσωτερικές διαταραχές, σε 30 ήμέρες τὸ ἀργότερο ἀπὸ τότε ποὺ δημοσιεύθηκε, ἐκτὸς ἀνὴρ ὁ ὄλομέλεια τῆς Βουλῆς ἔγκρινε ὅτι πρέπει νὰ παραταθῇ.

γ) "Ενα ἀπὸ τὰ ἀποφασιστικότερα δικαιώματα ποὺ παρέχονται στὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας ἀπὸ τὸ Σύνταμα εἰναι τὸ δικαίωμα νὰ διαλυθῇ ἡ Βουλή ἔστω ἀν σ' αὐτὸ διαφωνῇ δ πρωθυπουργὸς καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς κυβερνήσεως.

Τὸ δικαίωμα αὐτὸ φαίνεται τυπικὰ νὰ εῖναι καταχρηστικὸ καὶ ἀντίθετο καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ πρὸς τὸ «ἀνεύθυνο» τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ποὺ ἔξετάσαμε λίγο πιὸ πάνω. Μιὰ προσεκτικότερη μελέτη τοῦ θέματος θὰ μᾶς δείξη πῶς ἐδῶ δὲν πρόκειται οὕτε γιὰ καμιὰ ὑπερβολικὴ ἔξουσία, οὕτε γιὰ καταχρηστικὸ δικαίωμα. Καὶ αὐτὸ ὅχι μόνο γιατὶ ἀπὸ κάποιον πρέπει νὰ κρίνεται σὲ μιὰ δεδομένη ἀποφασιστικὴ στιγμὴ ἡ θέστη τῆς Βουλῆς καὶ ἡ ἀρμονία τῶν ἀπόψεων τῆς Βουλῆς πρὸς τὴν θέληση τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπίσης γιατὶ τὸ Σύνταγμα προβλέπει στὸ ἄρθρο 41 μιὰ σειρὰ ἀπὸ διαδικασίες καὶ δρισμένες ἔγγυήσεις γιὰ νὰ ἀσκήσῃ δ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τὸ δικαίωμα νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλή.

Οἱ διαδικασίες καὶ προϋποθέσεις αὐτὲς προβλέπουν:

— ὅτι θὰ καλέσῃ δ Πρόεδρος τὸ Συμβούλιο τῆς Δημοκρατίας ποὺ πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἴδια γνώμη μαζί του,

— ὅτι γίνηκε φανερὴ ἡ δυσαρμονία τῆς Βουλῆς πρὸς τὸ λαϊκὸ αἴσθημα,

— ὅτι διαπιστώνεται ἡ ἀνάγκη νὰ ἐκλέξῃ δ λαὸς μιὰ νέα πιὸ ἰσχυρὴ Βουλὴ ποὺ θὰ ἀντιμετωπίσῃ δρισμένα σοβαρὰ ἔθνικὰ θέματα,

— ὅτι δ Πρόεδρος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ προκηρύξῃ ἐκλογές γιὰ τὴν ἀνάδειξη μιᾶς νέας Βουλῆς ποὺ θὰ γίνουν τὸ ἀργότερο μέσα σ' ἓνα μήνα ἀπὸ τὴν διάλυση τῆς Βουλῆς κι ὅτι ἡ Νέα Βουλὴ θὰ συνέλθῃ τριάντα μέρες μετὰ τὶς ἐκλογές,

— ὅτι ἡ νέα Βουλὴ ποὺ δ λαὸς ψήφισε μετὰ τὴν διάλυση τῆς παλαιᾶς δὲν μπορεῖ νὰ διαλυθῇ πρὶν περάσῃ ἕνας χρόνος ἀπὸ τὴν ἐκλογὴ τῆς. Μὲ τὴν τελευταία αὐτὴ διάταξη τὸ Σύνταγμα θέλει νὰ προλάβῃ τὶς ἀπανωτές διαλύσεις τῆς Βουλῆς ποὺ εἶχαν ταράξει τὴν χώρα στὴν περίοδο τοῦ διχασμοῦ (1914 - 1917).

§ 42. ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

1. **Τὰ διατάγματα.** Οἱ πράξεις τῆς κυβερνήσεως ποὺ περιβάλλονται μὲ τὸ κύρος τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους λέγονται **διατάγματα**.

Γιὰ νὰ διορίσῃ ἡ κυβέρνηση δημοσίους ὑπαλλήλους καί, γενικά, γιὰ νὰ διατάξῃ τὴν ἐκτέλεση τῶν νόμων ποὺ ψήφισε ἡ Βουλή, χρειάζεται κάθε φορὰ προεδρικὸ διάταγμα, τὸ δποῖο πάντοτε προσυπογράφεται ἀπὸ τὸν ἄρμόδιο ὑπουργό. 'Ορισμένα διατάγματα ὀνομάζονται **ἐκτελεστικὰ ἢ κανονιστικά**. Αὐτὰ ἄλλοτε περιέχουν λεπτομέρεις γιὰ τὴν ἐκτέλεση ἐνὸς νόμου καὶ δῦνγίες πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους καὶ ἄλλοτε συμπληρώνουν σὲ δρισμένα σημεῖα καὶ ἐπιβάλλουν νέες ὑποχρεώσεις στοὺς πολίτες, ὅπως ἀκριβῶς καὶ δὲ νόμος. Αὐτὸς συμβαίνει γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν δὲ νόμος νὰ προβλέπῃ δλες τὶς λεπτομέρεις, ἀλλὰ ἀφήνει συνήθως κενά, ποὺ συμπληρώνονται μὲ τὰ διατάγματα. Σὲ πολλὲς περιπτώσεις πάλι δὲνος δρίζει ὅτι, γιὰ δρισμένο θέμα, ποὺ δὲν προβλέπεται καὶ δὲν ἀντιμετωπίζεται μέσα στὸ νόμο, θὰ ἐκδοθῇ σχετικὸ ρυθμιστικὸ διάταγμα. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο δὲνος γίνεται ἐλαστικότερος, δηλαδὴ μπορεῖ νὰ προσαρμοσθῇ εὔκολότερα πρὸς τὶς ἀνάγκες κάθε ἐποχῆς.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἐκτελεστικὰ καὶ κανονιστικὰ διατάγματα πρέπει, προτοῦ δημοσιευθοῦν, νὰ ἔχεται στοῦν ἀπὸ τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, δηλαδὴ ἕνα ἀνώτατο δικαστήριο, τὸ δποῖο ἔρευνᾶ μήπως τὰ διατάγματα περιέχουν διατάξεις ἀντίθετες πρὸς τοὺς νόμους ἢ τὸ Σύνταγμα.

'Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκδίδει καὶ τὰ **νομοθετικὰ διατάγματα** ποὺ ἐπέχουν θέση νόμων (βλ. ἀνωτ. παρ. 27).

'Υπάρχει σὲ διάφορες χῶρες μία τάση νὰ δοθῇ στὸν ἀρχηγὸ τοῦ κράτους, οὐσιαστικὰ δηλαδὴ στὴν κυβέρνηση, μεγαλύτερη ἔξουσία, ὃστε νὰ νομοθετῇ μὲ διατάγματα καὶ νὰ περιορισθῇ ἀντίστοιχα ἡ νομοθετικὴ ἔξουσία τῆς Βουλῆς. 'Η τάση αὐτὴ ποὺ ἐπικαλεῖται διάφορα ἐπιχειρήματα, ὅπως π.χ. ὅτι δρισμένα θέματα εἶναι ἐπείγοντα ἢ ὅτι πρέπει νὰ ἀποφεύγωνται οἱ πολλὲς συζητήσεις στὴ Βουλή, δὲν εἶναι σύμφωνη μὲ τὴ βάση τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. 'Ἐπι πλέον εἶναι καὶ ἐπικίνδυνη. Μὲ τὴ συζήτηση στὴ Βουλή, ἡ κοινὴ γνώμη ἔχει τὸν καιρὸ καὶ τὴν εὐκαιρία νὰ προσέξῃ τὶ ψηφίζεται καὶ ν' ἀντιδράσῃ,

2. Υπουργικὸ Συμβούλιο. Οἱ ὑπουργοί. ‘Ο πρωθυπουργός χαράσσει τὴ γενικὴ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως, ἀφοῦ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς ὑπουργούς. Σὲ τοῦτο χρησιμεύει ὁ θεσμὸς τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἀφοῦ γιὰ τὴ γενικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας εἰναι ὑπεύθυνοι ὅλοι οἱ ὑπουργοί. “Οσο καὶ ἂν λέγεται τυπικὰ πώς ὁ πρωθυπουργός εἰναι ὁ πρίμους ἵντερ πάρες (ὁ πρῶτος μεταξὺ Ἰσων), μέσα στὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο εἰναι οὐσιαστικὰ ἡ πραγματικὴ κεφαλὴ του καὶ γενικὰ ἡ κεφαλὴ τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας.

Τὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο ἔχει καὶ τὶς δικές του ἀρμοδιότητες ἀσχετεῖς μὲ τὰ καθήκοντα ποὺ ἔχει καθένα ἀπὸ τὰ μέλη του. Ἔτσι τὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο σὰ σύνολο:

— ὑπογράφει τὰ διατάγματα γιὰ τὴ διάλυση τῆς Βουλῆς (ἄρθρ. 41 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος).

— ὑποβάλλει στὴ Βουλὴ νομοσχέδια ποὺ ἔχουν ἔξαιρετικὴ σπουδαιότητα γιὰ τὴ γενικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας (ἄρθρο 44 παρ. 1).

— ὑπογράφει τὸ διάταγμα γιὰ τὴν κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου (ἄρθρο 48 παρ. 1).

— ὑπογράφει τὸ διάταγμα γιὰ τὴν παροχὴ ἀμνηστείας σὲ πολιτικὰ ἐγκλήματα (ἄρθρο 47 παρ. 3).

— διορίζει τὸν πρόεδρο καὶ τοὺς ἀντιπρόεδρους τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου (ἄρθρο 90 παρ. 5).

— ἀποφασίζει πῶς θὰ διατεθοῦν οἱ ἔκτακτες πιστώσεις τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Συνήθως ὅμως, ἔκτὸς ἀπὸ τὶς παραπάνω περιπτώσεις, τὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο καθορίζει μὲ γενικὲς μόνο γραμμὲς τὴν Κυβερνητικὴν πολιτικὴν (ἄρθρο 82 παρ. 1) καὶ κάθε ὑπουργὸς διευθύνει τὸν τομέα του ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του.

‘Ο πρωθυπουργός καὶ οἱ ὑπουργοὶ προέρχονται συνήθως ἀπὸ τὴν Βουλή. Τὸ «ἀσυμβίβαστο» διαφόρων θέσεων κ.λπ., ποὺ ἴσχύει γιὰ τοὺς βουλευτές, ἴσχύει ἀκόμη περισσότερο καὶ γιὰ τοὺς ὑπουργούς. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ γίνουν ὑπουργοὶ καὶ πρόσωπα ποὺ δὲν ἔχουν ἐκλεγῆ στὴ Βουλή. Αὕτα εἰναι συνήθως εἰδικοὶ σὲ ἔναν ὄρισμένο κλάδο. Ἐπίσης δὲν ἀποκλείεται ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους νὰ ἀναθέσῃ τὴν Κυβέρνηση σὲ πρόσωπο «ἔξωκοινοβουλευτικό». Εἰναι ὅμως ἀπαραίτητο κάθε κυβέρνηση, εἴτε ἀπαρτίζεται ἀπὸ κοινοβουλευτικοὺς

είτε άπό ἔξωκοινοβουλευτικούς, νά έμφανισθή τὸ γρηγορώτερο στὴ Βουλὴ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ψῆφο τῆς ἐμπιστοσύνης της.

Τὸ Σύνταγμα δὲν δρίζει εἰδικὰ προσόντα γιὰ νὰ γίνη κανεὶς ὑπουργὸς ἢ πρωθυπουργός, ἀλλὰ ὑποτίθεται ὅτι θὰ εἶναι πρόσωπο ποὺ ἔχει διακριθῆ στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας. Συχνὰ ἐπίστης γίνονται ὑπουργοὶ βουλευτὲς ποὺ ἔχουν μεγάλη τοπικὴ ἐπιρροὴ στὴν ἐκλογικὴ τους περιφέρεια. "Ἐνας ὑπουργὸς μέσα στὸ σύγχρονο κράτος πρέπει νὰ ἔχῃ ὅχι μονάχα σοβαρὴ μόρφωση ἀλλὰ καὶ πνευματικὰ καὶ ἡθικὰ προσόντα, ἐπειδὴ μετέχει στὴ διαχείριση τῶν κοινῶν καὶ αὐτὸ ἀπαιτεῖ σταθερότητα, ἐντιμότητα, θάρρος καὶ δημιουργικὸ πνεῦμα. Ὁ ὑπουργὸς ἐπειδὴ φέρει δῆλη τὴν εὐθύνην εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀνεξάρτητος στὴ δράση του. Οὔτε μπορεῖ νὰ ισχυρισθῇ ὅτι γιὰ μιὰ πράξη του εἶχε ἔγγραφη ἢ προφορικὴ ἐντολὴ ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας γιατὶ αὐτὸ σύμφωνα μὲ ρητὴ διάταξη τοῦ ἄρθρου 85 τοῦ Συντάγματος δὲν τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὶς εὐθύνες του.

3. **Ὑπουργικὴ εὐθύνη.** Οἱ ὑπουργοὶ εἶναι ὑπεύθυνοι ὅχι μόνο γιὰ τὶς δικές τους πράξεις ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς ἐνέργειες καὶ παραλήψεις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καθὼς καὶ γιὰ τὶς πολιτικὲς δηλώσεις του. "Οταν λέμε ὅτι οἱ ὑπουργοὶ εἶναι ὑπεύθυνοι, ἐννοοῦμε: α) ὅτι μποροῦν νὰ τιμωρηθοῦν ποινικὰ (ποινικὴ εὐθύνη), β) ὅτι μποροῦν νὰ καταδικασθοῦν νὰ πληρώσουν ἀποζημίωση σὲ ἑκείνους ποὺ ζημιώθηκαν (ἀστικὴ εὐθύνη) καὶ γ) εἶναι δυνατὸν νὰ ἔξαναγκασθοῦν σὲ παράίτηση (πολιτικὴ ἢ κοινοβουλευτικὴ εὐθύνη).

Ποινικὴ εὐθύνη: 'Ο ὑπουργὸς καταδιώκεται ποινικά, ὃν μὲ πρόθεση ἢ ἀπὸ ἀσυγχώρητη ἀμέλεια, εἴτε μὲ δική του πράξη, εἴτε μὲ προσυπογραφὴ μιᾶς πράξης τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, παραβίασε τὸ Σύνταγμα ἢ τοὺς νόμους. Ἐπίστης εἶναι ὑπεύθυνος ἄν, χωρὶς νὰ παραβιάσῃ τοὺς νόμους, ἔβλαψε μὲ πρόθεση τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ εὐθύνη αὐτὴ ἀφορᾶ μόνο στὶς πράξεις ἑκεῖνες τοῦ ὑπουργοῦ, ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὸ δημόσιο βίο του καὶ ὅχι ὅσες ἀφοροῦν στὴν ἴδιωτικὴ του ζωὴ. Οἱ ἄλλοι ὑπουργοὶ τῆς κυβερνήσεως πάντως δὲν εὐθύνονται γιὰ τὶς πράξεις τοῦ συναδέλφου τους. Μόνο γιὰ τὶς πράξεις ποὺ ἀποφασίσθηκαν στὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο εὐθύνονται ὅλοι οἱ ὑπουργοὶ «ἀλληλεγγύως». Οἱ ὑπουργοὶ δικάζονται ἀπὸ εἰδικὸ δικαστήριο, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 86 τοῦ Συντάγματος.

Ἀστικὴ εὐθύνη: "Οταν δὲ ὑπουργὸς καταδικασθῇ ἀπὸ τὸ εἰδικὸ

δικαστήριο, μπορεῖ νὰ ὑποχρεωθῇ, ὕστερ' ἀπὸ ἀγωγὴ τῶν ἐνδιαφερομένων στὰ τακτικὰ δικαστήρια, ν' ἀποζημιώσῃ τοὺς πολίτες ἐκείνους ποὺ ζημιώθηκαν ἀπὸ τὶς παράνομες πράξεις του. Τὸ ᾖδιο μπορεῖ νὰ ζητήσῃ καὶ τὸ δημόσιο, ἃν ζημιώθηκε καὶ ἔκεινο.

Πολιτικὴ εὐθύνη: ‘Η σπουδαιότερη, πρακτικά, εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν εἰναι ἡ πολιτική. Αὔτὴ προϋποθέτει ὅτι ὁ ὑπουργὸς πάντοτε θὰ λογοδοτῇ στὴ Βουλὴ γιὰ ὅλες τὶς πράξεις τοῦ ‘Υπουργείου του ἢ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, εἴτε εἰναι παράνομες, εἴτε ἀκόμη, ἃν καὶ νόμιμες, δὲν εἰναι σκόπιμες ἢ ὄρθες. ’Αν ἡ Βουλὴ ὅρῃ τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς ἀπὸ τὸν ὑπουργό, αὐτὸς ἀναγκάζεται νὰ ὑποβάλῃ παραίτηση καὶ ὑφίσταται ἔτσι μιὰ ἡθικὴ μείωση, ποὺ εἰναι ἔξι ἵσου σοβαρὴ μὲ μιὰ καταδίκη. ’Η παραίτηση αὐτὴ τοῦ ὑπουργοῦ ἡ καὶ ὀλόκληρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἰναι ἡ πιὸ σημαντικὴ κύρωση γιὰ τὴν εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν. Γιατὶ ἡ ποινικὴ εὐθύνη δύσκολα πραγματοποιεῖται, ἐνῶ, ἀντίθετα, ἃν ἡ Βουλὴ κρίνῃ ὅτι ὁ ὑπουργὸς δὲν εἰναι κατάλληλος ἢ γενικὰ δὲν εἰναι ἰκανοποιημένη ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν διποτὸ διευθύνει τὸ ὑπουργεῖο του, μπορεῖ εύκολα νὰ ἐκφράσῃ τὴν δυσπιστία της πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τὴν κυβέρνηση.

Κάθε ἔβδομάδα καὶ τὶς μέρες ποὺ δρίζει ὁ κανονισμὸς τῆς Βουλῆς γίνεται ὁ λεγόμενος «κοινοβουλευτικὸς ἔλεγχος». Κάθε βουλευτὴς ἔχει τὸ δικαίωμα, μὲ μιὰν ἔρωτηση ἢ ἐπερώτηση, νὰ ἐλέγξῃ ἐναν ὑπουργό, γιατὶ μία πράξη τοῦ ὑπουργείου του ἔγινε μὲ δρισμένον τρόπο καὶ ὅχι μὲ ἄλλον τρόπο, ποὺ δὲ βουλευτὴς τὸν θεωρεῖ καλύτερο. ’Ο ὑπουργὸς ὑποχρεοῦται, μέσα σὲ μιὰ μικρὴ προθεσμία, ν' ἀπαντήσῃ στὴν ἔρωτηση αὐτῆς. ’Ο ὑπουργὸς ἔχει ἐπίσης τὸ δικαίωμα, ὅσο συζητεῖται ἡ ἔρωτηση ἢ ἡ ἐπερώτηση, νὰ θέσῃ ζήτημα ἐμπιστοσύνης ἢ αὐτὸς μόνος ἢ ὀλόκληρη ἡ κυβέρνηση. ’Ο κοινοβουλευτικὸς ἔλεγχος, μαζὶ μὲ τὴν ψῆφο ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, ἀποτελεῖ τὴν βάση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 42. ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

Τὸ κράτος, γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς σκοπούς του, δὲ χρειάζεται μόνο τὰ κύρια ὅργανα ποὺ ἀναφέρει τὸ Σύνταγμα: τὸν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, τὸν πρωθυπουργό, τοὺς ὑπουργοὺς κ.λπ., ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα δευτερεύοντα ὅργανα, ποὺ ἐκτελοῦν τὶς διάφορες ὑπηρεσίες τοῦ κράτους καὶ ὀνομάζονται **κρατικοὶ ἢ δημόσιοι ὑπάλληλοι**. Στὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 (ἄρθρο 103 παρ. 1) ἀναφέρεται ὅτι: «Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι εἰναι ἐκτελεσταὶ τῆς θελήσεως τοῦ Κράτους καὶ ὑπηρετοῦν τὸν λαόν, ὁφείλοντες πίστιν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν Πατρίδα». Οἱ κρατικοὶ ὑπάλληλοι διαιροῦνται σὲ πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς. Οἱ δικαστικοὶ ἀνήκουν σὲ ίδιαίτερη κατηγορία.

Οἱ ὑπάλληλοι ἀποτελοῦν τὸ σταθερὸ στοιχεῖο στὴν ὅργανωση τοῦ σημερινοῦ κράτους, γιατί, ἐνῶ οἱ κυβερνήσεις καὶ οἱ Βουλὲς ἔρχονται καὶ παρέρχονται, οἱ ὑπάλληλοι παραμένουν κι ἔτσι ἔξασφαλίζεται ἡ συνέχεια στὴ διοίκηση. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ παρατηρεῖται τὰ τελευταῖα χρόνια μιὰ συνεχῆς διείσδυση τοῦ κράτους σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς, χρειάζονται στελέχη μορφωμένα, γιὰ νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολή τους. Οἱ δύο αὐτές ίδιότητες, δηλαδὴ ἡ συνέχεια καὶ ἡ εἰδικότητα κάνουν, ὥστε οἱ ὑπάλληλοι ν' ἀποτελοῦν μιὰ μεγάλη καὶ οὐσιαστική δύναμη μέσα στὰ πλαίσια τοῦ σύγχρονου κράτους. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐννοοῦμε συνήθως, ὅταν λέμε ὅτι τὰ κράτη «διοικοῦνται ἀπὸ τὴν γραφειοκρατία» δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους. Ἡ θέση τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καθορίζεται ἀπὸ τὰ ἄρθρα 103 καὶ 104 τοῦ Συντάγματος καὶ ἀπὸ τὸν δημοσιοϋπαλληλικὸ Κώδικα.

1. Μονιμότητα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἀπὸ τὸ 1910 οἱ ὑπάλληλοι στὴν ‘Ελλάδα ἔγιναν μόνιμοι, δὲν ἐπιτρέπεται δηλαδὴ νὰ παυθοῦν, παρὰ μόνο γιὰ ὅρισμένους ὑπηρεσιακούς λόγους, σύμφωνα μὲ εἰδικὴ διαδικασία, καθὼς καὶ ἀν καταργηθῇ μὲ νόμο ἡ θέση τους. ‘Ο διορισμὸς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων γίνεται ἐπίσης σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τοῦ ὑπαλληλικοῦ κώδικα. Γιὰ νὰ προσληφθῇ σήμερα

ένας τακτικός δημόσιος ύπαλληλος, χρειάζεται νὰ ἐπιτύχῃ σὲ διαγωνισμό. 'Ο ύπαλληλικός κώδικας προβλέπει ἐπίσης πῶς προάγονται οἱ δημόσιοι ύπαλληλοι καὶ πῶς λειτουργοῦν τὰ διάφορα συμβούλια ποὺ ἀσκοῦν τὴν πειθαρχική ἔξουσία στοὺς ύπαλλήλους.

Τὸ κράτος μπορεῖ ἐπίσης νὰ προσλάβῃ, σὲ περίπτωση ἀνάγκης, ἐκτάκτους ύπαλλήλους μὲ εἰδικὴ σύμβαση ἥ καὶ ἡμερομισθίους. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ύπαγονται στοὺς κανόνες περὶ μονιμότητος τοῦ δημοσιούπαλληλικοῦ κώδικα.

2. **Ὑπαλληλικὴ σχέση.** 'Η σχέση τοῦ ύπαλλήλου πρὸς τὸ κράτος δὲν εἶναι ἥ ᾖδια ὅπως κάθε ἄλλου ἐργαζόμενου πρὸς τὸν ἐργοδότη του, γιατὶ τὸ κράτος διατηρεῖ γιὰ τὸν ἔαυτό του τὸ δικαίωμα νὰ μεταβάλῃ τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα καὶ τὶς ύποχρεώσεις. Μὲ τὸ ἄρθρο 12 παρ. 4 τοῦ Συντάγματος προβλέπεται ὅτι μὲ εἰδικὸ νόμο μποροῦν νὰ ἐπιβληθοῦν περιορισμοὶ στὸ δικαίωμα τῶν δημοσίων ύπαλλήλων ὅπως συνεταιρίζωνται». Κανεὶς «δὲν μπορεῖ νὰ διορισθῇ δημόσιος ύπαλληλος σὲ θέση ποὺ δὲν προβλέπεται ἀπὸ νόμο. Μὲ νόμο ἐπίσης δρίζονται καὶ τὰ προσόντα τῶν ύπαλλήλων γιὰ κάθε θέση. Ἐξάλλου, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 4 παρ. 4 τοῦ Συντάγματος μόνο "Ελληνες πολίτες (ἐκτὸς ἀνόμοις δρίζη διαφορετικά) ἐπιτρέπεται νὰ καταλάβουν δημόσιες θέσεις.

3. **Καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν δημοσίων ύπαλλήλων.** Τὰ κυριότερα καθήκοντα τῶν δημοσίων ύπαλλήλων εἶναι νὰ τηροῦν τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους καὶ νὰ ἐκτελοῦν μὲ ἀκρίβεια καὶ ἀμεροληψία τὴν ύπηρεσία ποὺ τοὺς ἔχει ἀνατεθῆ. Ὁφείλουν ἐπίσης νὰ σέβωνται τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν καὶ νὰ ύπακούουν στοὺς ἀνωτέρους τους, ἐφ' ὅσον δὲν τοὺς δίνουν ἀντισυνταγματικὲς ἥ παράνομες διαταγές. Γιὰ τὶς ύπηρεσίες τους αὔτες οἱ μόνιμοι ύπαλληλοι παίρνουν μισθὸ δρισμένα ἐπιδόματα καὶ δικαιοῦνται ἐπίσης νὰ συνταξιοδοτηθοῦν ὕστερα ἀπὸ ύπηρεσία πολύχρονη. Τὸ σύνολο τῶν δημοσίων ύπαλλήλων ποὺ ύπηρετούσε σὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῶν κρατικῶν ύπηρεσιῶν (ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σώματα ἀσφαλείας) ἦταν τὸ 1975 σχεδὸν 113.000

2. Σώματα ἀσφαλείας

'Η τήρηση τῆς τάξης στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας ἔχει ἀνατεθῆ στὰ σώματα ἀσφαλείας. Τὰ κυριότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἥ ἀστυνομία καὶ ἥ χωροφυλακή. 'Υπάρχουν ὅμως καὶ διάφορα ἄλλα εἰδικὰ σώματα, ὅπως ἥ ἀγροφυλακὴ κ.λπ.

Έκτὸς ἀπὸ τὴν φροντίδα γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, ἡ ἀστυνομία ἔχει καὶ ἀρμοδιότητα νὰ ρυθμίζῃ καὶ νὰ φροντίζῃ γιὰ τὴν κίνηση στοὺς δρόμους (τροχαία), τὸν ἐλεγχὸ τῶν τιμῶν καὶ τῶν τροφίμων (ἀγορανομία) καὶ τὴν ἐπίβλεψη τῆς δημοσίας τάξεως (ἐθνικὴ ἀσφάλεια).

Τὰ διάφορα θέματα, ποὺ ὑπάγονται στὴν ἀστυνομία, ρυθμίζονται μὲ τὶς λεγόμενες ἀστυνομικὲς διατάξεις. Οἱ παραβάτες αὐτῶν δικάζονται ἀπὸ τὸ πταισματοδικεῖο.

Στὴν Ἀθήνα, τὸν Πειραιά, τὴν Πάτρα καὶ τὴν Κέρκυρα τὰ ἀστυνομικὰ καθήκοντα ἀσκεῖ ἡ ἀστυνομία πόλεων, ἐνῷ στὸ ὑπόλοιπο κράτος τὰ καθήκοντα αὐτὰ ἀσκοῦνται ἀπὸ τὴν χωροφυλακή, ἐνα σῶμα μὲ δργάνωση καὶ πειθαρχία περισσότερο στρατιωτική. Στὴν Ὑπαίθρῳ λειτουργεῖ καὶ ἡ ἀγροφυλακή, ἡ δποία φροντίζει γιὰ τὴν ἀγροτικὴ ἀσφάλεια.

Στὰ δργανα τῶν σωμάτων ἀσφαλείας ὅπως ἀλλωστε καὶ οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀπεργία (ἄρθρον 23 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος).

3. Ἄμυνα τοῦ πολίτη σὲ περίπτωση αὐθαιρεσίας τῶν κρατικῶν δργάνων.

“Οταν δ πολίτης γνωρίζῃ ὅτι τοῦ ἐπιβάλλονται παράνομα δρισμένες ὑποχρεώσεις ἢ περιορισμοί, δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀνέχεται παθητικά, ἀλλὰ πρέπει νὰ διαμαρρύρεται στὴν προϊστάμενη ἀρχὴ καὶ νὰ καταγγέλλῃ τὸ δργανο τοῦ κράτους ποὺ παρανομεῖ.. Κάθε “Ελληνας ἔχει, ἀπὸ τὸ ἄρθρο 10 τοῦ Συντάγματος, τὸ δικαίωμα νὰ ἀναφέρῃ μὲ ἔγγραφο τὰ παράπονά του στὶς ἀρχές. ‘Ἐφ’ ὅσον ὅμως διατάσσεται ἡ ἀπὸ δργανο ποὺ, τυπικὰ τουλάχιστον, εἰναι ἀρμόδιο, ὀφείλει νὰ ὑπακούσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ κατόπι νὰ ἀρθῇ ἡ παράνομη διαταγὴ μὲ κάθε νόμιμο τρόπο καὶ εἰδικότερα μὲ προσφυγὴ στὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας. Τὸ ἀνώτατο αὐτὸ δικαστήριο ἔχει δικαίωμα ν’ ἀκυρώσῃ μία διοικητικὴ πράξη, ἐφόσον αὐτὴ ἀντιβαίνει στοὺς νόμους ἢ ἀποτελεῖ κατάχρηση ἔξουσίας. ‘Ἐπίσης δ πολίτης μπορεῖ νὰ καταφύγῃ στὰ τακτικὰ δικαστήρια καὶ νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωση ἀπὸ τὸ ἔλληνικὸ δημόσιο γιὰ τὴν ζημία ποὺ τοῦ ἔγινε ἀπὸ τὴν παράνομη πράξη ἐνὸς κρατικοῦ δργάνου.

1. Διαιρέση της διοίκησης του Κράτους

“Οσο εύρυνεται ἡ δράση τοῦ κράτους, τόσο γίνεται καὶ πιὸ δύσκολο νὰ διοικηθῇ τὸ κράτος ἀπὸ μίαν ἐνιαίαν ὑπηρεσίαν. Δημιουργεῖται δηλαδὴ ἡ ἀνάγκη νὰ χωρισθῇ ἡ διοίκηση σὲ κλάδους. Τὸ σύνολο τῶν ὑπηρεσιῶν ἐνὸς κλάδου ὄργανωμένου σὲ ἐνιαῖο συγκρότημα λέγεται ὑπουργεῖο. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπουργείων μπορεῖ νὰ αὐξηθῇ ἡ νὰ ἔλαττωθῇ μὲ νόμο. Τὰ κυριώτερα ὑπουργεῖα εἰναι:

1. Τὸ ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν, ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν διοίκηση τῆς χώρας, τὴν ἐπιβλεψη τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, τὴ διοργάνωση τῶν ἐκλογῶν, τὰ ζητήματα ιθαγενείας κ.λπ. Στὸ ὑπουργεῖο αὐτὸν ὑπάγονται οἱ νομάρχες, ἐνῷ ἡ ἀστυνομία πόλεων, ἡ χωροφυλακή, ἡ παθητικὴ ἀεράμυνα καὶ τὰ ἄλλα σώματα ἀσφαλείας ὑπάγονται στὸ ὑπουργεῖο Δημοσίας Τάξεως.

2. Τὸ ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὶς σχέσεις τῆς Ἑλλάδος μὲ τὰ ἄλλα κράτη, ἐπικοινωνεῖ μὲ τοὺς πρέσβεις τῶν ἄλλων κρατῶν ποὺ εἰναι διαπιστευμένα στὴ χώρα μας, μελετᾷ καὶ συντάσσει τὶς διάφορες συμβάσεις μὲ ξένες χῶρες κ.λπ. Στὸ ὑπουργεῖο αὐτὸν ὑπάγονται οἱ Ἑλληνικὲς πρεσβείες στὸ Ἐξωτερικὸ καὶ τὰ Προξενεῖα.

3. Τὸ ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ὅπου ὑπάγονται τὰ Ἐπιτελεῖα τοῦ Στρατοῦ, τοῦ Ναυτικοῦ καὶ τῆς Ἀεροπορίας, διευθύνεται ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ καὶ ἔναν ὑφυπουργό.

Αὐτὸν φροντίζει γιὰ τὴν ὄργανωση τῆς ἀμυνας τῆς χώρας καὶ τὴν καλὴ λειτουργία τῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

4) Τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν ὄργανωση τῶν σχολείων σὲ ὅλο τὸ κράτος καὶ γενικὰ γιὰ ὅλες τὶς βαθμίδες τῆς παιδείας, καὶ ἔχει τὴν ἐποπτεία πάνω στὶς Ἐκκλησίες ὅλων τῶν θρησκευμάτων.

5) Τὸ ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης, φροντίζει γιὰ τὴν καλὴ λειτουργία τῶν δικαστηρίων, τὴν ὄργανωση τῶν φυλακῶν, τὴν πρόληψη τοῦ ἐγκλήματος μὲ γενικὰ μέτρα καὶ τὴ νομικὴ προεργασία τῶν βασικῶν νόμων.

6) Τὸ ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν, ποὺ καταρτίζει τὸν Προϋπολογισμὸ τοῦ κράτους καὶ φροντίζει γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τῶν φόρων, δα-

σμῶν κ.λπ. καὶ μεριμνᾶ γιὰ τὴ διαχείριση τῆς περιουσίας τοῦ Δημοσίου.

7) Τὸ Ὑπουργεῖο Βιομηχανίας ἔχει ὡς καθῆκον τὴν ὄργάνωση τῆς βιοτεχνίας καὶ τῆς βιομηχανίας, τὴν ἐπίβλεψη τῶν ἔργοστασίων, μεταλλείων κ.λπ.

8) Τὸ Ὑπουργεῖο Ἐμπορίου φροντίζει γιὰ τὸ ἑσωτερικὸ καὶ ἔξωτερικὸ ἐμπόριο τῆς χώρας, τὶς ἀδειες εἰσαγωγῶν καὶ ἔξαγωγῶν, γιὰ τὰ σήματα καὶ διπλώματα εύρεσιτεχνίας, τὴ συμμετοχὴ τῆς Ἐλλάδας σὲ ἐγχώριες καὶ διεθνεῖς ἐκθέσεις κ.λπ.

9) Τὸ Ὑπουργεῖο Γεωργίας φροντίζει γιὰ τὴν προαγωγὴ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς κτηνοτροφίας, τοὺς γεωργικοὺς συνεταιρισμοὺς καὶ τὴν ἀγροτικὴ ἀποκατάσταση τῶν γεωργῶν χωρὶς κλῆρο, γιὰ τὰ δάση, τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν προστασία τους κ.λπ.

10) Τὸ Ὑπουργεῖο Μεταφορῶν καὶ Ἐπικοινωνιῶν, ἔχει στὴν ἀρμοδιότητά του τὴν ὄργάνωση καὶ διοίκηση τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν αὐτοκινήτων, τὴν πολιτικὴ Ἀεροπορία, τὰ Ταχυδρομεῖα καὶ τὶς μεταφορὲς γενικά.

11) Τὸ Ὑπουργεῖο Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας μεριμνᾶ γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ τοὺς ναυτεργάτες, τόσο μέσα στὴν Ἐλλάδα, ὅσο καὶ στὶς ἔνες χῶρες. Διατηρεῖ λιμεναρχεία στοὺς κυριότερους λιμένες τοῦ Ἑξωτερικοῦ. Στὸ Ὑπουργεῖο αὐτὸ ὑπάγεται καὶ τὸ λιμενικὸ σῶμα.

12) Τὸ Ὑπουργεῖο Δημοσίων Ἐργων εἶναι ἀρμόδιο γιὰ τὴν κατασκευὴ καὶ συντήρηση ὅλων τῶν δημοσίων ἔργων, ὅπως οἱ δρόμοι, οἱ γέφυρες, λιμένες, ἀεροδρόμια, ὑδραγωγεῖα κ.λπ.

13) Τὸ Ὑπουργεῖο Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν ἔχει τὴν ἀρμοδιότητα νὰ ἀσκῇ τὴν κοινωνικὴ πρόνοια τοῦ κράτους, νὰ ἐποπτεύῃ τὰ φιλανθρωπικὰ ιδρύματα καὶ νοσοκομεῖα, νὰ μεριμνᾶ γιὰ τὴν πρόληψη ἐπιδημιῶν καὶ γενικὰ γιὰ τὴν δημόσια ύγεια.

14) Τὸ Ὑπουργεῖο Προεδρίας Κυβερνήσεως καὶ τὸ Ὑφυπουργεῖο Τύπου, ἀσχολοῦνται μὲ τὸν Τύπο, τὸ ραδιόφωνο καθὼς καὶ μὲ ὅλα τὰ θέματα ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἀμεση παρακολούθηση τοῦ κυβερνητικοῦ ἔργου ἀπὸ τὸ πρωθυπουργό.

15) Τὸ Ὑπουργεῖο Ἀπασχολήσεως ρυθμίζει τὶς σχέσεις ἐργαζομένων καὶ ἐργοδοτῶν, φροντίζει γιὰ τὴν κανονικὴ ἐποπτεία τῆς ἐργασίας, γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς ἀνεργίας, γιὰ τὴν τήρηση τῶν νό-

μων περὶ τῶν ἔργατικῶν σωματείων καὶ γενικὰ γιὰ ὅλα τὰ ἔργατικά
ζητήματα.

16) Τὸ Ὑπουργεῖο Συντονισμοῦ καὶ Προγραμματισμοῦ ὅπως
δείχνει καὶ τὸ ὄνομά του, συντονίζει τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν τῆς κυ-
βερνήσεως. Τὸ Ὑπουργεῖο αὐτὸν ἰδρύθηκε μετὰ τὸν πόλεμο, γιὰ νὰ
βοηθήσῃ στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνασυγκρότηση τῆς
χώρας. Καταρτίζει τὰ προγράμματα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

17) Τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν, μεριμνᾶ γιὰ τὶς
καλὲς τέχνες, τὰ μουσεῖα, τὸ θέατρο, τὴ λογοτεχνία, τὴν ἀνάπτυξην
τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ γενικὰ τὴν πνευματικὴν κίνησην τῆς
χώρας.

2. Διοικητικὴ διαιρεση τοῦ κράτους σὲ περιφέρειες

Γιὰ νὰ λειτουργήσῃ καλὰ τὸ κράτος καὶ νὰ είναι ὁμαλὴ ἡ ἔκτελε-
ση τῆς κρατικῆς ὑπηρεσίας, είναι ἀπαραίτητο νὰ διαιρεθῇ σὲ τοπικὲς
περιφέρειες. Οἱ περιφέρειες αὐτὲς ὄνομάζονται **νομοί**. Οἱ ἐπαρχίες ποὺ
ὑπῆρχαν παλαιότερα τώρα πιά ἔχουν καταργηθῆσαι, σὰν διοικητικὲς
μονάδες. Ἐπίστης καταργήθηκαν, ἀπὸ τὸ 1955 οἱ γενικὲς διοικήσεις
Μακεδονίας, Θράκης, Ἡπείρου, Δωδεκανήσου καὶ Κρήτης. Σήμερα ὑ-
πάρχει μόνο ἡ Γενικὴ Διοίκηση Βορείου Ἑλλάδος, ποὺ ἔχει ἐπὶ κεφα-
λῆς ἔναν ὑπουργὸ μέλος τῆς κυβερνήσεως.

‘Ο **νομὸς** είναι ἡ τακτικὴ διοικητικὴ περιφέρεια. ‘Υπάρχουν σήμερα
52 νομοί. Προϊστάμενος κάθε νομοῦ είναι ὁ **νομάρχης**, ποὺ διορίζεται
ἀπὸ εἰδικὸ ὑπηρεσιακὸ συμβούλιο, ἀλλὰ ἐπίστης είναι συνήθως καὶ πρό-
σωπο τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Κυβερνήσεως. ‘Ο νομάρχης στὸ νομό του
ἀντιπροσωπεύει τὸ κράτος καὶ είναι προϊστάμενος σὲ ὅλες τὶς κρατι-
κὲς ὑπηρεσίες τῆς περιοχῆς του. ‘Ορισμένοι μεγάλοι νομοί, ἵδιως στὸ
λεκανοπέδιο Ἀττικῆς διαιροῦνται σὲ **διαιρέσματα** ποὺ διευθύνονται
ἐπίσης ἀπὸ ἔνα **νομάρχη**.

‘Ιδιαίτερη διοικητικὴ περιφέρεια ἀποτελεῖ τὸ **Άγιον Όρος**. Σύμ-
φωνα μὲ τὸ ἄρθρο 105 τοῦ Συντάγματος ἡ ἐλληνικὴ πολιτεία διατηρεῖ
τὴν κυριαρχία της πάνω στὴ χερσόνησο τοῦ **Αθω**, ἀλλὰ τὸ **Άγιον Όρος**
ἔχει μίαν αὐτονομία, δηλαδὴ διοικεῖται ἀπὸ ἔνα συμβούλιο μὲ
εἴκοσι μέλη, ποὺ λέγεται **ἱερὰ Κοινότης τοῦ Άγιου Όρους**. Οἱ
πράξεις τῆς **ἱερᾶς Κοινότητος** πρέπει νὰ ἔγκριθοῦν καὶ ἀπὸ τὸ Οἰκου-
μενικὸ Πατριαρχεῖο στὴν Κωνσταντινούπολη. ‘Υπάρχει ὅμως καὶ κυ-

βερνητικός ἀντιπρόσωπος ποὺ λέγεται διοικητής καὶ ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν 'Υπουργεῖο τῶν Ἑξωτερικῶν. "Ολοὶ οἱ μοναχοὶ στὸ 'Αγιο 'Ορος ἀποκτοῦν χωρὶς διατυπώσεις τὴν Ἑλληνικὴν θιαγένεια.

3. Διοικητικὰ συστήματα

Δύο εἶναι τὰ συστήματα, μὲν τὰ δποῖα ἕνα κράτος μπορεῖ νὰ διοικηθῇ: Τὸ συγκεντρωτικὸν καὶ τὸ ἀποκεντρικό.

Συγκεντρωτικὸν σύστημα ὑπάρχει, ὅταν ὅλες οἱ ἀποφάσεις καὶ διαταγὲς ἐκδίδωνται ἀπὸ τὴν κεντρικὴν διοίκηση, τὴν πρωτεύουσα, συνήθως ἀπὸ τοὺς ὑπουργούς.

'**Αποκεντρωτικό**, ἀντίθετα, ὅταν τὰ τοπικὰ ὅργανα, ὅπως ὁ νομάρχης καὶ ἄλλοι κατώτεροι ὑπάλληλοι, ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ παίρνουν ἀποφάσεις καὶ νὰ ἐκδώσουν διαταγὲς γιὰ τὰ τοπικὰ ζητήματα, χωρὶς νὰ ἀναφερθοῦν στὴν πρωτεύουσα.

Τὸ συγκεντρωτικὸν σύστημα ἔχει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἐπιτρέπει νὰ χαραχθῇ μιὰ ἔνιαία πολιτικὴ καὶ νὰ παρακολουθῆται ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀπὸ τὴν κυβέρνηση. "Εχει ὅμως καὶ τὸ μειονέκτημα, ὅτι δημιουργεῖ γραφειοκρατία καὶ ἀναγκάζει τοὺς πολίτες νὰ καταφεύγουν στὸ κέντρο γιὰ τὸ παραμικρότερο ζήτημά τους, ἐνῶ ἔξαλλου, οἱ ὑπηρεσίες τοῦ κέντρου συχνὰ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἀντιληφθοῦν ἀπὸ μακριὰ τὰ τοπικὰ θέματα.

Τὰ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα ποὺ ἔχει τὸ ἀποκεντρωτικὸν σύστημα εἶναι τὰ ἀντίστροφα ἀπὸ τὸ συγκεντρωτικό.

Οὐσιαστικὰ στὴν 'Ἑλλάδα ἐπικρατεῖ περισσότερο τὸ συγκεντρωτικὸν σύστημα. Τὸ Σύνταγμά μας στὸ ἄρθρο 101 προβλέπει ὅτι: «Ἡ διοίκηση τοῦ κράτους ὅργανώνεται κατὰ τὸ ἀποκεντρωτικὸν σύστημα. Γιὰ νὰ γίνη αὐτὸν ἡ διοικητικὴ διαίρεση τῆς χώρας πρέπει νὰ διαμορφωθῇ ἀνάλογα μὲ τὶς γεωοικονομικές, κοινωνικές, συγκοινωνιακὲς συνθῆκες.» 'Ἐρμηνεύοντας τὰ παραπάνω τὸ ἴδιο ἄρθρο τοῦ Συντάγματος τονίζει ὅτι τὰ περιφεριακὰ κρατικὰ ὅργανα ἔχουν τὴν γενικὴν ἀποφασιστικὴν ἐποπτείαν τῶν ὑποθέσεων τῆς περιφερείας τους ἐνῶ οἱ κεντρικὲς ὑπηρεσίες ἔχουν τὸν συντονισμὸν καὶ τὸν ἔλεγχο τῶν περιφερειακῶν ὅργάνων.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

§ 45. ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΑΞΙΑ ΤΗΣ

1. Τι είναι ή τοπική αύτοδιοικηση

‘Η ιστορία τῶν δήμων, στὶς ἀρχικὲς τουλάχιστον μορφές τῆς, χάνεται μέσα στὰ βάθη τῶν αἰώνων. Στὴν πραγματικότητα, οἱ πρῶτες μορφές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς (πατριαρχικὴ οἰκογένεια - φυλὴ) περιλαμβάνουν καὶ τὶς βασικὲς ἀρχές, τὸν πυρήνα δηλαδὴ μιᾶς αὐτοδιοικουμένης δημάδας.

‘Αργότερα, αὐτὸ ποὺ συνήθως δονομάζομε κράτος στοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ήταν οἱ Δῆμοι μὲ εύρυτερα ὅμως καὶ πιὸ δύσκολα καθήκοντα.

‘Η τοπικὴ αύτοδιοικηση ἔχει παλιὰ ιστορικὴ παράδοση στὴ ζωὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἰδιαίτερα στοὺς τέσσερεις αἰῶνες τῆς τουρκοκρατίας καὶ στοὺς ἀγῶνες τοῦ 1821 γιὰ τὴν Ἑθνικὴ ἀνεξαρτησία.

Σήμερα τὸ Σύνταγμα κατοχυρώνει καὶ ἔξασφαλίζει τὴν τοπικὴ αύτοδιοικηση καὶ δὲν είναι τυχαῖο τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἄρθρου 101 ποὺ δρίζει τὸν τρόπο καὶ τὴν μορφὴ ποὺ θὰ διοικῆται τὸ κράτος τονίζει ὅτι «ἡ διοίκηση τοῦ κράτους, δργανοῦται κατὰ τὸ ἀποκεντρωτικὸ σύστημα».

Σ’ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀποκεντρωτικοῦ συστήματος βασίζεται τὸ ἐπόμενο ἄρθρο (102) τοῦ Συντάγματος, ποὺ καθορίζει μὲ κάθε λεπτομέρεια τὴ μορφὴ, τὴν ἔκβαση καὶ τὸν τρόπο ποὺ λειτουργοῦν τὰ δργανα τῶν αὐτοδιοικουμένων περιφερειῶν.

Τί είναι ὅμως ἡ τοπικὴ αύτοδιοικηση ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ οὔσια-στικὴ ἔκφραση τῆς δημοκρατίας;

‘Επίσημα είναι οἱ τρεῖς κλίμακες τὶς δόποις λίγο ἢ πολὺ ὅλοι γνωρίζομε:

- α) ἡ Κοινότητα
- β) ὁ δῆμος
- γ) ὁ νομός.

‘Η πρώτη ἀποτελεῖ τὴν κατώτατη ὑποδιαιρεση στὴν τοπικὴ αύ-

τοδιοίκηση. Πρὶν ἀπὸ 1912 ἡ κατώτατη βαθμίδα ἦταν ὁ Δῆμος. ‘Ο δῆμος καὶ ἡ κοινότητα εἶναι στὴν πρώτη βαθμίδα, (ὁ νομὸς εἶναι στὴν δεύτερη, καὶ ἀποτελοῦν τὴν οὐσιαστικὴν ἔκφραση τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης).

Τὰ ὄργανά τους ἐκλέγονται ἀπ’ εὐθείας ἀπ’ τὸ λαὸν καὶ βρίσκονται σὲ διαρκῆ ἐπαφὴ μαζὶ του. Φροντίζουν γιὰ δρισμένες ἀπὸ τὶς καθημερινὲς βασικὲς ἀνάγκες του καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἐνδιάμεσον κρίκον καὶ σταθμὸν τοῦ λαοῦ πρὸς τὸ κράτος ποὺ ἐκφράζεται στὴν εὐρύτερη τοπικὴ περιφέρεια τῶν δήμων δῆλον. τὸ νομὸν ἀπὸ τὸ νομάρχη.

‘Η ὑπαρξὴ καὶ ἡ λειτουργία τῶν νομῶν ἀποτελοῦν ἀναγκαῖα στοιχεῖα ὅχι μόνο γιὰ μιὰν δργανωμένη κρατικὴ κοινωνία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ὁμαλὴ λειτουργία τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων. Γιατὶ τὸ κράτος, δηλαδὴ ἡ Κυβέρνηση μὲ τοὺς νόμους καὶ μὲ τὶς ἀποφάσεις τῆς, κανονίζει τὴν μορφὴν καὶ τὸν τρόπο τῆς λειτουργίας τους, ἔχασφαλίζει τὰ οἰκονομικὰ μέσα γιὰ νὰ ἔχει πρετηθοῦν οἱ ἀνάγκες τῶν κατοίκων, καὶ ἐλέγχει τὴν χρηστὴν διαχείριση τῶν χρημάτων καὶ τὴν ὁμαλὴ λειτουργία τῶν κοινοτικῶν καὶ δημοτικῶν συμβουλίων.

Τὶς λεπτομέρειες τῆς λειτουργίας αὐτῆς καὶ τῆς κρατικῆς Ἐποπτείας στοὺς δήμους καὶ τὶς κοινότητες καθορίζει τὸ ἄρθρο 102 τοῦ Συντάγματος.

2. Ἡ αὐτοδιοίκηση, ἡ ἀξία καὶ ἡ ἡθικὴ σημασία της.

‘Η κοινότητα κατὰ πρῶτο λόγο ἀλλὰ καὶ ὁ δῆμος ἀποτελοῦν ἔνα ἀπὸ τὰ καλύτερα καὶ πιὸ σωστὰ σχολεῖα γιὰ τὴν πολιτικὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ πολίτη. Καὶ ἡ σημασία τῆς εἶναι μεγαλύτερη σ’ ἔνα δημοκρατικὸ πολίτευμα, ὅπου ἡ αὐτοδιοίκηση παίζει πρωταρχικὸ ρόλο γιὰ τὴν ἀσκηση τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Μέσα στὸ χωριὸ γεννιέται τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πολίτη γιὰ τὰ κοινὰ καὶ ἡ εὐθύνη του γιὰ τὰ δημόσια πράγματα. ‘Ο πολίτης διδάσκεται μέσα στὸ στενὸ κύκλο τῆς κοινότητας νὰ ἐλέγχῃ καὶ νὰ ἐλέγχεται, νὰ ἄρχῃ καὶ νὰ ἄρχεται. ‘Η κοινότητα εἶναι ἡ μικρογραφία τοῦ κράτους καὶ ἡ βασικὴ σχολὴ γιὰ τὴν ἀσκηση κάθε κρατικῆς ἔξουσίας. Τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ τοπικὰ ζητήματα καὶ οἱ τοπικὲς φιλοδοξίες ἔχουν δετερώνουν τὸ κοινοβουλευτικὸ σύστημα ἀπὸ τὶς μοιραῖες συγκεντρωτικές του τάσεις. “Οσο καὶ ἂν οἱ δημοτικὲς ἐκλογὲς στὴν πρωτεύουσα

καὶ τὶς μεγάλες πόλεις ἔχουν τὶς περισσότερες φορές πολιτικὸ χαρακτῆρα, εἰναι ἀδύνατο νὰ μὴν ὑπερισχύσῃ, μέσα στὴν κοινότητα, τὸ τοπικὸ ἐνδιαφέρον πάνω στὸν κομματικὸ φανατισμό. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἀπαλλάσσεται ἡ ὑδροκέφαλη πρωτεύουσα ἀπὸ τὴν ἀπασχόληση καὶ γιὰ τὶς παραμικρὲς ἀκόμη τοπικὲς ὑποθέσεις καὶ καταμερίζονται οἱ εὐθύνες γιὰ τὰ κοινά.

3. Ἡ ιστορία τῶν δήμων στὴν Ἑλλάδα.

Στὴν ‘Ἑλλάδα’ ἡ αὐτοδιοίκηση εἶχε μεγάλη ἀνάπτυξη τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἐπιτρέψει στοὺς χριστιανοὺς νὰ διαχειρίζωνται ἀπ’ εὐθέας τὶς τοπικές τους ὑποθέσεις καὶ νὰ κανονίζουν τὴ διοίκησή τους ἀνάλογα μὲ τὴν πείρα τους καὶ τὶς συνθῆκες κάθε περιφέρειας ἡ ἀνάλογα μὲ τὴν σύσταση τοῦ πληθυσμοῦ της. Βέβαια δὲ κατακτητὴς δέχθηκε νὰ διατηρήσῃ τὶς Ἑλληνικὲς κοινότητες, γιατὶ ἡ ὑπαρξή τους ἀνταποκρινόταν, πρὶν ἀπ’ ὅλα, στὸ δικό του συμφέρον καὶ ἴδιας τὸν διευκόλυναν στὴν εἰσπραξὴ τῶν φόρων. Οἱ Τοῦρκοι γνώριζαν μόνο τοὺς ἄμεσους φόρους. “Ορίζαν λοιπὸν ἐκ τῶν προτέρων ἔνα συγκεκριμένο ποσὸ ποὺ ἥταν ὑποχρεωμένη νὰ πληρώνῃ τακτικὰ κάθε περιφέρεια, καὶ ἀδιαφοροῦσαν πῶς θὰ κατανεμηθῇ αὐτὸ τὸ βάρος ἀνάμεσα στοὺς ραγιάδες. Τὴν κατανομὴν ἀυτὴ καθόριζαν οἱ Ἑλληνικὲς κοινότητες ἡ δημογεροντίες, ποὺ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἔχυπηρετοῦσαν τὸν Τοῦρκο διοικητή. Οἱ κοινότητες ὅμως ἔξασφάλιζαν ἔτσι τὴν αὐθυπαρξία τους καὶ μποροῦσαν νὰ φροντίσουν καὶ γιὰ τὰ δικά τους θέματα καί, πρῶτ’ ἀπ’ ὅλα, γιὰ τὰ σχολεῖα. Πολλὰ ἀπὸ τὰ κοινοτικὰ σχολεῖα τῆς τουρκοκρατίας ἥταν γιὰ τὴν ἐποχὴ τους, ἀπὸ τὰ καλύτερα πού γνώρισε ποτὲ δὲ ‘Ἑλληνισμός’.

‘Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση θεώρησε τὴν αὐτοδιοίκηση σὰν ἔνα ἀπὸ τὰ πρωτεύοντα ζητήματα. ‘Ο Καποδίστριας ὅμως θέλησε νὰ κυβερνήσῃ τὶς κοινότητες ἀπὸ τὸ κέντρο καὶ ρύθμισε κατὰ τρόπο δικτατορικὸ τὶς ἐκλογὲς τῆς δημογεροντίας.

Λίγο ἀργότερα ἐπὶ ‘Οθωνος, δημοσιεύθηκε δὲ Νόμος «περὶ συστάσεως τῶν δήμων», τῆς 27 Δεκεμβρίου 1833, πού, μὲ μικρὲς μόνο τροποποιήσεις, ἵσχυσε σχεδὸν ὅγδοντα χρόνια, δηλαδὴ ὡς τὸ 1912.

‘Ο νόμος αὐτὸς ὅριζε ἔνα ἄκαμπτο καὶ ἐνιαίο σύστημα γιὰ τὴ διοίκηση τῶν Δήμων (χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπόψη τὶς τοπικές ίδιορρυθμίες κάθε ἐπαρχίας ἢ τὴ σύσταση τοῦ πληθυσμοῦ της), καθὼς καὶ ἔνα αὐ-

στηρὸς ἔλεγχο τοῦ κράτους πάνω στοὺς δήμους. Ἐτσι ̄κανε ὥστε ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση νὰ ἔξαρτᾶται ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὸ κέντρο, καὶ ἐδημιούργησε ἔνα σκληρὸ συγκεντρωτικὸ σύστημα.

Ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση σήμερα

‘Ο νόμος δρίζει ὅτι οἱ τοπικὲς ὑποθέσεις ποὺ ὑπάγονται στὴν ἀρμοδιότητα τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων εἶναι:

- τὰ ὑδραγωγεῖα καὶ ἡ ὕδρευση τῶν κατοίκων,
- ἡ κατασκευὴ καὶ λειτουργία ὑπονόμων,
- οἱ δημοτικοὶ δρόμοι, πλατεῖες καὶ γέφυρες,
- ἡ καθαριότητα,
- τὰ ἀρδευτικὰ καὶ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα,
- τὰ δημοτικὰ ἄλση, ἔξωραϊστικὰ ἔργα καὶ παιδικοὶ κῆποι,
- τὰ νεκροταφεῖα,
- τὰ σφαγεῖα,
- οἱ δημοτικὲς ἀγορές,
- οἱ βοσκὲς γιὰ τὰ ζῶα,
- τὰ δημοτικὰ λουτρά καὶ ἀποχωρητήρια,
- τὰ θαλάσσια λουτρά.

Μ’ αὐτὰ λοιπὸν τὰ θέματα θὰ ἀσχοληθοῦν τὰ δημοτικὰ καὶ κοινοτικὰ συμβούλια.

I. Κοινότητες

Κοινότητα μπορεῖ νὰ είναι κάθε μόνιμος συνοικισμός, ποὺ εἶναι αὐτοτελής καὶ χωριστὸς ἀπὸ ἄλλη κοινότητα, φθάνει νὰ ἔχῃ: α) πληθυσμὸ πάνω ἀπὸ 500 κατοίκους, β) δημοτικὸ σχολεῖο, γ) οἰκονομικὴ δυνατότητα, δηλαδὴ τὴν ίκανότητα νὰ βρῇ ἀρκετοὺς πόρους γιὰ νὰ ἔκτελῃ κοινωφελῆ ἔργα καὶ νὰ πληρώνῃ τὸ μισθὸ ἐνὸς τουλάχιστον ὑπαλλήλου (τοῦ κοινοτικοῦ γραμματέα), δ) νὰ ἔχουν ζητήσει τὴν ἀναγνώριση τῆς κοινότητας τὰ τρία τέταρτα τουλάχιστον τῶν μονίμων κατοίκων ποὺ εἶναι ψηφοφόροι.

“Οταν μιὰ κοινότητα δὲν μπορῇ ν’ ἀντεπεξέλθῃ στὶς πάρα πάνω προϋποθέσεις, καταργεῖται καὶ ἐνώνεται ὑποχρεωτικὰ μὲ ἄλλη κοινότητα ἢ δῆμο.

Δύο ἡ περισσότερες κοινότητες μποροῦν νὰ συγχωνευθοῦν σὲ μία,

άν τὸ ζητήσουν ἀπὸ τὸ νομάρχη μὲ γραπτὴ αἴτησή τους οἱ μισοὶ τουλάχιστον μόνιμοι κάτοικοι, ψηφοφόροι.

α) Διοίκηση τῆς κοινότητας

‘Η κοινότητα διοικεῖται ἀπὸ τὸ **κοινοτικὸ συμβούλιο**, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 5, 7, 9, 11 ἢ 15 μέλη, ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμὸ τοῦ κάθε χωριοῦ. ’Ετσι π.Χ. κοινότητες μὲ 500 - 1000 κατοίκους ἔχουν συμβούλιο μὲ πέντε μέλη, ἐνῶ στὶς κοινότητες μὲ πάνω ἀπὸ 7.000 πληθυσμὸ τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο ἀποτελεῖται ἀπὸ δεκαπέντε μέλη.

β) Κοινοτικὲς ἐκλογές

Τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο ἐκλέγεται ἀπὸ τοὺς δημότες, ἀνδρες καὶ γυναῖκες, πάνω ἀπὸ 21 χρόνων, ποὺ εἰναι γραμμένοι στοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους τῆς κοινότητας.

‘Η θητεία τοῦ συμβουλίου εἰναι γιὰ τέσσερα χρόνια. Σύμβουλοι μποροῦν νὰ ἐκλεγοῦν ὅσοι εἰναι πάνω ἀπὸ 25 χρόνων, ψηφίζουν στὴν κοινότητα αὐτὴ καὶ ἔχουν περιληφθῆ σ’ ἐναν συνδυασμό.

Δὲν μποροῦν νὰ ἐκλεγοῦν κοινοτικοὶ σύμβουλοι οἱ δημόσιοι, δημοτικοὶ ἢ κοινοτικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ στρατιωτικοί, οἱ ὑπάλληλοι δημοσίων ὀργανισμῶν, οἱ ἀγροφύλακες κ.λπ. ’Επίσης, σὲ κοινότητες μὲ πραγματικὸ πληθυσμὸ πάνω ἀπὸ 1000 κατοίκους, καθὼς καὶ στοὺς δήμους, δὲν μποροῦν νὰ ἐκλεγοῦν καὶ νὰ συνυπηρετοῦν ὡς κοινοτικοὶ ἢ δημοτικοὶ σύμβουλοι σύζυγοι ἢ συγγενεῖς ἢ αἱματος ἢ ἔξ ἀγχιστείας μέχρι καὶ τοῦ δευτέρου βαθμοῦ (δηλαδὴ ὀδέλφια, κουνιάδοι, πατέρας καὶ γιὸς ἢ κόρη κ.λπ.).

‘Η ἀνακήρυξη τῶν συνδυασμῶν γίνεται δεκαπέντε ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὶς ἐκλογές ἀπὸ τὸ εἰρηνοδικεῖο τῆς περιφέρειας.

‘Ἐκλέγεται ὁ συνδυασμὸς ποὺ συγκεντρώνει τὶς περισσότερες ψήφους καὶ ἀπὸ τοὺς ὑποψηφίους ἐκλέγονται ἑκεῖνοι ποὺ ἔχουν τοὺς πιὸ πολλοὺς σταυροὺς στὰ ψηφοδέλτια, γιατὶ μὲ τὸν σταυρὸ δίπλα στὸ δνομα τοῦ ὑποψηφίου δικάθε ψηφοφόρος ἐκδηλώνει τὴν προτίμησή του γιὰ τὸν ἔναν ἢ τὸν ἄλλον ὑποψήφιο.

Στὰ κοινοτικὰ συμβούλια μετέχει ὑποχρεωτικὰ κατὰ τὸ ἔνα τέταρτο καὶ ἢ μειοψηφία, δηλαδὴ οἱ σύμβουλοι ἀπὸ τὸν συνδυασμὸ ποὺ δὲν πέτυχε στὶς ἐκλογές.

γ) Κοινοτικό συμβούλιο

Τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο συνέρχεται ἀμέσως μετὰ τὶς ἐκλογὲς καὶ ἐκλέγει ἔνα ἀπὸ τὰ μέλη του πρόεδρο τῆς κοινότητας. Ἐπίστης ἐκλέγει καὶ ἔναν ἀντιπρόεδρο, ποὺ ἀντικαθιστᾶ στὰ καθήκοντά του τὸν πρόεδρο, ὅταν αὐτὸς ἐμποδιστῇ.

Τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο συνέρχεται ὑποχρεωτικὰ τουλάχιστον μιὰ φορὰ τὸ μήνα σὲ τακτικὴ συνεδρίαση καὶ σὲ ἕκτακτη συνεδρίαση ὅταν παραστῇ ἀνάγκη. "Οσοι κοινοτικοὶ σύμβουλοι ἀπουσιάζουν ἀδικαιολόγητα ἀπὸ τὶς συνεδριάσεις, μπορεῖ νὰ τιμωρηθοῦν ἀπὸ τὸ νομάρχη μὲ πρόστιμο καὶ, ἂν συνεχίσουν, μὲ ἔκπτωση ἀπὸ τὸ ἀξιώμα τους.

Τὰ κοινοτικὰ συμβούλια συντάσσουν κάθε χρόνο τὸν προϋπολογισμὸ τῆς κοινότητας, ἀποφασίζουν γιὰ τοὺς φόρους καὶ ἄλλες ἐπιβαρύνσεις ποὺ θὰ ἐπιβάλουν στοὺς δημότες, ἀποφασίζουν γιὰ τὴν τύχη τῆς περιουσίας τῆς κοινότητας καὶ τὰ δάνεια ποὺ θὰ ἀναλάβῃ, ἀλλὰ ἵδιως συντάσσουν τὸ πρόγραμμα τῶν ἔργων ποὺ πρόκειται νὰ ἐκτελεσθοῦν ἀπὸ τὴν κοινότητα. Γενικὰ ἀποφασίζουν γιὰ κάθε ζήτημα ποὺ ἔχει τοπικὴ σημασία καὶ συνδέεται μὲ τὴν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση.

Κάθε κοινότητα τηρεῖ ὑποχρεωτικὰ ληξιαρχικὰ βιβλία γεννήσεων, γάμων καὶ θανάτων γιὰ τοὺς κατοίκους της.

δ) Πρόεδρος κοινότητας

Ο πρόεδρος ἐκπροσωπεῖ τὴν κοινότητα ἀπέναντι ὅλων τῶν ἀρχῶν τοῦ κράτους, προεδρεύει στὶς συνεδριάσεις τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου, δίνει τὶς κατευθύνσεις γιὰ τὶς ἔργασίες τῆς κοινότητας καὶ γενικὰ ἔχει τὴν πρωτοβουλία νὰ ρυθμίζῃ ὅλες τὶς ὑποθέσεις. Παράλληλα είναι καὶ προϊστάμενος σὲ ὅλες τὶς ὑπηρεσίες τῆς κοινότητας.

Ο πρόεδρος καὶ οἱ κοινοτικοὶ σύμβουλοι είναι ἄμισθοι. Ἐξαιρετικὰ μόνο μπορεῖ νὰ δρισθῇ ἀπὸ τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο μιὰ μικρὴ ἐπιχορήγηση (ἔσοδα παραστάσεως) γιὰ τὸν πρόεδρο. Τὸ ποσὸ καθορίζεται ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμὸ καὶ μὲ τὰ ἔσοδα κάθε κοινότητας.

ε) Πόροι τῆς κοινότητας

Τὰ ἔσοδα τῆς κοινότητας προέρχονται ίδιως ἀπὸ τοὺς φόρους καὶ τὰ τέλη ποὺ τὸ κράτος τῆς δίνει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ στοὺς κατοίκους της.

Τὰ τέλη διαφέρουν ἀπὸ τὴν μιὰ κοινότητα στὴν ὄλλη. Γενικὰ ὅμως οἱ κοινότητες εἰσπράττουν τέλη γιὰ τὰ ζῶα ποὺ σφάζονται, γιὰ τὶς διαφημίσεις στοὺς τοίχους, γιὰ τὴ χρήση τῶν ίαματικῶν πηγῶν κ.λπ. Ἐπίσης μποροῦν νὰ εἰσπράξουν καὶ ἐμμέσους φόρους, ποὺ ἐπιβαρύνουν τὴν παραγωγὴ δρισμένων προϊόντων, π.χ. καπνὸς, λάδι, σταφίδες καὶ ὄλλα εἰδη, ἢ τὴν κατανάλωση, ὅπως οἱ δημοτικοὶ φόροι στὰ κέντρα πολυτέλειας τῆς περιοχῆς τους.

Σήμερα δὲ νόμος δὲν ἐπιτρέπει πιὰ στὶς κοινότητες νὰ διενεργοῦν ἑράνους στὰ μέλη τους γιὰ νὰ καλύψουν ἔκτακτα ἔξιδα, π.χ. γιὰ τὴν κατασκευὴ ἔργου. Τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο ὅμως μπορεῖ νὰ ἐπιβάλῃ ὑποχρεωτικὴ ἐργασία γιὰ τὴν ἐκτέλεση ἐνὸς κοινοτικοῦ ἔργου στοὺς δημότες πάνω ἀπὸ 18 χρόνων, ὀλλὰ μόνο σὲ ἐποχὴ ποὺ οἱ πολίτες δὲν ἀσχολοῦνται μὲ δικές τους ἀγροτικὲς δουλειές καὶ ὅχι περισσότερο ἀπὸ δέκα ήμέρες κάθε χρόνο.

“Οσοι δὲν μποροῦν νὰ ἐκτελέσουν τὴν ὑποχρεωτικὴ ἐργασία, ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἔξαγοράσουν πληρώνοντας τὸ ήμερομίσθιο ποὺ δρίζει τὸ κοινοτικὸ συμβούλιο.

στ) Νομαρχιακὸς ἔλεγχος

Ἡ διαχείριση τῶν χρημάτων τῆς κοινότητας ἐλέγχεται ἀπὸ τὸν νομάρχη — ἀντιπρόσωπο τοῦ κράτους — ποὺ ὀφείλει νὰ ἔχετάζῃ ἂν οἱ πράξεις τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου εἰναι νόμιμες. Γ’ αὐτὸ δῆλες οἱ ἀποφάσεις τῶν κοινοτικῶν συμβουλίων ὑποβάλλονται ὑποχρεωτικὰ γιὰ ἔγκριση στὸ νομάρχη ποὺ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὶς ἀκυρώσῃ ἂν εἰναι ἀντίθετες μὲ τὸ νόμο.

2. Σύνδεσμος κοινοτήτων

Δύο ἡ περισσότερες κοινότητες μποροῦν νὰ ἐνωθοῦν σὲ σύνδεσμος χωρὶς νὰ χάσουν τὴν ἀνεξαρτησία τους, γιὰ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν πραγματοποίηση ἐνὸς σκοποῦ ποὺ ἐνδιαφέρει πολλὲς κοινότητες ἀπὸ κοινοῦ, π.χ. γιὰ νὰ κατασκευασθοῦν ὑδραυλικὰ καὶ ἀρδευτικὰ ἔργα σ’ δλόκληρη τὴν περιφέρεια. Οἱ σύνδεσμοι αὐτοὶ μπορεῖ νὰ συσταθοῦν εἴτε γιὰ ἔνα ἔργο μόνο, διπότε διαλύονται μόλις συντελεσθῇ δ σκοπὸς αὐτός, ἢ καὶ γιὰ ἀπεριόριστο χρονικὸ διάστημα, διπότε διαλύονται μόνο ὅταν τὸ ζητήσουν τὰ μέλη τους.

2. ΔΗΜΟΙ

Δήμοι είναι:

- οι πόλεις πού έχουν πάνω από 10.000 κατοίκους,
- οι πρωτεύουσες των νομῶν ασχετα από τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων,
- ὅσες πόλεις ἀνακηρύσσονται από τὸ κράτος σὲ δῆμους «τιμῆς ἔνεκεν» γιὰ λόγους ἱστορικοὺς ἢ τουριστικοὺς (π.χ. ὁ δῆμος Δελφῶν, ὁ δῆμος Λουτρακίου κ.λπ.).

Οἱ νέοι δῆμοι δημιουργοῦνται μὲ πράξη τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν, ὅταν ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἀπογραφὴ τοῦ πληθυσμοῦ ἀποδειχθῆ πώς οἱ κάτοικοι πλήθυναν καὶ ἔχουν ξεπεράσει τοὺς δέκα χιλιάδες. Ὁρισμένες συνοικίες σὲ μεγάλες πόλεις ἀποχωρίζονται καὶ σχηματίζουν δικούς τους δῆμους. Αὐτὸ συμβαίνει ἵδιως στὴν Ἀθήνα (π.χ. δῆμοι Καλλιθέας, Ζωγράφου κ.λπ.) τὸν Πειραιά (π.χ. δῆμοι Νικαίας, Κερατσινίου κ.λπ.) καὶ τὴν Θεσσαλονίκη (π.χ. δῆμος Καλαμαριᾶς).

‘Ο δῆμος ἔχει τρία ὅργανα διοικήσεως: τὸ δημοτικὸ συμβούλιο, τὸ δήμαρχο καὶ τὴ δημαρχιακὴ ἐπιτροπὴ.

α) Δημοτικὸ συμβούλιο

Τὰ δημοτικὰ συμβούλια ἀπαρτίζονται ἀπὸ 9-30 συμβούλους ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμὸν κάθε δῆμου. Δῆμοι μὲ πάνω απὸ 100.000 κατοίκους ἔχουν τριάντα δημοτικοὺς συμβούλους.

Τὸ δημοτικὸ συμβούλιο είναι γιὰ τὸ δῆμο, ὅ,τι είναι ἡ Βουλὴ γιὰ τὸ κράτος.

Τὸ δημοτικὸ συμβούλιο ἐκλέγεται γιὰ τέσσερα χρόνια ἀπὸ τοὺς δημότες, ἀνδρες καὶ γυναικεῖς, πάνω ἀπὸ 21 χρόνων, ποὺ είναι γραμμένοι στοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους, μὲ ἄμεση, καθολικὴ καὶ μυστικὴ Ψηφοφορία, ὅπως γίνεται καὶ στὶς βουλευτικὲς ἐκλογές.

Μποροῦν νὰ ἐκλεγοῦν σύμβουλοι δσοι δημότες είναι πάνω ἀπὸ 25 χρόνων, ἔχουν δικαίωμα ψήφου καὶ συμμετέχουν σ' ἕνα συνδυασμό, ὃπου ἀναγράφεται ὑποχρεωτικὰ διπλάσιος ἀριθμὸς ὑποψηφίων ἀπ' ὅσους θὰ ἐκλεγοῦν σύμβουλοι.

“Οσα εἴπαμε γιὰ τὶς κοινοτικὲς ἐκλογές, γιὰ τὸ ἀσυμβίβαστο τοῦ ἀξιώματος καὶ γιὰ τὴν ἀνακήρυξη καὶ ἐκλογὴ τῶν ὑποψηφίων, ισχύουν καὶ γιὰ τὶς δημοτικές.

Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 56 τοῦ Συντάγματος, βουλευτής δέν μπορεῖ νὰ εἰναι ταυτόχρονα καὶ δήμαρχος ἢ δημοτικὸς σύμβουλος. "Αν ἐκλεγῆ, πρέπει μέσα σὲ ὀκτὼ ἡμέρες νὰ ἐπιλέξῃ ἔνα ἀπὸ τὰ δυὸ ἀξιώματα.

Στὰ δημοτικὰ συμβούλια, ὅπως καὶ στὰ κοινοτικά, συμμετέχει καὶ ἡ μειοψηφία, δηλαδὴ σύμβουλοι ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν ποὺ δὲν πέτυχε στὶς ἐκλογές.

Τὸ δημοτικὸ συμβούλιο συνεδριάζει τακτικὰ μίαν ὁρισμένη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας καὶ ἔκτακτα κάθε φορὰ ποὺ θὰ τὸ συγκαλέσῃ ὁ δήμαρχος.

Πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου ἐκλέγεται, στὴν ἀρχὴ κάθε χρόνου, ἔνας ἀπὸ τοὺς συμβούλους. Δὲν ἔχει ὅμως, ὅπως ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητας, καθήκοντα διοικητικά, γιατὶ τὸ δημοτικὸ συμβούλιο εἰναι κατὰ κύριο λόγο ὅργανο **βουλευτικὸ** καὶ ὅχι ὅργανο **ἐκτελεστικό**.

Οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου εἰναι :

- νὰ ἐγκρίνῃ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ δήμου,
- νὰ ἐπιβάλῃ φόρους, τέλη καὶ ἄλλα δικαιώματα,
- νὰ ἀποφασίζῃ γιὰ τὴν περιουσία τοῦ δήμου καὶ γιὰ τὰ δάνεια ποὺ ἀναλαμβάνει ὁ δῆμος.
- νὰ καταστρώνῃ τὸ πρόγραμμα γιὰ τὴν ἐκτέλεση δημοτικῶν ἔργων καὶ γενικὰ νὰ ἀποφασίζῃ γιὰ κάθε γενικότερο θέμα τοῦ δήμου καὶ γιὰ ὅσα δὲν εἰναι ἀρμόδιος νὰ λύσῃ μόνος του ὁ δήμαρχος ἢ μόνη ἡ δημαρχιακὴ ἐπιτροπή. Οἱ συνεδριάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου εἰναι δημόσιες καὶ μπορεῖ νὰ τὶς παρακολουθήσῃ ἀπὸ τὸ ἀκροατήριο ὅποιος δημότης θέλει.

β) Ὁ Δήμαρχος

"Ο δήμαρχος εἰναι τὸ κύριο ἐκτελεστικὸ ὅργανο τοῦ δήμου. Ἐκλέγεται καὶ αὐτὸς γιὰ τέσσερα χρόνια ἀπὸ τοὺς δημότες μαζὶ μὲ τὸ δημοτικὸ συμβούλιο.

Οἱ ὑποψήφιοι δήμαρχοι κάθε συνδυασμοῦ καταρτίζουν τὰ ψηφοδέλτια τους, ὅπου ἀναγράφεται πρῶτα τὸ ὄνομα τοῦ ὑποψηφίου δημάρχου καὶ ἀκολουθοῦν μὲ ἀλφαριθμητικὴ σειρὰ τὰ δύνοματα τῶν ὑποψήφίων συμβούλων.

Δήμαρχος ἐκλέγεται ὁ ὑποψήφιος γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ συνδυασμοῦ τῆς πλειοψηφίας, ἐφ' ὅσον ὅμως ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς συγκεντρώση τὰ 50% + 1 τοῦ συνόλου τῶν ψήφων. "Αν δὲν συγκεντρώσῃ κανέ-

νας άπό τούς ύποψηφίους συνδυασμούς τά 50% τῶν ψήφων, τότε ἡ ἐκλογὴ ἐπαναλαμβάνεται μετά 8 ἡμέρες, καὶ ὑποψήφιοι μποροῦν νὰ εἶναι μόνο, δὲ πρῶτος καὶ δὲύτερος σὲ σειρὰ ἐπιτυχίας συνδυασμός.

‘Ο δῆμαρχος μετέχει στὶς συνεδριάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, χωρὶς ὅμως δικαίωμα ψήφου. ‘Ο δῆμαρχος εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο σὲ μικρογραφία δὲ πρωθυπουργὸς τοῦ δήμου. Εἰδικώτερα:

— ἔκπροσωπεῖ τὸ Δῆμο στὰ δικαστήρια καὶ σὲ ὅλες τὶς δημόσιες ἀρχές,

— ἔκτελεῖ τὶς ἀποφάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου καὶ τῆς δημαρχιακῆς ἐπιτροπῆς.

— εἶναι φυσικὸς προϊστάμενος σὲ ὅλες τὶς ὑπηρεσίες τοῦ δήμου,

-- ἀποφασίζει γιὰ τὸ μόνιμο, τὸ ἔκτακτο καὶ τὸ ἡμερομίσθιο πρωσπικὸ τοῦ δήμου καὶ γενικὰ διευθύνει τὴν ἐσωτερικὴ δργάνωση τοῦ δήμου.

γ) Δημαρχιακὴ ἐπιτροπὴ

‘Η δημαρχιακὴ ἐπιτροπὴ βοηθεῖ τὸ δῆμαρχο στὴ διοίκηση τοῦ δήμου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ὡς τέσσερα μέλη, ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν δημοτικῶν συμβούλων ποὺ ἔχει δῆμος. Τὰ μέλη τῆς εἶναι δημοτικοὶ σύμβουλοι ποὺ ἔκλεγονται στὴν ἀρχὴ κάθε χρόνου ἀπὸ τὸ δημοτικὸ συμβούλιο.

Πρόεδρος τῆς δημαρχιακῆς ἐπιτροπῆς δρίζεται ἀπὸ τὸ νόμο διαπληρωτὴς δῆμαρχος.

Τὰ καθήκοντα τῆς δημαρχιακῆς ἐπιτροπῆς ἀφοροῦν ίδιας στὴ διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν τοῦ δήμου.

δ) Δημοτικοὶ ὑπάλληλοι

Οἱ δημοτικοὶ ὑπάλληλοι εἶναι μόνιμοι, ἔκτακτοι «ἐπὶ συμβάσει» ἢ ἡμερομίσθιοι. Ἡ θέση τῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων ρυθμίζεται ἀπὸ εἰδικὸ νόμο. Μόνιμοι ὑπάλληλοι διορίζονται μόνο σὲ θέσεις ποὺ προβλέπονται ἀπὸ τὸν δργανισμὸ τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας κάθε δήμου, ἐφ' ὅσον ἔχουν τὰ προσόντα καὶ ὕστερ’ ἀπὸ διαγωνισμό, σχεδὸν κατὰ τὸν ίδιο τρόπο ὅπως οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι οἱ εἰδικοὶ τεχνικοὶ ἢ νομικοὶ σύμβουλοι καὶ δικηγόροι τῶν δήμων προσλαμβάνονται καὶ ἀπολύονται μὲ ἀπόφαση τοῦ δημάρχου.

Τὸ ίδιο ισχύει καὶ γιὰ τὸ ἡμερομίσθιο πρωσπικὸ τοῦ δήμου, ποὺ

προσλαμβάνει καὶ ἀπολύει ὁ δήμαρχος μέσα στὰ πλαίσια τῶν πιστώσεων προϋπολογισμοῦ καὶ σύμφωνα μὲ σχετικὲς γενικὲς ἀποφάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου.

ε) Δημοτικὰ ἀγαθοεργὰ ἰδρύματα

Ἡ νομοθεσία περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων, ἀλλὰ καὶ μιὰ πανάρχαια παράδοση ἀναγνωρίζουν στοὺς δήμους καὶ τὶς κοινότητες τὸ δικαίωμα, μὰ καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ ἰδρύουν καὶ νὰ συντηροῦν ἰδρύματα ποὺ παρέχουν βοήθεια καὶ περίθαλψη στοὺς δημότες, π.χ. νοσοκομεῖα, βρεφοκομεῖα, γεροκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, παιδικοὺς σταθμούς, παιδικὲς ἔξοχές, κέντρα νεότητας κ.λπ. Τὰ δημοτικὰ ἰδρύματα διοικοῦνται ἀπὸ ἀδελφάτα, ποὺ διορίζονται ἀπὸ τὸ δημοτικὸ συμβούλιο καὶ ἔχουν δική τους οἰκονομική διαχείριση καὶ προϋπολογισμό.

στ) Δημοτικὲς ἐπιχειρήσεις

Οἱ δῆμοι καὶ οἱ κοινότητες μποροῦν ἐπίστης νὰ ἰδρύσουν δημοτικὲς ἐπιχειρήσεις, ὅργανωμένες ὅπως κάθε ἄλλη ἐπιχείρηση, μὲ τὴν προσπτικὴ νὰ ἀφήνουν κέρδη ποὺ θὰ ἐνισχύσουν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ δήμου. Τέτοιες ἐπιχειρήσεις μποροῦν νὰ είναι οἱ λαχαναγορές, τὸ φωταέριο, οἱ ἀστικὲς συγκοινωνίες (λεωφορεῖα, τροχιοδρόμοι) καὶ ἄλλες. ‘Ο ἡλεκτροφωτισμὸς ἡταν ἐπίστης ἔνας τομέας ποὺ εἶχαν στὰ χέρια τους οἱ δῆμοι καὶ οἱ κοινότητες καὶ φρόντιζαν νὰ ἰδρύσουν ἐργοστάσια ἡλεκτροπαραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ ρεύματος στὴν κάθε πόλη. ’Απὸ τὸ 1952 ὅμως τὸ κράτος ἴδρυσε τὴν Δημοσίᾳ Ἐπιχείρηση ‘Ηλεκτρισμοῦ (ΔΕΗ) ποὺ ἔχει ἀναλάβει μονοπωλιακὰ τὴν παραγωγὴ τῆς ἡλεκτρικῆς ἐνέργειας καὶ τὴ διανομὴ της σ’ ὅλη τὴ χώρα, καὶ οἱ δῆμοι δὲν ἔχουν πιὰ ἀρμοδιότητα στὸν τομέα αὐτόν.

3. Αὐτοδιοίκηση δεύτερου βαθμοῦ

Στὸ ἀρθρὸ 102 τοῦ Συντάγματος προβλέπεται ἐπίστης στὴν παρ. 4 ἡ δυνατότητα νὰ ἐκπροσωπηθοῦν οἱ πολίτες ἐνὸς νομοῦ στὰ νομαρχιακὰ συμβούλια ποὺ θὰ λειτουργοῦν δίπλα σὲ κάθε νομάρχη, καὶ θὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τὶς τοπικὲς ἐπαγγελματικές, μορφωτικὲς καὶ ἐπι-στημονικὲς δργανώσεις καὶ ἄλλους δργανισμούς.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ γίνονται πιὸ λαϊκὰ καὶ ἀντιπροσωπευτικὰ καὶ τὰ νομαρχιακὰ συμβούλια δηλαδὴ καὶ ἡ δεύτερη βαθμίδα τῆς το-πικῆς αὐτοδιοίκησης (πρώτη βαθμίδα είναι οἱ δῆμοι καὶ οἱ κοινότητες).

ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 47. ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

Γιὰ νὰ είναι μία κοινωνία δργανωμένη, πρέπει τὰ μέλη της νὰ μήν
ἐνεργοῦν αύθαίρετα καὶ σύμφωνα μὲ τὶς διαθέσεις τῆς στιγμῆς, ἀλλὰ
οἱ ἐνέργειές τους νὰ διέπωνται ἀπὸ δρισμένους κανόνες, δηλαδὴ ἡ συμ-
βίωση τῶν ἀνθρώπων στὴν κοινωνία νὰ ρυθμίζεται ἀπὸ τὴν **Ἐννομη**
τάξη. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ὥχι μόνο τὰ μέλη τῆς κοινωνίας, τὰ ἄτομα,
ἀλλὰ καὶ τὸ **ἴδιο τὸ κράτος** πρέπει νὰ συμμορφώνεται πρὸς δρισμέ-
νους κανόνες δικαίου, δηλαδὴ νὰ είναι αύτὸ ποὺ λέγεται «κράτος
δικαίου». Ἐπομένως πρέπει νὰ ὑπάρχῃ στὴν κοινωνία μία ἔξουσία,
ποὺ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων δικαίου. ‘Ἡ ἔξουσία
αὐτὴ είναι **ἡ δικαστικὴ** καὶ τὴν ἀποτελοῦν οἱ δικαστές. Στὴν ἐκτέ-
λεση τῶν καθηκόντων της, **ἡ δικαστικὴ** ἔξουσία πρέπει νὰ είναι ἐντε-
λῶς ἀνεξάρτητη καὶ ἀνεπηρέαστη ἀπὸ τὶς δύο ἄλλες, δηλαδὴ τὴν
νομοθετικὴ καὶ τὴν ἐκτελεστική.

1. **Εἰδη δικαστηρίων.** Στὸ σημερινὸ κράτος ἀπαγορεύεται ἡ
αὐτοδικία, δηλαδὴ ὁ πολίτης δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιδιώκῃ μόνος του νὰ
ἔξασφαλίσῃ τὰ δικαιώματά του καὶ τὰ συμφέροντά του, οὔτε νὰ
ἐκδικήται μόνος του τὸ ἔγκλημα (αύτὸ ποὺ στὴν Ἀμερικὴ λέγεται
νόμος τοῦ Λύντς ἢ λυντσάρισμα).

“Ολες αὐτές οἱ διαφορές θὰ λυθοῦν ἀπὸ τὰ δικαστήρια, δηλαδὴ
ἀπὸ ίδιαίτερα ὄργανα τοῦ κράτους. Αύτὰ λειτουργοῦν μὲ βάση τοὺς
κανόνες ποὺ περιέχονται μὲ κάθε δυνατὴ λεπτομέρεια σὲ εἰδικοὺς νό-
μους, δηλαδὴ στὴν πολιτικὴ δικονομία, τὴν ποινικὴ δικονομία καὶ
τὸν δργανισμὸ τῶν δικαστηρίων.

“Οταν τὰ δικαστήρια ἐπιλύουν διαφορές ποὺ ἔχουν μεταξύ τους
οἱ πολίτες, ἀσκοῦν τὴν πολιτικὴ ἢ **ἀστικὴ δικαιοσύνη**. “Οταν ἐπι-
βάλλουν ποινὴ γιὰ παράβαση τοῦ νόμου, ἀσκοῦν τὴν **ποινικὴ δι-
καιοσύνη**. “Οταν τέλος δικάζουν διαφορές μεταξὺ κράτους καὶ ἀτό-
μων, ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ τῆς διοικητικῆς ἔξουσίας
τοῦ κράτους, ἀσκοῦν τὴ διοικητικὴ δικαιοσύνη. Δηλαδὴ τὰ δικα-

στήρια διαιροῦνται σὲ πολιτικά, ποινικά καὶ διοικητικά, (άρθρο 93 τοῦ Συντάγματος).

Τὰ δικαστήρια ἐπίσης, μὲ τὴ λεγόμενη «έκουσία διαδικασία», δηλαδὴ χωρὶς ἀντιδικία, εἶναι δυνατὸν νὰ προσδώσουν ἰδιαίτερο δικαστικὸ κῦρος σὲ δρισμένες πράξεις, ὅπως π.χ. ἡ νιοθεσία, ὁ διορισμὸς ἐπιτρόπων γιὰ ἀνηλίκους, τὸ κληρονομητήριο, ἡ ἔγκριση καταστατικοῦ σωματείου κλπ.

2. Ἐγγυήσεις γιὰ τὴν ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης. Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο θεμέλιο γιὰ τὴν πολιτικὴ δργάνωση ἐνὸς κράτους δικαίου. Στὴν Ἑλλάδα ἡ ἀνεξαρτησία αὐτὴ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸ Σύνταγμα (στὸ ἄρθρο 88) καὶ ἔξασφαλίζεται κατὰ κύριο λόγο μὲ τὴν ἴσοβιότητα τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν. Κάθε δικαστής, ὅταν διορισθῇ, παραμένει δικαστής ἐφ' ὅρου ζωῆς (μέχρις ὅτου τὸν καταλάβη τὸ ὅριο ἡλικίας ποὺ στὸ νέο Σύνταγμα δρίστηκε στὰ 65 χρόνια γιὰ τοὺς κατωτέρους καὶ 67 ἡ 70 γιὰ τοὺς ἀνωτέρους δικαστικούς) καὶ ἡ κυβέρνηση δὲν μπορεῖ νὰ τὸν παύσῃ, ἐκτὸς ὃν ὑποπέσῃ ὁ δικαστής σὲ σοβαρὸ παράπτωμα.

Ἡ ἀνεξαρτησία τῶν δικαστηρίων ἔξασφαλίζεται καὶ μὲ τὸν θεσμὸ τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου ποὺ σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 90 τοῦ Συντάγματος, ἀποτελεῖται μόνο ἀπὸ ἀνώτατους δικαστὲς καὶ εἶναι τὸ μόνο ἀρμόδιο καὶ ὑπεύθυνο δργανο γιὰ τὶς προαγωγὲς καὶ μεταθέσεις τῶν δικαστῶν. Ἡ κυβέρνηση δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἐπέμβη στὰ ζητήματα αὐτὰ καὶ ἔτσι ὁ δικαστικὸς κλάδος μένει ἐντελῶς χωριστὸς καὶ ἀπὸ τὴ διοικητικὴ ἔξουσία καὶ ἀπὸ τὴ Βουλή, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ κόμματα καὶ τὶς ἐνδεχόμενες διαμάχες τους.

Ἡ δικαιοσύνη σὰν πρώτη λειτουργία τοῦ κράτους, πρέπει ὅμως νὰ εἶναι καὶ σεβαστὴ ἀπ' ὅλους τοὺς πολῖτες. Στὶς συζητήσεις γιὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 ἔγινε λόγος ὅτι πρέπει νὰ κατοχυρωθῇ ἡ προσωπικὴ λειτουργικὴ ἀνεξαρτησία τῶν δικαστῶν. Ἡταν πολὺ πρόσφατη ἡ ἀνάμνηση τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, ὅπου μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου κάλυψαν μὲ τὸ κύρος τους τὴν πρώτη Κυβέρνηση τῆς δικτατορίας καὶ προκάλεσαν σύγχυση στὸ λαὸ γιὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ πραξικοπήματος καὶ στάση τῶν δικαστηρίων στὸ διάστημα τῆς ἐπταετίας.

Γι' αὐτὸ προβλέπεται στὸ ἄρθρο 89 παρ. 4 τοῦ Συντάγματος ὅτι «ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς δικαστικούς λειτουργούς ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν κυβέρνησιν».

Έκτος άπό τις έγγυήσεις αύτές, ύπαρχουν και δρισμένες άλλες έξασφαλίσεις, πού παρέχει τὸ Σύνταγμα στοὺς πολίτες, ὅτι ἡ δικαιοσύνη θὰ ἀπονεμηθῇ ἀμερόληπτα. Ἐτσι οἱ συνεδριάσεις τῶν δικαστηρίων γίνονται πάντοτε δημόσια, μὲ ἀνοικτὲς τὶς πόρτες, καὶ οἱ ἀποφάσεις ἐκδίδονται αἰτιολογημένες, δηλαδὴ ἀναφέρονται μέσα σὲ κάθε ἀπόφαση οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὅποιους τὸ δικαστήριο ἔκρινε κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο. Οἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων δημοσιεύονται. Τὸ ἄρθρο 93 παρ. 3 τοῦ Συντάγματος προβλέπει ἐπὶ πλέον ὅτι δημοσιεύεται «ὑποχρεωτικῶς» καὶ ἡ γνώμη τῆς μειοψηφίας. Οἱ ἀποφάσεις δημοσιεύονται καὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ γίνη ἔλεγχος γιὰ τὶς ἐνέργειες τῶν δικαστηρίων, καὶ αὐτὸ στὴν πράξη είναι ἡ πιὸ σπουδαία ἔξασφαλιση γιὰ τὴν ἀμεροληψία τῆς δικαιοσύνης.

Τέλος στὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 προβλέπεται σὲ **ρητὴ διάταξη** (ἄρθρο 93 παρ. 4) ὅτι «τὰ δικαστήρια ὁφείλουν νὰ μὴ ἐφαρμόζουν» νόμον, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὅποιου ἀντίκειται πρὸς τὸ Σύνταγμα». Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ γιὰ πρώτη φορὰ ἐκφράζεται κατηγορηματικὰ παρ’ ὅλο ποὺ ἵσχυε πάντοτε στὸν δημόσιο βίο τῆς χώρας μας.

Αλλη σημαντικὴ ἔξασφαλιση τῶν ἀτόμων είναι ὅτι τὰ δικαστήρια είναι **τακτικά**. Ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ συγκροτηθῇ ἔνα δικαστήριο «ἐκ τῶν ὑστέρων» καὶ ἐπίτηδες, γιὰ νὰ δικάσῃ μία συγκεκριμένη ὑπόθεση. Κάθε ὑπόθεση, εἴτε ἀστικὴ είναι, εἴτε ποινική, πρέπει νὰ δικασθῇ ἀπὸ τὸ δικαστήριο ποὺ ἔχει ἀπὸ πρὸν καθορισθῇ ἀπὸ τὸν νόμο ὅτι είναι ἀρμόδιο γιὰ τὴν ὑπόθεση, καὶ ὅχι ἀπὸ ὅποιοδήποτε ἔκτακτο δικαστήριο. Αὐτὸ ἐκφράζεται ἐπιγραμματικὰ καὶ στὸ ἄρθρο 8 τοῦ Συντάγματος: «Οὐδεὶς ἀφαιρεῖται ἄκων τοῦ παρὰ τοῦ νόμου ὥρι-» σμένου εἰς αὐτὸν δικαστοῦ. Δικαστικὰ ἐπιτροπαὶ καὶ ἔκτακτα δι-» καστήρια ὑφ’ οίονδήποτε ὄνομα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συσταθοῦν».

§ 48. ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Τὰ πολιτικὰ δικαστήρια κρίνουν κατὰ κανόνα, τὶς ἀστικὲς ἢ πολιτικὲς διαφορές. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ νὰ ἴκανοποιήσῃ μιὰν ἀξιωστὴ του λέγεται ἐνάγων, ἐνῷ ἐκεῖνος ἐναντίον τοῦ ὅποιου στρέφεται ὁ ἐνάγων λέγεται ἐναγόμενος. Οἱ δύο μαζὶ ὄνομάζονται **διάδικοι**.

Οἱ διάδικοι ἐκθέτουν τὶς ἀπόψεις τους καὶ τὸ δικαστήριο, ἀφοῦ τὶς ἀκούστη, ἐκδίδει «αἰτιολογημένη ἀπόφαση, ποὺ εἴτε δέχεται, εἴτε

ἀπορρίπτει τὴν ἀξίωση τοῦ ἐνάγοντος. Συνήθως διατάσσει ἀποδείξεις γιὰ τοὺς ἴσχυρισμοὺς τοῦ ἐνάγοντος. Μετὰ τὴ διεξαγωγὴ τῶν ἀποδείξεων, δηλαδὴ τὴν ἔξεταση μαρτύρων, προσαγωγὴ ἐγγράφων κλπ. ἐκδίδεται ἡ ὁριστικὴ ἀπόφαση. Ἐκεῖνος ποὺ θὰ χάσῃ τὴ δίκη, θὰ καταδικασθῇ καὶ στὴν πληρωμὴ τῆς δικαστικῆς δαπάνης. **Εὐεργέτημα τῆς πενίας** εἶναι τὸ προνόμιο ποὺ δίνει ὁ εἰσαγγελέας στὸν ὁμολογουμένως ἀπορο διάδικο, γιὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν δικαστικῶν ἔξόδων.

1. **Εἰρηνοδικεῖο.** Τὸ κατώτερο ἀπὸ τὰ πολιτικὰ δικαστήρια εἶναι τὸ εἰρηνοδικεῖο, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν εἰρηνοδίκη καὶ τὸν γραμματέα. Δικάζει κάθε ὑπόθεση ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ διαφορὲς ὅχι ἀνώτερες ἀπὸ 20.000 δραχμές. Εἰδικὴ διαδικασία εἶναι οἱ μικροδιαφορὲς (ἔως 8.000 δρχ.), ποὺ εἶναι πολὺ ἀπλὴ καὶ ἀνέξοδη. Ὁ εἰρηνοδίκης δικάζει ἐπίσης τὰ προσωρινὰ μέτρα, δηλαδὴ ἀποφασίζει ποιὸς θὰ ἔχῃ τὴν κατοχὴν ἐνὸς ἀκινήτου στὶς περιπτώσεις ποὺ ἀμφισβήτησανται τὰ ὄριά τους.

Τὰ δικαστικὰ ἔξοδα στὸ εἰρηνοδικεῖο εἶναι πολὺ χαμηλά.

2. **Τριμελές πρωτοδικεῖο.** Αύτὸ εἶναι τὸ κυρίως τακτικὸ δικαστήριο καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν πρόεδρο, δύο πρωτοδίκες, τὸν εἰσαγγελέα καὶ τὸν γραμματέα. Δικάζει χωρὶς ἔξαιρέσεις ὅλες τὶς ὑπόθεσεις ἐκτὸς ἀπὸ ἑκεῖνες ποὺ ἔχουν ὑπαχθῆ στὸ μονομελές, στὸ εἰρηνοδικεῖο ἢ στὶς λεγόμενες εἰδικὲς διαδικασίες. Στὸ πρωτοδικεῖο οἱ διάδικοι «παρίστανται» πάντοτε μὲ δικηγόρους καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῶν ὑποθέσεων γίνεται μὲ ἔγγραφα ποὺ λέγονται «προτάσεις».

3. **Μονομελές πρωτοδικεῖο.** Ὁρισμένες ἐπείγουσες ὑποθέσεις δικάζονται ἀπὸ τὸν πρόεδρο πρωτοδικῶν ἢ ἔναν προεδρεύοντα πρωτοδίκη, ποὺ εἴτε μόνος, εἴτε, σὲ δρισμένες περιπτώσεις, μαζὶ μὲ τὸν γραμματέα, ἀποτελοῦν δικαστήριο. Στὸ μονομελές ὑπάγονται οἱ διαφορὲς ποὺ ἔχουν μεταξύ τους οἱ ἐνοικιαστὲς καὶ οἱ ἰδιοκτῆτες ἀκινήτων, οἱ προσωρινὲς ἐπιδικάσεις ἀποζημιώσεως γιὰ διατροφὴ κλπ. Χωριστὸ δικαστήριο ἀποτελεῖ ὁ ἐργατοδίκης, δηλαδὴ δικαστής - μέλος τοῦ πρωτοδικείου - ποὺ δικάζει τὶς διαφορὲς ποὺ ἔχουν οἱ ἐργάτες ἢ ὑπάλληλοι μὲ τοὺς ἐργοδότες τους.

“Οταν ὁ διάδικος χάσῃ τὴν ὑπόθεση, εἴτε στὸ εἰρηνοδικεῖο, εἴτε στὸ πρωτοδικεῖο, ἔχει δικαίωμα νὰ καταθέσῃ ἔφεση, δηλαδὴ νὰ καταφύγῃ σὲ ἀνώτερο δικαστήριο ἢ, ὅπως λέγεται, σὲ δικαστήριο δευτέρου βαθμοῦ.

“Εφεση ἐναντίον ἀποφάσεως τοῦ εἰρηνοδικείου δικάζεται ἀπὸ τὸ πρωτοδικεῖο ἐνῶ ή ἔφεση, ἐναντίον ἀποφάσεως τοῦ πρωτοδικείου δικάζεται ἀπὸ τὸ ἔφετεῖο.

4. **Ἐφετεῖο.** Τὸ ἔφετεῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν πρόεδρο, τέσσερεις ἔφέτεις, τὸν εἰσαγγελέα καὶ τὸν γραμματέα. Ἐργο τοῦ ἔφετείου εἶναι νὰ ἔχετάσῃ, ἀν τὸ πρωτοβάθμιο δικαστήριο ἔκρινε σωστά, μὲ βάση τὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα ποὺ παρουσίασαν οἱ διάδικοι, καὶ ἀν ἔφάρμοσε ὅρθὰ τὸ νόμο. Ἀν πεισθῇ ὅτι ἡταν δρθή, ἐπικυρώνει τὴν ἀπόφαση τοῦ πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, διαφορετικὰ θὰ τὴν δικυρώσῃ ή θὰ τὴν μεταρρυθμίσῃ. Ἡ ἀπόφαση τοῦ ἔφετείου ή ὅποια λύει ὄριστικὰ πλέον τὴ διαφορά, λέγεται τελεσίδικος καὶ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη μπορεῖ «νὰ ἔκτελεσθῇ εἰς βάρος τοῦ ἡττηθέντος διαδίκου».

5. **Ἐκτέλεση δικαστικῶν ἀποφάσεων.** “Οταν λέμε ὅτι μία ἀπόφαση μπορεῖ «νὰ ἔκτελεσθῇ», ἐννοοῦμε ὅτι πρέπει νὰ κοινοποιηθῇ στὸν διάδικο ποὺ ἔχασε τὴ δίκη, μὲ τὴν πρόσκληση νὰ πληρώσῃ ή ἔκτελέσῃ ὅ, τι ὁφείλει. Ἡ πρόσκληση αὐτὴ λέγεται καὶ «ἔπιταγή». Ἀν αὐτὸς ἀρνηθῇ, ή ἀπόφαση ἔκτελεῖται εἰς βάρος του ἀπὸ τὸν δικαστικὸ ἐπιμελητῆ. Ἡ ἔκτελεση μπορεῖ νὰ γίνη εἴτε μὲ κατάσχεση καὶ ἀναγκαστικὴ ἔκποίηση τῆς περιουσίας τοῦ ὁφειλέτη, εἴτε μὲ προσωπική του κράτηση. Ὁ νόμος ὅμως δρίζει ὅτι δρισμένα πράγματα, ὅπως π.χ. ὁ προσωπικὸς ρουχισμός, τὰ βιβλία, ἐργαλεῖα ή ὅργανα ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀσκηση τοῦ ἔπαγγέλματος, καθὼς καὶ ὁ μισθὸς ή ἡ σύνταξη δημοσίου ή ιδιωτικοῦ ὑπαλλήλου, δὲν κατάσχονται. Κατάσχεση μισθοῦ ἔπιτρέπεται μόνο μέχρι τοῦ ἐνὸς τετάρτου τῶν ἀποδοχῶν, ὅταν πρόκειται γιὰ διατροφὴ τῆς γυναίκας, τῶν παιδιῶν ή τῶν γονέων τοῦ ὁφειλέτη. Τὸ δημόσιο χρησιμοποιεῖ συχνὰ γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τῶν δημοσίων ἐσόδων, π.χ. φόρων γιὰ ἀναγκαστικὸ μέσο τὴν προσωπικὴ κράτηση.

6. **Ο Ἄρειος Πάγος.** Σὲ δρισμένες περιπτώσεις, ποὺ ἀναφέρονται συγκεκριμένα στὴν πολιτικὴ δικονομία, μπορεῖ ὁ διάδικος ποὺ ἔχασε τὴ δίκη στὸ δευτεροβάθμιο δικαστήριο νὰ καταφύγῃ στὸ ἀνώτερο δικαστήριο τῆς χώρας. Ὁ Ἄρειος Πάγος δὲν ἔχετάζει τὴν οὐσία τῆς ὑποθέσεως, δηλαδὴ ἀν τὰ πραγματικὰ περιστατικά, ποὺ ἡταν ή βάση τῆς δίκης στὸ πρωτοδικεῖο καὶ τὸ ἔφετεῖο, εἶναι ἀληθινὰ ή ὅχι, ἀλλὰ μόνο κατὰ πόσον ἔχει ἐφαρμοσθῇ σωστὰ ὁ νόμος στὴν κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

Στήν ‘Ελλάδα λειτουργούν σήμερα 195 είρηνοδικεῖα, 58 πρωτοδικεῖα, 11 έφετεῖα καὶ ὁ ”Αρειος Πάγος, ποὺ εἶναι ἔνας γιὰ ὅλο τὸ κράτος.

7. **Διαιτησία.** Ἐπειδὴ ἡ τακτικὴ διαδικασία εἶναι καὶ πολυδάπανη καὶ μακροχρόνια, συχνὰ οἱ διάδικοι καταφεύγουν στήν διαιτησία, ὅρίζουν δηλαδὴ ἔναν ἡ περισσοτέρους διαιτητές, οἱ ὅποιοι λύουν τὴ διαφορά. Οἱ διαιτητές εἶναι συνήθως πρόσωπα κύρους, ὅπως π.χ. πρόεδροι ἐπιμελητηρίων, ἐπαγγελματικῶν συλλόγων κλπ.

§ 49. ΠΟΙΝΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Τὰ ποινικὰ δικαστήρια δικάζουν ἔκείνους ποὺ διέπραξαν ἕνα ἀδίκημα, δηλαδὴ τοὺς παραβάτες τῶν ποινικῶν νόμων. Ἀν ἀποδειχθῇ ὅτι οἱ κατηγορούμενοι διέπραξαν τὴν κολάσιμη πράξη ποὺ τοὺς ἀποδίδεται καὶ ὅτι ἡ πράξη αὐτὴ μπορεῖ νὰ τοὺς καταλογισθῇ (ὅτι δηλαδὴ ἔχουν καὶ τὴ νόμιμη ἡλικία - πάνω ἀπὸ 17 χρόνων - καὶ ἐπὶ πλέον ὅτι ἦταν ὑγιεῖς στὸ μυαλό τὴ στιγμὴ ποὺ ἐτέλεσαν τὴν ἀξιόποινη πράξη), ἐπιβάλλονται οἱ ποινὲς ποὺ προβλέπουν οἱ νόμοι. Τὰ ἀδικήματα περιλαμβάνονται κατὰ κύριο λόγο στὸν **Ποινικὸν Κώδικα** καὶ διαιροῦνται, ἀνάλογα μὲ τὴ βαρύτητά τους, σὲ **πταισματα**, **πλημμελήματα** καὶ **κακουργήματα**.

1. **Πταισματοδικεῖο.** Τὸ πταισματοδικεῖο δικάζει τὰ ἀδικήματα μικῆς σημασίας ἡ τὶς παραβάσεις τῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων (πταισματα). Οἱ ποινὲς ποὺ ἐπιβάλλει εἶναι πρόστιμο ἡ κράτηση ὀλίγων ἡμερῶν.

2. **Πλημμελειοδικεῖο.** Τὸ πλημμελειοδικεῖο δικάζει τὰ σοβαρότερα ἀδικήματα, ὅπως τραύματα, ἀπάτες, ἔξυβριση κλπ. (πλημμελήματα). Τὰ πλημμελειοδικεῖα διακρίνονται : σὲ **μονομελῆ**, ποὺ δικάζουν τὰ ἐλαφρότερα πλημμελήματα, ἔκεινα δηλαδὴ ποὺ τιμωροῦνται μὲ φυλάκιση ὡς 12 μηνῶν, καὶ σὲ **τριμελῆ**, ποὺ δικάζουν ὅλα τὰ ὑπόλοιπα βαρύτερα πλημμελήματα.

3. **Κακουργιοδικεῖο.** Τὸ κακουργιοδικεῖο δικάζει τὰ κακουργήματα, δηλαδὴ ἀδικήματα ποὺ τιμωροῦνται μὲ τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου, μὲ ἴσοβια ἡ πρόσκαιρα δεσμά, ὅπως φόνος, ληστεία κλπ. Τὰ κακουργιοδικεῖα συγκροτοῦνται : α) ἀπὸ τὸ δικαστήριο τῶν συνέ-

δρων, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς τακτικούς δικαστές, τὸν εἰσαγγελέα καὶ τὸν γραμματέα, καὶ β) ἀπὸ τοὺς ἐνόρκους. Οἱ ἔνορκοι εἶναι πολίτες ἄνδρες καὶ γυναικες ποὺ κληρώνονται ἀπὸ ἕναν εἰδικὸν κατάλογο. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐνόρκου εἶναι τιμητικὸν καὶ οἱ πολίτες ἔχουν ὑποχρέωση νὰ τὸ ἐκτελοῦν πρόθυμα, ἀφοῦ ἄλλωστε ἀποτελεῖ καὶ ἔνα ἀπὸ τὰ πολιτικὰ τους δικαιώματα. Οἱ ἔνορκοι ἀποφαίνονται μόνο ἃν ὁ κατηγορούμενος εἶναι ἔνοχος ἢ ὅχι, ἐνῶ οἱ τακτικοὶ δικαστές διευθύνουν τὴ δίκη καὶ ὅρίζουν τὸ εἶδος τῆς ποινῆς ποὺ θὰ ἐπιβληθῇ στὸν κατηγορούμενο ὑστερα ἀπὸ τὴν καταδικαστικὴν ἐτυμηγορία τῶν ἐνόρκων.

4. **Εἰσαγγελέας.** ‘Η ποινικὴ δίκη ἀποβλέπει στὴν «ποινικὴ ἀξίωση» τοῦ κράτους, ἐκφράζει δηλαδὴ τὸ δικαίωμα τῆς πολιτείας νὰ ἐπιβάλῃ ποινὴ σ' ἑκείνον ποὺ διέπραξε ἔνα ἀδίκημα. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγον ὑπάρχει πάντοτε ἔνα κρατικὸν ὄργανο ποὺ ἀσκεῖ τὴν «ποινικὴ ἀξίωση» καὶ αὐτὸν ὀνομάζεται **δημόσιος κατήγορος** ἢ **εἰσαγγελέας**.

‘Η διάπραξη ἐνὸς ἀδικήματος διαταράσσει τὴν τάξη τῆς κοινωνίας καὶ τὸ κράτος, σὰν φρουρός της ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξη μὲ τὴν τιμωρία τοῦ ἐνόχου. ‘Η ἀντιδικία ὅμως αὐτὴ δὲν στρέφεται προσωπικὰ ἐναντίον τοῦ κατηγορουμένου, ἀλλὰ ἐναντίον ἑκείνου ποὺ εἶναι ἔνοχος τοῦ ἀδικήματος. Στὴ ποινικὴ δηλαδὴ δίκη σημασία ἔχει νὰ ἀνευρεθῇ ἡ **օնταστικὴ** ἀλήθεια καὶ ὅχι ἡ **τυπικὴ** ἀλήθεια, ὅπως συμβαίνει στὴν πολιτικὴν ἢ ἀστικὴν δίκην. Τὸ ὄργανο τοῦ κράτους ποὺ διατυπώνει τὴν κατηγορία, ἐπειδὴ δὲν ἔχει προσωπικὴ ἀντιδικία μὲ τὸν κατηγορούμενο, δὲν ἀναζητεῖ μόνο τὰ ἐπιβαρυντικὰ περιστατικὰ ποὺ βαρύνουν τὴ θέση τοῦ κατηγορουμένου, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλαφρυντικά :

Γι' αὐτό, ὃν δὲν ἀποδειχθῇ ἡ ἔνοχὴ τοῦ κατηγορουμένου, δημόσιος κατήγορος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπάλλαγή του. Κατήγορος στὸ πταισματοδικεῖο εἶναι ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς τῆς Ἀστυνομίας ἢ τῆς χωροφυλακῆς, στὸ πλημμελειοδικεῖο τὸ ἔργο αὐτὸν ἀσκεῖται ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα ἢ ἀντεισαγγελέα τῶν πλημμελειοδικῶν, καὶ τέλος στὰ κακουργιοδικεῖα ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα τῶν ἐφετῶν.

‘Η εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ εἶναι ἔνα σύμπλεγμα ἀπὸ κρατικὰ ὄργανα, μὲ ἐσωτερικὴν ἐνότητα καὶ ἰεραρχία, ἐντελῶς ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὰ δι-

καστήρια. "Όλες οι είσαγγελίες ύπαγονται στὸν εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου.

5. **Μηνύσεις.** 'Η ποινικὴ ἀγωγὴ ἀσκεῖται ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα, ὅταν πληροφορηθῇ τὴν ἀξιόποινη πράξῃ. **Μήνυση** εἶναι δήλωση δόπιοιουδήποτε προσώπου, ὅτι τελέσθηκε μιὰ ἀξιόποινη πράξη. 'Ἐνῶ **ἔγκληση** εἶναι ἡ ἀνακοίνωση τοῦ ἀδικήματος ἀπὸ τὸν **ἴδιο** τὸν παθόντα μαζὶ μὲ τὸ αἴτημα νὰ τιμωρηθῇ ὁ ἔνοχος. 'Ορισμένα ἀδικήματα, ὅπως ἡ ἔξυβριση, ὁ βιασμός, ἡ συκοφαντία, διώκονται μόνο **ὕστερ** ἀπὸ **ἔγκληση**. Κανονικὰ ὅμως ἡ ποινικὴ δίωξη γίνεται «**αὐτεπαγγέλτωσι**» ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα, δηλαδὴ χωρὶς νὰ περιμένη αἴτηση τοῦ παθόντος ποὺ νὰ ζητάῃ νὰ τιμωρηθῇ ὁ ἔνοχος. 'Ο παθὼν ἀπὸ τὸ ἀδίκημα ἔχει δικαίωμα *n'* ἀπαιτήση νὰ τιμωρηθῇ ὁ ἔνοχος. 'Ο παθὼν ἀπὸ τὸ **ἀδίκημα** ἔχει δικαίωμα *n'* ἀπαιτήση νὰ τιμωρηθῇ ὁ **ἔνοχος**.

'Ο κατηγορούμενος θεωρεῖται ἀθῶος, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποδείχθηκε ἢ ὡσότου ἀποδειχθῇ ἡ ἔνοχή του. "Ἔχει δικαίωμα νὰ διορίση συνήγορο (δικηγόρο) καὶ νὰ ἐπικοινωνῇ μαζὶ του ἀκόμη καὶ ἀπὸ τις φυλακές.

'Η **δόμολογία** τοῦ κατηγορουμένου δὲν πρέπει νὰ λαμβάνεται πάντοτε ὑπ' ὅψη σὰν στοιχεῖο ἐπιβαρυντικό, ἃν δὲν συντρέχουν ἄλλα στοιχεῖα γιὰ τὴν καταδίκη του. 'Ο νόμος ἔξαλλου ἀπαγορεύει στὰ ἀστυνομικὰ ὅργανα νὰ κακοποιοῦν τοὺς κρατουμένους μὲ δόπιοιδήποτε τρόπο. 'Η διάταξη ὅμως αὐτὴ δὲν τηρεῖται πάντοτε ὥπως θὰ ἐπτρεπε. Τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ **Ιδίως** κατὰ τὴν δικτατορία **Τῆς χούντας** (1967 - 1974), τὰ ὅργανα **Τῆς χωροφυλακῆς**, **Τῆς ἀστυνομίας** καὶ **Ιδίως** **Τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας** κατηγορήθηκαν βάσιμα ὅτι προσπαθοῦσαν νὰ ἀποσπάσουν δόμολογίες ἀπὸ τοὺς προφυλακισμένους μὲ ἀπάνθρωπα βασανιστήρια.

'Ο κατηγορούμενος, ποὺ προφυλακίσθηκε καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπέδειξε τὴν ἀθωότητά του, ἔχει, θεωρητικὰ τούλάχιστον, τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωση ἀπὸ τὸ δημόσιο.

6. **Διαδικασία.** 'Η ποινικὴ διαδικασία διαιρεῖται σὲ τρία στάδια: τὴν προανάκριση, τὴν τακτικὴ ἀνάκριση καὶ τὴν «ἐπ' ἀκροατηρίῳ» διαδικασία. Μόλις ἐγερθῇ ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα ἡ ποινικὴ ἀγωγὴ, παραγγέλεται ἀνάκριση στὸν ἀνακριτή. 'Η προανάκριση γίνεται

ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα, τὸν εἰρηνοδίκη ή τὰ ἀστυνομικὰ ὅργανα καὶ ἀποβλέπει στὴν ἀρχική, πρόχειρη συλλογὴ ἀποδείξεων. Στὰ αὐτόφωρα ἀδικήματα τὰ ἀρμόδια κρατικὰ ὅργανα διφείλουν νὰ ἐνεργήσουν ἀμέσως τὴν προσανάκριση, χωρὶς νὰ περιμένουν παραγγελία ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα.

‘Η τακτικὴ ἀνάκριση, ποὺ ἀποβλέπει στὸ νὰ ἔξακριθωθοῦν καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐνοχὴ τοῦ κατηγορουμένου, γίνεται πάντοτε ἀπὸ τὸν ἀνακριτὴ - πρωτοδίκη.

‘Αν ὁ ἀνακριτής πεισθῆ γιὰ τὴν ἐνοχὴ τοῦ κατηγορουμένου, διατάσσει νὰ τὸν συλλάβουν καὶ νὰ τὸν προφυλακίσουν. ‘Η σύλληψη γίνεται, σύμφωνα μὲ τὸ Σύνταγμα, μόνο «κατόπιν ἡτοιολογημένου» δικαστικοῦ ἐντάλματος», ἔκτὸς ἐάν πρόκειται γιὰ ἀδίκημα ἐπ’ αὐτοφώρω, δπότε συλλαμβάνεται ὁ κατηγορούμενος καὶ χωρὶς ἐνταλμα στὸν τόπο ὅπου ἔγινε τὸ ἀδίκημα. Τὸ ἐνταλμα συλλήψεως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔκτελεσθῇ σὲ ιδιωτικὴ κατοικία τῇ νύχτα ἢ μέσα σὲ ἑκκλησία τὴν ὥρα τῆς λειτουργίας.

‘Η προφυλάκιση ἀποβλέπει στὸ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν παρουσία τοῦ κατηγορουμένου τὴν ἡμέρα τῆς δίκης. Στὶς περιπτώσεις κακουργημάτων διατάσσεται πάντοτε ἡ προφυλάκιση, ἐνῶ στὰ πλημμελήματα μόνο σὲ δρισμένες περιπτώσεις. Γιὰ τὰ ὑπόλοιπα ἀδικήματα ἐκδίδεται μία ἀπλὴ κλήση πρὸς τὸν κατηγορούμενο, ποὺ τὸν καλεῖ νὰ ἐμφανισθῇ καὶ νὰ δικασθῇ «ἐπ’ ἀκροατηρίῳ», δηλαδὴ σὲ δημόσια συνεδρίαση τοῦ δικαστηρίου.

‘Ο προφυλακισμένος κατηγορούμενος μπορεῖ νὰ ζητήσῃ τὴν προσωρινὴ ἀποφυλάκισή του καταβάλλοντας χρηματικὴ ἐγγύηση, ἔκτὸς ἀν κατηγορῆται γιὰ δρισμένα σοβαρὰ ἀδικήματα, ὅπως ὁ φόνος, ἡ ληστεία κλπ., δπότε δὲν ἐπιτρέπεται προσωρινὴ ἀπόλυτη. ‘Ο ἀνακριτής στέλνει τὰ πορίσματα τῆς ἀνακρίσεως στὸ δικαστικὸ συμβούλιο καὶ, ἀν αὐτὸς κρίνῃ ἀθῶ τὸν κατηγορούμενο, ἐκδίδει «ἀπαλλακτικὸ βούλευμα καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ δὲν γίνεται καθόλου δίκη, ἐνῶ, ἀν τὸν θεωρήσῃ ἔνοχο, ἐκδίδει «παραπεμπτικὸ βούλευμα», δπότε ὁ κατηγορούμενος θὰ δικασθῇ ἀπὸ τὸ τακτικὸ δικαστήριο.

‘Η λειτουργία τῶν ποινικῶν δικαστηρίων, ὁ τρόπος ποὺ γίνονται ἡ ἀνάκριση, ἡ ἀποδεικτικὴ διαδικασία καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ ζητήματα ποὺ ἀφοροῦν στὴν ποινικὴ δίκη ρυθμίζονται ἀπὸ τὸν κώδικα

ποινικής δικονομίας. Σκοπός και βάση της ποινικής δικονομίας πρέπει νὰ είναι ἡ βοήθεια του ἀθέου κατηγορουμένου νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀθωότητά του. "Οσο ἀσφαλέστερα καὶ γρηγορώτερα ἐπιτυγχάνεται αὐτό, τόσο καλύτερη είναι ἡ λειτουργία τῶν δικαστηρίων.

§ 50. ΕΙΔΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Τὰ εἰδικὰ δικαστήρια δὲν ἔχουν, ὅπως τὰ τακτικά, γενικὴ ἄρμοδιότητα, ἀλλὰ περιορισμένη γιὰ ὅρισμένες μόνο ὑποθέσεις, τὶς ὅποιες τοὺς ἀναθέτουν εἰδικοὶ νόμοι. Εἰδικὰ δικαστήρια είναι : α) τὰ τακτικὰ καὶ τὰ ἔκτακτα στρατοδικεῖα, ναυτοδικεῖα καὶ ἀεροδικεῖα, ποὺ δικάζουν ὅσα ἀδικήματα ἔχουν διαπραχθῆ ἀπὸ στρατιωτικούς. Τὰ ἔκτακτα στρατοδικεῖα μποροῦν νὰ δικάσουν καὶ πολίτες, ἀλλὰ μόνο σὲ καιρὸ πολέμου ἢ ὅταν ἔχῃ κηρυχθῆ ὁ στρατιωτικὸς νόμος. β) Τὰ δικαστήρια τῶν ἀνηλίκων, ποὺ δικάζουν ὅσα ἀδικήματα ἔχουν διαπραχθῆ ἀπὸ παιδὶ κάτω τῶν 17 χρόνων. "Οσοι ἀνήλικοι καταδικάζονται ὑποβάλλονται σὲ σωφρονιστικὰ, ἀναμορφωτικὰ ἢ θεραπευτικὰ μέτρα. 'Ο παιδικὸς δικαστὴς πρέπει νὰ είναι περισσότερο παιδαγωγός, παρὰ στεγνὸς νομικός.

§ 51. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

1. Τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας

Τὰ διοικητικὰ δικαστήρια είναι καὶ αὐτὰ εἰδικὰ δικαστήρια, μὲ ἄρμοδιότητα νὰ δικάζουν διαφορὲς μεταξὺ τοῦ κράτους καὶ τοῦ πολίτη. Οἱ διαφορὲς αὐτὲς προκύπτουν ἀπὸ πράξεις διαφόρων ὄργανων τοῦ κράτους, γιὰ τὶς ὅποιες παραπονεῖται ὁ πολίτης. Οἱ διαφορὲς αὐτὲς λέγονται καὶ ὑποθέσεις ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ. Είναι π.χ. παράπονα δημοσίου ὑπαλλήλου γιὰ τὴν ἀπόλυτή του ἢ πολίτη ποὺ ζημιώθηκε ἀπὸ μιὰ διοικητικὴ πράξη.

'Ανώτατο διοικητικὸ δικαστήριο είναι τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, ποὺ λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1929 καὶ ἔχει τὸν σπουδαιότατὸ προορισμὸ νὰ διαφυλάξῃ τὴ διοίκηση ἀπὸ παράνομες ἐνέργειες καὶ νὰ προστατεύσῃ τὸν πολίτη ἀπὸ τὶς διοικητικὲς αὐθαίρεσίες. Τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας ἀσκεῖ τὴν ἄρμοδιότητά του μὲ τρία τμῆματα καὶ τὴν ὀλομέλεια. Τὸ πρῶτο τμῆμα ἐπεξεργάζεται τὰ διατά-

γματα πού συντάσσουν τὰ 'Υπουργεῖα καὶ κρίνει ἄν συμφωνοῦν τὰ διατάγματα αὐτὰ μὲ τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους. Τὸ δεύτερο τμῆμα δικάζει τὶς ἀναιρέσεις ἐναντίον τῶν ἀποφάσεων τῶν φορολογικῶν δικαστηρίων καὶ τὸ τρίτο ἔξετάζει προσφυγές ὑπαλλήλων πού τιμωρήθηκαν ἀπὸ πειθαρχικὰ συμβούλια ἢ ἄλλων πού ἢ προσαγωγή τους, δὲν ἔγινε κανονικὰ καὶ ζητοῦν νὰ ἐπανεξετασθῇ ἢ ὑπόθεσή τους. 'Η ὁλομέλεια τέλος δικάζει αἰτήσεις ἐνδιαφερομένων πού ζητοῦν νὰ καταργηθῇ μιὰ πράξη διοικητικοῦ ὅργανου, ὅπως π.χ. ἀπόφαση ἐνὸς ύπουργοῦ ἢ ἐνὸς νομάρχη κλπ., ἐφ' ὅσον ἢ πράξη αὐτή, ἔγινε κατὰ παράβαση νόμου ἢ μὲ «κατάχρηση ἔξουσίας». Τὸ Συμβούλιο 'Επικρατείας ἔξετάζει, στὴν περίπτωση αὐτή ἄν ἡ διοικητικὴ ἀρχή, πού ἔξέδωσε τὴν πράξη, ἥταν ἀρμόδια, ἄν παραβίασε τὸν τύπο ἢ τὴν ούσια ἐνὸς νόμου: ἢ ἄν διατάξῃ μία πράξη, ποὺ εἶναι φαινομενικὰ νόμιμη, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν ἄλλον ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἐννοεῖ ὁ νόμος. 'Αν συντρέχῃ ἔνας ἀπὸ τοὺς παραπάνω λόγους, μπορεῖ ν' ἀκυρώσῃ τὴν πράξη, ποὺ θεωρεῖται τότε σὰν νὰ μὴν εἶχε ἐκδοθῆ ποτέ. Οἱ κυβερνητικὲς πράξεις, δηλαδὴ οἱ διαταγὲς ποὺ ἀφοροῦν στὴν ἀσκηση τῆς πολιτικῆς ἔξουσίας, ὅπως π.χ. ἡ διάλυση τῆς Βουλῆς, ἡ κήρυξη πολέμου κλπ. δὲν μποροῦν ν' ἀκυρωθοῦν ἀπὸ τὸ Συμβούλιο τῆς 'Επικρατείας. Γιὰ τὶς πράξεις αὐτὲς ύπάρχει ὁ ἔλεγχος τῆς Βουλῆς. Τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ Συμβούλιο τῆς 'Επικρατείας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀκυρώσῃ κάθε παράνομη πράξη διοικητικῆς ἀρχῆς συντελεῖ ὥστε τὰ ὅργανα τοῦ κράτους νὰ εἶναι προσεκτικῶτερα στὴν ἐφαρμογὴ τῶν νόμων καὶ γενικότερα στὴ διοίκηση καὶ νὰ μὴν κάνουν κατάχρηση τῆς ἔξουσίας τους σὲ βάρος τῶν πολιτῶν.

2. Τὸ 'Ελεγκτικὸ Συνέδριο

Τὸ 'Ελεγκτικὸ Συνέδριο μπορεῖ ἐπίσης νὰ θεωρηθῇ διοικητικὸ δικαστήριο. 'Εχει καὶ διοικητικὴ καὶ δικαστικὴ ἀρμοδιότητα. 'Η διοικητικὴ του ἀρμοδιότητα, ποὺ εἶναι καὶ ἡ κυριωτερη, ἀφορᾶ στὸν ἔλεγχο τῶν κρατικῶν ἔξόδων. 'Εξετάζει δηλαδὴ κατὰ πόσο τὰ ἔξοδα πού γίνονται ἀπὸ τὶς διάφορες ὑπηρεσίες συμφωνοῦν μὲ τὸν κρατικὸ προϋπολογισμό. 'Επίσης τὸ 'Ελεγκτικὸ Συνέδριο ἐνεργεῖ καὶ τὸν ἔλεγχο τῶν δημοσίων ὑπολόγων, δηλαδὴ τὰ κρατικὰ ὅργανα ποὺ διαχειρίζονται χρήματα τοῦ δημοσίου. Τέλος κρίνει ποιοὶ ἔχουν δικαίωμα νὰ συνταξιοδοτηθοῦν ἀπὸ τὸ δημόσιο. Στὴ δικαστικὴ

του άρμοδιότητα ύπαγονται οι ύποθέσεις τῶν δημοσίων ύπολόγων γιά τις διαφορές πού προκύπτουν ἀπὸ τὴ διαχείρισή τους, καθὼς καὶ τῶν συνταξιούχων γιά ἀμφισβητήσεις σχετικές μὲ τὴν σύνταξή τους.

Σὲ κάθε ἔδρα νομαρχίας, ἔδρεύει ἔνας ἐπίτροπος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, πού ἐλέγχει τὴ χρηματικὴ διαχείριση τῶν κρατικῶν δργάνων τοῦ νομοῦ.

3. Τὰ φορολογικὰ δικαστήρια

Είναι διοικητικὰ δικαστήρια, ποὺ δικάζουν τὶς προσφυγὲς τῶν φορολογουμένων κατὰ τοῦ οἰκονομικοῦ τους ἐφόρου, ὅταν θεωροῦν ὑπερβολικοὺς τοὺς φόρους ποὺ τοὺς καταλόγισαν. Τὰ φορολογικὰ δικαστήρια ἄρχισαν νὰ λειτουργοῦν ἀπὸ τὸ 1962. Πρὶν ὑπῆρχαν ἐπιτροπές ἐνστάσεων σὲ κάθε Οἰκονομικὴ ἔφορία καὶ ἐπιτροπές ἐφέσεων, ποὺ δίκαζαν τὶς ἕδιες διαφορές σὲ δεύτερο βαθμό. Πρωτοβάθμια φορολογικὰ δικαστήρια ἡ φορολογικὰ πρωτοδικεῖα λειτουργοῦν σήμερα στὶς κυριότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδας. Οἱ πρόεδροί τους εἶναι συνήθως τακτικοὶ δικαστές μὲ οἰκονομικὴ μόρφωση καὶ τὰ μέλη νομικοὶ μὲ εἰδικὴ φορολογικὴ κατάρτιση. Στὰ φορολογικὰ δικαστήρια δὲ πολίτης ἀντιδικεῖ μὲ τὸν οἰκονομικὸ ἔφορο.

“Οποιος δὲν εἶναι ἰκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τοῦ πρωτοβαθμίου δικαστηρίου (δηλαδὴ τόσο ὁ φορολογούμενος ὅσο καὶ ὁ οἰκονομικὸς ἔφορος), μπορεῖ νὰ καταφύγῃ στὸ δευτεροβάθμιο φορολογικὸ δικαστήριο ἡ φορολογικὸ ἐφετεῖο, ποὺ θὰ ἔχεταση πάλι ἐξ ἀρχῆς τὴν ὅλη ὑπόθεση. Ἡ ἀπόφαση τοῦ δευτεροβαθμίου δικαστηρίου εἶναι τελεσίδικη, δηλαδὴ ὁ φόρος εἰσπράττεται μὲ κάθε νόμιμο ἀναγκαστικὸ τρόπο.

Φορολογικὰ ἐφετεῖα λειτουργοῦν στὶς πρωτεύουσες τῶν κυριότερων διαμερισμάτων τῆς χώρας. Ὁ φορολογούμενος καὶ ὁ οἰκονομικὸς ἔφορος μποροῦν νὰ ἀσκήσουν ἀναίρεση στὸ Συμβούλιο Ἐπικρατείας γιὰ νὰ ἀκυρωθῇ μιὰ ἀπόφαση φορολογικοῦ ἐφετείου. Οὔτε ἡ ἐφεση, οὔτε ἡ ἀναίρεση ἀναστέλλουν τὴν εἰσπραξὴ τοῦ φόρου.

4. Ἀνώτατο εἰδικὸ δικαστήριο

Στὸ ἄρθρο 100 τοῦ Συντάγματος προβλέπεται σὰν πρώτη διάταξη στὸ κεφάλαιο γιὰ τὴ διοίκηση ὅτι θὰ ιδρυθῇ καὶ ἔνα ἀνώτατο

εἰδικὸ δικαστήριο ποὺ θὰ συγκροτῆται ἀπὸ τοὺς προέδρους τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ἀπὸ 4 συμβούλους Ἐπικρατείας καὶ 4 ἀρεοπαγίτες ποὺ δρίζονται μὲ κλῆρο κάθε δύο χρόνια.

Τὸ δικαστήριο αύτὸ παίρνει τὴ θέση ποὺ εἶχαν στὰ παλαιότερα Συντάγματα τὸ ἐκλογοδικεῖο, τὸ συνταγματικὸ δικαστήριο, ἔξετάζει δηλαδὴ τὶς ἐνστάσεις κατὰ τοῦ κύρους τῶν ἐκλογῶν ὅταν τὶς ὑποβάλλουν δρισμένοι ὑποψήφιοι ποὺ ἀπέτυχαν, μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι σὲ δρισμένες ἐκλογικὲς περιφέρειες ἢ ἐκλογικὰ τμῆματα δὲν ἔγινε σωστὰ ἢ ψηφοφορία. Τὸ ᾴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ δημοψήφισμα ποὺ μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ ὁ Πρόεδρος Δημοκρατίας γιὰ νὰ ἀποφασίσῃ δλαὸς «ἐπὶ κρισίμων ἔθνικῶν θεμάτων».

Ἐπίσης ἔξετάζει :

— τὶς ἐνστάσεις γιὰ τὴν ἐκλογὴ βουλευτῶν ποὺ ἔχουν λειτούργημα ἀσυμβίβαστο μὲ τὴν ἴδιοτητα τοῦ βουλευτή

— Ἀποφαίνεται γιὰ τὶς ἀμφισβητήσεις μεταξὺ τῶν ἀνωτάτων δικαστηρίων ἢν εἶναι ἀντισυνταγματικὸς ἢ ὅχι ἔνας νόμος.

— Κρίνει ὅν δρισμένοι κανόνες διεθνοῦς δικαίου ἀποτελοῦν ἀναπόσταστο μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου σύμφωνα μὲ τὸ ἅρθρο 28 τοῦ Συντάγματος (βλ. κεφ, IX παρ. 56).

“Οταν ἐκδικάζωνται ὑποθέσεις γιὰ συνταγματικότητα ἢ τὸ κύρος τῶν κανόνων διεθνοῦς δικαίου μετέχουν στὴ σύνθεση τοῦ δικαστηρίου καὶ καθηγητὲς τῆς νομικῆς στὰ πανεπιστήμια τῆς χώρας.

Η ΑΜΥΝΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

§ 52. ΟΙ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

1. Ο Στρατός

Λέγεται ἐπιγραμματικά ὅτι οἱ ἔνοπλες δυνάμεις, εἰναι «ἡ ἀσπίδα τοῦ ἔθνους». Σχεδὸν πάντοτε, ὑπάρχουν ἔχθροι καὶ ἔξωτερικοὶ κίνδυνοι καὶ ἡ ἀνάγκη ν' ἀντιμετωπισθοῦν, ἃν χρειασθῇ, αὐτοὶ δημιουργοῦν, μὲ τὴν σειρά τους, τὴν ὑποχρέωση νὰ ὑπάρχουν καὶ νὰ δργανωθοῦν οἱ ἔνοπλες δυνάμεις.

Βέβαια, οἱ πόλειμοι δὲν εἶναι ἀναπόφευκτοι. Σήμερα μάλιστα, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, ὅλα τὰ κράτη τῆς γῆς, ἔχουν συμφωνήσει σὲ ὁρισμένα συστήματα, ὀργανώσεις καὶ μηχανισμούς, ποὺ ἀποτρέπουν, ὅσο εἶναι δυνατόν, τὴν ἔκρηξη ἐνὸς πολέμου. 'Ἡ πικρὴ πείρα ὅμως ἔχει διδάξει ὅτι τὰ μέσα αὐτὰ δὲν εἶναι πάντοτε ἀρκετά καὶ ίκανά γιὰ τὴν διατήρηση τῆς εἰρήνης καὶ τὴν ἀποτροπὴ τοῦ πολέμου. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀνακύπτει ἡ ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ αὐτό, ποὺ συνηθίσαμε νὰ ὀνομάζουμε «ὁ στρατός». 'Απὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὅμως αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἀνάγκη προσδιορίζει καὶ τὸν ρόλο τοῦ στρατοῦ σ' ἓνα σύγχρονο καὶ δημοκρατικὸ κράτος.

Ρόλος καὶ ἀποστολὴ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἶναι ἡ προάσπιση τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς χώρας, ποὺ ὅμως πάντοτε θὰ διευθύνεται καὶ θὰ καθοδηγήται ἀπὸ τὴν κυβέρνηση τῆς χώρας αὐτῆς, μιὰ κυβέρνηση ποὺ ἔχει ἐκλεγῆ μὲ δημοκρατικὸ τρόπο ἀπὸ τὸν λαό.

Ἄν θελήσωμε νὰ δώσωμε ἓνα συνοπτικὸ ὄρισμὸ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἔνοπλες δυνάμεις εἶναι τὸ σύνολο τῶν ἀνδρῶν — σὲ ὁρισμένες χῶρες καὶ τῶν γυναικῶν — ποὺ φέρουν ὅπλα, ὑπάγονται σὲ εἰδικὴ πειθαρχία καὶ ἔχουν ὡς μοναδικὴ ἀποστολὴ τὴν προάσπιση τῆς πατρίδας.

‘Υπὸ τὴν ἔννοια αὐτή, στρατός εἶναι τὸ ἔνοπλο ἔθνος — μία ἱδέα ποὺ γεννήθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε κατὰ τὴν γαλλικὴ 'Ἐπανάσταση, ὅταν οἱ ἔνοπλες δυνάμεις αὐτῆς τῆς μορφῆς, ἀντικατέστησαν τὰ πα-

λαιά σώματα τῶν μισθοφόρων, ποὺ ἀποτελοῦσαν τοὺς στρατοὺς κατὰ τοὺς προηγούμενους αἰῶνες.

Τότε ἐπικράτησε ἡ ἀρχὴ ὅτι ἀποτελεῖ καθῆκον ὅλων τῶν πολιτῶν νὰ ὑπηρετοῦν στὸ στρατὸ καὶ νὰ ὑπερασπίζωνται τὴν πατρίδα τους. Στὶς δεκαετίες ποὺ ἀκολούθησαν ὁ ἔθνικὸς στρατὸς κάθε χώρας πῆρε πιὸ συγκεκριμένη καὶ πρακτικὴ μορφή. Τὴν ἐποχὴ τοῦ Ναπολέοντα, δημιουργήθηκε ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ ὁ ἐφεδρικὸς στρατός. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴν αὐτῇ, ἔνοπλες δυνάμεις δὲν εἶναι μόνον οἱ πολίτες ποὺ ὑπηρετοῦν τὴν μιὰν ὄρισμένη στιγμὴν ὑπὸ τὰ ὅπλα. Αὔτοὶ ἀποτελοῦν τὸν ἐνεργὸ στρατό. "Ολοὶ ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ ἔγιναν πάλι πολίτες, ἀφοῦ ὑπηρέτησαν κανονικὰ στὶς ἔνοπλες δυνάμεις τῆς χώρας τους, ἀποτελοῦν τὸν ἐφεδρικὸ στρατό. Αὔτὸ βέβαια μόνο ὡς μία ὄρισμένη ἡλικία. Εἶναι οἱ λεγόμενες ἐφεδρεῖες καὶ τὸ κράτος, δηλαδὴ ἡ κυβέρνηση, μπορεῖ νὰ τοὺς ἐπιστρατεύσῃ πάλι, δηλαδὴ νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ στὸν ἐνεργὸ στρατό, ἀν κρίνῃ πώς οἱ ἀνάγκες τῆς χώρας τὸ ἀπαιτοῦν, λόγω ἔξωτερικῶν κινδύνων. "Οπως ὑπάρχουν ἐφεδροὶ στρατιῶτες, ἔτσι ὑπάρχουν καὶ ἐφεδροὶ ἀξιωματικοί. Αὔτοὶ εἶναι οἱ πολίτες ποὺ ἐφόσον ὑπηρετοῦν παίρνουν τὸ βαθμὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ ἀφοῦ ἐκπληρώσουν τὴ στρατιωτικὴ τους θητεία, ἐπανέρχονται στὸν ἴδιωτικὸ τους βίο, ἀλλὰ διατηροῦν τὸ βαθμὸ τους.

Τὸ σύστημα τοῦ ἐφεδρικοῦ στρατοῦ ἐφαρμόζεται σήμερα ἀπ' ὅλα τὰ σύγχρονα κράτη. Στὴν Ἑλλάδα ἄλλοτε ἡ στράτευση γινόταν μὲ κλήρωση. Κάθε Πρωτοχρονιὰ ὁ δῆμαρχος ἔβαζε σὲ μιὰ κληρωτίδα ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν νέων ποὺ συμπλήρωναν τὰ 21 τους χρόνια καὶ κλήρωνε τόσα ὀνόματα, ὅσους ἄνδρες ἦταν ὑποχρεωμένος ὁ δῆμος νὰ στείλῃ στὸ στρατό. Γι' αὐτὸ καὶ σήμερα ἀκόμη οἱ νεοσύλλεκτοι λέγονται κληρωτοί. Τὸ σύστημα ὅμως αὐτὸ καταργήθηκε τὸ 1915 καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὀργανώθηκε μὲ βάση τὴν ὑποχρέωση κάθε πολίτη νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα.

Ο Ἑλληνικὸς στρατὸς εἶναι καὶ αὐτὸς ὀργανωμένος κατὰ τὸ ἐφεδρικὸ σύστημα. "Η στρατολογία εἶναι γενικὴ καὶ ὑποχρεωτική. "Η στρατιωτικὴ θητεία εἶναι δικαίωμα, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ ὑποχρέωση, ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἴδιοτητα τοῦ πολίτη. "Ολοὶ οἱ "Ἑλληνες, ὅταν γίνουν 21 χρόνων, καλοῦνται νὰ ὑπηρετήσουν τὴ στρατιωτικὴ τους θητεία. Στὸ ναυτικὸ κατατάσσονται συνήθως ὅσοι κατάγονται ἀπὸ νησιά ἢ ναυτικὲς περιοχὲς καὶ ὅσοι ἐπιδίονται σὲ ναυτικὰ ἐπαγγέλ-

ματα. Στήν ἀεροπορία κατατάσσουνται συνήθως ἔθελοντες 18 - 20 χρόνων. Ἡ στρατολογία βασίζεται στὰ μητρῶν ἀρρένων, τὰ βιβλία δηλαδὴ ὅπου καταγράφονται ὑποχρεωτικὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους, δέκα ἡμέρες τὸ ἀργότερο ἀπὸ τὴν γέννησή τους, ὅλα τὰ ἀγόρια ποὺ γεννιοῦνται στοὺς δῆμους καὶ τὶς κοινότητες τοῦ κράτους.

“Οσον ἀφορᾶ τὴν στρατιωτικὴν ὑποχρέωση τῶν Ἐλληνίδων τὸ σχετικὸ ἄρθρο τοῦ Συντάγματος (ἄρθρον 4 παρ. β) ἀναφέρει τὰ ἔξης: «πᾶς Ἐλλην δυνάμενος νὰ φέρῃ ὅπλα, ὑποχρεοῦται νὰ συντελῇ εἰς» τὴν ἄμυναν τῆς Πατρίδος, κατὰ τοὺς ὀρισμοὺς τῶν Νόμων». Τὸ ἕιδος ἄρθρο ὅμως στὴν παράγραφο 2 δρίζει ὅτι: «“Ἐλληνες καὶ Ἐλληνίδες ἔχουν ἵστα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις». Στὶς σχετικὲς συζητήσεις ποὺ ἔγιναν κατὰ τὴν ψήφιση τοῦ Συντάγματος ἡ Βουλὴ συμφώνησε ὅτι ἡ στρατιωτικὴ θητεία περιλαμβάνεται κατ’ ἀρχὴν στὶς ὑποχρεώσεις τῶν Ἐλληνίδων. Εἶναι πιθανὸν ὅμως ἄμα ἐφαρμοσθῆ ἡ σχετικὴ αὐτὴ διάταξη, οἱ Ἐλληνίδες νὰ μὴν ὑποχρεωθοῦν νὰ ὑπηρετοῦν στὶς μάχιμες μονάδες ἀλλὰ σὲ βοηθητικὲς ὑπηρεσίες τῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

2. Ὁργάνωση τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων

Στὴν Ἑλλάδα, οἱ ἔνοπλες δυνάμεις ἀποτελοῦν ἔνα ἔνιατο σύνολο, χωρίζονται ὅμως ἀνάλογα μὲ τὴ φύση τους, σὲ στρατὸ ξηρᾶς, στὸ ναυτικὸ καὶ τὴν ἀεροπορία.

Τυπικὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἶναι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ὁ δόποιος, ὅπως δρίζει καὶ τὸ ἄρθρον 45 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975, «ἀρχεῖ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς χώρας καὶ ἀπονέμει,» κατὰ νόμον τοὺς βαθμούς, εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς αὐτάς.»

Ἡ πολιτικὴ ἔξουσία πάνω στὶς ἔνοπλες δυνάμεις πηγάζει ἀπὸ τὴν κυβέρνηση τῆς χώρας καὶ ἀσκεῖται ἀπὸ τὸν Ὅπουργὸ Ἀμύνης, ὁ δόποιος συνήθως βοηθεῖται ἀπὸ ἔναν ὑφυπουργό. Ὁ Ὅπουργὸς Ἀμύνης εἶναι ὁ πολιτικὸς προϊστάμενος τῶν ἐνόπλων δυνάμεων. Γιὰ τὴν διοίκηση ὅμως τῶν ἑλληνικῶν ἐνόπλων δυνάμεων ὑπάρχει καὶ μία κάθετη, στρατιωτικὴ ἡγεσία καὶ ἱεραρχία.

“Ὑπάρχει, κατ’ ἀρχὴν ὁ Ἀρχηγὸς τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ποὺ εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Ἀρχηγείου τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων δηλαδὴ τῆς κορυφῆς τῆς στρατιωτικῆς ἱεραρχίας. Τὰ τρία ὅπλα ἀποτελοῦν κλάδους τοῦ Ἀρχηγείου τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ τὸ καθένα, δια-

θέτει τὸν δικό του ἀρχηγὸν καὶ τὸ δικό του ἐπιτελεῖον. ‘Υπάρχει, δηλαδή, ἀρχηγὸς Στρατοῦ καὶ Γενικὸς ἐπιτελεῖος Στρατοῦ, ἀρχηγὸς Ναυτικοῦ καὶ ἐπιτελεῖος Ναυτικοῦ καὶ τέλος ἀρχηγὸς τῆς ἀεροπορίας καὶ ἐπιτελεῖος τῆς ἀεροπορίας. Τόσο τὸ ἀρχηγεῖο τῶν ἑνόπλων Δυνάμεων, ὅσο καὶ οἱ ἀρχηγοὶ καὶ τὰ ἐπιτελεῖα τῶν τριῶν ἑπλων (κλάδων) περιλαμβάνουν σημαντικὸν ἀριθμὸν ἰκανῶν ἀξιωματικῶν ποὺ φροντίζουν γιὰ τὴν ὁργάνωση τῶν ἑνόπλων δυνάμεων, καταστρώνουν τὰ σχέδια ἐπιχειρήσεων καὶ γενικὰ φροντίζουν, ὥστε οἱ ἔνοπλες δυνάμεις τῆς χώρας νὰ παραμένουν ἀξιόμαχες καὶ ἔτοιμες νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολή τους.

‘Η στρατιωτικὴ θητεία διαρκεῖ συνήθως 18 - 24 μῆνες καί, ὅταν περάσῃ ὁ χρόνος αὐτός, ὁ στρατιώτης ἀπολύεται καὶ μετατάσσεται στὴν ἐφεδρεία. Ἐκεῖνος ποὺ ἀποφεύγει σὲ καιρὸν εἰρήνης τὴν στρατιωτικὴ του ὑπηρεσία καὶ δὲν παρουσιάζεται, ὅταν καλοῦν τοὺς νέους τῆς ἡλικίας του, δύνομάζεται ἀνυπότακτος ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἔγκαταλείπει τὸ στρατὸν ἀφοῦ ἀρχισε νὰ ὑπηρετῇ λέγεται λιποτάκτης. ‘Η λιποταξία εἶναι τὸ βαρύ στρατιωτικὸ ἀδίκημα καὶ τιμωρεῖται πολὺ αὐστηρά. Σὲ καιρὸν πολέμου τιμωρεῖται μὲ τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου.

Σὲ εἰδικὴ διάταξη τοῦ Συντάγματος ποὺ πραγματεύεται τὴν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως ἄρθρο 13 παρ. 4, δρίζεται ὅτι κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὶς θρησκευτικές του πεποιθήσεις γιὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὶς ὑποχρεώσεις του πρὸς τὸ κράτος ἐννοοῦντες κυρίως τὴ στρατιωτικὴ θητεία. Αὐτὸν ἀφορᾶ τὴν αἵρεση τῶν λεγομένων Μαρτύρων τοῦ Ἱεχωβᾶ (χιλιαστῶν) ποὺ προπαγανδίζουν στοὺς νέους τὴν ἀνυποταξία.

Οἱ ἔνοπλες δυνάμεις μιᾶς χώρας παραμένουν ἀξιόμαχες καὶ ἔτοιμες νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολή τους, ὅταν ὁ στρατιώτης, ποὺ εἶναι συγχρόνως ἔνας ἐλεύθερος πολίτης, γνωρίζῃ πρὶν φορέσῃ τὴ στολὴν του γιατὶ ὑπηρετεῖ τὴν πατρίδα, ποιά ἴδανικὰ ἐκφράζει καὶ γιὰ ποιά ἀγωνίζεται.

§ 53. ΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ

‘Εκτὸς ἀπὸ τοὺς κληρωτούς, δηλαδὴ τὸν στρατευόμενο πληθυσμό, ποὺ προσέρχονται κάθε χρόνο γιὰ νὰ ἐκπαιδευθοῦν εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν στρατιωτικὴ ὁργάνωση τῆς χώρας νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἔνα σῶμα Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

άπό στελέχη πού θὰ πλαισιώνουν καὶ θὰ ἐκπαιδεύουν τοὺς στρατιῶτες καὶ γενικὰ θὰ ὅργανώνουν τὴν ἄμυνα τῆς χώρας. Αὐτὸς εἶναι τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν.

Καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ εἶναι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους ἀλλὰ διαφέρουν ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς ὑπαλλήλους γιατὶ ὑπάγονται σὲ μιὰν αὐστηρότερη πειθαρχία. Οἱ ἀξιωματικοὶ διακρίνονται σὲ μονίμους καὶ ἐφέδρους. Γιὰ τοὺς ἐφέδρους ἔγινε λόγος πιὸ πάνω.

Μόνιμοι εἶναι οἱ ἀξιωματικοὶ ποὺ σταδιοδρομοῦν μέσα στὸ στρατὸ καὶ προέρχονται ἀπὸ τὶς στρατιωτικὲς σχολὲς τῶν Εὔελπίδων, γιὰ τὸ στρατὸ τῆς ξηρᾶς, τῶν Δοκίμων γιὰ τὸ Ναυτικὸ καὶ τῶν Ἰκάρων γιὰ τὴν Ἀεροπορία. Ἰδιαίτερη σημασία ἀποδίδεται στὴν Ἱεραρχία καὶ ἡ θέση τοῦ ἀξιωματικοῦ σ' αὐτὴν ἔχαρταται ἀπὸ τὴν «ἐπετηρίδα» δηλαδὴ τὸ μητρῶο, ὅπου ἐγγράφονται οἱ ἀξιωματικοὶ μὲ τὴ σειρὰ ἀρχαιότητας στὴν ὑπηρεσία. Οἱ ἀξιωματικοὶ διακρίνονται ἐπίσης σὲ μαχίμους καὶ σὲ ἀξιωματικοὺς τῶν διαφόρων βοηθητικῶν ὅπλων σωμάτων καὶ ὑπηρεσιῶν ὅπως οἱ διαβιβάσεις, τὸ ὑγιειονομικὸ σῶμα, ἡ ἐπιμέλητεία καὶ ἄλλες.

Κύριο καθῆκον τῶν ἀξιωματικῶν εἶναι νὰ δείχνουν πίστη καὶ ἀφοσίωση στὸν ὄρκο τους ὅτι θὰ τηρήσουν τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους καὶ νὰ πειθαρχοῦν στὴν πολιτικὴ ἡγεσία τῆς χώρας, ποὺ τὴν ἀναδεικνύει ὁ λαὸς μὲ ἐλεύθερες ἐκλογὲς καὶ νὰ μὴ προσπαθοῦν νὰ ἐπιβάλουν λύσεις βίας μὲ τὰ ὅπλα πού τοὺς ἐμπιστεύεται ἡ Πατρίδα γιὰ νὰ τὴν ὑπερασπίσουν ἀπὸ τὸν ἔξωτερικὸ ἔχθρο.

Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΛΛΑ ΚΡΑΤΗ

§ 54. ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

"Οπως οι ἄνθρωποι ζοῦν μέσα στὴν κοινωνία, κατὰ τὸν ἕδιο τρόπο ζοῦν καὶ τὰ κράτη μέσα στὴ διεθνῆ κοινωνία. Καὶ ὅπως οἱ νόμοι ρυθμίζουν τὴν ζωὴν καὶ τὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μέσα σ' ἔνα κράτος, ἔτσι καὶ τὸ δημόσιο διεθνὲς δίκαιο ἀποτελεῖ τοὺς κανόνες καὶ τὶς ἀρχὲς ποὺ ρυθμίζουν τὶς σχέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν, σὰν ισότιμα μέλη μέσα στὴ διεθνῆ κοινωνία.

Οἱ διεθνεῖς σχέσεις θεωροῦνται στὶς σημερινὲς δημοκρατίες θέμα πρωταρχικῆς σημασίας. Γι' αὐτὸ στὸ νέο Σύνταγμά μας (Ἄρθρο 2, παρ. 2) ἀναφέρεται σὰν μία ἀπὸ τὶς θεμελιώδεις ἀρχὲς τοῦ πολιτεύματος. «Ἡ Ἑλλὰς ἀκολουθοῦσα τοὺς γενικῆς ἀναγνωρίσεως κα-» νόνες τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπιδιώκει τὴν ἔμπεδωσιν τῆς εἰρήνης, » τῆς δικαιοσύνης, ὡς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλίας μεταξὺ τῶν » λαῶν καὶ τῶν κρατῶν».

Τὸ διεθνὲς δίκαιο, ποὺ ἀναπτύχθηκε ούσιαστικὰ μετὰ τὴν Ἀναγέννηση, βασίζεται κυρίως : α) Στὰ διεθνῆ ἔθιμα, δηλαδὴ ὁρισμένη συμπεριφορὰ τοῦ ἐνὸς κράτους πρὸς τὸ ἄλλο στὶς μεταξύ τους σχέσεις, ποὺ ἀκολουθεῖται ἀπὸ μακροῦ χρόνου καὶ θεωρεῖται ὅτι εἶναι σύμφωνη μὲ τὴ σύγχρονη ἡθική. β) Στὶς διεθνεῖς συνθῆκες, δηλαδὴ τὶς συμβάσεις ἀνάμεσα σὲ δύο ἢ περισσότερα κράτη ποὺ ρυθμίζουν διάφορα θέματα κοινὰ στὰ κράτη αὐτὰ ἢ καθορίζουν ἀμοιβαῖα δικαιώματα καὶ ύποχρεώσεις.

Γιὰ νὰ ισχύῃ μιὰ τέτοια διεθνῆς συνθήκη, πρέπει νὰ ἔχῃ ύπογραφῇ ἀπὸ τοὺς ἔξουσιοδοτημένους ἀντιπροσώπους κάθε χώρας καὶ ύστερα νὰ ἐγκριθῇ ἀπὸ τὰ ἀρμόδια ἐσωτερικὰ ὅργανα κάθε κράτους (κυβέρνηση, Βουλὴ, ἀνώτατος ἄρχοντας). Γιὰ νὰ ισχύῃ μιὰ συνθήκη ἢ μιὰ διεθνῆς σύμβαση σὰν νόμος στὸ ἐσωτερικὸ μιᾶς χώρας, πρέπει νὰ ψηφισθοῦν ἀπὸ τὴ Βουλὴ καὶ νὰ δημοσιευθοῦν ὅπως οἱ ἄλλοι νόμοι τῆς χώρας. Ἐπὶ πλέον ἐπικρατεῖ σήμερα καὶ ἡ ἀντίληψη πῶς οἱ γενικὲς ἀρχὲς τοῦ δικαίου τῶν πολιτισμένων κρατῶν

πρέπει έπίσης νὰ είναι σεβαστές σὰν κανόνες δημοσίου διεθνοῦς δικαίου. Αύτὸν ἐκφράζει τὸ ἄρθρο 28 τοῦ Συντάγματός μας ποὺ ὅριζει ὅτι οἱ κανόνες τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ οἱ διεθνεῖς συμβάσεις ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ θὰ ἐπικυρωθοῦν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτείαν ἀποτελοῦν «ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ἑσωτερικοῦ ἐλληνικοῦ δικαίου, ὑπερ-» ισχύουν δὲ πάσης ἀντιθέτου διατάξεως νόμου».

Παρ' ὅλα αὐτὰ είναι, ἀκόμη καὶ σήμερα, πολὺ δύσκολο νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ ταξινομηθοῦν οἱ γενικοὶ κανόνες ποὺ δημιουργοῦν τὸ διεθνὲς δίκαιο καὶ ισχύουν λίγο πολὺ σὲ ὅλον τὸν κόσμο. Ἐχουν γίνει ὅμως ὡς τώρα δρισμένες προσπάθειες γιὰ μερικὰ εἰδικὰ θέματα.

Σ' αὐτὰ περιλαμβάνονται: ἡ διεθνὴ σύμβαση τοῦ Παρισιοῦ τὸ 1856 γιὰ τὸν «θαλάσσιο πόλεμο», δύο συμβάσεις τῆς Χάγης, τοῦ 1899 καὶ τοῦ 1907 γιὰ «ὅρισμένους κανόνες πολέμου», ἡ Σύμβαση τῆς Γενεύης γιὰ τοὺς «αίχμαλώτους πολέμου», ἡ Σύμβαση γιὰ τὸν Διεθνῆ Ἐρυθρὸ Σταυρὸ καὶ διάφορες ἄλλες.

Μέσα ἀπὸ τὶς συμβάσεις αὐτὲς βγαίνουν οἱ κυριώτεροι κανόνες διεθνοῦς δικαίου, ποὺ είναι οἱ ἔξι:

α) Κάθε κράτος είναι κυρίαρχο καὶ μέσα στὰ ὅρια τῆς χώρας του ρυθμίζει μόνο του τὶς ἑσωτερικές του ὑποθέσεις καὶ κανένα ἄλλο κράτος δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνῃ στὰ ἑσωτερικά του ζητήματα.

‘Ο κανόνας αὐτὸς ποὺ ἀποτελεῖ τὴν βάση τῆς ἀρχῆς τῆς ἔθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἀξιοπρέπειας ἐκφράζεται στὴ χώρα μας μὲ τὴν παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 27 τοῦ Συντάγματος ποὺ προβλέπει ὅτι ἔνη στρατιωτικὴ δύναμη δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ διέλθῃ ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν ἐπικράτεια, οὔτε νὰ γίνη δεκτὴ μέσα στὰ σύνορά της χωρὶς νόμο ποὺ νὰ ἔχῃ ψηφισθῆ μὲ τὴν ἀπόλυτη πλειοψηφία τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν δηλαδὴ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.

‘Η ἴδια πλειοψηφία τῆς Βουλῆς χρειάζεται σύμφωνα μὲ τὴν παρ. 1 τοῦ ἴδιου ἄρθρου 27 γιὰ νὰ μεταβληθοῦν μὲ νόμο τὰ ὅρια τῆς ἐπικράτειας. Ἄλλὰ ἡ Βουλὴ μπορεῖ ἀκόμη νὰ δεχθῇ μὲ ἀπόλυτη πλειοψηφία τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ καὶ δρισμένους περιορισμούς στὴν ἀσκηση τῆς ἔθνικῆς κυριαρχίας ἐφ’ ὅσον αὐτὸν ὑπαγορεύεται «ἐκ σπουδαίου ἔθνικοῦ συμφέροντος, ἐὰν θίγῃ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς βάσεις τοῦ δημοκρατικοῦ

» πολιτεύματος, γίνεται δὲ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς Ισότητος καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἀμοιβαιότητος» (ἀρ. 28, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

β) Ἡ κυριαρχία κάθε κράτους ἐκτείνεται μέσα στὰ ὅρια τῶν «χερσαίων συνόρων» του, στὸν ἐναέριο χῶρο πάνω ἀπὸ τὶς ἐκτάσεις αὐτὲς καὶ στὴ λεγόμενη «αἴγιαλίτιδα ζώνη», δηλαδὴ στὴ θάλασσα ποὺ ἀπλώνεται σὲ ἀπόσταση δρισμένων μιλίων ἀπὸ τὶς ἀκτές του. Τελευταίᾳ ὅμως δρισμένα κράτη (καὶ εἰδικότερα ἡ Τουρκία) αὐξησαν αὐθαίρετα τὴν «αἴγιαλίτιδα ζώνη» σὲ ἀπόσταση 12 μιλίων (20 χιλιομέτρων) ἀπὸ τὴν ἀκτή, ἀλλὰ ἡ αὐθαίρετη αὐτὴ ἐπέκταση δὲν ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὰ περισσότερα κράτη καὶ δὲν ἀποτελεῖ, μέχρι στιγμῆς, κανόνα διεθνοῦς δικαίου, ὥσπου νὰ ἐγκριθῇ ἀπὸ μίαν εἰδικήν διεθνή διάσκεψη «τοῦ δικαίου τῆς Θαλάσσης».

γ) Ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα εἶναι ἐλεύθερη γιὰ ὅλα τὰ κράτη, γιατὶ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὴν ἔχουσιάζει. Πολὺς λόγος ἔγινε τελευταίᾳ γιὰ τὴν ὑφαλοκρηπίδα, δηλαδὴ τὴν ἐπέκτασιν στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας βράχων ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὶς ἀκτὲς ἐνὸς κράτους καὶ προχωροῦν πέρα ἀπὸ τὴν αἴγιαλίτιδα ζώνη.

δ) Κάθε κράτος εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ προστατεύῃ τὴ ζωὴ καὶ τὴν περιουσία τῶν ξένων ὑπηκόων ποὺ ζοῦν μέσα στὴ χώρα του.

Οἱ περιπτώσεις πολέμου ἀντιμετωπίζονται ἐπίσης ἀπὸ τὸ διεθνὲς δίκαιο καὶ καθορίζονται οἱ πάρα κάτω κανόνες γιὰ τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου :

α) Τὰ οὐδέτερα κράτη (δηλαδὴ τὰ κράτη ποὺ δὲν μετέχουν στὸν πόλεμο) πρέπει νὰ μὴν ἐπιτρέπουν ἔχθροπραξίες στὸ ἔδαφός τους, οὔτε νὰ ἀφήνουν στρατὸ τῶν ἐμπολέμων νὰ περνᾶ ἀπὸ τὴ χώρα τους. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμπόλεμοι ὀφείλουν νὰ σέβωνται τοὺς οὐδετέρους.

β) Ὁ ἀποκλεισμὸς μιᾶς ἔχθρικῆς χώρας ἀπὸ τοὺς στόλους τῶν ἀντιπάλων τῆς εἶναι νόμιμος καὶ δὲν θεωρεῖται παραβίαση τοῦ διεθνοῦς δικαίου.

γ) Οἱ ἀνοιχύρωτες πόλεις καὶ δὲν εἶναι σεβαστές, ἀπὸ τοὺς ἐμπολέμους καὶ νὰ μὴν βομβαρδίζωνται.

δ) Οἱ ἀντίπαλοι στρατιῶτες ποὺ συλλαμβάνονται πρέπει νὰ κρατοῦνται αἰχμάλωτοι καὶ νὰ μὴ σκοτώνωνται.

ε) Ἡ ιδιωτικὴ περιουσία τῶν πολιτῶν στὰ ἐμπόλεμα κράτη πρέπει νὰ εἶναι σεβαστὴ καὶ νὰ μὴν καταστρέφεται.

2. Ιδιωτικὸ διεθνὲς δίκαιο.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸ δημόσιο διεθνὲς δίκαιο ἰσχύουν καὶ κανόνες «ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου», ποὺ ἐφαρμόζουν οἱ πολιτεῖς σὲ διάφορες περιπτώσεις, ὅταν οἱ ἐνδιαφερόμενοι δὲν εἶναι ὅλοι πολίτες τῆς. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ κανόνες ποὺ θεσπίζει τὸ ἴδιο τὸ κράτος, ὅπως καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους νόμους του. Οἱ νόμοι π.χ. γιὰ τὴν ιθαγένεια, γιὰ τοὺς γάμους ξένου μὲ «Ἐλληνίδα» ή «Ἐλληνα μὲ ξένη», γιὰ τὴν ἐργασία τῶν ἀλλοδαπῶν στὴν ‘Ἐλλάδα κ.λπ., ἀποτελοῦν κανόνες «ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου». Ή ἐφαρμογὴ ὅμως τῶν κανόνων » τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἔναντι ἀλλοδαπῶν», δρίζει ρητὰ τὸ ἄρθρο 28, » παρ. 1 τοῦ Συντάγματος» τελεῖ πάντοτε ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἀμοι-» βαιότητος». Αὐτὸς σημαίνει ὅτι ἔνας ξένος μπορεῖ νὰ ζητήσῃ νὰ ἐφαρμοσθοῦν γι’ αὐτὸν στὴν ‘Ἐλλάδα ὅσα προβλέπουν οἱ διεθνεῖς κανόνες δικαίου, μονάχα ἂν οἱ “Ἐλληνες ἔχουν τὴν ἴδια ἀκριβῶς προστασία στὴ χώρα του.

§ 55. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Οἱ πολεμικὲς σχέσεις μεταξὺ τῶν κρατῶν καὶ ἡ ἐκπροσώπηση, ὅπως λέγεται, ἐνὸς κράτους στὴν πρωτεύουσα τοῦ ἄλλου ἔχουν ἀνατεθῆ ἀπὸ τὶς διάφορες κυβερνήσεις σ’ ἔναν εἰδικὸ κλάδο δημοσίων ὑπαλλήλων: τοὺς διπλωματικοὺς ἦ, ὅπως τὸ λένε συνήθως, τὸ διπλωματικὸ σῶμα. Αὐτοὶ ὅλοι ὑπάγονται στὸ ‘Υπουργεῖο τῶν ’Εξωτερικῶν, ποὺ τοὺς τοποθετεῖ στὶς Πρεσβείες, στὶς διπλωματικὲς ἀποστολές καὶ στὰ προξενεῖα τῆς ‘Ἐλλάδος στὶς ξένες χῶρες.

‘Ο πρεσβευτὴς εἶναι ὁ προϊστάμενος τῆς διπλωματικῆς ἀποστολῆς στὴν πρωτεύουσα μιᾶς χώρας καί, μόλις φθάσῃ στὴ νέα θέση του πρέπει νὰ παρουσιασθῇ στὸν ἀρχηγὸ τοῦ κράτους, γιὰ νὰ τοῦ ἐπιδώσῃ τὰ διαπιστευτήριά του, δηλαδὴ τὰ ἔγγραφα ἀπὸ τὴν κυβέρνησή του, ποὺ δρίζουν ὅτι τὴν ἐκπροσωπεῖ ἐπίσημα στὴν ξένη αὐτὴ χώρα. ‘Ορισμένες φορές, ἡ ἐπίσημη ἐκπροσώπηση δὲν ἀνατίθεται σὲ πρεσβευτή, ἀλλὰ σὲ ἐπιτετραμμένο, ποὺ εἶναι ὑπάλληλος μικρότερου βαθμοῦ. Σὲ ἔξαιρετικὲς περιπτώσεις εἶναι δυνατὸν νὰ σταλοῦν σὲ μιὰ ξένη πρωτεύουσα εἰδικοὶ ἀπεσταλμένοι, ποὺ μπορεῖ νὰ μήν εἶναι διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι, ἀλλὰ ν’ ἀνήκουν σὲ ἄλλον δημόσιο κλάδο ἢ καὶ νὰ προσληφθοῦν εἰδικὰ γιὰ τὴν ἀποστολὴ αὐτή.

‘Ο πρεσβευτής ἀντιπροσωπεύει πάντοτε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους (βασιλέα ή Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας), ἐνῶ δὲ ἐπιτετραμμένος ἀντιπροσωπεύει τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν.

Σὲ κάθε πρεσβεία ὑπηρετοῦν καὶ ἄλλοι διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι (ἀκόλουθοι, γραμματεῖς κλπ.) καὶ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἀναλαμβάνει ὑπεύθυνα ἔναν τομέα.

Οἱ πρεσβεῖς ἔχουν τὴν ἀποστολὴν νὰ προστατεύουν τὰ συμφέροντα τῆς χώρας τους καὶ νὰ δημιουργοῦν καλύτερες σχέσεις μὲ τὶς κυβερνήσεις καὶ τοὺς λαοὺς τῶν κρατῶν ὅπου εἰναι διαπιστευμένοι.

Γιὰ νὰ μποροῦν νὰ κάνουν καλύτερα τὴν δουλειά τους καὶ νὰ μὴν ἀντιμετωπίζουν δυσχέρειες ή ἐμπόδια στὸ ἔργο τους, ἔχει καθιερωθῆ μιὰ διεθνὴς συμφωνία, στὴν ὃποια ἔχουν προσχωρήσει ὅλα τὰ κράτη, ὅτι γιὰ τὸ διπλωματικὸ σῶμα ἴσχυει ἡ λεγομένη «διπλωματικὴ ἀσύλία». Αὔτὸ σημαίνει ὅτι οἱ διπλωμάτες δὲν δικάζονται ἀπὸ τὶς ἀρχές καὶ τὰ δικαστήρια τῆς χώρας ὅπου βρίσκονται, ἔστω καὶ ἂν διαπράξουν ἔνα ἀδίκημα - ἀκόμη καὶ φόνο - ἀλλὰ ἀπὸ τὰ δικαστήρια τῆς δικῆς τους χώρας.

Προξενικὸς κλάδος. Ύπάρχει ἔνας ἄλλος παράλληλος διπλωματικὸς κλάδος, δὲ προξενικός. Οἱ πρόξενοι ποὺ ἔδρεύουν ὅχι μόνο στὶς πρωτεύουσες τῶν κρατῶν, ἀλλὰ καὶ στὶς κυριότερες πόλεις ή τὰ λιμάνια, ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐπαγγελματικὴν καὶ οἰκονομικὴν προστασία τῶν ὑπηκόων τῆς χώρας τους, θεωροῦν τὰ διαβατήρια καί, σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις, ἐκτελοῦν καὶ καθήκοντα συμβολαιογράφου καὶ συντάσσουν ληξιαρχικὲς πράξεις γιὰ τοὺς συμπατριῶτες τους.

Οἱ πρόξενοι εἰναι συνήθως τακτικοὶ διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι, μπορεῖ ὅμως, σὲ ὁρισμένες πόλεις, νὰ διορισθοῦν, σὰν **ἄμισθοι** πρόξενοι, γνωστοὶ πολίτες, ἀκόμη καὶ ὑπήκοοι τοῦ ἔνου κράτους, ποὺ εἰναι μόνιμα ἐγκαταστημένοι στὴν πόλη αὐτῆς, ἐφ' ὅσον παρέχουν τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ ἔχουν διαφορές χωρίζουν καλὰ τὰ συμφέροντα τῆς χώρας ποὺ τοὺς ἐμπιστεύεται τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὐθύνην νὰ τὴν ἐκπροσωπήσουν.

§ 56. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Πολύπλοκα προβλήματα βασανίζουν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ μικρὲς ή μεγάλες διαφορές χωρίζουν, κατὰ καιρούς, τὰ διάφορα

κράτη. Άλλα δέ κόσμος ἀποκτᾶ τὴ συνείδηση, πῶς μόνο μὲ εἰρηνικὸ τρόπο καὶ μὲ διαπραγματεύσεις μποροῦν νὰ λυθοῦν οἱ διαφορὲς αὐτές, γιὰ νὰ ἀποφευχθῇ δύο πόλεμος. Γιατὶ μὲ τὴ σημερινὴ τρομακτικὴ καὶ καταστρεπτικὴ δύναμη τῶν νέων ὅπλων καὶ ἴδιως τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς ὑδρογονικῆς βόμβας ἀποτελεῖ στ' ἄλλήθεια παραφροσύνη κάθε προσπάθεια νὰ λυθοῦν μὲ τὸν πόλεμο οἱ διαφορὲς αὐτές.

"Υστερ'" ἀπὸ μιὰ νέα παγκόσμια σύγκρουση δὲν θὰ ὑπάρξουν, πιθανόν, οὕτε νικητές, οὕτε ἡττημένοι. Θὰ ἀπομείνη μόνο ἕνας κόσμος καταστραμμένος, ὅπου ὅσοι τυχὸν ἔχουν ἀπομείνει ζωντανοί δὲν θὰ μποροῦν νὰ κάνουν πιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ κλαῖνε τοὺς νεκρούς τους.

Σήμερα ὅμως ὑπάρχουν περισσότερες δυνατότητες καὶ εὔκαιρίες νὰ διατηρηθῇ ἡ εἰρήνη καὶ νὰ ἀποφύγῃ ἡ ἀνθρωπότητα τὸν πόλεμο καὶ τὴν καταστροφή. Γιατὶ ὑπάρχουν διεθνεῖς ὁργανισμοὶ καὶ ἄλλες ὑπηρεσίες, μὲ κύριο ρόλο νὰ διευκολύνουν τὰ κράτη, ὥστε νὰ ρυθμίζουν εἰρηνικὰ τὶς διαφορές τους καὶ νὰ ἀποφεύγεται δό πόλεμος.

Οἱ διεθνεῖς ὁργανισμοὶ ποὺ ἰδρύθηκαν μὲ πρωτοβουλία πολλῶν λαῶν καὶ λειτουργοῦν μὲ τὴ στενὴ συνεργασία τῶν κυβερνήσεων, ἔχεταί τους ὁρισμένα θέματα καὶ παίρνουν ἀποφάσεις ποὺ ἐνσαρκώνονται σὲ διεθνεῖς συμβάσεις. Καὶ ἡ νομοθεσία καὶ τὰ Συντάγματα πολλῶν κρατῶν προβλέπουν ὅτι οἱ διεθνεῖς αὐτές συμβάσεις θὰ γίνουν σεβαστὲς ἀπὸ τὰ κράτη ποὺ τὶς ὑπογράφουν.

Τὸ Σύνταγμά μας ἀναγνωρίζει τὶς διεθνεῖς ὁργανώσεις μὲ τὸ ἄρθρο 28, παρ. 2, ὅπου δρίζεται, πῶς ὅταν πρόκειται νὰ ἔχει πρητερηθῇ ἔνα σπουδαῖο ἔθνικό συμφέρον καὶ ἡ προαγωγὴ τῆς συνεργασίας μὲ ἄλλα κράτη, μπορεῖ νὰ παραχωρηθοῦν δρισμένες ἀρμοδιότητες τοῦ κράτους σὲ ὅργανα διεθνῶν ὁργανισμῶν (π.χ. στὸν ΟΗΕ). Γιὰ νὰ ἐπικυρωθῇ ὅμως μιὰ τέτοια διεθνής συμφωνία χρειάζεται νόμος ποὺ θὰ ψηφισθῇ τουλάχιστον ἀπὸ τὰ 3/5 τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἀντι-προσώπων τοῦ λαοῦ.

1. Ο.Η.Ε.

Ο Ὁργανισμὸς Ἡνωμένων Ἐθνῶν (ΟΗΕ) ἀποτελεῖ τὸ βασικὸν ὁργανισμὸν γιὰ τὴ διατήρηση τῆς εἰρήνης στὸν κόσμο. Ἀποτελεῖ ὅμως καὶ τὸ βῆμα, ἀπὸ τὸ διποτοῦ ἀκούγονται οἱ ἀπόψεις ὅλων τῶν κρατῶν καὶ ἀναζητεῖται πάντοτε ἡ καλύτερη καὶ πιὸ ἔντιμη λύση

για κάθε διαφορά πού χωρίζει κατά καιρούς τὰ κράτη μεταξύ τους.
Ἐπίσης στὰ πλαίσια τοῦ ΟΗΕ συζητεῖται ἡ δυνατότητα ἐνὸς παγκόσμιου ἀφοπλισμοῦ.

Ο 'Οργανισμὸς 'Ηνωμένων 'Εθνῶν, ποὺ δημιουργήθηκε τὸ 1945, ἔχει σήμερα τὴν ἔδρα του στὴ Νέα Υόρκη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κρατῶν ποὺ εἶναι μέλη του ἀνέβηκε, μὲ τὴν εἰσδοχὴν ὅλων τῶν νέων χωρῶν τῆς Αφρικῆς καὶ τῆς Ασίας, σὲ ἑκατὸν τριάντα ὅκτω (138). Ἀλλὰ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς θὰ αὔξηθῇ ἀκόμη περισσότερο γιατὶ κάθε χρόνο βλέπομε τὰ ἔθνη νὰ ἀποκτοῦν τὴν ἀνεξαρτησία τους καὶ τὰ νέα κράτη ποὺ δημιουργοῦνται νὰ γίνουν μέλη τοῦ ΟΗΕ.

Τὰ κύρια ὄργανα τοῦ 'Οργανισμοῦ 'Ηνωμένων 'Εθνῶν εἶναι ἡ Γενικὴ Συνέλευση, τὸ Συμβούλιο 'Ασφαλείας καὶ ἡ Γενικὴ Γραμματεία.

α) Η Γενικὴ Συνέλευση ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀντιπροσώπους ὅλων τῶν κρατῶν - μελῶν καὶ εἶναι κάτι ἀντίστοιχο μὲ τὰ κοινοβούλια στὶς δημοκρατίες. Η Συνέλευση συζητεῖ καὶ ἔγκρινει διάφορες ἀποφάσεις, δὲλλὰ δὲν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἀναλάβῃ δράση.

β) Τὸ Συμβούλιο 'Ασφαλείας - ποὺ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ἡ ἔκτελεστικὴ ἔξουσία ἡ ἡ κυβέρνηση τοῦ ΟΗΕ - μπορεῖ νὰ ἀναλάβῃ ὅποιαςδήποτε πρωτοβουλία ἡ δράση καὶ νὰ ἐπιβάλῃ δρισμένα μέτρα ἐναντίον κρατῶν ποὺ ἀπειλοῦν τὴν εἰρήνην ἢ παραβιάζουν τὸν διεθνῆ νόμο. Γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν σκοπῶν αὐτῶν ἔχουν συγκροτηθῆ κατὰ καιρούς «σώματα εἰρηνεύσεως» ἀπὸ στρατιῶτες διαφόρων κρατῶν - μελῶν τοῦ ΟΗΕ, ποὺ ἀνέλαβαν δρισμένες στρατιωτικὲς ἀποστολές σὲ ξένες χῶρες, ὅπως π.χ. στὴν Κύπρο, γιὰ νὰ προσπαθήσουν νὰ ἔξασφαλίσουν ἡ νὰ διατηρήσουν τὴν εἰρήνη.

Τὸ Συμβούλιο 'Ασφαλείας ἀποτελεῖται, ἀπὸ τότε ποὺ δημιουργήθηκε ὁ ΟΗΕ τὸ 1945, ἀπὸ ἕνδεκα μέλη. Τὰ ἔξι ἀπὸ αὐτὰ ἀνανεώνονται κάθε δύο χρόνια μὲ ψῆφο τῆς Γενικῆς Συνέλευσεως, ἐνῶ τὰ ἄλλα πέντε, ποὺ εἶναι οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ('Ηνωμένες Πολιτεῖες, Σοβιετικὴ 'Ενωση, Μεγάλη Βρετανία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Κίνα), εἶναι μόνιμα μέλη τοῦ Συμβουλίου 'Ασφαλείας καὶ δὲν ἀλλάζουν.

γ) Συντονιστής τῶν ὄργανων αὐτῶν τοῦ ΟΗΕ καὶ προϊστάμενος τῶν διαφόρων ύπηρεσιῶν τοῦ 'Οργανισμοῦ εἶναι ὁ Γενικὸς Γραμματέας τοῦ ΟΗΕ. Αὐτὸς παρακολουθεῖ τὶς ἐργασίες τῶν ἐπιτροπῶν, εισηγεῖται τὰ θέματα ποὺ θὰ συζητηθοῦν καὶ γενικὰ διοικεῖ τὸν 'Οργανισμό.

δ) "Άλλο δργανο τοῦ ΟΗΕ είναι τὸ Οἰκονομικὸ καὶ Κοινωνικὸ Συμβούλιο. Αύτὸ ἔχετάζει ίδιως τὰ θέματα ποὺ ἀφοροῦν τὶς ἀτομικὲς ἐλευθερίες καὶ τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα ποὺ πρέπει νὰ ἔχουν οἱ πολίτες στὰ κράτη - μέλη τοῦ ΟΗΕ καὶ προσπαθεῖ, ὅσο τοῦ είναι δυνατόν, νὰ διευρύνῃ τὶς ἐλευθερίες αὐτὲς ἢ ἐπιβάλῃ τὴν ἐφαρμογή τους ὅπου παραβιάζονται.

2. "Άλλοι διεθνεῖς δργανισμοὶ

'Έκτὸς ἀπό τὸν ΟΗΕ ύπάρχουν καὶ ἄλλοι διεθνεῖς δργανισμοί, μὲ συγκεκριμένη δικαιότητα καὶ προορισμό, ποὺ ύπάρχονται ὅμως ἀμεσα ἢ ἔμμεσα στὰ "Ηνωμένα" Εθνη. 'Ο σπουδαιότερος ἀπὸ αὐτοὺς είναι τὸ Διεθνὲς Γραφεῖο Ἐργασίας (BIT), ποὺ ἔδρεύει στὴ Γενεύη τῆς Ἐλβετίας καὶ ἔχει σκοπὸ νὰ ἔξασφαλίσῃ στοὺς ἐργάτες ὅλου τοῦ κόσμου καλύτερους ὄρους ἐργασίας.

'Επίσης ύπάρχει ἡ Διεθνῆς Ὀργάνωση Υγείας (WHO), ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν καταπολέμηση τῶν ἐπιδημιῶν καὶ γιὰ τὴν καλυτέρευση τῶν ὄρων ύγιεινῆς σὲ ὅλη τὴν ὑφήλιο, ἢ UNESCO, ποὺ ἔχει σκοπὸ τὴ διάδοση τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ἢ UNICEF, ποὺ μεριμνᾷ γιὰ τὴν προστασία τοῦ παιδιοῦ σ' ὅλον τὸν κόσμο, ὢ Διεθνῆς Ὀργανισμὸς Τροφίμων (FAO) καὶ ἄλλοι πολλοὶ διεθνεῖς δργανισμοί, ποὺ συνεργάζονται μὲ τὸν ΟΗΕ.

3. Εύρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα (ΕΟΚ) (Κοινὴ Ἀγορὰ)

'Απὸ τὸ 1957 δημιουργήθηκε μὲ τὴ συνθήκη τῆς Ρώμης ἑνας τελωνειακὸς καὶ οἰκονομικὸς δργανισμός, ποὺ ἔγινε γνωστὸς μὲ τὸ μὲ τὸ συνομα Εύρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα ἢ Κοινὴ Ἀγορά. Τὰ ἀρχικά του μέλη ἦταν ἔξι κράτη, δηλαδή : τὸ Βέλγιο, ἢ Γαλλία, ἢ Δυτικὴ Γερμανία, ἢ Ἰταλία, τὸ Λουξεμβούργο, καὶ ἢ 'Ολλανδία.

Σκοπὸς τῆς Κοινότητας : νὰ ἀναπτυχθοῦν παράλληλα οἱ οἰκονομίες τῶν χωρῶν - μελῶν καὶ νὰ ἀνυψωθῇ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν λαῶν τους. 'Απώτερος σκοπός : ἡ οἰκονομικὴ ἐνοποίηση τῆς Δυτικῆς Εύρωπης, ποὺ θὰ καταλήξῃ τελικὰ στὴν πολιτικὴ ἑνσποίηση.

Γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ σκοποὶ αὐτοί, τὰ πρῶτα ἔξι κράτη, ἀποφάσισαν νὰ ἀπελευθερώσουν σταδιακά, μέσα σὲ δώδεκα χρόνια,

τις συναλλαγές τους και νὰ καταργήσουν μεταξύ τους τοὺς τελωνειακούς δασμούς, νὰ ἐναρμονίσουν τὸ κόστος στὴν παραγωγὴ τῶν προϊόντων και νὰ δημιουργήσουν ἴσους ὄρους ἔργασίας. Ἐπὶ πλέον ἀποφάσισαν και τὴν ἐλεύθερη μετακίνηση προσώπων και προϊόντων μεταξὺ τῶν χωρῶν - μελῶν.

Ἡ ΕΟΚ διοικεῖται ἀπό : α) ἀπὸ τὸ **Εὐρωπαϊκό Κοινοβούλιο** μὲ 198 ἀντιπροσώπους ποὺ ἔκλεγονται ἀπὸ τὰ κοινοβούλια σὲ κάθε χώρα, β) ἀπὸ τὸ **Συμβούλιο Υπουργῶν** ὅπου μετέχει ἔνας ὑπουργὸς ἀπὸ κάθε χώρα και γ) ἀπὸ τὴ **Μόνιμη Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ** μὲ δέκα ὅκτω μέλη.

Ἡ χώρα μας συνδέθηκε μὲ τὴν ΕΟΚ τὴν 9 Ἰουλίου 1961. Δὲν συμμετέχει ὅμως σὰν ἰσότιμος ἔταῖρος και δὲν ἔκπροσωπεῖται στὰ διοικητικὰ ὅργανα, οὔτε ὑπάγεται σὲ ὅλες τὶς ὑποχρεώσεις ποὺ ἔχουν τὰ ἄλλα κράτη τῆς Κοινῆς Αγορᾶς.

Ἡ σύνδεση μὲ τὴν 'Ελλάδα ἀναφέρεται σὰν τελωνειακὴ ἔνωση. Προβλέπεται ὅτι θὰ καταργηθοῦν οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ στὶς συναλλαγές μὲ τὰ ἄλλα κράτη τῆς Κοινῆς Αγορᾶς μέσα σὲ 22 χρόνια, γιὰ νὰ δοθῇ στὸ μεταξὺ ἡ εὐκαιρία στὴν Ἑλληνικὴ οἰκονομία νὰ ἀναπτυχθῇ και νὰ παρασκευασθῇ ἔτσι, ὥστε νὰ μπορῇ νὰ γίνη πιὰ ἰσότιμος ἔταῖρος τῆς ΕΟΚ.

Ἐπίσης προβλέπονται ειδικὰ μέτρα προστασίας γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ βιομηχανία και γεωργικὴ παραγωγὴ (εἰδικοὶ δασμοὶ μετὰ τὴ σύνδεση) μὲ ειδικὴ μεταχείρηση γιὰ τὶς ἔξαγωγὲς καπνοῦ και σταφίδας.

Οι σχέσεις τῆς 'Ελλάδας μὲ τὴν ΕΟΚ ρυθμίζονται ἀπὸ εἰδικὸ **«Συμβούλιο Συνδέσεως»** και ἀπὸ μιὰν εἰδικὴ **«Ἐπιτροπὴ Συνδέσεως»**.

Ἡ **«Συμφωνία τῶν Ἀθηνῶν»** τοῦ 1951 προβλέπει και μιὰ Μικτὴ Κοινοβουλευτικὴ Ἐπιτροπὴ ποὺ τὴν ἀπαρτίζουν 15 μέλη ἀπὸ τὸ Εὐρωπαϊκό Κοινοβούλιο και 15 μέλη τῆς 'Ελληνικῆς Βουλῆς.

Τέλος ἡ ΕΟΚ εἶχε ἀναλάβει νὰ χρηματοδοτήσῃ τὴν Ἑλληνικὴ οἰκονομία μὲ 125 ἑκατομμύρια δολάρια ποὺ ἐπρόκειτο νὰ καταβληθοῦν μέσα σὲ πέντε χρόνια. Στὸ διάστημα ὅμως τῆς δικτατορίας 1967 - 1974 οἱ σχέσεις μας μὲ τὴν ΕΟΚ «ἐπάγωσαν» και ἡ χρηματοδότηση διακόπηκε. Ἡ ἀνασύνδεση ἔγινε και πάλι μετὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας στὴν 'Ελλάδα μὲ προοπτικὴ ἡ χώρα μας νὰ γίνη ἰσότιμο μέλος πρὶν ἀπὸ τὸ 1984.

’Επίσημη έλληνική αίτηση γιά τήν εἰσδοχή τῆς χώρας μας σάν
ισότιμο μέλος τῆς Κοινῆς ’Αγορᾶς ἐπιδόθηκε τοῦ ’Ιούνιο τοῦ 1975.

Τὸ 1972 ἔγιναν μέλη τῆς ΕΟΚ καὶ οἱ ἔξης χῶρες : Μεγάλη Βρε-
τανία, Δανία καὶ ’Ιρλανδία. Εἰδικότερα ἡ εῖσοδος τῆς Μεγάλης Βρε-
τανίας στὴν Κοινὴ ’Αγορὰ ἐγκρίθηκε καὶ ἀπὸ τὸν ἀγγλικὸ λαὸ μὲ
δημοψήφισμα ποὺ ἔγινε τὸν ’Ιούνιο 1975.

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 58. ΟΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Τὸ κράτος, ὅπως καὶ τὰ ἄτομα, ἔχει ἀνάγκες καί, γιὰ νὰ τὶς ἀντιμετωπίσῃ, χρειάζεται χρήματα. Κάθε κράτος ἔχει νομοθετικὸ σῶμα, κυβέρνηση, διοικητικὲς ὑπηρεσίες, στρατὸ καὶ ἀστυνομία, δικαστήρια, ἔχει σχολεῖα, τεχνικὲς ὑπηρεσίες καὶ γενικὰ ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ ὅργανα πού χρειάζονται, γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὶς βασικὲς ὑποχρεώσεις του, δηλαδὴ νὰ ἔχασφαλίζῃ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν εἰρηνικὴ συμβίωση τῶν πολιτῶν καὶ νὰ ἀνυψώνῃ τὸ βιοτικό τους ἐπίπεδο. Γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ ὅμως τὶς ὑποχρεώσεις του αὐτὲς τὸ κράτος ἦ, ὅπως τὸ λέν στὴν οἰκονομικὴ γλῶσσα, τὸ **δημόσιο**, πρέπει νὰ πληρώνῃ μισθοὺς καὶ συντάξεις, νὰ ἐκτελῇ ἔργα, νὰ ἀγοράζῃ ύλικὰ κ.λπ. Τὰ ἔξιδα αὐτὰ εἶναι τεράστια καὶ τὰ κράτη τὰ καλύπτουν ἀπὸ τὴν ἀναγκαστικὴ εἰσφορὰ τῶν πολιτῶν ἢ ἀπὸ δάνεια.

Γι' αὐτό, ἀφ' ὅτου ὑπάρχουν κράτη, ὑπάρχει καὶ ἡ **δημοσία οἰκονομία**, δηλαδὴ ἡ τέχνη νὰ διαχειρίζεται τὸ κράτος τὰ οἰκονομικὰ του, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστήμη ποὺ ἔχεταί ἀπὸ ποῦ πηγάζουν οἱ δημόσιοι πόροι, ποιὸς σηκώνει τὰ δημόσια βάρη καὶ μὲ ποιὸν τρόπο ἐπιβαρύνεται, πῶς εἰσπράττονται οἱ φόροι καὶ πῶς τοὺς διαθέτουν οἱ κυβερνήσεις γιὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ κράτους, τὶ σημαίνει ὁ ὄρος δημόσια πίστη, ποιὸς εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος νὰ ἀξιοποιοῦνται τὰ δημόσια κτήματα καὶ ὅλα τὰ θέματα τὰ σχετικὰ μὲ τὰ δημόσια οἰκονομικά. Τὸ Σύνταγμα ὅριζει στὸ ἀρθρὸν 4 παρ. 5 ὅτι ὅλοι οἱ "Ἐλληνες συνεισφέρουν στὰ δημόσια βάρη, καθένας ἀνάλογα μὲ τὶς δυνάμεις του.

Γι' αὐτὸ ὁ πολίτης πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅχι μόνο τοὺς νόμους τῆς χώρας του, ἀλλὰ καὶ τὰ **οἰκονομικά** της, γιατὶ ἡ καλὴ οἰκονομικὴ διοίκηση συντελεῖ στὴν πρόοδο τοῦ τόπου, ἐνῶ ἡ κακὴ μπορεῖ νὰ καταστρέψῃ τὸ κράτος καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ τὶς ιδιωτικὲς οἰκονομίες τῶν ἀτόμων.

Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἔχουν σήμερα πολὺ μεγαλύτερη

σπουδαιότητα, γιατί τὸ σύγχρονο κράτος πλαταίνει κάθε μέρα καὶ πιὸ πολὺ τὸν προορισμό του καὶ ἔχει ὅχι μόνο τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐπεμβαίνῃ σὲ κάθε ἐκδήλωση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ ὅμως τοὺς νέους αὐτοὺς σκοπούς του, χρειάζεται νέα ἔξοδα καὶ ἀντίστοιχες συνεισφορὲς τῶν πολιτῶν ποὺ θὰ τὰ καλύψουν.

§ 59. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Στὸ μεσαίωνα, ἀλλὰ καὶ σήμερα ἀκόμη σὲ μερικὲς μικρὲς χῶρες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, τὸ δημόσιο ταμεῖο συγχωνεύεται μὲ τὴν προσωπικὴ περιουσία τοῦ ἡγεμόνα καὶ αὐτὸς μπορεῖ νὰ σπαταλᾶ ἐλεύθερα τὰ δημόσια χρήματα, εἴτε γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς πολιτείας, εἴτε γιὰ τὶς προσωπικές του διασκεδάσεις.

Γύρω στὰ 1770 ἀναπτύχθηκε στὴν Ἀγγλία, μὲ ἀρχηγὸν ἔναν μεγάλο οἰκονομολόγο, τὸ Ἀδαμ Σμίθ, μιὰ οἰκονομικὴ σχολὴ ποὺ ἀργότερα τὴν ὄνόμασαν «φιλελεύθερη ἢ ὁρθόδοξη». Ἡ διδασκαλία τῆς σχολῆς αὐτῆς ἦταν ὅτι οἱ φόροι, ὅταν εἶναι δίκαιοι, μποροῦν νὰ γίνουν καὶ πλουτοπαραγωγικοὶ καὶ νὰ ὠφελήσουν, ὅχι μόνο τὸ κράτος ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνία. Οἱ θεωρίες τοῦ Ἀδαμ Σμίθ ἐπηρέασαν τὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ ὅλων τῶν κρατῶν ἐπὶ ἔναν αἰώνα καὶ πλέον.

Ἡ οἰκονομία ὅμως ἔξελιχθηκε μὲ ραγδαῖο ρυθμὸ μέσα στὸ 190 αἰώνα, μὲ τὴ γενίκευση τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, καὶ μαζὶ τῆς ἔξελιχθηκαν καὶ οἱ ἰδέες γιὰ τὴ δημοσιονομικὴ πολιτική. «Ἐτοί οἱ νεώτεροι οἰκονομολόγοι ὑποστήριξαν ὅτι ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους δὲν πρέπει νὰ στηρίζεται πιὰ στὸν σεβασμὸ τῆς ἀτομικῆς ἴδιοκτησίας, ἀλλὰ ὅτι καὶ τὸ κράτος μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἔχῃ δικῆ του περιουσία καὶ δικές του ἐπιχειρήσεις, καθὼς καὶ ὅτι ὁρισμένες ἐκμεταλλεύσεις κοινῆς ὠφελείας, ὅπως οἱ συγκοινωνίες, ὁ φωτισμὸς, τὰ τηλέφωνα κ.λ.π., πρέπει νὰ ἔθνικοποιοῦνται, ὅτι πρέπει γιὰς ὁρισμένα εἰδῆ πρώτης ἀνάγκης, δπως εἶναι τὸ ἀλάτι, τὸ οἰνόπνευμα, δ καπνὸς κλπ., νὰ ὑπάρχουν κρατικὰ μονοπώλια κλπ.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἀναπτύχθηκε καὶ ἡ θεωρία ὅτι ὁ φόρος δέν πρέπει νὰ ἐπιβάλλεται στ' ἀγαθά, ἀλλὰ στοὺς ἀνθρώπους. Γι αὐτὸ πρέπει τὰ μεγάλα εἰσοδήματα νὰ φορολογοῦνται πιὸ βαριά, ἐνῶ τὰ πολὺ χαμηλὰ πρέπει νὰ μένουν ἐντελῶς ἀφορολόγητα. Τὸ σύστημα αὐτὸ

δνομάστηκε προοδευτικό σύστημα φορολογίας και ή έφαρμογή του γίνεται ως έξης : ὅσο περισσότερο αύξανε τὸ φορολογητέο ποσό, τόσο αύξανε και τὸ ποσοστὸ τοῦ φόρου (δ φορολογικὸς συντελεστῆς). ⁷ Ετσι π.χ., ἂν δ φόρος ποὺ βαρύνει ἔνα εἰσόδημα 100.000 δρχμ. είναι 5%, σὲ εἰσόδημα 200.000 δρχμ. θὰ είναι 8%, σὲ 500.000 θὰ είναι 12% κ.ο.κ. (τὸ παράδειγμα είναι αὐθαίρετο καὶ δὲν ἀντιστοιχεῖ στὴν πραγματικὴ φορολογία). ⁸ Αντίθετο είναι τὸ ἀναλογικὸ σύστημα φορολογίας, ποὺ ισχυε σχεδὸν ὀλόκληρο τὸ 19ο αἰώνα καὶ σύμφωνα μὲ τὸ δποϊο τὸ ποσοστὸ (συντελεστῆς) τοῦ φόρου μένει τὸ **ἴδιο**, δσοδήποτε καὶ ἂν είναι τὸ φορολογητέο ποσὸ π.χ. είναι 5% γιὰ 100.000 καὶ 5% γιὰ 500.000).

Τὶς θεωρίες αὐτὲς ἀρχισαν νὰ ἐφαρμόζουν τὸ ἔνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ κράτη, τῆς Εὐρώπης στὴν ἀρχή, καὶ στὶς ἄλλες ἡπείρους ἀργότερα, ὥσπου μετὰ τὸ τέλος τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου φτάσαμε σὲ μιὰ νέα μορφὴ τοῦ κράτους, ποὺ λέγεται «κράτος - πρόνοια» καὶ τὴν ἔχουν ἀποδεχθῆ σήμερα **ὅλα** τὰ κράτη, ἄλλα περισσότερο καὶ ἄλλα λιγότερο.

Ἡ σημερινὴ δημοσιωνομικὴ ἐπιστήμη δέχεται ὅτι τὰ μικρὰ εἰσοδήματα, τὸ λεγόμενο *existens minimum* ἢ «κατώτατο ὅριο συντηρήσεως», πρέπει νὰ μένη ἀφορολόγητο· ἐπίστης δέχεται ὅτι μποροῦν νὰ γίνουν παροχές κοινωνικῆς προνοίας ἢ συντάξεων γιὰ μιὰ τάξη (π.χ. τοὺς ἀγρότες), ποὺ μπορεῖ νὰ καλυφθοῦν ἀπὸ φόρους ποὺ ἐπιβαρύνουν ἄλλες τάξεις (π.χ. τὸν πληθυσμὸ τῶν πόλεων).

§ 60. ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

1. Κρατικὸς Προϋπολογισμὸς

Ο προϋπολογισμὸς είναι ἡ πράξη μὲ τὴν δποία προβλέπονται, ἀλλὰ συγχρόνως ἔγκρινονται τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ κράτους γιὰ ἔνα οἰκονομικὸ ἔτος, ποὺ τὸ λένε συνήθως χρήση. Στὴν 'Ελλάδα κάθε χρήση ἀρχίζει τὴ 1η Ιανουαρίου καὶ τελειώνει τὴν 31 Δεκεμβρίου. Κανένα κονδύλι δὲν μπορεῖ νὰ γραφτῇ στὰ ἔσοδα τοῦ κράτους, ἀν δὲν ὑπάρχῃ ἀπὸ πρὶν ἔνας **εἰδικὸς νόμος** ποὺ νὰ ἐπιβάλῃ τὸ φόρο ἢ γενικότερα τὴν ἐπιβάρυνση αὐτὴ τοῦ λαοῦ, γιατὶ τὸ ἄρθρο 78 τοῦ Συντάγματος ὀρίζει κατηγορηματικὰ ὅτι : φόρος δὲν ἐπιβάλλεται οὔτε εἰσπράττεται χωρὶς νόμο ποὺ νὰ καθορίζῃ

ποιὸς εἶναι ὑπόχρεος νὰ τὸν πληρώνῃ καὶ ποὶο εἰσόδημα, περιουσία ἡ συναλλαγὴς θὰ ἐπιβαρύνῃ. Αὔτὸ σημαίνει πῶς ἡ Βουλή, δηλαδὴ ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ λαοῦ, δρίζει πότε καὶ πῶς θὰ φορολογηθοῦν οἱ πολίτες.

Μὲ τὸν προϋπολογισμὸ ἐγκρίνεται μόνο ἡ εἰσπραξῆ τῶν φόρων γιὰ ἔνα χρόνο ἡ μιὰ δαπάνη ποὺ καὶ αὐτὴ τὴν ἔχει ἀναλάβει τὸ κράτος μὲ νόμο. 'Ο προϋπολογισμὸς δίνει κάθε χρόνο τὴν εὔκαιρία στὴ Βουλὴ νὰ ἐποπτεύῃ τὸν τρόπο ποὺ διαχειρίζεται ἡ κυβέρνηση τὰ δημόσια οἰκονομικά.

'Ο προϋπολογισμὸς συζητεῖται στὴ Βουλὴ καὶ ἐγκρίνεται ἀπὸ αὐτή. Αὔτὸ ἀποτελεῖ ἔνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα δικαιώματα τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας. 'Ο ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καταθέτει τὸν προϋπολογισμὸ στὴ Βουλή. Στὴν Ἀγγλίᾳ ἡ πράξη αὐτὴ περιβάλλεται, ἀπὸ παλαιά, μὲ μεγάλη ἐπισημότητα· δηλαδὴ ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν πηγαίνει πεζὸς στὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων, κρατώντας ἔναν εἰδικὸ χαρτοφύλακα μὲ τὸν προϋπολογισμὸ, καὶ ὁ κόσμος συγκεντρώνεται καὶ τὸν παρακολουθεῖ στὴ διαδρομὴ του.

Στὴν Ἐλλάδα τὸ Σύνταγμα ὄριζει, στὸ ἅρθρο 79, ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς ὑποβάλλεται στὴ Βουλὴ στὴν ἐτήσια τακτικὴ σύνοδο τῆς, ἔνα μῆνα πρὶν ἀρχίσῃ ἡ οἰκονομικὴ χρήση. "Αν ἡ κυβέρνηση ἡ Βουλὴ δὲν ἔχῃ ψηφίσει τὸν προϋπολογισμό, πρὶν ἀρχίσῃ τὸ οἰκονομικὸ ἔτος, τότε ψηφίζονται προσωρινοὶ προϋπολογισμοὶ γιὰ κάθε μῆνα (δωδεκατημόρια), ποὺ συντάσσονται σύμφωνα μὲ τὸν προϋπολογισμὸ τῆς περασμένης χρήσεως. Στὴν περίπτωση αὐτὴ τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ κράτους θὰ διενεργηθοῦν σύμφωνα μὲ τὰ δωδεκατημόρια, ώστου ψηφισθῆ ὁ γενικὸς προϋπολογισμός.

Τὸν προϋπολογισμὸ συντάσσει τὸ Γενικὸ Λογιστήριο τοῦ κράτους, ποὺ συγκεντρώνει ἀπὸ κάθε ὑπουργεῖο τὰ στοιχεῖα γιὰ τὰ ἔξοδά του καὶ, σύμφωνα μὲ τοὺς προϋπολογισμούς τῶν διαφόρων εἰδικῶν λογιστηρίων ποὺ ἔδρεύουν σὲ κάθε ὑπουργεῖο, προϋπολογίζονται τὰ γενικὰ ἔξοδα τοῦ κράτους.

Στὴ σύνταξη τοῦ προϋπολογισμοῦ τὰ ἔξοδα εἶναι γνωστά, ἐνῶ τὰ ἔσοδα ποὺ θὰ πραγματοποιηθοῦν μπορεῖ νὰ εἶναι στὴν πράξη χαμηλότερα ἡ ὑψηλότερα ἀπὸ τὶς προβλέψεις.

"Οταν τὰ κονδύλια τῶν ἔσόδων καὶ ἔξόδων εἶναι στὸ αὐτὸ ἐπίπεδο, τότε ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι ἰσοσκελισμένος. "Οταν τὰ ἔσοδα

είναι περισσότερα άπό τις δαπάνες, τότε δι προϋπολογισμὸς λέγεται ὅτι ἔχει περισσεύματα. Ἀντίθετα, διταν τὰ ἔξοδα είναι περισσότερα, τότε δι προϋπολογισμὸς ἔχει ἐλλείμματα, ποὺ γιὰ νὰ καλυφθοῦν, πρέπει ἢ νὰ ἐπιβληθοῦν νέοι φόροι ἢ νὰ περικοποῦν τὰ ἔξοδα.

A. ΤΑ ΕΣΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Γιὰ νὰ καταλάβωμε καλύτερα τὰ οἰκονομικὰ τοῦ 'Ελληνικοῦ Κράτους παραθέτομε ἐδῶ τὸν προϋπολογισμὸ τοῦ 1974, σὲ σύγκριση μὲ τὸν προϋπολογισμὸ τοῦ 1964 (προβλέπουν τὰ ἔξῆς ἔσοδα, σὲ ἑκατομμύρια δραχμές).

1974		1964		
	Δραχμὲς	%	Δραχμὲς	%
Ἄμεσοι φόροι	25.710	24,7	4.175	20,4
Ἔμμεσοι φόροι	68.430	65,7	16.662	79,96
Λοιπὰ ἔσοδα	10.060	9,6	—	—
	104.200	100%	20.837	100%

'Απὸ τοὺς προϋπολογισμοὺς αὐτοὺς βλέπομε ὅτι τὰ κυριότερα ἔσοδα τοῦ κράτους πρέρχονται ἀπὸ τοὺς φόρους.

§ 61. ΦΟΡΟΙ

1. Τὶ είναι δι φόρος

Φόρος είναι τὸ ποσὸν ποὺ καταβάλλει δι πολίτης ἀναγκαστικὰ στὸ κράτος γιὰ νὰ συνεισφέρῃ ἀνάλογα μὲ τὶς δυνάμεις του στὰ δημόσια βάρη (ἀρθρα 4 παρ. 5 τοῦ Συντάγματος).

Ἡ σημερινὴ δημοσιονομικὴ ἐπιστήμη παραδέχεται πώς δι φόρος δὲν ἔχει μόνο ταμειακοὺς σκοπούς, δηλαδὴ νὰ καλύψῃ τὰ ἔξοδα τοῦ κράτους, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἐπιδιώκῃ καὶ ὄλλους πλατύτερους σκοπούς καὶ εἰδικότερα :

α) Τὴν κοινωνικότερη ἀνακατανομὴ τοῦ πλούτου μὲ τὴ βαρεῖά φορολογία στὸ κεφάλαιο καὶ στὶς κληρονομίες μὲ τὸ προσδευτικὸ φορολογικὸ σύστημα, ποὺ συντελεῖ, ὡστε νὰ μειώνωνται οἱ μεγάλες περιουσίες καὶ νὰ ὑπάρχουν ὅσο τὸ δυνατὸν λιγότερα ἄτομα ἢ κοινωνικές τάξεις μὲ κεφάλαια ποὺ δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴ δική τους παραγωγικὴ ἔργασία.

β) τὴν προστασία τῆς ἐγχώριας παραγωγῆς καὶ

γ) τὴν προστασία τῆς κοινωνικῆς ὑγιεινῆς, ὅπως π.χ. είναι ἡ μεγάλη φορολογία στὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ καὶ ἡ μονοπωλιακὴ διάθεση τῶν ναρκωτικῶν φαρμάκων.

2. Ἀμεσοὶ καὶ ἔμμεσοὶ φόροι

Οἱ φόροι είναι δύο εἰδῶν, ἀμεσοὶ καὶ ἔμμεσοι.

“**Ἀμεση**” είναι ἡ φορολογία ποὺ ἐπιβάλλεται στὰ ἄτομα ἀνάλογα μὲ τὰ εἰσοδήματά τους ἢ μὲ τὴν περιουσία τους (π.χ. φόρος εἰσοδήματος, φόρος κληρονομιῶν καὶ δωρεῶν).

“**Ἔμμεση**” είναι ἡ φορολογία ποὺ είναι ἀπρόσωπη, αὐτὴ δηλαδὴ δὲν ἐπιβάλλεται στὰ ἄτομα, ἀλλὰ στὰ ἀγαθά, τὴ στιγμὴ ποὺ εἰσάγονται στὴ χώρα (δασμοί), τὴ στιγμὴ ποὺ παράγονται μέσα στὸν τόπο (φόρος καπνοῦ), τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ κυκλοφορήσουν (φόρος κύκλου ἔργασιῶν), ἢ σὲ κάθε μεταβίβαση (φόρος μεταβιβάσεως ἀκινήτων, χαρτόσημα στὰ τιμολόγια) κ.λπ.

Μὲ τὴν ἔμμεση φορολογία τὸ κράτος εἰσπράττει χωρὶς καθυστέρηση τὰ ποσὰ ποὺ ἔχει ἀνάγκη. Ἡ φορολογία ὅμως αὐτὴ ἔχει δύο μεγάλα μειονεκτήματα.

— ὅτι αὐξάνει τὶς τιμὲς τῶν ἀγαθῶν, δηλαδὴ τὸ κόστος τῆς ζωῆς.

— ὅτι είναι ἄδικη, γιατὶ δὲν ὑπολογίζει τὴν οἰκονομικὴ ἀντοχὴ τοῦ πολίτη, ἀλλὰ μόνο τὴν ἀξία τοῦ ἀγαθοῦ ποὺ θὰ καταναλώσῃ κάθε ἄτομο. Ἀν λοιπὸν λογαριάσῃ κανεὶς ὅτι τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἔμμεσων φόρων προέρχεται ἀπὸ ἀγαθὰ ποὺ καταναλίσκει ἡ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ (καφές, ζάχαρη, τσιγάρα, συγκοινωνίες, κινηματογράφοι) θὰ βρῇ ὅτι ὁ πλούσιος καὶ ὁ φτωχὸς πληρώνουν τὸν ἕδιο φόρο, γιατὶ καταναλίσκουν περίπου τὴν ἴδια ποσότητα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ αὐτά.

Γι’ αὐτὸ λένε οἱ οἰκονομολόγοι ὅτι, ὅσο μεγαλύτερο είναι σ’ ἔνα κράτος τὸ ποσοστὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ ποὺ προέρχεται ἀπὸ

άμεση φορολογία, τόσο πιὸ κοινωνική μορφή ἔχει τὸ κράτος αὐτό. Στὴν Ἑλλάδα ώς τώρα δὲ συμβαίνει αὐτό, γιατὶ οἱ ἀμεσοὶ φόροι κα- λύπτουν μόνο τὸ ἔνα τέταρτο περίπου ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἑσόδων ἀπὸ φορολογία, ἐνῶ σὲ ἄλλα οἰκονομικῶς ἀναπτυγμένα κράτη τὸ ποσοστὸ τῶν ἀμέσων φόρων ἀνεβαίνει στὰ 60 - 80% τοῦ συνόλου τῆς φορολογίας.

Ἡ ἀμεση φορολογία δὲν φέρνει γρήγορα ἑσόδα στὸ δημόσιο ταμεῖο. Χρείζεται νὰ περάσῃ τούλαχιστον ἔνας χρόνος, γιὰ ν' ἀρ- χίσῃ ν' ἀποδίδῃ. Ἐχει ὅμως τὸ πλεονέκτημα ὅτι είναι πιὸ δίκαιη καὶ σύμφωνη μὲ τὸ ἀρθρὸ 4 τοῦ Συντάγματος ποὺ ζητᾶ κάθε πολί- της νὰ συμμετέχῃ στὰ δημόσια βάρη ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομική του ἀντοχή.

§ 62. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Οἱ φορολογικὲς ὑπηρεσίες τοῦ κράτους εἰναι τέσσερεις :

— τὰ τελωνεῖα ποὺ βεβαιώνουν τοὺς δασμοὺς καὶ ἄλλους εἰσα- γωγικοὺς φόρους.

— οἱ ἐφορίες καπνοῦ, ποὺ βεβαιώνουν τὸν φόρο παραγωγῆς κα- πνοῦ καὶ τὸν φόρο καταναλώσεως καπνοῦ,

— τὸ γενικὸ χημεῖο τοῦ κράτους, ποὺ βεβαιώνει τοὺς φόρους στὸ οἰνόπνευμα καὶ τὴ βύνη (πρώτη ὑλὴ τῆς μπύρας) καὶ

— οἱ οἰκονομικὲς ἐφορίες, ποὺ βεβαιώνουν δλους τοὺς ἀμέσους, καθὼς καὶ τοὺς ὑπολοίπους ἐμμέσους φόρους. Προϊστάμενος τῆς Ἐφο- ρίας εἰναι ὁ οἰκονομικὸς ἐφορος.

Ἄφοῦ βεβαιωθῇ ἔνας φόρος ἀπὸ τὴν ἐφορία, εἰδοποιεῖται δ φο- ρολογούμενος νὰ τὸν πληρώσῃ στὸ δημόσιο ταμεῖο. Τὰ ταμεῖα ἀπο- τελοῦν χωριστὲς ὑπηρεσίες ἀπὸ τὶς Ἐφορίες κι ἔχουν τὴν ἀρμοδιό- τητα νὰ εἰσπράττουν τοὺς φόρους καὶ κάθε ἄλλο δημόσιο ἑσόδο ἀπὸ τοὺς πολίτες. "Οσοι δὲν πληρώνουν τοὺς φόρους τους, μποροῦν νὰ ἔξαναγκαστοῦν στὴν πληρωμὴ μὲ κατάσχεση τῆς περιουσίας τους ἢ καὶ μὲ προσωπικὴ κράτηση.

Φόρους μποροῦν ἐπίσης νὰ ἐπιβάλλουν καὶ οἱ δῆμοι καὶ οἱ κοινό- τητες, γιὰ νὰ καλύψουν τὰ ἑξοδα γιὰ τὶς τοπικὲς ἀνάγκες. Οἱ δημο- τικοὶ φόροι εἰσπράττονται συνήθως χωριστὰ ἀπὸ τοὺς φόρους τοῦ δημοσίου, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις, ὅπου δρισμένους φό-

ρους δήμων (π.χ. ποσοστά στὸν φόρο κληρονομίας) τοὺς εἰσπράττουν τὰ δημόσια ταμεῖα, ποὺ ἀποδίδουν ὕστερα λογαριασμὸν στοὺς δήμους καὶ τὶς κοινότητες.

§ 63. ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ

1. Ἄμεσοι φόροι

Οἱ ἄμεσοι φόροι εἶναι οἱ ἔξῆς :

α) **Ο φόρος εἰσοδήματος**, ποὺ μπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ ἑπτά πηγές :

1) **οἰκοδομὲς** (Α' κατηγορίας), δηλαδὴ ἀπὸ ἐνοίκια σπιτιῶν ἢ ἀπὸ ἴδιοκατοίκηση. Τὸ εἰσόδημα φορολογεῖται καθαρό, δηλαδὴ, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν τὰ ἔξοδα γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ ἀκινήτου καὶ οἱ τόκοι ἀπὸ ἐνυπόθηκα δάνεια·

2) **ἐνοίκια ἀγρῶν** (Β' κατηγορίας)·

3) **κινητὲς ἀξίες** (Γ' κατηγορίας), δηλαδὴ ἀπὸ μερίσματα μετοχῶν, τόκους δανείων ἢ τοκομερίδια ἀπὸ ὁμολογίες κ.λπ.

4) **κέρδη ἀπὸ ἐμπορικὲς** ἢ **βιομηχανικὲς ἐπιχειρήσεις** (Δ' κατηγορίας). Στὸ φόρο αὐτὸν ὑπάγονται οἱ ἐμπόροι, βιομήχανοι, βιοτέχνες, ἐπαγγελματίες κλπ., ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τηροῦν λογιστικὰ βιβλία καὶ στοιχεῖα, σύμφωνα μὲ τὸν κώδικα φορολογικῶν στοιχείων. Στὰ βιβλία αὐτά, ποὺ ἐλέγχονται ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ ἐφορία, ἀναγράφονται ὅλα τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τῆς ἐπιχειρήσεως·

5) **κέρδη ἀπὸ γεωργικὲς** ἢ **κτηνοτροφικὲς ἐπιχειρήσεις** (Ε' κατηγορίας). Γιὰ τὰ κέρδη αὐτὰ ἰσχύουν τὰ ἴδια ὅπως καὶ γιὰ τὴν Δ' κατηγορία·

6) **ἀμοιβὲς ἀπὸ μισθωτὲς** ὑπηρεσίες (ΣΤ' κατηγορίας). Κάθε ἐργαζόμενος ἢ συνταξιοῦχος καταβάλλει φόρο πάνω στὸν μισθό του ἢ τὴ σύνταξή του. 'Ο ἐργοδότης (κράτος, δῆμος, ἔταιρεία ἢ ἴδιωτης) εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παρακρατῇ τὸ φόρο ἀπὸ τὸ μισθό κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς πληρωμῆς καὶ νὰ τὸν καταβάλλῃ στὸ δημόσιο ταμεῖο·

7) **ἀμοιβὲς ἀπὸ ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα** (Ζ' κατηγορίας). Οἱ γιατροί, δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, καλλιτέχνες, μηχανικοί καὶ ἄλλοι ἐπαγγελματίες, ποὺ δὲν ἀμείβονται μὲ μισθό, εἶναι ἐπίσης ὑποχρεωμένοι νὰ κρατοῦν λογιστικὰ βιβλία καὶ νὰ δηλώνουν τὰ καθαρά τους ἔσοδα, ὅσα προκύπτουν μετὰ τὴν ἀφαίρεση τῶν ἔξόδων γιὰ τὴν

άσκηση τοῦ ἐπαγγέλματός τους (νοίκι γραφείου, τηλέφωνο, προσωπικό κ.λπ.).

Τὸ σύνολο τῶν εἰσοδημάτων ἀπὸ τὶς διάφορες αὐτὲς πηγὴς μᾶς οἰκογένειας ἀθροίζεται καὶ δηλώνεται σὲ **μιὰ ἔνιαία** δήλωση στὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ της. Ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα μένει ἀφορολόγητο δρισμένο ποσὸ γιὰ κάθε μέλος τῆς οἰκογενείας τοῦ φορολογούμενου καὶ τὰ ὑπόλοιπα φορολογοῦνται μὲ τὸ προοδευτικὸ σύστημα, ἔτσι ὥστε στὰ πολὺ μεγάλα εἰσοδήματα ὁ φόρος νὰ φθάνῃ καὶ σὲ 60% καὶ πάνω.

β) **Φόροι ἐπὶ τῆς περιουσίας.** Τὸ δεύτερο αὐτὸ εἶδος τῶν ἀμέσων φόρων περιλαμβάνει τοὺς φόρους ποὺ ἐπιβαρύνουν τὶς κληρονομίες, προῖκες, δωρεὲς καὶ κέρδη τῶν λαχείων. Κι ἐδῶ ἐφαρμόζεται τὸ προοδευτικὸ σύστημα, μὲ σκοπὸ νὰ φορολογηθοῦν βαριὰ οἱ μεγάλες περιουσίες. Τὰ ποσοστὰ (οἱ συντελεστὲς) τοῦ φόρου στὶς κληρονομίες καὶ στὶς προῖκες διαφέρουν ἐπίσης, ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμὸ συγγενείας ποὺ εἶχε ὁ φορολογούμενος μὲ τὸν κληρονομούμενο ἢ ὁ προικοδότης μὲ τὴν προικιζομένη. Ἔτσι, π.χ. τὰ παιδιὰ βαρύνονται μὲ μικρότερο φορολογικὸ συντελεστὴ γιὰ τὴν κληρονομία τῶν γονέων τους ἀπὸ τ' ἀδέρφια ἢ ἄλλους, πιὸ μακρινοὺς συγγενεῖς. Ἔνας ἕκτακτος φόρος κεφαλαίου ἰσχύει ἀπὸ τὸ 1975 ποὺ ἐπιβαρύνει τὶς μεγάλες περιουσίες ἀπὸ οἰκοδομές.

γ) φόρος μεταβιβάσεως ἀκινήτων (ΦΜΑ), πλοίων καὶ αὐτοκινήτων. Αὐτὸς πληρώνεται κατὰ τὴν ὑπογραφὴ τῶν συμβολαίων ποὺ πρέπει νὰ γίνουν ὑποχρεωτικά, γιὰ ν' ἀγοραστοῦν τὰ εἰδη αὐτά. Γιὰ τὸν φόρο αὐτὸν γίνονται, ὅπως καὶ στοὺς ἀμέσους φόρους, δηλώσεις στὴν οἰκονομικὴ ἐφορία, ἢ ὅποια τὶς ἐλέγχει καὶ μπορεῖ νὰ ἐκτιμήσῃ ἀκριβότερο, ἀπ' ὅσο τὸ δήλωσαν ὁ ἀγοραστὴς καὶ ὁ πωλητής, ἔνα ὀκίνητο, πλοϊο ἢ αὐτοκίνητο. Ἡ διαδικασία τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ ἡ προσφυγὴ στὰ φορολογικὰ δικαστήρια ἰσχύει καὶ στοὺς φόρους αὐτούς.

2. Πῶς εἰσπράττονται οἱ ἄμεσοι φόροι

Γιὰ ὅλες τὶς κατηγορίες τῶν ἀμεσῶν φόρων ὁ φορολογούμενος πολίτης εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑποβάλῃ στὴν ἐφορία τοῦ τόπου τῆς κατοικίας του φορολογικὴ δήλωση γιὰ τὸ φορολογητέο περιουσιακὸ στοιχεῖο (εἰσόδημα, κληρονομία κ.λπ.). Γιὰ τὴν ὑποβολὴ τῶν δηλώ-

σεων ύπάρχουν δρισμένες προθεσμίες καί, ὅταν αύτὲς περάσουν, διφορολογούμενος θεωρεῖται ἐκπρόθεσμος καί ἐπιβαρύνεται μὲ πρόστιμο. Ἡ δήλωση γιὰ τὴ φορολογία τοῦ εἰσοδήματος ύποβάλλεται ἐντὸς τοῦ Ἱανουαρίου κάθε χρόνο καὶ ἀφορᾶ στὰ εἰσοδήματα τοῦ περασμένου χρόνου. Οἱ ύπταλληλοι τῆς ἔφορίας βοηθοῦν ἑκείνους ποὺ δὲν ξέρουν μόνοι τους νὰ συντάξουν τὴ δήλωσή τους.

‘Ο οἰκονομικὸς ἔφορος ἐλέγχει, σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ κατέχει, ἄν διφορολογούμενος δήλωσε τὸ πραγματικὸ του εἰσόδημα ἢ τὴν περιουσία του, δηλαδὴ ἄν ἡ δήλωση εἴναι εἰλικρινής, καὶ ἐκδίδει ἀνάλογα τὸ «φύλλο βεβαιώσεως» τοῦ φόρου, ποὺ εἴτε συμφωνεῖ μὲ τὴ δήλωση, εἴτε καθορίζει τὸ φορολογητέο ποσὸ ἀνώτερο ἀπὸ ἑκεῖνο ποὺ δηλώθηκε.

Στὴ δεύτερη περίπτωση διφορολογούμενος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ νὰ συμβιβαστῇ μὲ τὸν ἔφορο, πληρώνοντας κάτι παραπάνω ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ ποσὸ ποὺ δήλωσε. ‘Αν ἀποτύχη διμοβιβασμός, διφορολογούμενος μπορεῖ, μὲ προσφυγή του στὸ φορολογικὸ πρωτοδικεῖο νὰ ζητήσῃ νὰ κριθῇ ἔξ ἀρχῆς ἡ διαφορά του μὲ τὸν ἔφορο. Τὸ δικαστήριο θὰ δεχθῇ ύπομνήματα καὶ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα (ἔγγραφα ἢ μάρτυρες), τόσο ἀπὸ τὸ φορολογούμενο, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν ἔφορο, καὶ μὲ τὴν ἀπόφασή του «δριστικοποιεῖ» τὸ φόρο, ποὺ διφείλει γιὰ μιὰ συγκεκριμένη αἵτια διφορολογούμενος (γιὰ τὰ φορολογικὰ ἐφετεῖα καὶ τὸ Β' τμῆμα τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ἔγινε λόγος πιὸ πάνω).

Τὸ κράτος ζητεῖ ἀπὸ τοὺς πολίτες του νὰ ύποβάλλουν εἰλικρινεῖς φορολογικὲς δηλώσεις. ‘Οσο περισσότερο εἴναι ἀναπτυγμένο τὸ αἴσθημα τῆς εὐθύνης τοῦ πολίτη, τόσο πιὸ μικρὲς είναι οἱ διαφορὲς τῶν βεβαιώσεων ἀπὸ τὶς δηλώσεις τοῦ φόρου. Ἡ φοροκλοπὴ πρέπει νὰ στιγματίζεται, γιατὶ είναι δεῖγμα ὅτι λείπει ἀκριβῶς ἑκεῖνο τὸ συναίσθημα, ποὺ ἀποτελεῖ τὴ βάση τῆς δημοκρατίας, δηλαδὴ τὸ συναίσθημα ὅτι είναι κανεὶς πολίτης. ‘Η οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη μιᾶς χώρας συμβαδίζει μὲ τὴ φορολογικὴ συνείδηση τῶν πολιτῶν τῆς.

3. Ἔμμεσοι φόροι

‘Εμμεσοι φόροι είναι οἱ ἔξης :

α) Οἱ εἰσαγωγικοί δασμοί, δηλαδὴ διφορολογούμενοι πληρώνουν γιὰ τὰ ἐμπορεύματα στὰ τελωνεῖα, ὅταν εἰσάγωνται στὴν Ἑλλάδα.

Οι δασμοὶ ἔξυπηρετοῦν δύο σκοπούς : ὁ κύριος εἶναι οἱ ταμιευτικοὶ λόγοι, αὐτοὶ δηλαδὴ ποὺ καλύπτουν τὶς ἀνάγκες τοῦ κράτους ἀμέσως ἐνῷ ὁ δεύτερος εἶναι ἡ προστασία τῆς ἔγχωριας παραγωγῆς καὶ ἴδιως τῆς βιομηχανίας.

Οι προστατευτικοὶ δασμοὶ ἔχουν ως δικαιολογία ὅτι, χάρη σ' αὐτούς, διατηρεῖται ἡ ἔγχωρια παραγωγή, δίνεται ἐργασία στοὺς ἐργάτες καὶ δὲν ἔξαγεται συναλλαγμα στὸ ἔξωτερικὸ γιὰ τὴν ἀγορά τῶν προϊόντων ποὺ κατασκευάζονται ἐδῶ.

Μὲ τοὺς προστατευτικοὺς δασμοὺς ἐπιβαρύνεται τὸ ξένο ἐμπόρευμα τόσο, ὥστε γίνεται ἀκριβότερο ἀπὸ τὸ ἔγχωριο, γιὰ νὰ προτιμᾶ ὁ ἀγοραστὴς τὸ ἐντόπιο. Τέτοιοι δασμοὶ ὑπάρχουν σήμερα σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ εἶδη ποὺ παράγει ἡ Ἑλληνικὴ βιομηχανία. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ χώρα μας προσχώρησε τὸ 1961 στὴν Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα (ΕΟΚ) (Κοινὴ Ἀγορὰ) θὰ ἀρθοῦν σιγὰ σιγὰ οἱ δασμοὶ αὐτοὶ καὶ τὰ βιομηχανικά μας προϊόντα δὲν θὰ προστατεύωνται πιὰ περισσότερο ἀπὸ τὰ ξένα.

Αντίθετα ταμιευτικοὶ εἶναι οἱ δασμοὶ ποὺ ἐπιβαρύνουν τὸν καφέ, τὸ τσάι καὶ ἄλλα εἴδη, ποὺ δὲν παράγονται στὸν τόπο.

β) **Φόροι καὶ «δικαιώματα καταναλώσεως»**, εἶναι οἱ φόροι ποὺ ἐπιβάλλονται σὲ ἔγχωρια προϊόντα, τὴν ώρα ποὺ αὐτὰ παρασκευάζονται γιὰ τὴν κατανάλωση, καθὼς καὶ οἱ φόροι ποὺ βαρύνουν τὶς συναλλαγές καὶ τὶς ὑπηρεσίες κοινῆς ὠφελείας.

Οι σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς φόρους αὐτοὺς εἶναι :

- ὁ φόρος στὴν κατανάλωση τοῦ καπνοῦ καὶ
- ὁ φόρος οἰνοπνεύματος.

Οι δύο αὐτοὶ φόροι θεωρεῖται ὅτι εἶναι δικαιότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ποὺ θὰ ἔξετάσωμε πιὸ κάτω, γιατὶ ἐπιβαρύνουν εἰδη ποὺ δὲν εἶναι πρώτης ἀνάγκης.

— **Ο φόρος κύκλου ἐργασιῶν (ΦΚΕ)**. ‘Ο φόρος αὐτὸς ἐπιβάλλεται στὰ ἀκαθάριστα ἔσοδα ὅλων τῶν ἐπιχειρήσεων (βιομηχανιῶν, βιοτεχνιῶν, ἀσφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων, Τραπεζῶν, ἐπιχειρήσεων Μεταφορᾶς προσώπων, ἡλεκτρικῶν ἐταιρειῶν, φωταερίου, ὑδρεύσεως, τηλεφώνου κλπ.) Οἱ ἐπιχειρήσεις αὐτὲς εἰσπράττουν τὸ φόρο κύκλου ἐργασιῶν ἀπὸ τὸν καταναλωτὴ, σημειώνοντας τὸ σχετικὸ ποσό στὰ τιμολόγια στὰ εἰσιτήρια μεταφορᾶς, στὸν λογαριασμὸ ἡλεκτρικοῦ, τηλεφώνου ἢ φωταερίου κλπ.

— Ὁ φόρος δημοσίων θεαμάτων (θεάτρων, κινηματογράφων, συναυλιῶν κλπ.).

4. Μονοπώλια

“Οταν τὸ κράτος δὲν ἐπιτρέπῃ σὲ κανέναν ἄλλο, ἀκτὸς ἀπὸ τὸν ἔαυτό του, νὰ πουλάῃ δρισμένα εἰδη πρώτης ἀνάγκης ή νὰ ἐκτελῇ ἀποκλειστικά δρισμένες ἐπιχειρήσεις, τότε ἔχομε μονοπώλια.

‘Υπάρχουν δύο εἰδη μονοπώλια : α) τὰ διοικητικά, ποὺ ἔχουν σκοπὸν νὰ ἔχυτηρετήσουν καλύτερα τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας ἢ τοῦ κοινοῦ, ὅπως είναι τὰ ταχυδρομεῖα ή οἱ σιδηρόδρομοι κλπ. καὶ β) τὰ φορολογικά, ποὺ ἔχουν σκοπὸν ν' αὐξήσουν τὰ ἕσοδα τοῦ κράτους (στὴν οὐσία τους είναι καὶ αὐτὰ ἔμμεσοι φόροι).

Σήμερα τὸ κράτος ἔχει μονοπώλιο στὰ ἔξης εἰδῆ :

α) στὸ τσιγαρόχαρτο, β) στὰ σπίρτα, γ) στὸ ἀλάτι, δ) στὸ φωτιστικὸ πετρέλαιο, ε) στὸ κινίνο, στ) στὴ σμύριδα τῆς Νάξου.

‘Υπάρχουν ἐπίσης καὶ τὰ μονοπώλια στὰ ναρκωτικὰ φάρμακα, ποὺ ὅμως δὲν ἔχουν σκοποὺς ταμιευτικούς, ἀλλὰ ὑπάρχουν, γιὰ νὰ προστατευθῆ καλύτερα ἡ δημόσια ύγεια, γιατὶ τὰ φάρμακα αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ πουλιοῦνται ἐλεύθερα.

5. Τέλη χαρτοσήμου

Τέλος είναι ἡ ἀμοιβὴ τοῦ κράτους γιὰ δρισμένη ὑπηρεσία ποὺ παρέχει στὸν πολίτη. Τὰ τέλη ἥταν ἄλλοτε μιὰ ἀπὸ τὶς κυριότερες εἰσπράξεις τοῦ κράτους, ἀλλὰ ἀπὸ τότε ποὺ ἐπικράτησε ἡ ἴδεα ὅτι ἡ πολιτεία ἔχει υποχρεώσεις πρὸς τὰ ἄτομα ποὺ τὴν ἀποτελοῦν, καταργήθηκαν τὰ τέλη στὶς περισσότερες δημόσιες ὑπηρεσίες καὶ τὰ ἔξοδά τους καλύπτονται ἀπὸ τὰ γενικὰ ἕσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐτσι ἀλλοτε ὑπῆρχαν τὰ ἐκπαιδευτικὰ τέλη, ποὺ πλήρωναν οἱ γονεῖς γιὰ νὰ ἐγγραφοῦν τὰ παιδιά τους στὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ στὰ γυμνάσια. Ἀργότερα καταργήθηκαν τὰ τέλη στὰ δημοτικά σχολεῖα καὶ ἀπὸ τὸ 1964 καὶ ὑστερα ἡ παιδεία παρέχεται ἐντελῶς δωρεάν.

Τὰ τέλη χαρτοσήμου λέγονται τέλη, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα δὲν είναι παρὰ ἔνα εἶδος ἔμμεσοι φόροι, γιατὶ τὸ κράτος δὲν παρέχει καμιὰ ὑπηρεσία γι' αὐτά. Ἐτσι π.χ. τὰ χαρτόσημα ποὺ ἐπιβαρύνουν τὶς ἀποδείξεις ἐνοικίων, τοὺς μισθούς, τὶς ἐμπορικὲς ἀγορές,

τις συναλλαγματικές, τὰ τιμολόγια, γενικά, τὰ συμβόλαια κλπ. είναι στήν ούσια πρόσθετοι φόροι.

Τὰ τέλη χαρτοσήμου είσπραττονται μὲ τὴν ἐπικόλληση ἐνὸς κινητοῦ ἐνσήμου πάνω στὰ διάφορα ἔγγραφα καὶ κυρίως στὶς αἱτήσεις, ποὺ ἀπευθύνουν οἱ πολίτες πρὸς τὶς δημόσιες Ἀρχές.

6. *Άλλα τακτικὰ ἔσοδα τοῦ κράτους*

Τὰ κυριότερα ἀπὸ αὐτὰ είναι τὰ ἔξῆς :

a) *Τὰ δικαιώματα τοῦ κράτους, καὶ εἰδικότερα :*

— ἡ συμμετοχὴ τοῦ δημοσίου σὲ κέρδη ὁρισμένων ἐπιχειρήσεων, ποὺ μὲ εἰδικές συμβάσεις ἔχουν ἀποκτήσει μονοπωλιακὸ χαρακτήρα, ὥπως π.χ. ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, τὸ Ταμεῖο Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων, ὁ Ὀργανισμὸς Τηλεπικοινωνιῶν Ἑλλάδος (Ο.Τ.Ε.) ἡ Δημοσία Ἐπιχείρηση Ἡλεκτρισμοῦ (ΔΕΗ) κλπ.

— τὰ δικαστικὰ δικαιώματα καὶ τέλη ποὺ πληρώνουν οἱ πολίτες ποὺ καταφεύγουν στὰ δικαστήρια. Ἡ νεώτερη δημοσιονομικὴ ἐπιστήμη δέχεται ὅτι τὰ δικαστικὰ τέλη δὲν μποροῦν πιὰ νὰ θεωρηθοῦν ὡς τέλη, γιατὶ ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι ὑπηρεσία ποὺ προσφέρεται σ' ἔνα ἄτομο, ἀλλὰ είναι καθῆκον τοῦ κράτους πρὸς ὅλη τὴν κοινωνία νὰ παρέχῃ τὴ δικαιοσύνη. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπάρχουν τὰ δικαστήρια είναι μιὰ ἐκδήλωση ὅτι ὑπάρχει ἡ ἔννομη τάξη καί, μὲ τὸ νὰ ὑπάρχουν καὶ μόνο, περιφρουροῦν τὰ συμφέροντα καὶ ἑκείνων ἀκόμη ποὺ δὲν καταφεύγουν σ' αὐτά :

Ἐν τούτοις τὰ δικαστικὰ τέλη, ὅχι μόνο δὲν καταργήθηκαν ἀλλὰ αὐξάνουν συνεχῶς, πρῶτο, γιὰ νὰ μὴν ἐνθαρρύνουν τὸ φιλεριστικὸ πνεῦμα στοὺς πολίτες ποὺ ἀλλιῶς θὰ καταφεύγουν στὰ δικαστήρια συχνότερα ἀπὸ ὅσο εἶναι ἀνάγκη καί, τὸ κυριότερο, γιατὶ ἀποφέρουν ἔνα ἀρκετὰ σεβαστὸ ποσὸ στὸν προϋπολογισμό.

β) *Οἱ ὑπηρεσίες ποὺ ἐνεργεῖ τὸ ἴδιο τὸ κράτος*

“Αλλοτε αὐτὲς ἦταν κυρίως τὰ ταχυδρομεῖα, τὰ τηλεγραφεῖα, καὶ τὰ τηλέφωνα, ποὺ ὅμως ἔχουν πιὰ ἀνατεθῆ σὲ χωριστούς ὁργανισμούς, τὸν ΟΤΕ καὶ τὸ ΕΛΤΑ.

Ἐπίσης ὑπάγονται καὶ οἱ πρόσοδοι ἀπὸ τὰ διάφορα δημόσια καταστήματα, ὥπως τὸ Ἑθνικὸ Τυπογραφεῖο, τὸ Γενικὸ Χημεῖο τοῦ Κράτους,

τους, οί προσωρινές ἀποθήκες τῶν τελωνείων, τὰ κρατικὰ νοσοκομεῖα καὶ Ἰατρεῖα, τὸ Ἑθνικὸ θέατρο καὶ ἡ Λυρικὴ Σκηνὴ κ.λπ. Τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὰ καταστήματα αὐτὰ συνήθως δὲν καλύπτουν τὰ ἔξοδα τῆς λειτουργίας τους.

γ) Τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὴν περιουσία τοῦ κράτους

Ἡ περιουσία τοῦ κράτους μπορεῖ νὰ διαιρεθῇ σὲ δημόσια καὶ ἴδιωτική.

Στὴ δημόσια περιουσία ὑπάγονται ἐκεῖνα τὰ κτήματα ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους ἀνήκουν στὸ κράτος, ὅπως εἰναι τὰ δάση, τὰ λιμάνια, οἱ κόλποι, τὰ ἰαματικὰ νερά κ.λπ. Γιὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ ὑπάρχει εἰδικὴ διάταξη στὸ ἄρθρο 18 τοῦ Συντάγματος, ποὺ ἐπιτρέπει στὸ κράτος νὰ ὁρίζῃ τὶς ἰαματικὲς πηγὲς καὶ νὰ τὶς ἐκμεταλλεύεται, εἴτε ἀπ’ εὐθείας, εἴτε νοικιάζοντάς τες σὲ ἐπιχειρήσεις, γιὰ νὰ προκύψῃ ὠφέλεια καὶ στὸ δημόσιο Ταμεῖο, ἀλλὰ καὶ ἔμμεσα στὴν ἑθνικὴ οἰκονομία, μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ. Ἐπίστις ὑπάγονται καὶ οἱ καταρράκτες, οἱ μεγάλες λίμνες καὶ οἱ ποταμοί, ὅπου τὸ κράτος μπορεῖ νὰ ἐκτελέσῃ ἔργα ὑδροηλεκτρικά, χωρὶς νὰ ἀποζημιώσῃ τοὺς πολίτες.

Στὴν ἴδιωτικὴ περιουσία τοῦ κράτους, ὑπάγονται τὰ μεταλλεία, ὀρυχεῖα, Ἰχθυοτροφεῖα, ἀγροτικὰ κτήματα, ἀστικὰ κτίρια. ἡ σμύριδα τῆς Νάξου κ.λπ.

7. Δάνεια

Κάθε κράτος, ὅπως ἀλλωστε καὶ κάθε ἄτομο, μπορεῖ νὰ βρεθῇ μπρὸς σὲ ἀπρόβλεπτα γεγονότα, ὅπως εἰναι οἱ καταστροφές, οἱ θεομηνίες καὶ ἴδιως οἱ πόλεμοι. Γιὰ νὰ καλύψῃ τὶς ἔκτακτες ἀνάγκες του, τὸ κράτος καταφέύγει συνήθως στὸν δανεισμό.

Εἶδη δανείων. Τὰ δάνεια μποροῦν νὰ εἰναι ἐσωτερικά, δηλαδὴ ἐκεῖνα ποὺ τὸ κράτος ζητᾶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς πολίτες του νὰ τοῦ δανείσουν χρήματα, ἡ ἐξωτερικά, ὅταν τὸ κράτος ζητᾶ τὰ χρήματα ἀπὸ ξένες Τράπεζες.

‘Ο δανεισμὸς γίνεται μὲ τὸν ἔξῆς τρόπο: Τὸ κράτος ἐκδίδει ὁμολογίες, δηλαδὴ χαρτιά, μὲ τὰ δόποια ὁμολογεῖ ὅτι ἔλαβε τὸ τάδε ποσὸν (100, 300 ἢ 500 δρχ.). Στὸ κάτω μέρος τῆς ὁμολογίας ὑπάρχουν μικρὲς πλαισιωμένες ὑποδιαιρέσεις καὶ καθένα ἀπὸ τὰ κομμάτια αὐτὰ μπορεῖ νὰ κόβῃ ὁ δανειστής, γιὰ νὰ τὸ ἔξαργυρώσῃ, εἰσπράττοντας

ἔτσι τὸν τόκο του. Τὰ χαρτάκια αύτὰ λέγονται **τοκομερίδια** ή κουπόνια καὶ πληρώνονται συνήθως μιὰ ἢ δύο φορὲς τὸ χρόνο. Στὴν δόμολογία γράφει ἀπάνω **πόσο τόκο** θὰ πληρώσῃ τὸ κράτος γιὰ τὸ δάνειο αὐτὸ (π.χ. 6% τὸ χρόνο). Συχνὰ παρέχεται, ἔκτὸς ἀπὸ τὸν τόκο, καὶ **λαχεῖο** (λαχειοφόρα δάνεια), ποὺ κληρώνεται δύο ὡς τρεῖς φορὲς τὸ χρόνο μὲ βάση τὸν ἀριθμὸ κάθε δόμολογίας.

Τὰ δάνεια μποροῦν νὰ εἶναι καὶ **χρεωλυτικά**, ὅταν δηλαδὴ τὸ κράτος ἐπιστρέψῃ κάθε χρόνο ἔνα μέρος τοῦ κεφαλαίου. Τέτοια δάνεια εἶναι πιολές φορὲς τὰ **ἔξωτερικά**, ποὺ συμφωνοῦνται συνήθως γιὰ 20-30 χρόνια.

Ἀναγκαστικὰ δάνεια ὑπάρχουν, ὅταν τὸ κράτος ὑποχρεώνῃ τοὺς πολίτες νὰ τοῦ δανείσουν ἔνα μέρος ἀπὸ τὴν περιουσία τους ἢ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά τους καὶ τοὺς δίνη τόκο καὶ κάποτε καὶ λαχεῖο γιὰ τὰ χρήματα αὐτά. Τέτοια ἀναγκαστικὰ δάνεια ἔγιναν στὴν Ἑλλάδα τὸ 1922 καὶ τὸ 1927, μὲ τὸ κόψιμο τῶν χαρτονομισμάτων στὸ μισὸ ἢ στὸ ἔνα τέταρτο.

Δημοσία πτωχευση. "Οταν τὰ κράτη παύσουν νὰ πληρώνουν τοὺς τόκους καὶ τὰ χρεωλύσια τους, λέμε ὅτι κάνουν στάση πληρωμῶν καὶ **πτωχεύουν**. Οἱ πτωχεύσεις καταστρέφουν τὴν πίστη ἐνὸς κράτους, ποὺ μόνο μὲ πολὺ βαρεῖς ὅρους θὰ μπορέσῃ πιὰ νὰ δανειστῇ στὸ μέλλον· παράλληλα ὅμως καταστρέφονται καὶ ὅσοι πολίτες ἀγόρασαν μὲ τὶς οἰκονομίες τους ἔθνικὰ δάνεια, γιατὶ οἱ δόμολογίες χάνουν τὴν ἀξία τους. Ἡ δικτατορία 1967-1974 ἐπέβαλε στὸν Ἑλληνικὸ λαὸ **ἔξωτερικὰ δάνεια** τόσα, ὥστε τὸ δημόσιο χρέος νὰ ἀνεβῇ ἀπὸ 840 ἑκατομμύρια δραχμὲς τὸ 1966 σὲ 4000 ἑκατομμύρια τὸ 1974, δηλαδὴ σχεδὸν πενταπλασιάστηκε.

B. ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Ποιές εἶναι οι ἀνάγκες τοῦ δημοσίου

"Οσο πλαταίνει δὲ προορισμὸς τοῦ κράτους, τόσο αὔξανονται τὰ **ἔξοδά του**. Ἀλλοτε τὸ κράτος παρεῖχε μόνο ὑπηρεσίες «νυκτοφύλακος κυνός», δηλαδὴ ἔσωτερικὴ καὶ **ἔξωτερικὴ** ἀσφάλεια. Γιὰ κάθε ὄπλη ὑπηρεσία ποὺ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ἀσφαλείας, ὅπως ἡ δικαιοσύνη, ἡ παιδεία, τὰ δημόσια ἔργα κ.λπ., τὸ κράτος εἰσέπραττε τέλη

σάν ένα είδος ειδικής άμοιβης τῆς πολιτείας γιὰ τὶς πρόσθετες αύτὲς ύπηρεσίες. Σήμερα δικαίως έχει πιὰ γίνει κοινὴ πεποίθηση ὅτι τὸ κράτος ὀφείλει, χωρὶς ἴδιαίτερη ἀμοιβή, νὰ διαθέτῃ μεγάλα ποσὰ γιὰ τὴν κοινωνικὴ ύγιεινή, τὰ σχολεῖα, τὶς συγκοινωνίες, τὰ παραγωγικὰ ἔργα καὶ πλήθος ἄλλους τομεῖς, ποὺ ἐκατὸ χρόνια πρὶν θεωροῦνταν ὅτι εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ἀρμοδιότητά του.

“Ολα τὰ σημερινὰ κράτη προσπαθοῦν ν’ ἀντεπεξέλθουν ὅσο μποροῦν στὶς νέες αύτὲς ύποχρεώσεις τους, ἀλλὰ μὲ μεγάλες θυσίες καὶ καταφεύγοντας σὲ ἑσωτερικὰ δάνεια ἢ ζητώντας βοήθεια ἀπὸ τὶς οἰκονομικὰ ἀναπτυγμένες χῶρες, ποὺ ἔχουν σήμερα πιὰ παραδεχθῆ ὅτι εἶναι καθῆκον τους νὰ βοηθοῦν τὶς φτωχότερες ύπανάπτυκτες χῶρες ἢ περιοχές.

Οἱ ύποχρεώσεις αύτὲς τοῦ κράτους, νὰ φροντίζῃ δῆλ. γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας, ἐκφράζονται στὸ ἄρθρο 106 τοῦ Συντάγματος ποὺ προβλέπει ὅτι γιὰ τὴν ἐδραιώση τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης καὶ γιὰ τὴν «προστασία τοῦ γενικοῦ συμφέροντος τὸ κράτος» προγραμματίζει καὶ συντονίζει τὴν οἰκονομικὴ δραστηριότητα μέσα στὴ χώρα ζητώντας νὰ ἔχασφαλίσῃ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη σὲ δῆλους τοὺς τομεῖς τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας». Καὶ πιὸ κάτω, ἔχηγώντας πῶς ἐκδηλώνεται ἡ μέριμνα αύτὴ τοῦ κράτους τὸ ἄρθρο 106 προβλέπει ὅτι ἡ πολιτεία πρέπει νὰ ἀξιοποιῇ ὅλες τὶς πηγὲς τοῦ ἔθνικοῦ πλούτου ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ φθάνοντας στὰ κοιτάσματα ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴ γῆ ἢ κάτω ἀπὸ τὴ θάλασσα. Τὸ ἴδιο ἄρθρο δὲν παραλείπει νὰ τονίσῃ πιὸ κάτω ἴδιαίτερα τὴν ύποχρέωση τοῦ κράτους νὰ προωθήσῃ τὴν περιφερειακὴ ἀνάπτυξη, ἴδιως στὶς ὁρεινές, στὶς νησιώτικες καὶ στὶς παραμεθόριες περιοχές. Εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ σημερινοὶ νομοθέτες βλέποντας ὅτι ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότητα συγκεντρώνεται στὶς μεγάλες πόλεις ἐνῶ ταυτόχρονα ἐρημώνεται ἡ ύπαιθρος, θέλουν νὰ τονώσουν τὴν οἰκονομία τῶν περιοχῶν, ποὺ δὲν εἶναι ἀκόμη ύπανάπτυκτες, μὲ κάθε τρόπο, ἀρχίζοντας ἀπὸ συνταγματικὲς διατάξεις ποὺ ἐπιβάλουν στὶς κυβερνήσεις τοῦ μέλλοντος τὰ μέτρα ποὺ πρέπει νὰ λάβουν.

‘Αποτέλεσμα τῆς νέας αύτῆς τάσης ποὺ θέλει τὸ κράτος νὰ ἀναλαμβάνῃ οἰκονομικὲς πρωτοβουλίες καὶ νὰ πρωτοστατῇ σὲ ἔργα γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη εἶναι ὅτι στὶς τελευταῖς τρεῖς δεκαετίες οἱ προϋπολογισμοὶ τοῦ Κράτους συνοδεύονται καὶ ἀπὸ ἔναν προϋπο-

λογισμὸς ἐπενδύσεων ποὺ δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ καλύψῃ τὶς τακτικὲς δαπάνες τοῦ κράτους, ἀλλὰ μεγάλα παραγωγικὰ ἔργα (ὅπως π.χ. εἰναι ὁ ἔξηλεκτρισμός, οἱ δρόμοι κ.λπ.), ποὺ θὰ βοηθήσουν τὸν ἔθνικὸν πλοῦτο καὶ θὰ συντελέσουν νὰ γίνη γρηγορώτερα ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη σὲ ὅρισμένες περιοχές.

Παραθέτομε πιὸ κάτω ἔναν πίνακα μὲ τὰ προβλεπόμενα γιὰ τὸ 1975 ἔξοδα τοῦ κράτους, σὲ σύγκριση μὲ τὰ πραγματοποιηθέντα ἔξοδα τοῦ 1974, καθὼς καὶ τὸν Προϋπολογισμὸν ἐπενδύσεων τοῦ 1975 σὲ σύγκριση μὲ τὶς ἐπενδύσεις τοῦ 1974.

A. Προϋπολογισμὸς ἔξόδων τοῦ 1975 σὲ σύγκριση μὲ τὸ 1974
(σὲ ἑκατομμύρια δραχμὲς)

‘Υπουργεῖα φορεῖς	1974 πραγματοποιήσεις	1975 προβλέψεις
Προεδρία Δημοκρατίας	37,6	36,1
Βουλὴ	85,6	500,3
Συντονισμοῦ	462,1	539,2
Προεδρίας Κυβερνήσεως	770,6	880,0
Πιστώσεις ἔναντι εἰδικῶν ἔσόδων	168,5	—
’Εξωτερικῶν	926,7	1.164,3
’Εθνικῆς Ἀμύνης	21.625,2	31.678,0
Πιστώσεις ἔναντι εἰδικῶν ἔσόδων	666,0	—
’Εσωτερικῶν	1.730,0	1.920,1
μὴ ἐπαναλαμβανόμεναι δαπάναι	370,0	—
Δημοσίας Τάξεως	1.340,0	1.524,0
Πολιτισμοῦ καὶ ’Επιστημῶν	6.244,0	6.998,3
Παιδείας	11.480,0	14.163,9
Οἰκονομικῶν	2.727,3	3.204,0
Γεν. Κρατικαὶ Δαπάναι	37.990,0	40.832,7
Γεωργίας	5.450,0	6918,9
Βιομηχανίας	366,4	401,9
’Εμπορίου	287,0	334,1
’Απασχολήσεως	80,0	196,3
Κοιν. ὑπηρεσιῶν	11.995,0	15.778,5
Δημοσίων Ἐργων	1.225,6	1.328,5
Μεταφορῶν ’Επικοινωνιῶν	336,5	385,9
μὴ ἐπαναλαμβανόμεναι δαπάναι	130,0	—
’Εμπορικῆς Ναυτιλίας	586,8	725,0
Βορείου Ἑλλάδος	—	20,0
	104.700.—	130.400.—

’Απὸ τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς βλέπομε ὅτι τὰ περισσότερα ἔξοδα τὰ ἀπορροφᾶ ἡ ἔθνικὴ ἄμυνα καὶ κατὰ δεύτερο λόγο ἡ Παιδεία καὶ ἡ κοινωνικὴ πρόνοια.

Β' Προϋπολογισμὸς ἐπενδύσεων 1975 καὶ 1974
 (σὲ ἑκατομμύρια δραχμὲς)

	1975	1974
Γεωργία	1.150	376,4
Δάση - Ἀλιεία	445	223,5
Ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα	4.000	3.313,8
Μεταλλεῖα - Ὁρυχεῖα - Ἀλυκές	95	61,8
Βιομηχανία-Βιοτεχνία-Ἐνέργεια	1.170	1.255,8
Συγκοινωνίες	5.705	4.583,9
Σιδηρόδρομοι	1.600	920,7
Τουρισμὸς	650	1.153,6
Ἐκπαίδευση	3.430	2.263,6
Οἰκισμὸς	300	143,4
Ὑγεία - Πρόνοια	650	362,5
Ὑδρευση - Ἀποχέτευση	1.500	1.225,6
Δημοσία Διοίκηση	700	362,1
Τεχν. βοήθεια	50	35,7
Νομαρχιακὰ Ταμεῖα	2.740	2.107
Διάφορα	7.815	4.301
ΣΥΝΟΛΟΝ	32.000	22.760

* Απὸ τὸν πίνακα αὐτὸν βλέπομε ὅτι οἱ μεγαλύτερες ἐπενδύσεις γίνονται σὲ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα καὶ σὲ συγκοινωνίες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ
ΚΑΙ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ

Η Ε' ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΨΗΦΙΖΕΙ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΑΣΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΤΜΗΜΑ Α'

ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

"Αρθρον 1.

1. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι Προεδρευομένη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.
2. Θεμέλιον τοῦ πολιτεύματος εἶναι ἡ λαϊκὴ κυριαρχία.
3. Ἀπασαι αἱ ἔξουσίαι πηγάζουν ἐκ τοῦ Λαοῦ καὶ ὑπάρχουν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ "Ἐθνους, ἀσκοῦνται δὲ καθ' ὃν τρόπον ὁρίζει τὸ Σύνταγμα.

"Αρθρον 2.

1. Ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ προστασία τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελοῦν τὴν πρωταρχικὴν ὑποχρέωσιν τῆς Πολιτείας.
2. Ἡ Ἑλλάς, ἀκολουθοῦσα τοὺς γενικῆς ἀναγνωρίσεως κανόνας τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπιδιώκει τὴν ἐμπέδωσιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, ὡς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν κρατῶν.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

"Αρθρον 3.

1. Ἐπικρατοῦσα θρησκεία ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει

άναπτοσπάστως ήνωμένη δογματικῶς μετά τῆς ἐν Κωνσταντίνουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἀλλής ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, προῦσα ἀπάρασαλεύτως, ὡς ἔκειναι, τοὺς Ἱεροὺς ἀποστολικοὺς καὶ συνοδικούς κανόνας καὶ τὰς Ἱερὰς παραδόσεις. Εἶναι αὐτοκέφαλος καὶ διοικεῖται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν ἐνεργειά Ἀρχιερέων καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, συγκροτουμένης ὡς ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας δρίζει, τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς κθ' (29) Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1850 καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928.

2. Τὸ ὑφιστάμενον εἰς ὥρισμένας περιοχὰς τοῦ Κράτους ἐκκλησιαστικὸν καθεστώς δὲν ἀντίκειται εἰς τὰς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου.

3. Τὸ κείμενον τῆς Ἀγίας Γραφῆς τηρεῖται ἀναλλοίωτον. Ἡ εἰς ἄλλον γλωσσικὸν τύπον ἐπίσημος μετάφρασις τούτου, ἀνευ ἐγκρίσεως τῆς Αὐτοκέφαλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἐν Κωνσταντίνουπόλει Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἀπαγορεύεται.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

"Αρθρον 4.

1. Οἱ "Ἐλληνες εἶναι ἵσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου.

2. "Ἐλληνες καὶ "Ἐλληνίδες ἔχουν ἵσα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις.

3. "Ἐλληνες πολῖται εἶναι ὅσοι κέκτηνται τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου δρίζοντα προσόντα. Ἀφαίρεσις τῆς ἐλληνικῆς ιθαγενείας ἐπιτρέπεται μόνον εἰς περίπτωσιν ἐκουσίας ἀποκτήσεως ἔτέρας ἢ ἀναλήψεως ἀντιθέτου πρὸς τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα ὑπηρεσίας εἰς ξένην χώραν, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου εἰδικώτερον προβλεπομένας προϋποθέσεις καὶ διαδικασίαν.

4. Μόνον "Ἐλληνες πολῖται εἶναι δεκτοὶ εἰς πάσας τὰς δημοσίας λειτουργίας, πλὴν τῶν δι' εἰδικῶν νόμων εἰσαγομένων ἔξαιρέσεων.

5. Οἱ "Ἐλληνες πολῖται συνεισφέρουν ἀδιακρίτως εἰς τὰ δημόσια βάρη ἀναλόγως τῶν δυνάμεων των.

6. Πᾶς "Ἐλλην, δυνάμενος νὰ φέρῃ ὅπλα, ὑποχρεοῦται νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Πατρίδος, κατὰ τοὺς δρισμοὺς τῶν νόμων.

7. Τίτλοι εὐγενείας ἢ διακρίσεως οὔτε ἀπονέμονται οὔτε ἀναγνωρίζονται εἰς "Ἐλληνας πολίτας.

"Αρθρον 5.

1. "Εκαστος δικαιοῦται νὰ ἀναπτύσσῃ ἐλευθέρως τὴν προσωπικότητά του καὶ νὰ συμμετέχῃ εἰς τὴν κοινωνικήν, οἰκονομικήν καὶ πολιτικήν ζωὴν τῆς Χώρας, ἐφ' ὅσον δὲν προσβάλλει τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων καὶ δὲν παραβιάζει τὸ Σύνταγμα ἢ τὰ χρηστὰ ἡθη.

2. Πάντες οἱ εύρισκόμενοι ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας ἀπολαύουν ἀπολύτου προστασίας τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας των, ἀδιακρίτως ἔθνικότητος, φυλῆς ἢ γλώσσης καὶ θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν πεποιθήσεων. Ἐξαιρέσεις ἐπιτρέπονται εἰς τὰς περιπτώσεις τὰς προβλεπομένας ὑπὸ τοῦ διεθνοῦ δικαίου.

'Απαγορεύεται ἡ ἔκδοσις ἀλλοδαποῦ, διωκομένου διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας δρᾶσίν του.

3. 'Η προσωπική ἐλευθερία εἶναι ἀπαραβίαστος. Οὔδεις καταδιώκεται, συλλαμβάνεται, φυλακίζεται ἢ ἄλλως πως περιορίζεται, εἰ μὴ ὅταν καὶ ὅπως δὲ νόμος δρίζῃ.

4. 'Ατομικὰ διοικητικὰ μέτρα, περιοριστικὰ τῆς ἐλευθέρας κινήσεως ἐν τῇ Χώρᾳ, ὡς καὶ τῆς ἐλευθέρας ἔξόδου καὶ εἰσόδου εἰς αὐτὴν παντὸς Ἑλληνος, ἀπαγορεύονται. Εἰς ἔξαιρετικὰς περιπτώσεις ἀνάγκης καὶ μόνον πρὸς πρόληψιν ἀξιοποίινων πράξεων δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν τοιαῦτα μέτρα, μετ' ἀπόφασιν ποινικοῦ δικαστηρίου, ὡς νόμος δρίζει. Εἰς περίπτωσιν κατεπείγοντος, ἡ ἀπόφασις δύναται νὰ ἔκδοθῇ καὶ μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ διοικητικοῦ μέτρου, τὸ βραδύτερον δὲ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, ἄλλως αἴρεται τοῦτο αὐτοδικαίως.

'Ἐρμηνευτικὴ δήλωσις :

Δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἐν παραγράφῳ 4 ἀπαγόρευσιν ἡ συνεπείᾳ ποινικῆς διώξεως ἀπαγόρευσις τῆς ἔξόδου διὰ πράξεως τοῦ εἰσαγγελέως, ἡ ἡ ληψις μέτρων ἐπιβαλλομένων πρὸς προστασίαν τῆς δημοσίας ὑγείας ἢ τῆς ὑγείας νοσούντων ἀτόμων, ὡς νόμος δρίζει.

"Αρθρον 6.

1. Οὔδεις συλλαμβάνεται, οὐδὲ φυλακίζεται ἄνευ ἡτιολογημένου δικαστικοῦ ἐντάλματος, τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἐπιδοθῇ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συλλήψεως ἢ προφυλακίσεως. Ἐξαιροῦνται τὰ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἔγκλήματα.

2. 'Ο ἐπ' αὐτοφώρῳ ἢ δι' ἐντάλματος συλληφθεὶς προσάγεται εἰς

τὸν ἀρμόδιον ἀνακριτὴν τὸ βραδύτερον ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὥρῶν ἀπὸ τῆς συλλήψεως, ἐὰν δὲ ἡ σύλληψις ἐγένετο ἐκτὸς τῆς ἔδρας τοῦ ἀνακριτοῦ, ἐντὸς τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου πρὸς μεταγωγὴν χρόνου. Ὁ ἀνακριτής ὀφείλει, ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς προσαγωγῆς, εἴτε νὰ ἀπολύσῃ τὸν συλληφθέντα εἴτε νὰ ἐκδώσῃ κατ' αὐτοῦ ἐνταλμα φυλακίσεως. Αἰτήσει τοῦ προσαχθέντος, ἢ ἐν περιπτώσει ἀνωτέρας βίᾳς βεβαιουμένης ἀμέσως δι' ἀποφάσεως τοῦ ἀρμοδίου δικαστικοῦ συμβουλίου, ἢ προθεσμία αὕτη παρατείνεται ἐπὶ δύο ἡμέρας.

3. Παρελθούσης ἀπράκτου ἐκατέρας τῶν προθεσμιῶν τούτων, πᾶς δεσμοφύλαξ ἢ ἄλλος ἐπιτετραμένος τὴν κράτησιν τοῦ συλληφθέντος, εἴτε πολιτικὸς ὑπάλληλος εἴτε στρατιωτικός, ὀφείλει ν' ἀπολύσῃ αὐτὸν παραχρῆμα. Οἱ παραβάται τιμωροῦνται ἐπὶ παρανόμῳ κατακρατήσει, ὑποχρεοῦνται δὲ εἰς ἀνόρθωσιν πάστης ζημίας προσγενομένης εἰς τὸν παθόντα καὶ εἰς ἰκανοποίησιν αὐτοῦ, λόγῳ ἡθικῆς βλάβης, διὰ χρηματικοῦ ποσοῦ, ὡς νόμος ὅρίζει.

4. Νόμος ὅρίζει τὸ ἀνώτατον ὄριον διαρκείας τῆς προφυλακίσεως, τὸ ὄποιον δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ ἔτος ἐπὶ κακουργημάτων καὶ τοὺς ἔξ μῆνας ἐπὶ πλημμελημάτων. Ἐπὶ ὅλως ἔξαιρετικῶν περιπτώσεων, δύναται τὰ ἀνώτατα ὄρια νὰ παραταθοῦν κατὰ ἔξ καὶ τρεῖς μῆνας ἀντιστοίχως, δι' ἀποφάσεως τοῦ ἀρμοδίου δικαστικοῦ συμβουλίου.

”Αρθρον 7.

1. Ἔγκλημα δὲν ὑπάρχει, οὐδὲ ποινὴ ἐπιβάλλεται ἀνευ νόμου, σχύοντος πρὸ τῆς τελέσεως τῆς πράξεως καὶ ὅριζοντος τὰ στοιχεῖα ταύτης. Οὐδέποτε ἐπιβάλλεται βαρυτέρα ποινὴ τῆς προβλεπομένης κατὰ τὴν τέλεσιν πράξεως.

2. Αἱ βάσανοι, οἰδήποτε σωματικὴ κάκωσις, βλάβη ὕγείας ἢ ἀσκησις ψυχολογικῆς βίᾳς, ὡς καὶ πᾶσα ἐτέρα προσβολὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας ἀπαγορεύονται καὶ τιμωροῦνται, ὡς νόμος ὅρίζει.

3. Γενικὴ δῆμευσις ἀπαγορεύεται. Θανατικὴ ποινὴ ἐπὶ πολιτικῶν ἔγκλημάτων, ἐκτὸς τῶν συνθέτων, δὲν ἐπιβάλλεται.

4. Νόμος ὅρίζει τοὺς ὄρους ὑπὸ τοὺς ὄποιους παρέχεται ὑπὸ τοῦ Κράτους, κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἀποζημίωσις εἰς ἀδίκως ἢ παρανόμως καταδικασθέντας, προφυλακισθέντας ἢ ἄλλως πῶς στρηθέντας τῆς προσωπικῆς των ἐλευθερίας.

”Αρθρον 8.

Ούδεις ἀφαιρεῖται ἄκων τοῦ παρὰ τοῦ νόμου ὡρισμένου εἰς αὐτὸν δικαστοῦ.

Δικαστικαὶ ἐπιτροπαὶ καὶ ἔκτακτα δικαστήρια, ὑφ' οἰονδήποτε ὅνομα, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συσταθοῦν.

”Αρθρον 9.

1. Ἡ κατοικία ἑκάστου εἶναι ἄσυλον. Ἡ ἴδιωτικὴ καὶ οἰκογενειακὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου εἶναι ἀπαραβίαστος. Οὐδεμία κατ' οἰκον ἔρευνα ἐνεργεῖται, εἴ μη ὅταν καὶ ὅπως ὁ νόμος ὁρίζῃ, πάντοτε δὲ παρουσίᾳ ἐκπροσώπων τῆς δικαστικῆς ἔξουσίας.

2. Οἱ παραβάται τῆς προηγουμένης διατάξεως τιμωροῦνται ἐπὶ παραβιάσει τοῦ οἰκιακοῦ ἀσύλου καὶ καταχρήσει ἔξουσίας, ὑποχρεοῦνται δὲ εἰς πλήρη ἀποζημίωσιν τοῦ παθόντος, ὡς νόμος ὁρίζει.

”Αρθρον 10.

1. Ἔκαστος ἡ πολλοὶ ὁμοῦ ἔχουν τὸ δικαίωμα, τηροῦντες τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, ὅπως ἀναφέρωνται ἐγγράφως πρὸς τὰς ἀρχὰς, ὑποχρεούμένας εἰς ταχεῖαν ἐνέργειαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κειμένων διατάξεων καὶ εἰς ἔγγραφον ἡτιολογημένην ἀπάντησιν πρὸς τὸν ἀναφερόμενον, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου.

2. Μόνον μετὰ τὴν κοινοποίησιν τῆς τελικῆς ἀποφάσεως τῆς ἀρχῆς, πρὸς τὴν ὅποιαν ἀπευθύνεται ἡ ἀναφορὰ καὶ κατόπιν ἀδείας ταύτης, ἐπιτρέπεται ἡ δίωξις τοῦ ὑποβαλλόντος τὴν ἀναφορὰν διὰ τυχὸν ἐν αὐτῇ ὑπαρχούσας παραβάσεις.

3. Αἴτησις πληροφοριῶν ὑποχρεοῖ τὴν ἀρμοδίαν ἀρχὴν εἰς ἀπάντησιν, ἐφ' ὅσον τοῦτο προβλέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου.

”Αρθρον 11.

1. Οἱ Ἑλληνες ἔχουν τὸ δικαίωμα ὅπως συνέρχωνται ἡσύχως καὶ ἀσπλως.

2. Μόνον εἰς τὰς δημοσίας ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύναται νὰ παρίσταται ἡ ἀστυνομία. Αἱ ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύναται νὰ ἀπαγορευθοῦν δι' ἡτιολογημένης ἀποφάσεως τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, γενικῶς μὲν ἂν ἐκ τούτων ἐπίκειται σοβαρὸς κίνδυνος εἰς τὴν δημοσίαν

άσφαλειαν, εις ώρισμένην δὲ περιοχὴν ἃν ἀπειλῆται σοβαρὰ διατάραχὴ τῆς κοινωνικοοικονομικῆς ζωῆς, ὡς νόμος δρίζει.

”Αρθρον 12.

1. Οἱ Ἑλληνες ἔχουν τὸ δικαίωμα ὅπως συνιστοῦν ἐνώσεις καὶ σωματεῖα μὴ κερδοσκοπικοῦ σκοποῦ, τηροῦντες τοὺς νόμους, οἵτινες ὅμως οὐδέποτε δύναται νὰ ὑπαγάγουν τὴν ἀσκησιν τοῦ δικαιώματος τούτου εἰς προηγουμένην ἄδειαν.

2. Τὸ σωματεῖον δὲν δύναται νὰ διαλυθῇ ἔνεκα παραβάσεως τοῦ νόμου ἢ οὐσιώδους διατάξεως τοῦ καταστατικοῦ του, εἰς μὴ μόνον διάδικαστικῆς ἀποφάσεως.

3. Αἱ διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου ἐφαρμόζονται ἀναλόγως καὶ ἐπὶ ἐνώσεων προσώπων μὴ συνιστωσῶν σωματεῖον.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν περιορισμοὶ εἰς τὸ δικαίωμα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὅπως συνεταιρίζωνται. Περιορισμοὶ τοῦ δικαιώματος τούτου δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν καὶ εἰς τοὺς ὑπαλλήλους δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ὅλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἢ δημοσίων ἐπιχειρήσεων.

5. Οἱ πάσης φύσεως γεωργικοὶ καὶ ἀστικοὶ συνεταιρισμοὶ αὐτοδιοικοῦνται κατὰ τοὺς ὄρους τοῦ νόμου καὶ τοῦ καταστατικοῦ των, τελοῦντες ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ ἐποπτείαν τοῦ Κράτους, ὑποχρεωμένου νὰ μεριμνᾷ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν.

6. Ἐπιτρέπεται ἢ διὰ νόμου σύστασις ἀναγκαστικῶν συνεταιρισμῶν ἀποβλεπόντων εἰς ἐκπλήρωσιν σκοπῶν κοινῆς ὡφελείας ἢ δημοσίου ἐνδιαφέροντος ἢ κοινῆς ἐκμεταλλεύσεως γεωργικῶν ἐκτάσεων ἢ ὅλης πλουτοπαραγωγικῆς πηγῆς, ἔξασφαλιζομένης πάντως τῆς ἵσης μεταχειρίσεως τῶν συμμετεχόντων.

”Αρθρον 13.

1. Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος. Ἡ ἀπόλυτισις τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων δὲν ἔξαρτᾶται ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ἐκάστου πεποιθήσεων.

2. Πᾶσα γνωστὴ θρησκεία εἶναι ἐλευθέρα καὶ τὰ τῆς λατρείας αὐτῆς τελοῦνται ἀκωλύτως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων. Ἡ ἀσκησις τῆς λατρείας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προσβάλῃ τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ τὰ χρηστὰ ἥθη. Ο προστηλυτισμὸς ἀπαγορεύεται.

3. Οἱ λειτουργοὶ ὅμως τῶν γνωστῶν θρησκειῶν ὑπόκεινται εἰς τὴν αὐτὴν ἐποπτείαν τῆς Πολιτείας καὶ εἰς τὰς αὐτὰς ἔναντι ταύτης ὑποχρεώσεις, ὡς καὶ οἱ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας.

4. Οὐδεὶς δύναται ἔνεκα τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ πεποιθήσεων νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πρὸς τὸ Κράτος ὑποχρεώσεων ἥντας ἀρνηθῆ τὴν συμμόρφωσίν του πρὸς τοὺς νόμους.

5. Οὐδεὶς ὄρκος ἐπιβάλλεται ἄνευ νόμου δρίζοντος καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ.

Ἄρθρον 14.

1. Ἔκαστος δύναται νὰ ἐκφράζῃ καὶ νὰ διαδίδῃ προφορικῶς, ἐγγράφως καὶ διὰ τοῦ τύπου τοὺς στοχασμούς του, τηρῶν τοὺς νόμους τοῦ Κράτους.

2. Ὁ τύπος εἶναι ἐλεύθερος. Ἡ λογοκρισία καὶ πᾶν ἄλλο προληπτικὸν μέτρον ἀπαγορεύονται.

3. Ἡ κατάσχεσις ἐφημερίδων καὶ ἄλλων ἐντύπων, εἴτε πρὸ τῆς κυκλοφορίας εἴτε μετ' αὐτήν, ἀπαγορεύεται.

Κατ' ἔξαίρεσιν ἐπιτρέπεται ἡ κατάσχεσις, παραγγελίᾳ τοῦ εἰσαγγελέως, μετὰ τὴν κυκλοφορίαν: α) "Ἐνεκα προσβολῆς τῆς χριστιανικῆς καὶ πάσης ἄλλης γνωστῆς θρησκείας. β) "Ἐνεκα προσβολῆς τοῦ προσώπου τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας. γ) "Ἐνεκα δημοσιεύματος, τὸ δόπιον ἀποκαλύπτει πληροφορίας περὶ τὴν σύνθεσιν, ἔξοπλισμὸν καὶ διάταξιν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων ἥ τὴν δχύρωσιν τῆς Χώρας, ἥ τὸ δόπιον σκοπεῖ εἰς τὴν βιαίαν ἀνατροπὴν τοῦ πολιτεύματος ἥ στρέφεται κατὰ τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τοῦ Κράτους. δ) "Ἐνεκα ἀσέμνων δημοσιευμάτων προσβαλλόντων καταφανῶς τὴν δημοσίαν αἰδώ, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου δριζομένας περιπτώσεις.

4. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις τῆς προηγουμένης παραγράφου διεσαγγελεύεται, ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὥρῶν ἀπὸ τῆς κατάχέσεως, διφείλει νὰ ὑποβάλῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ δικαστικὸν συμβούλιον καὶ τοῦ τοῦ, ἐντὸς ἐτέρων εἴκοσι τεσσάρων ὥρῶν, ν' ἀποφανθῇ περὶ διατηρήσεως ἥ ἄρσεως τῆς κατασχέσεως, ἄλλως ἥ κατάσχεσις αἱρεται αὐτοδικίως. Τὰ ἔνδικα μέσα τῆς ἐφέσεως καὶ τῆς ἀναιρέσεως ἐπιτρέπονται εἰς τὸν ἐκδότην τῆς κατασχεθείσης ἐφημερίδος ἥ ἄλλου ἐντύπου καὶ εἰς τὸν εἰσαγγελέα.

5. Νόμος δρίζει τὸν τρόπον τῆς διὰ τοῦ τύπου πλήρους ἐπανορθώσεως ἀνακριβῶν δημοσιευμάτων.

6. Τὸ δικαστήριον, μετὰ τρεῖς τούλαχιστον καταδίκας ἐντὸς πενταετίας διὰ παράβασιν τῶν ἐν παραγράφῳ 3 προβλεπομένων ἔγκλημάτων, διατάσσει τὴν δριστικὴν ἥ προσωρινὴν παῦσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐντύπου καὶ εἰς βαρείας περιπτώσεις τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀσκήσεως τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος ὑπὸ τοῦ καταδικασθέντος, ὡς νόμος δρίζει. ‘Η παῦσις ἥ ἡ ἀπαγόρευσις ἄρχονται ἀφ’ ἦς ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις καταστῇ ἀμετάκλητος.

7. Τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου είναι αὐτόφωρα καὶ ἐκδικάζονται ὡς νόμος δρίζει.

8. Νόμος δρίζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τὰ προσόντα ἀσκήσεως τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος.

9. Νόμος δύναται νὰ προσδιορίσῃ ὅτι τὰ μέσα χρηματοδοτήσεως ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν δέον νὰ καθίστανται γνωστά.

”Αρθρον 15.

1. Αἱ προστατευτικαὶ διὰ τὸν τύπον διατάξεις τοῦ προηγουμένου ἀρθρου δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τοῦ κινηματογράφου, τῆς φωνογραφίας, τῆς ραδιοφωνίας, τῆς τηλεοράσεως καὶ παντὸς ἄλλου παρεμφεροῦς μέσου μεταδόσεως λόγου ἥ παραστάσεως.

2. ‘Η ραδιοφωνία καὶ ἡ τηλεόρασις τελοῦν ὑπὸ τὸν ἀμεσον ἔλεγχον τοῦ Κράτους, σκοποῦν δὲ εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ ἐπὶ ἵσοις ὅροις μετάδοσιν πληροφοριῶν καὶ εἰδήσεων, ὡς καὶ προϊόντων τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης, διασφαλίζομένης πάντως τῆς ἐκ τῆς κοινωνικῆς ἀποστολῆς αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας ἐπιβαλλομένης ποιοτικῆς στάθμης τῶν ἐκπομπῶν.

”Αρθρον 16.

1. ‘Η τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἔρευνα καὶ ἡ διδασκαλία είναι ἐλεύθεραι, ἡ δὲ ἀνάπτυξις καὶ προσαγωγὴ αὐτῶν ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους. ‘Η ἀκαδημαϊκὴ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας δὲν ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τοῦ καθήκοντος τῆς ὑπακοῆς εἰς τὸ Σύνταγμα.

2. ‘Η παιδεία ἀποτελεῖ βασικὴν ἀποστολὴν τοῦ Κράτους, ἔχει δὲ ὡς σκοπὸν τὴν ἡθικήν, πνευματικήν, ἐπαγγελματικήν καὶ φυσικήν ἀ

γωγὴν τῶν Ἐλλήνων, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ τὴν διάπλασιν αὐτῶν ὡς ἐλευθέρων καὶ ὑπευθύνων πολιτῶν.

3. Τὰ ἔτη ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως δὲν δύναται νὰ είναι δλιγώ-τερα τῶν ἐννέα.

4. Πάντες οἱ "Ἐλληνες ἔχουν δικαίωμα δωρεὰν παιδείας, καθ' ὅλας τὰς βαθμίδας αὐτῆς εἰς τὰ κρατικὰ ἐκπαιδευτήρια. Τὸ Κράτος ἐνισχύει τοὺς διακρινομένους, ὡς καὶ τοὺς δεομένους ἀρωγῆς ἢ εἰδικῆς προστασίας σπουδαστάς, ἀναλόγως πρὸς τὰς ἰκανότητας αὐτῶν.

5. Ἡ ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις παρέχεται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ἴδρυμάτων ἀποτελουόντων νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, πλήρως αὐτοδιοικουμένων. Τὰ ἴδρυματα ταῦτα τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Κράτους καὶ δικαιοῦνται τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως αὐτοῦ, λειτουργοῦν δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περὶ ὁργανισμῶν αὐτῶν νόμων. Συγχώνευσις ἢ κατάτμησις ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἴδρυμάτων δύναται νὰ χωρήσῃ καὶ κατὰ παρέκκλισιν πάσης ἀντιθέτου διατάξεως, ὡς νόμος ὁρίζει.

Εἰδικὸς νόμος ὁρίζει τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς φοιτητικοὺς συλλόγους καὶ τὴν εἰς τούτους συμμετοχὴν τῶν σπουδαστῶν.

6. Οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἴδρυμάτων είναι δημόσιοι λειτουργοί. Τὸ λοιπὸν διδακτικὸν προσωπικὸν αὐτῶν ἐπιτελεῖ ὡσαύτως δημόσιον λειτουργήμα, ὑφ' ἃς προϋποθέσεις νόμος ὁρίζει. Τὰ τῆς καταστάσεως πάντων τούτων καθορίζονται ὑπὸ τῶν ὁργανισμῶν τῶν οἰκείων ἴδρυμάτων.

Οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἴδρυμάτων δὲν δύνανται νὰ παυθοῦν πρὸ τῆς κατὰ νόμον λήξεως τοῦ χρόνου ὑπηρεσίας τῶν εἰ μὴ μόνον ὑπὸ τὰς ἐν ἄρθρῳ 88 παράγραφος 4 οὐσιαστικὰς προϋποθέσεις καὶ κατόπιν ἀποφάσεως συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ πλειοψηφίαν ἐξ ἀνωτάτων δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος ὁρίζει.

Νόμος ὁρίζει τὸ ὄριον τῆς ἡλικίας τῶν καθηγητῶν τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἴδρυμάτων, μέχρι δὲ τῆς ἐκδόσεως τούτου, οἱ ὑπηρετοῦντες καθηγηταὶ ἀποχωροῦντι αὐτοδικαίως ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους, κατὰ τὸ δποίον συμπληροῦν τὸ ἔξηκοστὸν ἔβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας των.

7. Ἡ ἐπαγγελματικὴ καὶ πᾶσα ἄλλη εἰδικὴ ἐκπαίδευσις παρέχεται

ύπὸ τοῦ Κράτους καὶ διὰ σχολῶν ἀνωτέρας βαθμίδος ἐπὶ χρονικὸν διάστημα οὐχὶ μεῖζον τῆς τριετίας, ὡς εἰδικώτερον προβλέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου, δρίζοντος καὶ τὰ ἐπαγγελματικὰ δικαιώματα τῶν ἐκ τῶν σχολῶν τούτων ἀποφοιτούντων.

8. Νόμος δρίζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς ὅρους χορηγήσεως ἀδείας πρὸς ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν ἐκπαιδευτηρίων μὴ ἀνηκόντων εἰς τὸ Κράτος, τὰ τῆς ἐπ’ αὐτῶν ἀσκουμένης ἐποπτείας, ὡς καὶ τὴν ὑπῆρχεσιακὴν κατάστασιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν.

‘Η σύστασις ἀνωτάτων σχολῶν ὑπὸ ἴδιωτῶν ἀπαγορεύεται.

9. ‘Ο ἀθλητισμὸς τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ Κράτους.

Τὸ Κράτος ἐπιχορηγεῖ καὶ ἔλεγχει τὰς πάστης φύσεως ἐνώσεις τῶν ἀθλητικῶν σωματείων, ὡς νόμος δρίζει. Νόμος δρίζει ἐπίστης τὴν σύμφωνον πρὸς τὸν προορισμὸν τῶν ἐπιχορηγουμένων ἐνώσεων διάθεσιν τῶν παρεχομένων ἔκάστοτε ἐνισχύσεων.

”Αρθρον 17.

1. ‘Η ἴδιοκτησία τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους, τὰ ἔξ αὐτῆς ὅμως δικαιώματα δὲν δύναται νὰ ἀσκῶνται εἰς βάρος τοῦ γενικοῦ συμφέροντος.

2. Οὔδεις στερεῖται τῆς ἴδιοκτησίας αὐτοῦ, εἰ μὴ διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν προστέκοντως ἀποδεδειγμένην, ὅταν καὶ ὅπως δὲ νόμος δρίζῃ, πάντοτε δὲ προηγουμένης πλήρους ἀποζημιώσεως, ἀνταποκρινομένης πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀπαλλοτριουμένου κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου συζητήσεως περὶ προσωρινοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως. ’Ἐπὶ ἀπ’ εὐθείας αἰτήσεως περὶ δριστικοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως λαμβάνεται ὑπ’ ὅψιν ἡ ἀξία κατὰ τὸν χρόνον τῆς περὶ τούτου συζητήσεως ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου.

3. ‘Η μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς πράξεως ἀπαλλοτριώσεως καὶ ἔνεκα μόνον ταύτης ἐνδεχομένη μεταβολὴ τῆς ἀξίας τοῦ ἀπαλλοτριουμένου δὲν λαμβάνεται ὑπ’ ὅψιν.

4. ‘Η ἀποζημιώσις δρίζεται πάντοτε ὑπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων. Αὕτη δύναται καὶ προσωρινῶς νὰ δρισθῇ δικαστικῶς, μετ’ ἀκρόσασιν ἡ πρόσκλησιν τοῦ δικαιούχου, ὅστις δύναται νὰ ὑποχρεωθῇ, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου, διὰ τὴν εἰσπραξιν αὐτῆς, εἰς

τὴν παροχὴν ἀναλόγου ἐγγυήσεως, καθ' ὃν τρόπον νόμος δρίζει.

Πρὸ τῆς καταβολῆς τῆς δριστικῆς ἢ προσωρινῶς δρισθείσης ἀποζημιώσεως διατηροῦνται ἀκέραια πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ ίδιοκτήτου, μή ἐπιτρεπομένης τῆς καταλήψεως.

Ἡ δρισθεῖσα ἀποζημίωσις καταβάλλεται ὑποχρεωτικῶς τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἀποφάσεως περὶ προσωρινοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως, ἐπὶ εὐθείας δὲ αἰτήσεως περὶ δριστικοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς περὶ τούτου ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου, ὅλως ἢ ἀπαλλοτρίωσις αἱρεται αὐτοδικαίως.

Ἡ ἀποζημίωσις, ως τοιαύτη, εἰς οὐδένα φόρον, κράτησιν ἢ τέλος ὑπόκειται.

5. Νόμος δρίζει τὰς περιπτώσεις ὑποχρεωτικῆς ίκανοποιήσεως τῶν δικαιούχων διὰ τὴν μέχρι τοῦ χρόνου καταβολῆς τῆς ἀποζημιώσεως ἀπολεσθεῖσαν πρόσοδον ἐκ τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος ἀκινήτου.

6. Προκειμένης τῆς ἐκτελέσεως ἔργων κοινῆς ὡφελείας ἢ γενικωτέρας σημασίας διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς Χώρας, νόμος δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἀπαλλοτρίωσιν εύρυτέρων ζωνῶν, πέραν τῶν ἐκτάσεων τῶν ἀναγκαιουσῶν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἔργων. Ὁ αὐτὸς νόμος καθορίζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς ὅρους τῆς τοιαύτης ἀπαλλοτριώσεως, ως καὶ τὰ τῆς διὰ δημοσίους ἢ κοινωφελεῖς ἐν γένει σκοπούς διαθέσεως ἢ χρησιμοτοιχίσεως τῶν, ἐπὶ πλέον τῶν ἀναγκαιουσῶν διὰ τὸ ὑπὸ ἐκτέλεσιν ἔχον, ἀπαλλοτριουμένων ἐκτάσεων.

7. Νόμος δύναται νὰ δρίσῃ ὅτι δι' ἐκτέλεσιν ἔργων προφανοῦς κοινῆς ὡφελείας ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, δργανισμῶν κοινῆς ὡφελείας καὶ δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ἐπιτρέπεται ἡ εἰς τὸ ἐπιβαλλόμενον βάθος διάνοιξις ὑπογείων σηράγγων, ἀνεύ ἀποζημιώσεως, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι δὲν θὰ παραβλάπτεται ἡ συνήθης ἐκμετάλλευσις τοῦ ὑπερκειμένου ἀκινήτου.

*Ἀρθρον 18.

1. Ειδικοὶ νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῆς ίδιοκτησίας καὶ διαθέσεως τῶν μεταλλείων, ὀρυχείων, σπηλαίων, ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ θησαυρῶν, ιαματικῶν, ρεόντων καὶ ὑπογείων ὑδάτων καὶ τοῦ ὑπογείου ἐν γένει πλούτου.

2. Διὰ νόμου ρυθμίζονται τὰ τῆς ἰδιοκτησίας, ἐκμεταλλεύσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν λιμνοθαλασσῶν καὶ μεγάλων λιμνῶν, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐν γένει διαθέσεως τῶν ἔξ ἀποξηράνσεως τούτων προκυπτουσῶν ἐκτάσεων.

3. Εἰδικοὶ νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῶν ἐπιτάξεων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως, ἢ πρὸς θεραπείαν ἀμέσου κοινωνικῆς ἀνάγκης, δυναμένης νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ ὑγείαν.

4. Ἐπιτρέπεται, κατὰ τὴν ὑπὸ εἰδικοῦ νόμου καθοριζομένην διαδικασίαν, ὃ ἀναδασμὸς ἀγροτικῶν ἐκτάσεων πρὸς ἐπωφελεστέραν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους, ὡς καὶ ἡ ληψις μέτρων πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὑπερμέτρου κατατμήσεως ἢ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς κατατετημένης μικρᾶς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας.

5. Ἐκτὸς τῶν κατὰ τὰς προηγουμένας παραγράφους περιπτώσεων, δύναται διὰ νόμου νὰ προβλεφθῇ καὶ πᾶσα ἄλλη ἔξ ἰδιαιτέρων περιστάσεων ἀπαιτουμένη στέρησις τῆς ἐλευθέρας χρήσεως καὶ καρπώσεως τῆς ἰδιοκτησίας. Νόμος δρίζει τὸν ὑπόχρεων καὶ τὴν διαδικασίαν καταβολῆς εἰς τὸν δικαιοῦχον τοῦ ἀνταλλάγματος τῆς χρήσεως ἢ καρπώσεως, τὸ δόπιον πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ὑφισταμένας ἐκάστοτε συνθήκας.

Ἐπιβληθέντα μέτρα κατ’ ἔφαρμογὴν τῆς παρούσης παραγράφου αἱρονται εὐθύς ὅμα ἐκλείψουν οἱ προκαλέσαντες ταῦτα ἰδιαιτεροὶ λόγοι. Ἐπὶ ἀδικαιολογήτου παρατάσεως τῶν μέτρων ἀποφασίζει περὶ ὅρσεως αὐτῶν, κατὰ κατηγορίας περιπτώσεων, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑπικρατείας, τῇ αἰτήσει παντὸς ἔχοντος ἔννομον συμφέρον.

6. Διὰ νόμου δύναται νὰ ρυθμίζωνται τὰ τῆς διαθέσεως ἔγκαταλελειμμένων ἐκτάσεων πρὸς ἀξιοποίησιν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας καὶ ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων. Διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου ὁρίζονται καὶ τὰ τῆς μερικῆς ἢ δλικῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἰδιοκτητῶν ἐν περιπτώσει ἐπανεμφανίσεώς των ἐντὸς εὐλόγου προθεσμίας.

7. Διὰ νόμου δύναται νὰ καθιερωθῇ ἡ ἀναγκαστικὴ συνιδιοκτησία συνεχομένων ἰδιοκτησιῶν ἀστικῶν περιοχῶν, ἐφ’ ὅσον ἡ αὐτοτελής ἀνοικοδόμησις τούτων ἢ τινῶν ἔξ αὐτῶν, δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τοὺς ἐν τῇ περιοχῇ ταύτη ἰσχύοντας ἢ μέλλοντας νὰ ἰσχύσουν ὅρους δομήσεως.

8. Δὲν ὑπόκεινται εἰς ἀπαλλοτρίωσιν ἢ ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία τῶν

Σταυροπηγιακῶν Ἱερῶν Μονῶν τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας ἐν Χαλκιδικῇ, τῶν Βλατάδων ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ τοῦ Εύαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ, ἔξαιρουμένων τῶν μετοχίων. Ὄμοιώς δὲν ὑπόκειται εἰς ἀπαλλοτρίωσιν ἢ ἐν Ἑλλάδι περιουσίᾳ τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ως καὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ.

*Ἀρθρον 19.

Τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῆς καθ' οἰονδήποτε ἄλλον τρόπον ἐλευθέρας ἀνταποκρίσεως ἢ ἐπικοινωνίας είναι ἀπολύτως ἀπαραβίαστον. Νόμος δρίζει τὰς ἐγγυήσεις ὑπὸ τὰς δόποιας ἢ δικαστικὴς ἀρχὴ δὲν δεσμεύεται ἐκ τοῦ ἀπορρήτου διὰ λόγους ἐθνικῆς ἀσφαλείας ἢ πρὸς διακρίβωσιν ἴδιαιτέρως σοβαρῶν ἐγκλημάτων.

*Ἀρθρον 20.

1. Ἐκαστος δικαιοῦται εἰς παροχὴν ἐννόμου προστασίας ὑπὸ τῶν δικαστηρίων καὶ δύναται νὰ ἀναπτύξῃ ἐνώπιον τούτων τὰς ἀπόψεις του περὶ τῶν δικαιωμάτων ἢ συμφερόντων του, ως νόμος δρίζει.

2. Τὸ δικαίωμα τῆς προηγουμένης ἀκροάσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου ἰσχύει καὶ διὰ πᾶσαν διοικητικὴν ἐνέργειαν ἢ μέτρον λαμβανόμενον εἰς βάρος τῶν δικαιωμάτων ἢ συμφερόντων αὐτοῦ.

*Ἀρθρον 21.

1. Ἡ οἰκογένεια, ως θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ Ἐθνους, ως καὶ ὁ γάμος, ἡ μητρότης καὶ ἡ παιδικὴ ἡλικία τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους.

2. Πολύτεκνοι οἰκογένειαι, ἀνάπτηροι πολέμου καὶ εἰρηνικῆς περιόδου, θύματα πολέμου, χῆραι καὶ ὄφρανὰ τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων, ως καὶ πάσχοντες ἐξ ἀνιάτου σωματικῆς ἢ πνευματικῆς νόσου δικαιοῦνται τῆς εἰδικῆς φροντίδος τοῦ Κράτους.

3. Τὸ Κράτος μεριμνᾶ διὰ τὴν ὑγείαν τῶν πολιτῶν καὶ λαμβάνει εἰδικὰ μέτρα διὰ τὴν προστασίαν τῆς νεότητος, τοῦ γήρατος, τῆς ἀναπηρίας καὶ διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν ἀπόρων.

4. Ἡ ἀπόκτησις κατοικίας ὑπὸ τῶν στερουμένων ταύτης ἢ ἀνεπαρκῶς στεγαζομένων ἀποτελεῖ ἀντικείμενον εἰδικῆς φροντίδος τοῦ Κράτους.

*Αρθρον 22.

1. Ή έργασία ἀποτελεῖ δικαίωμα καὶ τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους, μεριμνῶντος διὰ τὴν δημιουργίαν συνθηκῶν ἀπασχολήσεως πάντων τῶν πολιτῶν καὶ διὰ τὴν ἡθικήν καὶ ύλικήν ἔξυψωσιν τοῦ ἔργαζομένου ἀγροτικοῦ καὶ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ.

Πάντες οἱ ἔργαζόμενοι, ἀνεξαρτήτως φύλου ἢ ἄλλης διακρίσεως, δικαιοῦνται ἵστης ἀμοιβῆς δι’ ἵστης ἀξίας παρεχομένην ἔργασίαν.

2. Διὰ νόμου καθορίζονται οἱ γενικοὶ ὅροι ἔργασίας, συμπληρούμενοι ὑπὸ τῶν δι’ ἐλευθέρων διαπραγματεύσεων συναπτομένων συλλογικῶν συμβάσεων ἔργασίας καί, ἐν ἀποτυχίᾳ τούτων, ὑπὸ τῶν διὰ διαιτησίας τιθεμένων κανόνων.

3. Οἰαδήποτε μορφὴ ἀναγκαστικῆς ἔργασίας ἀπαγορεύεται.

Εἰδικοὶ νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῆς ἐπιτάξεως προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως ἢ πρὸς ἀντιμετώπισιν ἀναγκῶν τῆς ἀμύνης τῆς Χώρας ἢ ἐπειγούστης κοινωνικῆς ἀνάγκης ἐκ θεομηνίας ἢ δυναμένης νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν δημοσίαν ὑγείαν, ὡς καὶ τὰ τῆς προσφορᾶς προσωπικῆς ἔργασίας εἰς τοὺς δργανισμοὺς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως πρὸς ίκανοποίησιν τοπικῶν ἀναγκῶν.

4. Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν κοινωνικήν ἀσφάλισιν τῶν ἔργαζομένων, ὡς νόμος ὁρίζει.

*Ἐρμηνευτικὴ δῆλωσις

Εἰς τοὺς γενικοὺς ὅρους ἔργασίας περιλαμβάνεται καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ τρόπου καὶ ὑποχρέου εἰσπράξεως καὶ ἀποδόσεως πρὸς τὰς συνδικαλιστικὰς δργανώσεις τῆς ὑπὸ τῶν οἰκείων καταστατικῶν προβλεπομένης συνδρομῆς τῶν μελῶν αὐτῶν.

*Αρθρον 23.

1. Τὸ Κράτος λαμβάνει τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς διασφάλισιν τῆς συνδικαλιστικῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀκώλυτον ἀσκησιν τῶν συναφῶν πρὸς ταύτην δικαιωμάτων κατὰ πάστης προσβολῆς τούτων ἐντὸς τῶν δρίων τοῦ νόμου.

2. Ή ἀπεργία ἀποτελεῖ δικαίωμα, ἀσκεῖται δὲ ὑπὸ τῶν νομίμως συνεστημένων συνδικαλιστικῶν δργανώσεων πρὸς διαφύλαξιν καὶ προσγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἔργασιακῶν ἐν γένει συμφερόντων τῶν ἔργαζομένων.

’Απαγορεύεται ἡ ὑφ’ οἰανδήποτε μορφὴν ἀπεργίᾳ εἰς τοὺς δικαστικοὺς λειτουργοὺς καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὰ σώματα ἀσφαλείας. Τὸ δικαίωμα προσφυγῆς εἰς ἀπεργίαν τελεῖ ὑπὸ τοὺς συγκεκριμένους περιορισμοὺς τοῦ ρυθμίζοντος τοῦτο νόμου προκειμένου περὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὡς καὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν πάστης μορφῆς ἐπιχειρήσεων δημοσίου χαρακτῆρος ἢ κοινῆς ὀφελείας, ἡ λειτουργία τῶν ὅποιων ἔχει ζωτικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἔξυπηρέτησιν βασικῶν ἀναγκῶν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Οἱ περιορισμοὶ οὗτοι δὲν δύνανται νὰ ἔξικνοῦνται μέχρι τῆς καταργήσεως τοῦ δικαίωματος τῆς ἀπεργίας ἢ τῆς παρακωλύσεως τῆς νομίμου ἀσκήσεως αὐτοῦ.

”Αρθρον 24.

1. Ἡ προστασία τοῦ φυσικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ περιβάλλοντος ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους. Τὸ Κράτος ὑποχρεοῦται νὰ λαμβάνῃ ἰδιαίτερα προληπτικὰ ἢ κατασταλτικὰ μέτρα πρὸς διαφύλαξιν αὐτοῦ. Νόμος καθορίζει τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν προστασίαν τῶν δασῶν καὶ τῶν δασικῶν ἐν γένει ἐκτάσεων. ’Απαγορεύεται ἡ μεταβολὴ τοῦ προορισμοῦ τῶν δημοσίων δασῶν καὶ τῶν δημοσίων δασικῶν ἐκτάσεων, πλὴν ὃν προέχῃ διὰ τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν ἢ ἀγροτικὴ ἐκμετάλλευσις τούτων ἢ ἄλλη χρῆσις ἐκ δημοσίου συμφέροντος ἐπιβαλλομένη.

2. Ἡ χωροταξικὴ ἀναδιάρθρωσις τῆς Χώρας, ἡ διαμόρφωσις, ἡ ἀνάπτυξις, ἡ πολεοδόμησις καὶ ἡ ἐπέκτασις τῶν πόλεων καὶ τῶν οἰκιστικῶν ἐν γένει περιοχῶν, τελεῖ ὑπὸ τὴν ρυθμιστικὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ Κράτους, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἔξυπηρετήσεως τῆς λειτουργικότητος καὶ ἀναπτύξεως τῶν οἰκισμῶν καὶ τῆς ἔξασφαλίσεως τῶν καλλιτέρων δυνατῶν ὅρων διαβιώσεως.

3. Πρὸς ἀναγνώρισιν περιοχῆς ὡς οἰκιστικῆς, ὡς καὶ διὰ τὴν πολεοδομικὴν ἐνεργοποίησιν αὐτῆς, αἱ περιλαμβανόμεναι ἐν αὐτῇ ἰδιοκτησίαι συμμετέχουν ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν διάθεσιν, ἀνευ ἀποζημιώσεως ὑπὸ τοῦ οἰκείου φορέως, τῶν ἀπαραιτήτων ἐκτάσεων πρὸς δημιουργίαν ὁδῶν, πλαστειῶν καὶ χώρων ἐν γένει κοινωφελῶν χρήσεων καὶ σκοπῶν, ὡς καὶ εἰς τὰς δαπάνας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν βασικῶν κοινοχρήστων πολεοδομικῶν ἔργων, ὡς νόμος δρίζει.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλέπεται συμμετοχὴ τῶν Ἰδιοκτητῶν περιοχῆς, χαρακτηριζομένης ὡς οἰκιστικῆς, εἰς τὴν ἐπὶ τῇ βάσει ἔγκεκριμένου σχεδίου ἀξιοποίησιν καὶ γενικὴν διαρρύθμισιν ταύτης, δι’ ἀντιπαροχῆς ἵσης ἀξίας ἀκινήτων ἢ τμημάτων κατ’ ὅροφον Ἰδιοκτησίας, ἐκ τῶν τελικῶν καθοριζομένων ὡς οἰκοδομησίμων χώρων ἢ κτιρίων τῆς περιοχῆς ταύτης.

5. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ ἀναμορφώσεως ὑφισταμένων ἥδη οἰκιστικῶν περιοχῶν. Αἱ ἐκ τῆς ἀναμορφώσεως ἐλεύθεραι ἐκτάσεις διατίθενται πρὸς δημιουργίαν κοινοχρήστων χώρων ἢ ἐκποιοῦνται πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν τῆς πολεοδομικῆς ἀναμορφώσεως, ὡς νόμος ὁρίζει.

6. Τὰ μνημεῖα καὶ αἱ παραδοσιακαὶ περιοχαὶ καὶ στοιχεῖα τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους. Νόμος θέλει δρίσει τὰ ἀναγκαῖα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς προστασίας ταύτης περιοριστικὰ τῆς Ἰδιοκτησίας μέτρα, ὡς καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀποζημιώσεως τῶν Ἰδιοκτητῶν.

”Αρθρον 25.

1. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀτόμου καὶ ὡς μέλους τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ Κράτους, πάντων τῶν ὀργάνων αὐτοῦ ὑποχρεουμένων νὰ διασφαλίζουν τὴν ἀκώλυτον ἄσκησιν αὔτῶν.

2. Ἡ ἀναγνώρισις καὶ προστασία τῶν θεμελιωδῶν καὶ ἀπαραγράπτων δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἀποβλέπει εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς κοινωνικῆς προόδου ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ.

3. Ἡ καταχρηστικὴ ἄσκησις δικαιώματος δὲν ἐπιτρέπεται.

4. Τὸ Κράτος δικαιοῦται νὰ ἀξιώνῃ παρ’ ὅλων τῶν πολιτῶν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ χρέους τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Α'

ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

"Αρθρον 26.

1. 'Η νομοθετική λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.
2. 'Η ἐκτελεστική λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Κυβερνήσεως.
3. 'Η δικαστική λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν δικαστηρίων, αἱ ἀποφάσεις δὲ αὐτῶν ἐκτελοῦνται ἐν ὀνόματι τοῦ 'Ελληνικοῦ Λαοῦ.

"Αρθρον 27.

1. Ούδεμία μεταβολὴ τῶν δρίων τῆς 'Επικρατείας δύναται νὰ γίνῃ ἀνευ νόμου ψηφιζομένου διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

2. "Ανευ νόμου, ψηφιζομένου διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, δὲν εἶναι δεκτὴ εἰς τὴν 'Ελληνικὴν 'Επικράτειαν ξένη στρατιωτικὴ δύναμις, οὐδὲ δύναται νὰ διαμένῃ ἐν αὐτῇ ἢ νὰ διέλθῃ δι' αὐτῆς.

"Αρθρον 28.

1. Οἱ γενικῶς παραδεδεγμένοι κανόνες τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὡς καὶ αἱ διεθνεῖς συμβάσεις ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως αὐτῶν διὰ νόμου καὶ τῆς κατὰ τοὺς ὄρους ἐκάστης τούτων θέσεων αὐτῶν ἐν ἴσχυΐ ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου, ὑπερισχύουν δὲ πάστης ἀντιθέτου διατάξεως νόμου. 'Η ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἔναντι τῶν ἀλλοδαπῶν τελεῖ πάντοτε ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἀμοιβαιότητος.

2. Πρὸς ἔξυπηρέτησιν σπουδαίου ἔθνικοῦ συμφέροντος καὶ προαγωγὴν τῆς συνεργασίας μετ' ἄλλων κρατῶν εἶναι δυνατή ἢ διὰ συνθήκης ἢ συμφωνίας ἀναγνώρισις ἀρμοδιοτήτων κατὰ τὸ Σύνταγμα εἰς ὅργανα διεθνῶν ὄργανισμῶν. Πρὸς ψήφισιν τοῦ κυροῦντος τὴν συν-

θήκην ἢ συμφωνίαν νόμου ἀπαιτεῖται πλειοψηφία τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Ἡ Ἑλλὰς προέρχεται ἐλευθέρως, διὰ νόμου ψηφιζομένου ὑπὸ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, εἰς περιορισμούς εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἔθνικῆς κυριαρχίας, ἐφ' ὃσον τοῦτο ὑπαγορεύεται ἐκ σπουδαίου ἔθνικοῦ συμφέροντος, δὲν θίγει τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς βάσεις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, γίνεται δὲ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἴσοτητος καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἀμοιβαιότητος.

”Αρθρον 29.

1. Ἐλληνες πολίται, ἔχοντες τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, δύνανται νὰ ἰδρύουν ἐλευθέρως καὶ νὰ μετέχουν εἰς πολιτικὰ κόμματα, ἡ ὁργάνωσις καὶ ἡ δρᾶσις τῶν δποίων ὀφείλει νὰ ὑπηρετῇ τὴν ἐλευθέραν λειτουργίαν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

Πολίται, μὴ ἀποκτήσαντες ἔτι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, δύνανται νὰ μετέχουν εἰς τὰ τμήματα νέων τῶν κομμάτων.

2. Νόμος δύναται νὰ δρίζῃ τὴν οἰκονομικὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐνίσχυσιν τῶν κομμάτων καὶ τὴν δημοσιότητα τῶν ἐκλογικῶν δαπανῶν αὔτῶν καὶ τῶν ὑποψηφίων βουλευτῶν.

3. Ἀπαγορεύονται ἀπολύτως αἱ οἰασδήποτε μορφῆς ἐκδηλώσεις ὑπὲρ πολιτικῶν κομμάτων τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, τῶν στρατιωτικῶν ἐν γένει καὶ τῶν ὀργάνων τῶν σωμάτων ἀσφαλείας καὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὡς καὶ ἡ ἐνεργὸς ὑπὲρ κόμματος δρᾶσις τῶν ὑπαλλήλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ὡς καὶ τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κεφάλαιον Πρῶτον

”Ανάδειξις τοῦ Προέδρου.

”Αρθρον 30.

1. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἶναι ρυθμιστὴς τοῦ Πολιτεύματος. Ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς διὰ περίοδον πέντε ἔτῶν, κατὰ τὰ ἄρθροις 32 καὶ 33 δριζόμενα.

2. Τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς οἰονδήποτε ἄλλο ἀξίωμα, θέσιν ἢ ἔργον.

3. Ἡ προεδρικὴ περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τῆς ὁρκωμοσίας τοῦ Προέδρου.

4. Εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ προεδρικὴ θητεία παρατείνεται μέχρι λήξεως αὐτοῦ.

5. Ἐπανεκλογὴ τοῦ αὐτοῦ προσώπου ἅπαξ μόνον ἐπιτρέπεται.

”Αρθρον 31.

Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ ἑκλεγῇ ὁ ἀπὸ πενταετίας τούλάχιστον καὶ ἐκ πατρὸς τὴν καταγωγὴν "Ελλην πολίτης, συμπληρώσας τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἔχων τὴν νόμιμον ἴκανότητα τοῦ ἑκλέγειν.

”Αρθρον 32.

1. Ἡ ἑκλογὴ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐνεργεῖται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ εἰς εἰδικήν πρὸς τοῦτο συνεδρίασιν, προσκαλουμένης ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἓνα τούλάχιστον μῆνα πρὸ τῆς λήξεως τῆς θητείας τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς δριζόμενα.

Εἰς περίπτωσιν δριστικῆς ἀδυναμίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 2 τοῦ ἀρθροῦ 34 δριζόμενα, ὡς καὶ εἰς περίπτωσιν παραιτήσεως, θανάτου ἢ ἐκπτώσεως αὐτοῦ, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἢ πρὸς ἑκλογὴν νέου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας συνεδρίασις συγκαλεῖται ἐντὸς δέκα τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ τῆς προώρου λήξεως τῆς θητείας τοῦ προηγουμένου Προέδρου.

2. Ἡ ἑκλογὴ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἐνεργεῖται εἰς πᾶσαν περίπτωσιν διὰ πλήρη θητείαν.

3. Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἑκλέγεται ὁ συγκεντρώσας τὴν πλειοψηφίαν τῶν δύο τρίτων τοῦ συνολικοῦ ὀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Εἰς περίπτωσιν μὴ συγκεντρώσεως τῆς πλειοψηφίας ταύτης ἢ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται μετὰ πενθήμερον.

Ἐάν δὲν ἐπιτευχθῇ οὐδὲ κατὰ τὴν δευτέραν ψηφοφορίαν ἢ καθοριζομένη πλειοψηφία, ἢ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἅπαξ ἔτι μετὰ πενθήμερον, ἑκλέγεται δὲ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ συγκεντρώσας τὴν

πλειοψηφίαν τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

4. Μὴ ἐπιτευχθείσης οὐδὲ κατὰ τὴν τρίτην ψηφοφορίαν τῆς μητροθείσης ηύξημένης πλειοψηφίας, διαλύεται ἡ Βουλὴ ἐντὸς δεκατημέρου ἀπὸ ταύτης, προκηρυσσομένης ἐκλογῆς πρὸς ἀνάδειξιν νέας Βουλῆς. Τὸ σχετικὸν διάταγμα ὑπογράφεται ὑπὸ μόνου τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τούτου μὴ ὑπάρχοντος ὑπὸ τοῦ ἀναπληροῦντος αὐτὸν Προέδρου τῆς Βουλῆς.

Ἡ ἐκ τῶν νέων ἐκλογῶν ἀναδεικνυομένη Βουλή, εὔθὺς μετὰ τὴν συγκρότησιν αὐτῆς εἰς σῶμα, προβαίνει διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας εἰς τὴν ἐκλογὴν Προέδρου τῆς Δημοκρατίας διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Μὴ ἐπιτευχθείσης τῆς μητροθείσης πλειοψηφίας, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἐντὸς πενθήμερου, ἐκλέγεται δὲ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διὰ συγκεντρώσας τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Μὴ ἐπιτευχθείσης οὐδὲ τῆς πλειοψηφίας ταύτης, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἄπαξ ἔτι, μετὰ πενθήμερον καὶ μεταξύ τῶν δύο πλειοψηφούντων προσώπων, θεωρεῖται δὲ ἐκλεγεῖς ὡς Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διὰ σχετικῶς πλειοψηφήσας.

5. Ἐὰν ἡ Βουλὴ εἴναι ἀποῦσα συγκαλεῖται αὕτη ἐκτάκτως πρὸς ἐκλογὴν τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ ⁴ ὁριζόμενα.

Ἐὰν τὴν Βουλὴν ἔχῃ διαλυθῆ καθ' οἰονδήποτε τρόπον, ἡ ἐκλογὴ τοῦ Προέδρου ἀναβάλλεται μέχρι συγκροτήσεως εἰς σῶμα τῆς νέας Βουλῆς καὶ ἐντὸς είκοσι τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ ταύτης, κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 3 καὶ 4 ὁριζόμενα, τηρουμένων καὶ τῶν ὀρισμῶν τῆς παραγράφου 1 τοῦ ἄρθρου 34.

6. Ἐφ' ὅσον ἡ κατὰ τὰς προηγουμένας πάραγράφους ὁριζομένη διαδικασία ἐκλογῆς νέου Προέδρου δὲν ἥθελε περατωθῆ ἐγκαίρως, διατελῶν Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας συνεχίζει τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων του καὶ μετὰ τὴν λήξιν τῆς θητείας του, μέχρις ἀναδείξεως νέου Προέδρου.

Ἐρμηνευτικὴ δήλωσις

«Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, παραιτούμενος, πρὸ τῆς λήξεως τῆς ^{θητείας} του, δὲν δύναται νὰ μετάσχῃ εἰς τὴν ἐπακολουθοῦσαν, σύνεπειά τῆς παραιτήσεώς του, ἐκλογὴν».

”Αρθρον 33.

1. ‘Ο ἔκλεγόμενος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀναλαμβάνει τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς λήξεως τῆς θητείας τοῦ ἀποχωροῦντος Προέδρου, εἰς πάσας δὲ τὰς λοιπὰς περιπτώσεις ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

2. ‘Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δίδει ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τὸν ἀκόλουθον ὄρκον πρὶν ἥ ἀναλάβῃ τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων του:

«’Ομνύω εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος νὰ φυλάττω τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, νὰ μεριμνῶ διὰ τὴν πιστὴν τήρησιν αὐτῶν, νὰ ὑπερασπίζω τὴν ἔθνικήν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Χώρας, νὰ προστατεύω τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ὑπηρετῶ τὸ γενικὸν συμφέρον καὶ τὴν πρόοδον τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ».

3. Νόμος ὁρίζει τὴν πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας καταβλητέαν χορηγίαν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του ὀργανουμένων ὑπηρεσιῶν.

”Αρθρον 34.

1. Τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ἀποδημοῦντα ὑπὲρ τὰς δέκα ἡμέρας, ἐκλείποντα, παραιτούμενον, ἐκπεσόντα ἥ κωλυόμενον ἐξ οἰουδήποτε λόγου νὰ ἀσκήσῃ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ, ἀναπληροῖ προσωρινῶς ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς, μὴ ὑπαρχούστης δὲ ταύτης, ὁ Πρόεδρος τῆς τελευταίας Βουλῆς καὶ τούτου ἀρνουμένου ἥ μὴ ὑπάρχοντος ἥ Κυβερνησίς συλλογικῶς.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ Προέδρου δὲν ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις περὶ διαλύσεως τῆς Βουλῆς, ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως τοῦ ἄρθρου 32 παρ. 4, ὡς καὶ αἱ διατάξεις περὶ παύσεως τῆς Κυβερνήσεως καὶ προσφυγῆς εἰς δημοψήφισμα κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 37 παραγραφος 4 καὶ τοῦ ἄρθρου 44 παράγραφος 2.

2. Παρατεινομένης τῆς ἀδυναμίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας πρὸς ἀσκησιν τῶν καθηκόντων του πέραν τῶν τριάκοντα ἡμερῶν, συγκαλεῖται ὑποχρεωτικῶς ἡ Βουλὴ καὶ ἀν αὐτῇ ἔχῃ διαλυθῆ, ὅπως ἀποφανθῆ διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀν συντρέχῃ περίπτωσις ἐκλογῆς νέου Προέδρου. Εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν πάντως ἥ ἐκλογὴ νέου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

δύναται νὰ καθυστερήσῃ πέραν τῶν ἔξι συνολικῶς μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρχεως τῆς λόγῳ ἀδυναμίας αὐτοῦ ἀναπληρώσεως του.

Κεφάλαιον Δεύτερον

Ἐξουσίαι καὶ εὐθύνη ἐκ τῶν πράξεων τοῦ Προέδρου

”Αρθρον 35.

1. Ούδεμία πρᾶξις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἴσχυει, οὐδὲ ἐκτελεῖται, ἃνευ τῆς προσυπογραφῆς τοῦ ἀρμοδίου ‘Υπουργοῦ, ὅστις διὰ μόνης τῆς ὑπογραφῆς του καθίσταται ὑπεύθυνος, ὡς καὶ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερήσεως.

Ἐν περιπτώσει παύσεως τῆς Κυβερνήσεως, ἃν δὲ Πρόεδρος αὐτῆς δὲν προσυπογράφῃ τὸ οἰκεῖον διάταγμα, προσυπογράφεται τοῦτο ὑπὸ τοῦ νέου Πρωθυπουργοῦ.

2. Κατ’ ἔξαίρεσιν δὲν χρήζουν προσυπογραφῆς αἱ ἀκόλουθοι ἀποκλειστικῶς πράξεις:

α) Ὁ διορισμὸς τοῦ Πρωθυπουργοῦ.

β) Ἡ σύγκλησις τοῦ ‘Υπουργικοῦ Συμβουλίου ὑπὸ τὴν Προεδρίαν αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 38 παράγραφος 3 δριζόμενα.

γ) Ἡ σύγκλησις τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας.

δ) Ἡ ἀναπομπὴ ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς Βουλῆς νομοσχεδίου ἢ πράσεως νόμου κατὰ τὸ ἄρθρον 42 παράγραφος 3.

ε) Αἱ ἐν ἄρθροις 32 παράγραφος 4, 37 παράγραφος 3, 41 παράγραφοι 1 καὶ 4 καὶ 44 παράγραφος 2 ἀναφερόμεναι ἀρμοδιότητες.

στ) Διαγγέλματα ἐκδιδόμενα εἰς ὅλως ἐκτάκτους περιστάσεις κατὰ τὴν παράγραφον 3 τοῦ ἄρθρου 44.

ζ) Ὁ διορισμὸς τοῦ προσωπικοῦ τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Προεδρίας τῆς Δημοκρατίας.

”Αρθρον 36.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, τηρουμένων ὅπωσδήποτε τῶν δρισμῶν τοῦ ἄρθρου 35 παράγραφος 1, ἐκπροσωπεῖ διεθνῶς τὸ Κράτος, κηρύττει πόλεμον, συνομολογεῖ συνθήκας εἰρήνης, συμμαχίας, οἰκονομικῆς συνεργασίας καὶ συμμετοχῆς εἰς διεθνεῖς ὁργανισμούς ἢ ἐνώσεις, ἀνακοινώνει δὲ αὐτὰς εἰς τὴν Βουλὴν μετὰ τῶν ἀναγκαίων δια-

σαφήσεων, ἅμα τὸ συμφέρον καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ Κράτους τὸ ἐπιτρέπουν.

2. Αἱ περὶ ἐμπορίας, ως καὶ αἱ περὶ φορολογίας, οἰκονομικῆς συνεργασίας καὶ συμμετοχῆς εἰς διεθνεῖς ὄργανισμούς ἢ ἐνώσεις, συνθήκαι καὶ ὅσαι ἄλλαι περιέχουν παραχωρήσεις περὶ τῶν ὅποιων κατ' ἄλλας διατάξεις τοῦ Συντάγματος δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ τι ἄνευ νόμου ἢ ἐπιθαρύνουν ἀτομικῶς τοὺς "Ἐλληνας δὲν ἔχουν ἴσχὺν ἄνευ τυπικοῦ νόμου κυροῦντος ταύτας.

3. Μυστικὰ ἄρθρα συνθήκης, οὐδέποτε δύναται νὰ ἀνατρέψουν τὰ φανερά.

4. "Η κύρωσις διεθνῶν συνθηκῶν δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον νομοθετικῆς ἔξουσιοδοτήσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 43 παράγραφοι 2 καὶ 4.

"Ἀρθρον 37.

1. 'Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διορίζει τὸν Πρωθυπουργόν, ἐπὶ τῇ προτάσει δὲ αὐτοῦ διορίζει καὶ παύει τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοὺς 'Υφυπουργούς.

2. Πρωθυπουργὸς διορίζεται ὁ ἀρχηγὸς τοῦ διαθέτοντος ἐν τῇ Βουλῇ τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν ἔδρων κόμματος. "Αν τὸ κόμμα δὲν ἔχῃ ἀρχηγόν, ἢ ἂν ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ δὲν ἔξελέγη βουλευτὴς ἢ δὲν ὑπάρχῃ ἐκπρόσωπος, ὁ διορισμὸς ἐνεργεῖται μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς κοινοβουλευτικῆς διμάδος τοῦ κόμματος ἀνάδειξιν ἀρχηγοῦ αὐτῆς, πραγματοποιουμένην τὸ βραδύτερον ἐντὸς πενθημέρου ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Πρέδρου τῆς Βουλῆς ἀνακοινώσεως εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας τῆς ἐν τῇ Βουλῇ δυνάμεως τῶν κομμάτων.

3. 'Ἐὰν οὐδὲν κόμμα διαθέτῃ τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἔδρων, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας παρέχει ἐντολὴν διερευνητικὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ σχετικῶς πλειοψηφοῦντος κόμματος πρὸς διακρίβωσιν τῆς δυνατότητος σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἀπολαυσούστης τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ ὅριζόμενα.

4. Μὴ ἐπιτυγχανομένου τούτου, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ ἀναθέσῃ νέαν διερευνητικὴν ἐντολὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ δευτέρου εἰς κοινοβουλευτικὴν δύναμιν κόμματος ἢ νὰ διορίσῃ Πρωθυπουργόν, μετὰ γνώμην τοῦ Συμβουλίου Δημοκρατίας, μέλος ἢ μὴ τῆς Βου-

λῆσ, δυνάμενον κατὰ τὴν κρίσιν του νὰ τύχῃ ψήφου ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς.

Εἰς τὸν οὕτω προκριθέντα Πρωθυπουργὸν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ παράσχῃ καὶ τὸ δικαίωμα διαλύσεως τῆς Βουλῆς πρὸς διεξαγωγὴν ἐκλογῶν.

"Αρθρον 38.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπαλλάσσει τῶν καθηκόντων του τὸν Πρωθυπουργὸν παραιτούμενον, ὡς καὶ ἂν ἡ Κυβέρνησις ἀποδοκίμασθῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν ἅρθρῳ 84 ὄριζόμενα.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ ἐντολὴ σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἀνατίθεται εἰς μέλος τῆς Βουλῆς ὑποχρεούμενον ὅπως ζητήσῃ ψῆφον ἐμπιστοσύνης κατὰ τὸ ἅρθρον 84, ἢ εἰς μέλος ἢ μὴ τῆς Βουλῆς πρὸς ἀμεσον διάλυσιν αὐτῆς καὶ ἐνέργειαν ἐκλογῶν.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ παύσῃ τὴν Κυβέρνησιν, ἀφοῦ ἀκούσῃ τὴν γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας, ἐφαρμοζόμενου περαιτέρω τοῦ β' ἔδαφίου τῆς προηγουμένης παραγράφου.

3. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἰς ἔκτάκτους περιστάσεις δύναται νὰ συγκαλῇ παρ' αὐτῷ τὸ 'Υπουργικὸν Συμβούλιον ὑπὸ τὴν πρεδρίαν του.

"Αρθρον 39.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος εἰδικῶς προβλεπομένας περιπτώσεις, συγκαλεῖ παρ' αὐτῷ καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν του τὸ Συμβούλιον τῆς Δημοκρατίας. 'Ομοίως συγκαλεῖ τοῦτο καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην σοβαρὰν κατὰ τὴν κρίσιν του ἔθνικὴν περίστασιν.

2. Τὸ Συμβούλιον τῆς Δημοκρατίας ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν κατὰ δῆμοκρατικὸν τρόπον ἐκλεγέντων καὶ διατελεσάντων Προέδρων τῆς Δημοκρατίας, τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, τοῦ 'Αρχηγοῦ τῆς 'Αξιωματικῆς ἐν τῇ Βουλῇ 'Αντιπολιτεύσεως, ὡς καὶ τῶν προερχομένων ἐκ τῆς Βουλῆς Πρωθυπουργῶν ἢ διατελεσάντων Πρωθυπουργῶν εἰς Κυβέρνησιν τυχοῦσαν τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς.

"Αρθρον 40.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας συγκαλεῖ τακτικῶς τὴν Βουλὴν ἀπαξ τοῦ ἔτους κατὰ τὰ ἐν ἅρθρῳ 64 παράγραφος 1 ὄριζόμενα καὶ ἐ-

κτάκτως δσάκις κρίνη τοῦτο εὔλογον, κηρύσσει δὲ αὐτοπροσώπως ἢ διὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ τὴν ἔναρξιν καὶ τὴν λῆξιν ἐκάστης βουλευτικῆς περιόδου.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἄπαξ μόνον δύναται νὰ ἀναστείλῃ τὰς ἔργασίας τῆς βουλευτικῆς συνόδου εἴτε ἀναβάλλων τὴν ἔναρξιν εἴτε διακόπτων τὴν ἔξακολούθησιν αὐτῶν.

3. Ἡ ἀναστολὴ τῶν ἔργασιῶν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διαρκέσῃ πλέον τῶν τριάκοντα ἡμερῶν, ούδε νὰ ἐπαναληφθῇ, κατὰ τὴν αὐτὴν βουλευτικήν σύνοδον, ἃνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Βουλῆς.

*Ἀρθρον 41.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλήν μετὰ γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας, ἐάν αὕτη εύρισκεται ἐν προφανεῖ δυσαρμονίᾳ πρὸς τὸ λαϊκὸν αἰσθῆμα ἢ ἐάν ἡ σύνθεσις αὐτῆς δὲν ἔξασφαλίζῃ κυβερνητικήν σταθερότητα.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλήν, προτάσσει τῆς τυχούσης ψήφου ἐμπιστοσύνης Κυβερνήσεως πρὸς ἀνανέωσιν τῆς λαϊκῆς ἐντολῆς, προκειμένου νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἔξαιρετικῆς σημασίας ἔθνικὸν θέμα.

3. Τὸ περὶ διαλύσεως διάταγμα, προστυπογεγραμμένον ἐν τῇ περιπτώσει τῆς προηγουμένης παραγράφου ὑπὸ τοῦ ‘Υπουργικοῦ Συμβουλίου, πρέπει νὰ διαλαμβάνῃ συγχρόνως τὴν προκήρυξιν ἐκλογῶν ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν καὶ τὴν σύγκλησιν τῆς νέας Βουλῆς ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τούτων.

4. Βουλὴ ἐκλεγεῖσα μετὰ διάλυσιν τῆς προηγουμένης δὲν δύναται νὰ διαλυθῇ πρὸ τῆς παρελεύσεως ἔτους ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἔργασιῶν αὐτῆς, ἔξαιρέσει τῆς περιπτώσεως τῆς καταψηφίσεως παρ’ αὐτῆς δύο Κυβερνήσεων. Πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ διατάγματος δὲ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ζητεῖ τὴν γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας ‘Αποκλείεται ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς δις διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

5. Ἡ Βουλὴ διαλύεται ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἄρθρου 32 παράγραφος 4.

*Ἀρθρον 42.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κυροῦ, ἐκδίδει καὶ δημοσιεύει τοὺς ὑπὸ τῆς Βουλῆς ψηφισθέντας νόμους ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτῶν.

2. 'Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται, ἐντὸς τῆς κατὰ τὴν προγονουμένην παράγραφον προθεσμίας, νὰ ἀναπέμψῃ εἰς τὴν Βουλὴν ψηφισθὲν ὑπ' αὐτῆς νομοσχέδιον, ἐκθέτων καὶ τοὺς λόγους τῆς μὴ κυρώσεως.

3. Πρότασις νόμου ἥ νομοσχέδιον ἀναπεμφθὲν ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας εἰς τὴν Βουλὴν εἰσάγεται εἰς τὴν 'Ολομέλειαν αὔτῆς, ἐὰν δὲ ἐπιψηφισθῇ καὶ αὕθις διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἄρθρου 76 παράγραφος 2, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κυροῦ, ἐκδίδει καὶ δημοσιεύει τοῦτο ὑποχρεωτικῶς ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἐπιψηφίσεως αὐτοῦ.

*Ἀρθρον 43.

1. 'Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκδίδει τὰ ἀναγκαῖα διατάγματα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, οὐδέποτε δὲ δύναται νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐφαρμογήν των οὐδὲ νὰ ἔξαιρέσῃ τινὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν.

2. 'Ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἀρμοδίου 'Υπουργοῦ ἐπιτρέπεται ἡ ἔκδοσις κανονιστικῶν διαταγμάτων βάσει εἰδικῆς ἔξουσιοδοτήσεως νόμου καὶ ἐντὸς τῶν δρίων ταύτης. Ἐξουσιοδότησις πρὸς ἐκδοσιν κανονιστικῶν πράξεων ὑπὸ ἑτέρων ὀργάνων τῆς διοικήσεως ἐπιτρέπεται προκειμένου περὶ ρυθμίσεως εἰδικωτέρων θεμάτων ἢ θεμάτων τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος ἢ τεχνικοῦ ἢ λεπτομερειακοῦ χαρακτῆρος.

3. 'Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκδίδει ὀργανωτικὰ διατάγματα πρὸς ρύθμισιν τῶν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀποκλειστικῶς διάρθρωσιν καὶ λειτουργίαν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Κράτους καὶ τῶν δημοσίων ὀργανισμῶν ἀναγομένων θεμάτων, ἀποκλειομένης τῆς δι' αὐτῶν αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ προσωπικοῦ, ὡς καὶ τῆς μεταβολῆς τῆς βαθμολογίκῆς διαρθρώσεως τούτου. Τὰ ὀργανωτικὰ ταῦτα διατάγματα ἐκδίδονται μετὰ γνώμην ἀνωτάτου συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα τούλαχιστον τῶν μελῶν του ἐκ δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος δρίζει.

4. Διὰ νόμων ψηφιζομένων ὑπὸ τῆς 'Ολομελείας τῆς Βουλῆς δύναται νὰ παρέχεται ἔξουσιοδότησις πρὸς ἐκδοσιν κανονιστικῶν διαταγμάτων διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν εἰς αὐτοὺς ἐν γενικῷ πλαισίῳ καθορίζομένων θεμάτων. Διὰ τῶν νόμων τούτων χαράσσονται αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ καὶ κατευθύνσεις τῆς ἀκολουθήτεας ρυθμίσεως καὶ τίθενται χρονικά ὅρια διὰ τὴν χρῆσιν τῆς ἔξουσιοδοτήσεως.

5. Τὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 72 παράγραφος 1 θέματα τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον ἔξουσιοδοτήσεως.

”Αρθρον 44.

1. Εἰς ἑκτάκτους περιπτώσεις ἔξαιρετικῶς ἐπειγούστης καὶ ἀπροβλέπτου ἀνάγκης, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, προτάσει τοῦ ‘Υπουργικοῦ Συμβουλίου, δύναται νὰ ἐκδίδῃ πράξεις νομοθετικοῦ περιεχομένου. Αὕταί ὑποβάλλονται εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς κύρωσιν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 72 παράγραφος 1, ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς των ἢ ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Βουλῆς εἰς σύνοδον. Ἐὰν δὲν ὑποβληθοῦν εἰς τὴν Βουλὴν ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω προθεσμιῶν ἢ δὲν ἔγκριθοῦν ὑπ’ αὐτῆς ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς των, ἀποβάλλουν ἐφ’ ἔχῆς τὴν ἴσχυν των.

2. ‘Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται διὰ διατάγματος νὰ προκηρύσσῃ τὴν διεξαγωγὴν δημοψηφίσματος ἐπὶ κρισίμων ἔθνικῶν θεμάτων.

3. ‘Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἰς ὅλως ἔξαιρετικὰς περιστάσεις ἀπευθύνει διαγγέλματα, δημοσιεύμενα διὰ τῆς Ἔφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

”Αρθρον 45.

‘Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἄρχει τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῆς Χώρας, τὴν διοίκησιν τῶν ὅποιών ἀσκεῖ ἡ Κυβέρνησις, ὡς νόμος δρίζει. Ἀπονέμει δὲ τοὺς βαθμοὺς εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς αὐτάς, ὡς νόμος δρίζει.

”Αρθρον 46.

1. ‘Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διορίζει καὶ παύει κατὰ νόμον τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου δριζομένων ἔξαιρέσεων.

2. ‘Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπονέμει τὰ κεκανονισμένα παράσημα, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ αὐτῶν νόμου.

”Αρθρον 47.

1. ‘Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει τὸ δικαίωμα ὅπως, προτάσει τοῦ ‘Υπουργοῦ Δικαιοσύνης καὶ μετὰ γνώμην συμβουλίου συγκρο-

τουμένου κατά πλειοψηφίαν ἐκ δικαστῶν, χαρίζῃ, μετατρέπῃ ἢ μετριάζῃ τὰς παρὰ τῶν δικαστηρίων καταγιγνωσκομένας ποινάς, ὡς καὶ νὰ αἴρῃ τὰς πάστης φύσεως κατά νόμον συνεπείας καταγνωσθεισῶν καὶ ἑκτιθεισῶν ποινῶν.

2. 'Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας μόνον τῇ συγκαταθέσει τῆς Βουλῆς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀπονέμῃ χάριν εἰς 'Υπουργὸν καταδικασθέντα κατὰ τὸ ἄρθρον 86.

3. 'Αμνηστία παρέχεται μόνον ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἑκδιδομένου προτάσει τοῦ 'Υπουργικοῦ Συμβουλίου.

4. 'Αμνηστία ἐπὶ κοινῶν ἐγκλημάτων οὐδὲ διὰ νόμου παρέχεται.

»Ἀρθρον. 48.

1. 'Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐν περιπτώσει πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως ἔνεκεν ἔξωτερικῶν κινδύνων, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ 'Υπουργικοῦ Συμβουλίου, ἐν περιπτώσει δὲ σοβαρᾶς διαταραχῆς ἢ ἑκδήλου ἀπειλῆς κατὰ τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας τοῦ κράτους ἐξ ἔσωτερικῶν κινδύνων, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, δύναται νὰ ἀναστείλῃ καθ' ἅπασαν τὴν 'Επικράτειαν ἢ τμῆμα αὐτῆς, τὴν ἰσχὺν τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 5 παράγραφος 4, 6, 8, 9, 11 παραγρ. 1 ἔως καὶ 4, 12, 14, 19, 22, 23, 96 παράγραφος 4 καὶ 97 ἢ τινῶν ἐξ αὐτῶν, νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸν ἑκάστοτε ἰσχύοντα νόμον περὶ καταστάσεως πολιορκίας καὶ νὰ συστήσῃ ἔξαιρετικὰ δικαστήρια. 'Ο νόμος οὗτος δὲν δύναται νὰ τροποποιηθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐφαρμογῆς του.

2. 'Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται, ἀπὸ τῆς ἑκδόσεως τοῦ προεδρικοῦ διατάγματος, ὑπὸ τὰς αὐτὰς προϋποθέσεις νὰ λαμβάνῃ προσέτι καὶ πάντα τὰ ἀναγκαῖα νομοθετικῆς ἢ διοικητικῆς φύσεως μέτρα, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως καὶ τὴν ταχυτέραν ἀποκατάστασιν τῆς λειτουργίας τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν.

3. 'Η ἰσχὺς τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 1 ἑκδιδομένου προεδρικοῦ διατάγματος, ἐν τοῦτο δὲν ἀνακληθῇ δι' ὅμοίου διατάγματος ἐνωρίτερον, αἴρεται αὐτοδικαίως, ἐν περιπτώσει μὲν πολέμου ἀπὸ τῆς λήξεως αὐτοῦ, ἐν πάσῃ δὲ ἄλλῃ περιπτώσει μετὰ τριάκοντα ἡμέρας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεώς του, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ παραταθῇ καὶ πέραν

τῶν τριάκοντα ἡμερῶν διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐκδιδομένου μετὰ προηγουμένην ἄδειαν τῆς Βουλῆς. ‘Η σχετικὴ ἀπόφασις αὐτῆς λαμβάνεται διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν αὐτῆς, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἅρθρου 67.

4. Ἐὰν ἡ ἐκδοσις τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 1 προεδρικοῦ διατάγματος γίνῃ ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς, αὕτη συγκαλεῖται καὶ ἂν ἔτι Ἑληξεν ἡ περίοδος αὐτῆς ἢ διελύθη, μέχρι πέρατος τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον προθεσμίας, ἵνα ἀποφασίσῃ περὶ τῆς παρατάσεως τῆς ἰσχύος τοῦ ὡς ἂνω διατάγματος.

5. Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 1 προεδρικοῦ διατάγματος καὶ καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐφαρμογῆς του ἰσχύει αὐτοδικαίως ἡ κατὰ τὸ ἅρθρον 62 βουλευτικὴ ἀσυλία καὶ ἂν ἔτι διελύθη ἡ Βουλὴ ἢ Ἑληξεν ἡ περίοδος αὐτῆς.

Κεφάλαιον Τρίτον

Εἰδικαὶ εὐθῦναι τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

Ἀρθρον 49.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν εὐθύνεται ὁπωσδήποτε διὰ πράξεις ἐνεργηθείσας κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων του, εἰ μὴ μόνον δι’ ἐσχάτην προδοσίαν ἢ ἐκ προθέσεως παραβίασιν τοῦ Συντάγματος. Διὰ πράξεις μὴ σχετιζομένας πρὸς τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων του ἢ δίωξις ἀναστέλλεται μέχρι λήξεως τῆς προεδρικῆς θητείας.

2. Ἡ πρότασις περὶ κατηγορίας καὶ παραπομπῆς εἰς δίκην τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ὑποβάλλεται εἰς τὴν Βουλὴν ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἐνὸς τρίτου τούλαχιστον τῶν μελῶν αὐτῆς, γίνεται δὲ ἀποδεκτὴ δι’ ἀποφάσεως λαμβανομένης κατὰ πλειοψηφίαν τῶν δύο τρίτων τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῆς.

3. Ἐὰν ἡ πρότασις γίνῃ ἀποδεκτή, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας παραπέμπεται εἰς τὸ κατὰ τὸ ἅρθρον 86 δικαστήριον, τῶν περὶ τούτου διατάξεων ἐφαρμοζομένων ἀναλόγως καὶ ἐν προκειμένῳ.

4. Ἀπὸ τῆς παραπομπῆς του δ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπέχει τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων του, ἀναπληρούμενος κατὰ τὰ ἐν ἅρθρῳ 34 δριζόμενα, ἀναλαμβάνει δὲ ἐκ νέου ταῦτα, ἐφ’ ὅσον δὲν ἔξηντλή-

θη ἡ θητεία του ὅπο τῆς ἐκδόσεως ἀπαλλακτικῆς ἀποφάσεως τοῦ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 86 δικαστηρίου.

5. Νόμος ψηφιζόμενος ὑπὸ τῆς 'Ολομελείας τῆς Βουλῆς ρυθμίζει τὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος ἄρθρου.

"Αρθρον 50.

'Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν ἔχει ἄλλας ἀρμοδιότητας, εἰ μὴ ὅσας ἀπονέμει εἰς αὐτὸν ρητῶς τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ πρὸς αὐτὸ συνάδοντες νόμοι.

ΤΜΗΜΑ Γ'

ΒΟΥΛΗ

Κεφάλαιον Πρῶτον

'Ανάδειξις καὶ συγκρότησις τῆς Βουλῆς

"Αρθρον 51

1. 'Ο ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν καθορίζεται διὰ νόμου, δὲν δύναται ὅμως νὰ είναι κατώτερος τῶν διακοσίων, ούδὲ ἀνώτερος τῶν τριακοσίων.

2. Οἱ βουλευταὶ ἀντιπροσωπεύουν τὸ "Εθνος.

3. Οἱ βουλευταὶ ἔκλεγονται δι' ἀμέσου, καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας, ὑπὸ τῶν ἔχοντων τὸ δικαίωμα τοῦ ἔκλεγειν πολιτῶν, ὡς νόμος δρίζει. 'Ο νόμος δὲν δύναται νὰ περιορίσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἔκλεγειν, εἰ μὴ μόνον λόγῳ μὴ συμπληρώσεως κατωτάτου δρίου ἥλικίας ἢ λόγῳ ἀνικανότητος πρὸς δικαιοπραξίαν ἢ συνεπείᾳ ἀμετακλήτου ποινικῆς καταδίκης δι' ὡρισμένα ἔγκλήματα.

4. Αἱ βουλευτικαὶ ἔκλογαι διενεργοῦνται ταύτοχρόνως καθ' ἀπάσαν τὴν 'Επικράτειαν.

Νόμος δύναται νὰ δρίζῃ τὰ τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἔκλογικοῦ δικαιώματος ὑπὸ τῶν ἔκτὸς τῆς 'Επικρατείας εὑρισκομένων ἔκλογέων. Νό-

5. 'Η ἀσκησις τοῦ ἔκλογικοῦ δικαιώματος, είναι ὑποχρεωτική. Νόμος δρίζει ἔκάστοτε τὰς ἔξαιρέσεις καὶ τὰς ποινικὰς κυρώσεις.

”Αρθρον 52.

‘Η ἐλευθέρα καὶ ἀνόθευτος ἐκδήλωσις τῆς λαϊκῆς θελήσεως, ώς ἔκφρασις τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν πάντων τῶν λειτουργῶν τῆς Πολιτείας, οἵτινες ὑποχρεοῦνται νὰ διασφαλίζουν ταύτην εἰς πᾶσαν περίπτωσιν. Διὰ νόμου δρίζονται αἱ ποινικαὶ κυρώσεις κατὰ τῶν παραβατῶν τῆς διατάξεως ταύτης.

”Αρθρον 53.

1. Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται διὰ τέσσαρα σύναπτὰ ἔτη, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν γενικῶν ἐκλογῶν. ‘Αμα τῇ λήξει τῆς βουλευτικῆς περιόδου διατάσσεται, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, προσυποργα-φομένου ὑπὸ τοῦ ‘Υπουργικοῦ Συμβουλίου, ἡ διενέργεια γενικῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν καὶ ἡ σύγκλησις τῆς νέας Βουλῆς εἰς τακτικὴν σύνοδον, ἐντὸς ἑτέρων τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τούτων.

2. Βουλευτικὴ ἔδρα, κενωθεῖσα κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς περιόδου, δὲν πληροῦται δι’ ἀναπληρωματικῆς ἐκλογῆς, ὅταν τοιαύτη ἀπαιτήται κατὰ νόμον, ἐφ’ ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν κενῶν ἔδρῶν δὲν ὑπερβαίνῃ τὸ πέμπτον τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Εἰς περίπτωσιν πολέμου παρατείνεται καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ, ἡ βουλευτικὴ περίοδος. ‘Εὰν ἔχῃ διαλυθῆ ἡ Βουλή, ἀναστέλλεται ἡ διενέργεια ἐκλογῶν μέχρι λήξεως τοῦ πολέμου, ἀνακαλουμένης μέχρι ταύτης αὐτοδικαίως τῆς διαλυθείσης Βουλῆς.

”Αρθρον 54.

1. Τὸ ἐκλογικὸν σύστημα καὶ αἱ ἐκλογικαὶ περιφέρειαι δρίζονται διὰ νόμου.

2. ‘Ο ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἐκάστης ἐκλογικῆς περιφερείας δρίζεται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νομίμου πληθυσμοῦ τῆς περιφερείας, ώς οὗτος προκύπτει ἐκ τῆς τελευταίας ἀπογραφῆς.

3. Μέρος τῆς Βουλῆς, οὐχὶ μεῖζον τοῦ ἐνὸς εἰκοστοῦ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, δύναται νὰ ἐκλέγεται ἐνιαίως καθ’ ἄπασαν τὴν ‘Ἐπικράτειαν, ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν συνολικὴν ἐν τῇ ‘Ἐπικρατείᾳ ἐκλογικὴν δύναμιν ἐκάστου κόμματος, ώς νόμος δρίζει.

Κεφάλαιον Δεύτερον

Κωλύματα καὶ ἀσυμβίβαστα τῶν Βουλευτῶν

"Αρθρον 55.

1. "Οπως ἐκλεγῆ τις βουλευτής ἀπαιτεῖται νὰ εἰναι "Ελλην πολίτης, νὰ ἔχῃ τὴν νόμιμον ἰκανότητα τοῦ ἐκλέγειν καὶ συμπεπληρωμένον τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς.

2. Βουλευτής, στερηθεὶς τινὸς τῶν ἀνωτέρω προσόντων, ἐκπίπτει αὐτοδικαίως τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος.

"Αρθρον 56.

1. "Εμμισθοι δημόσιοι λειτουργοὶ καὶ ὑπάλληλοι, ἀξιωματικοὶ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, ὑπάλληλοι ὁργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, δήμαρχοι καὶ πρόεδροι κοινοτήτων καὶ διοικηταὶ ἢ πρόεδροι διοικητικῶν συμβουλίων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἢ δημοσίων ἢ δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων, συμβολαιογράφοι, φύλακες μεταγραφῶν καὶ ὑποθηκῶν, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγοῦν βουλευταί, ἐὰν δὲν παραιτηθοῦν πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως των ὧς ὑποψηφίων. Ἡ παραίτησις συντελεῖται διὰ μόνης τῆς ἐγγράφου ὑποβολῆς αὐτῆς. Ἀποκλείεται ἢ ἐπάνοδος τῶν παραιτουμένων στρατιωτικῶν εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, ἀπαγορεύεται δὲ ἢ ἐπάνοδος τῶν παραιτουμένων πολιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ λειτουργῶν πρὸ τῆς παρελεύσεως ἔτους ἀπὸ τῆς παραιτήσεως.

2. Τῶν περιορισμῶν τῆς προηγουμένης παραγράφου ἔξαιροῦνται οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων. Νόμος ὁρίζει τὸν τρόπον τῆς ἀναπληρώσεως αὐτῶν, ἀναστελομένης τῆς ἀσκήσεως τῶν πρὸς τὴν ἴδιότητα τοῦ καθηγητοῦ ἀρμοδιοτήτων τοῦ ἐκλεγέντος, διαρκούστης τῆς βουλευτικῆς περιόδου.

3. "Εμμισθοι δημόσιοι ὑπάλληλοι, στρατιωτικοὶ ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ἀξιωματικοὶ τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, ὑπάλληλοι νομικῶν ἐν γένει προσώπων δημοσίου δικαίου, διοικηταὶ καὶ ὑπάλληλοι δημοσίων καὶ δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων ἢ κοινωφελῶν ἰδρυμάτων, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγοῦν βουλευταί εἰς οἰανδήποτε

έκλογικήν περιφέρειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπηρέτησαν πιλέον τοῦ τριμήνου, κατὰ τὴν πρὸ τῶν ἔκλογῶν τριετίαν. Εἰς τοὺς αὐτοὺς περιορισμοὺς ὑπάγονται καὶ οἱ διατελέσαντες γενικοὶ γραμματεῖς ὑπουργείων κατὰ τὸ τελευταῖον ἔξαμηνον τῆς τετραετοῦ βουλευτικῆς περιόδου. Δὲν ὑπάγονται εἰς τοὺς αὐτοὺς περιορισμούς οἱ ὑποψήφιοι βουλευταὶ τῆς Ἐπικρατείας καὶ οἱ κατώτεροι ὑπάλληλοι τῶν κεντρικῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν.

4. Πολιτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ στρατιωτικοὶ ἐν γένει, ἔχοντες ἀνειλημμένην, κατὰ νόμον, ὑποχρέωσιν παραμονῆς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐπὶ ώρισμένον χρόνον, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι, οὔδὲ νὰ ἔκλεγοῦν βουλευταί, διαρκοῦντος τοῦ χρόνου τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῶν.

”Αρθρον 57.

1. Τὰ καθήκοντα τοῦ βουλευτοῦ εἰναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ ἔργα ἢ τὴν ἴδιότητα μέλους τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, διοικητοῦ, γενικοῦ διευθυντοῦ ἢ τῶν ἀναπληρωτῶν αὐτῶν, ἢ ὑπαλλήλου ἐμπορικῆς ἐταιρείας, ἢ ἐπιχειρήσεως ἀπολαυσούστης εἰδικῶν προνομίων ἢ κρατικῆς ἐπιχορηγήσεως ἢ τυχούστης παραχωρήσεως δημοσίας ἐπιχειρήσεως.

2. Βουλευταί, ἐμπίπτοντες εἰς τὰς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου, ὁφείλουν ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν, ἀφ' ἣς καταστῇ δριστικὴ ἢ ἔκλογή των, νὰ δηλώσουν ἐπιλογὴν μεταξὺ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ τῶν ὡς ἄνω ἔργων. Ἐν παραλείψει τοιαύτης ἐμπροθέσμου δηλώσεως, ἐκπίπτουν αὐτοδικαίως τοῦ ἀξιώματος τοῦ βουλευτοῦ.

3. Βουλευταί, ἀποδεχόμενοι οίονδήποτε τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ τῷ παρόντι ἄρθρῳ ἀναφερομένων καθηκόντων ἢ ἔργων, χαρακτηριζομένων ὡς ἀποτελούντων κώλυμα διὰ τὴν ὑποψηφιότητα βουλευτοῦ, ἢ ὡς ἀσυμβίβαστων διὰ τὸ βουλευτικὸν ἀξιώμα, ἐκπίπτουν αὐτοδικαίως τούτου.

4. Οἱ βουλευταὶ δὲν δύνανται νὰ ἀναλαμβάνουν προμηθείας, μελέτας, ἢ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων τοῦ Κράτους, τῶν ὅργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ἢ δημοσίων, ἢ δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐνοικιάσεις δημοσίων ἢ δημοτικῶν φόρων, οὔδὲ νὰ μισθώνουν ἀκίνητα ἀνήκοντα εἰς τὰ ἄνω ἀναφερόμενα πρόσωπα, ἢ νὰ δέχωνται πάστης μορφῆς παραχωρήσεις ἐπὶ

τῶν ἀκινήτων αὐτῶν. Ἡ παράβασις τῶν διατάξεων τῆς παρούσης παραγράφου συνεπάγεται ἐκπτωσιν ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ ἀκυρότητα τῶν πράξεων. Αἱ πράξεις αὗται εἰναι ἄκυροι καὶ ὅταν γίνωνται ὑπὸ ἐμπορικῶν ἔταιρειῶν ἢ ἐπιχειρήσεων, εἰς τὰς ὅποιας ἔργα διευθυντοῦ ἢ διοικητικοῦ ἢ νομικοῦ συμβούλου ἐκτελεῖ βουλευτής, ἢ μετέχει τούτων ὡς ὁμόρρυθμος ἢ ἐτερόρρυθμος ἔταιρος.

5. Εἰδικὸς νόμος ὁρίζει τὸν τρόπον συνεχίσεως ἢ ἐκχωρήσεως ἢ διαλύσεως συμβάσεων ἐκτελέσεως τῶν ἔργων καὶ μελετῶν περὶ ὧν ἡ παραγραφος 4, ἀνειλημμένων ὑπὸ βουλευτοῦ πρὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

”Αρθρον 58.

Ἡ ἔξέλιξις καὶ ἔκδικασις τῶν βοιλευτικῶν ἐκλογῶν, κατὰ τοῦ κύρους τῶν ὅποιων ἐγείρονται ἐνστάσεις, ἀναφερόμεναι εἴτε εἰς ἐκλογικὰς παραβάσεις περὶ τὴν ἐνέργειαν τούτων, εἴτε εἰς ἔλλειψιν τῶν νομίμων προσόντων, ἀνατίθεται εἰς τὸ κατ’ ὅρθρον 100 Ἀνώτατον Ειδικὸν Δικαστήριον.

Κεφάλαιον Τρίτον

Καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν Βουλευτῶν.

”Αρθρον 59.

1. Οἱ βουλευταί, πρὸ τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν ὁμούουν ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ καὶ εἰς δημοσίαν συνεδρίασιν τὸν ἀκόλουθον ὅρκον:

«Ομνύω εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος νὰ φυλάττω πίστιν εἰς τὴν Πατρίδα καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὑπακοήν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους καὶ νὰ ἐκπληρῶ εὑσυνειδήτως τὰ καθήκοντά μου».

2. Ἐλλόθρησκοι ἢ ἐτερόδιοι βουλευταὶ δίδουν τὸν αὐτὸν ὅρκον κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἴδιας αὐτῶν θρησκείας, ἢ τοῦ ἴδιου αὐτῶν δόγματος.

3. Ἀνακηρυσσόμενοι βουλευταὶ ἀπούσης τῆς Βουλῆς δίδουν τὸν ὅρκον ἐνώπιον τοῦ λειτουργοῦντος Τμήματος αὐτῆς.

”Αρθρον 60.

1. Οι βουλευταὶ ἔχουν ἀπεριόριστον τὸ δικαίωμα τῆς κατὰ συνείδησιν γνώμης καὶ ψήφου.

2. Ἡ ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος παραίτησις εἶναι δικαίωμα τοῦ βουλευτοῦ, συντελεῖται δὲ ἡμάτη τῇ ὑποβολῇ ἐγγράφου δηλώσεως εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς καὶ δὲν ὑπόκειται εἰς ἀνάκλησιν.

”Αρθρον 61.

1. Ὁ βουλευτὴς δὲν καταδιώκεται, οὐδὲ ὅπωσδήποτε ἔξετάζεται, ἔνεκα γνώμης ἢ ψήφου δοθείστης παρ’ αύτοῦ κατὰ τὴν ἀσκησιν τῶν βουλευτικῶν καθηκόντων.

2. Ὁ βουλευτὴς διώκεται μόνον διὰ συκοφαντικὴν δυσφήμησιν κατὰ νόμον, μετ’ ἄδειαν τῆς Βουλῆς. Ἄρμόδιον διὰ τὴν ἐκδίκασιν εἶναι τὸ Ἐφετεῖον. Ἡ ἄδεια θεωρεῖται ὡς ὁριστικῶς μὴ παρασχεθεῖσα, ἐὰν ἡ Βουλὴ δὲν ἀποφανθῇ ἐντὸς τεσσαράκοντα πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς περιελεύσεως τῆς ἐγκλήσεως εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς. Ἐν ἀρνήσει χορηγήσεως τῆς ἀδείας ἢ παρελθούσης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας, ἡ πρᾶξις θεωρεῖται ἀνέγκλητος.

Ἡ παράγραφος αὕτη ἔχει ἐφαρμογὴν ἀπὸ τῆς προσεχοῦς βουλευτικῆς περιόδου.

3. Ὁ βουλευτὴς δὲν ὑποχρεοῦται εἰς μαρτυρίαν περὶ πληροφοριῶν περιελθουσῶν εἰς αὐτὸν ἢ παρασχεθεισῶν ὑπ’ αύτοῦ ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων του, οὔτε περὶ τῶν προσώπων τὰ ὅποια ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὸν τὰς πληροφορίας ἢ εἰς τὰ ὅποια οὔτος παρέσχε ταύτας.

”Αρθρον 62.

Διαρκούστης τῆς βουλευτικῆς περιόδου, βουλευτὴς δὲν διώκεται, οὐδὲ συλλαμβάνεται, φυλακίζεται, οὐδὲ ἄλλως πως περιορίζεται, ἀνευ ἀδείας τοῦ Σώματος. Ὄμοιώς, δὲν διώκεται βουλευτὴς τῆς διαλυθεῖσης Βουλῆς διὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα, ἀπὸ τῆς διαλύσεως ταύτης μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τῶν βουλευτῶν τῆς νέας Βουλῆς.

Ἡ ἄδεια θεωρεῖται μὴ παρασχεθεῖσα, ἐὰν ἡ Βουλὴ δὲν ἀποφανθῇ ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς διαβιβάσεως τῆς αἵτησεως διώξεως τοῦ εἰσαγγελέως εἰς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς.

‘Η τρίμηνος προθεσμία ἀναστέλλεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δια-
κοπῶν τῆς Βουλῆς.

”Αδεια δὲν ἀπαιτεῖται διὰ τὰ ἐπ’ αὐτοφώρω κακουργήματα.

”Ἀρθρον 63.

1. Οἱ βουλευταὶ δικαιοῦνται ἐκ τοῦ Δημοσίου ἀποζημιώσεως καὶ
δαπανῶν, διὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ λειτουργήματός των, τὸ ὑψος δὲ ἀμ-
φοτέρων καθορίζεται δι’ ἀποφάσεως τῆς ‘Ολομελείας τῆς Βουλῆς.

2. Οἱ βουλευταὶ ἀπολαμβάνουν συγκοινωνιακῆς, ταχυδρομικῆς
καὶ τηλεφωνικῆς ἀτελείας, ἡ ἔκτασις τῆς δποίας καθορίζεται δι’ ἀποφά-
σεως τῆς ‘Ολομελείας τῆς Βουλῆς.

3. Ἐν ἀδικαιολογήτῳ ἀπουσίᾳ βουλευτοῦ ἐπὶ πλείονας τῶν πέντε
συνεδριάσεων κατὰ μῆνα, κρατεῖται ὑπόχρεωτικῶς τὸ τριακοστὸν τῆς
μηνιαίας ἀποζημιώσεως, δι’ ἑκάστην ἀπουσίαν.

Κεφάλαιον Τέταρτον

’Οργάνωσις καὶ λειτουργία τῆς Βουλῆς.

”Ἀρθρον 64.

1. ‘Η Βουλὴ συνέρχεται αὐτοδικαίως κατ’ ἔτος τὴν πρώτην ΔΕΥ-
ΤΕΡΑΝ τοῦ μηνὸς ’Οκτωβρίου εἰς τακτικὴν σύνοδον διὰ τὰ ἐτήσια ἔργα
αὐτῆς, ἐκτὸς ἐὰν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τὴν συγκαλέσῃ ἐνωρί-
τερον, συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 40.

2. ‘Η διάρκεια τῆς τακτικῆς συνόδου δὲν δύναται νὰ εἶναι βραχυ-
τέρα τῶν πέντε μηνῶν, μὴ συνυπολογιζομένου τοῦ χρόνου τῆς κατὰ
τὸ ἄρθρον 40 ἀναστολῆς.

‘Η τακτικὴ σύνοδος παρατείνεται ὑποχρεωτικῶς μέχρι τῆς ἐγκρί-
σεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, κατὰ τὸ ἄρθρον 79, ἡ τῆς ψηφίσεως τοῦ,
κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον, εἰδικοῦ νόμου.

”Ἀρθρον 65.

1. ‘Η Βουλὴ δρίζει τὸν τρόπον τῆς ἐλευθέρας καὶ δημοκρατικῆς λει-
τουργίας αὐτῆς διὰ Κανονισμοῦ, ψηφιζομένου ἐν ‘Ολομελείᾳ κατὰ τὸ
ἄρθρον 76 καὶ δημοσιευομένου διὰ τῆς ’Εφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως,
παραγγελίᾳ τοῦ Προέδρου αὐτῆς.

2. 'Η Βουλή ἐκλέγει ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς τὸν Πρόεδρον καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Προεδρείου, κατὰ τὰ διὰ τοῦ Κανονισμοῦ δριζόμενα.

3. 'Ο Πρόεδρος καὶ οἱ Ἀντιπρόεδροι ἐκλέγονται κατὰ τὴν ἀρχὴν ἑκάστης βουλευτικῆς περιόδου.

'Η διάταξις αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν διανυομένην πρώτην σύνοδον τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ἐκλεγέντων Προέδρου καὶ Ἀντιπροέδρων.

'Η Βουλὴ προτάσει πεντήκοντα βουλευτῶν δύναται νὰ ἐκφράσῃ μομφὴν εἰς βάρος τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἢ μέλους τοῦ Προεδρείου, συνεπαγομένην τὴν λῆξιν τῆς θητείας αὐτοῦ.

4. 'Ο Πρόεδρος τῆς Βουλῆς διευθύνει τὰς ἔργασίας τοῦ Σώματος, μεριμνᾷ διὰ τὴν διασφάλισιν τῆς ἀκωλύτου διεξαγωγῆς τῶν ἔργασιῶν του, διὰ τὴν κατοχύρωσιν τῆς ἐλευθέρας γνώμης καὶ ἐκφράσεως τῶν βουλευτῶν καὶ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, δυνάμενος νὰ λάβῃ καὶ πειθαρχικὰ μέτρα κατὰ παντὸς παρεκτρεπομένου βουλευτοῦ, κατὰ τὰ διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς δριζόμενα.

5. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ δύναται νὰ συσταθῇ παρὰ τῇ Βουλῇ ἐπιστημονικὴ ὑπηρεσία πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ νομοθετικοῦ αὐτῆς ἔργου.

6. 'Ο Κανονισμὸς καθορίζει τὴν ὀργάνωσιν τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Βουλῆς ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Προέδρου καὶ πάντα τὰ ἀφορῶντα τὸ προσωπικὸν αὐτῆς. Αἱ πράξεις τοῦ Προέδρου, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν πρόσληψιν καὶ τὴν ὑπηρεσιακὴν κατάστασιν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Βουλῆς, ὑπόκεινται εἰς προσφυγὴν ἢ αἴτησιν ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Ἄρθρον 66.

1. 'Η Βουλὴ συνεδριάζει δημοσίᾳ ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ, δύναται ὅμως νὰ διασκεφθῇ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, κατ' αἵτησιν τῆς Κυβερνήσεως ἢ δέκα πέντε βουλευτῶν, ἐὰν τοῦτο ἀποφασισθῇ ἐν μυστικῇ συνεδριάσει, κατὰ πλειοψηφίαν. Μετὰ ταῦτα ἀποφασίζει ἐὰν πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ ἢ συζήτησις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει.

2. Οἱ 'Υπουργοί καὶ 'Υφυπουργοί ἔχουν ἐλευθέραν εἰσοδον εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς καὶ ἀκούονται δσάκις ζητήσουν τὸν λόγον.

3. 'Η Βουλὴ καὶ αἱ κοινοβουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ δύνανται νὰ αἴτη-

σωνται τὴν παρουσίαν τοῦ ἀρμοδίου ἐπὶ συζητουμένων ὑπ' αὐτῶν θεμάτων 'Υπουργοῦ, ἢ 'Υφυπουργοῦ.

Αἱ κοινοβουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ δικαιοῦνται νὰ καλοῦν, διὰ τοῦ ἀρμοδίου 'Υπουργοῦ, οἰονδήποτε δημόσιον λειτουργὸν θεωροῦν χρήσιμον διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν.

*Ἀρθρον 67.

'Η Βουλὴ δὲν δύναται ν' ἀποφασίσῃ ἄνευ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν, ἡτις ὅμως οὐδέποτε δύναται νὰ εἴναι μικρότερα τοῦ ἐνὸς τετάρτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

'Ἐν περιπτώσει ἰσοψηφίας ἐπαναλαμβάνεται ἡ ψηφοφορία, μετὰ νέαν δὲ ἰσοψηφίαν, ἡ πρότασις ἀπορρίπτεται.

*Ἀρθρον 68.

1. 'Η Βουλὴ συνιστᾶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης τακτικῆς συνόδου κοινοβουλευτικὰς ἐπιτροπὰς ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς πρὸς ἐπεξεργασίαν καὶ ἔξετασιν τῶν ὑποβαλλομένων νομοσχεδίων καὶ προτάσεων νόμων, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν 'Ολομέλειαν καὶ τὰ Τμήματα αὐτῆς.

2. 'Η Βουλὴ συνιστᾶ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς ἔξεταστικὰς ἐπιτροπὰς, δι' ἀποφάσεως της λαμβανομένης διὰ πλειοψηφίας τῶν δύο πέμπτων τοῦ συνόλου τῶν βουλευτῶν, προτάσει τοῦ ἐνὸς πέμπτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Πρὸς σύστασιν ἔξεταστικῶν ἐπιτροπῶν ἐπὶ ζητημάτων ἀναγομένων εἰς τὴν ἔξωτερικὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἔθνικὴν ἄμυναν, ἀπαιτεῖται ἀπόφασις τῆς Βουλῆς λαμβανομένη διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Τὰ τῆς συγκροτήσεως καὶ λειτουργίας τῶν ἐπιτροπῶν τούτων καθορίζονται ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς.

3. Αἱ κοινοβουλευτικαὶ καὶ ἔξεταστικαὶ ἐπιτροπαὶ ὡς καὶ τὰ κατὰ τὰ ἄρθρα 70 καὶ 71 Τμήματα τῆς Βουλῆς συνιστῶνται κατ' ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως τῶν κομμάτων; τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἀνεξαρτήτων, ὡς δὲ Κανονισμὸς δρίζει.

*Ἀρθρον 69.

Οὐδεὶς ἐμφανίζεται αὐτόκλητος ἐνώπιον τῆς Βουλῆς διὰ νὰ ἀναφέρη τι προφορικῶς ἢ ἐγγράφως. Αἱ ἀναφοραὶ παρουσιάζονται διά

τινος βουλευτοῦ, ἢ παραδίδονται εἰς τὸν Πρόεδρον. ‘Η Βουλὴ ἔχει δικαίωμα ν’ ἀποστέλλῃ τὰς ἀπευθυνομένας πρὸς αὐτὴν ἀναφορὰς εἰς τοὺς ‘Υπουργούς καὶ ‘Υφυπουργούς, οἵ διποῖοι ὑποχρεοῦνται νὰ δίδουν διευκρινίσεις, δοσάκις ζητηθοῦν.

”Αρθρον 70.

1. ‘Η Βουλὴ ἀσκεῖ τὸ νομοθετικὸν ἔργον αὐτῆς ἐν ‘Ολομελείᾳ.

2. ‘Ο Κανονισμὸς τῆς Βουλῆς προβλέπει τὴν ἀσκησιν τοῦ δι’ αὐτοῦ καθοριζομένου νομοθετικοῦ ἔργου καὶ εἰς Τμήματα, οὐχὶ πλείονα τῶν δύο, ὑπὸ τοὺς ἐν ἄρθρῳ 72 περιορισμούς. ‘Η σύστασις καὶ ἡ λειτουργία τῶν Τμημάτων ἀποφασίζεται ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς Βουλῆς εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης συνόδου, διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς ὁρίζεται, ἐπίστης, ἡ μεταξὺ τῶν Τμημάτων κατανομὴ τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῶν κατὰ ὑπουργεία.

4. ’Εφ’ ὅσον δὲν ὁρίζεται ἄλλως, αἱ περὶ Βουλῆς διατάξεις τοῦ Συντάγματος ἴσχύουν καὶ διὰ τὴν ἐν ‘Ολομελείᾳ καὶ διὰ τὴν κατὰ Τμήματα λειτουργίαν αὐτῆς.

5. Πρὸς λῆψιν ἀποφάσεως τῶν Τμημάτων ἡ ἀπαιτουμένη πλειοψηφία δὲν δύναται νὰ είναι κατωτέρα τῶν δύο πέμπτων τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν τῶν Τμημάτων.

6. ‘Ο κοινοβουλευτικὸς ἔλεγχος ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐν ‘Ολομελείᾳ δις τούλαχιστον τῆς ἐβδομάδος, ώς ὁ Κανονισμὸς τῆς Βουλῆς ὁρίζει.

”Αρθρον 71.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διακοπῆς τῶν ἔργασιῶν τῆς Βουλῆς, τὸ νομοθετικὸν ἔργον αὐτῆς, ἔξαιρέσει τῶν νομοθετημάτων ἀρμοδιότητος τῆς ‘Ολομελείας κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 72 ὁριζόμενα, ἐπιτελεῖται ὑπὸ Τμήματος αὐτῆς, συγκροτουμένου καὶ λειτουργοῦντος κατὰ τὰ ἐν ἄρθροις 68 παράγραφος 3 καὶ 70 ὁριζόμενα.

Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ δύναται νὰ προβλεφθῇ ἡ ἐπεξεργασία τῶν νομοσχεδίων ἡ προτάσεων νόμων ὑπὸ κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν μελῶν τοῦ αὐτοῦ Τμήματος.

”Αρθρον 72.

1. ’Εν ‘Ολομελείᾳ τῆς Βουλῆς συζητοῦνται καὶ ψηφίζονται δ Κα-

νονισμὸς αὐτῆς, νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν, περὶ τῶν ἐν ἄρθροις 3, 13, 27, 28 καὶ 36 παράγραφος 1 θεμάτων, περὶ τῆς ἀσκήσεως καὶ προστασίας τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, περὶ τῆς λειτουργίας τῶν πολιτικῶν κομμάτων, περὶ παροχῆς νομοθετικῆς ἔξουσιοδοτήσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 43 παράγραφος 4, περὶ εύθυνης τῶν ὑπουργῶν, περὶ καταστάσεως πολιορκίας, περὶ τῆς χορηγίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ περὶ τῆς αὐθεντικῆς ἐρημηνείας τῶν νόμων κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 77, ὡς καὶ παντὸς ἑτέρου θέματος, ἀναγομένου εἰς τὴν ‘Ολομέλειαν τῆς Βουλῆς, κατὰ εἰδικὴν πρόβλεψιν τοῦ Συντάγματος, ἥ διὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ ὅποιου ἀπαιτεῖται εἰδικὴ πλειοψηφία.

Ἐν ‘Ολομελείᾳ τῆς Βουλῆς ψηφίζεται ἐπίσης ὁ προϋπολογισμὸς καὶ ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ Κράτους καὶ τῆς Βουλῆς.

2. ‘Η κατ’ ἀρχήν, κατ’ ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον συζήτησις καὶ ψήφισις πάντων τῶν λοιπῶν νομοσχεδίων ἥ προτάσεων νόμων, δύναται νὰ ἀνατεθῇ εἰς Τμῆμα τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 70 ὁρίζονται.

3. Τὸ ἐπιλαμβανόμενον τῆς ψηφίσεως νομοσχεδίου ἥ προτάσεως νόμου Τμῆμα ἀποφαίνεται ὁριστικῶς περὶ τῆς ἀρμοδιότητος αὐτοῦ, δικαιούμενον νὰ παραπέμψῃ οἰανδήποτε περὶ αὐτῆς ἀμφισβήστησιν εἰς τὴν ‘Ολομέλειαν τῆς Βουλῆς, δι’ ἀποφάσεως λαμβανομένης διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτοῦ. ‘Η ἀπόφασις τῆς ‘Ολομελείας δεσμεύει τὰ Τμήματα.

4. ‘Η Κυβέρνησις δύναται νὰ εἰσάγῃ πρὸς συζήτησιν καὶ ψήφισιν νομοσχέδιον μείζονος σημασίας ἀντὶ τῶν Τμημάτων εἰς τὴν ‘Ολομέλειαν.

5. ‘Η ‘Ολομέλεια τῆς Βουλῆς δύναται νὰ ζητήσῃ δι’ ἀποφάσεως αὐτῆς λαμβανομένης δι’ ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, τὴν παρ’ αὐτῆς συζήτησιν καὶ κατ’ ἀρχήν, κατ’ ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον ψήφισιν ἐκκρεμοῦς ἐνώπιον Τμήματος νομοσχεδίου ἥ προτάσεως νόμου.

Νομοθετική λειτουργία τῆς Βουλῆς

"Αρθρον 73.

1. Τὸ δικαίωμα προτάσεως νόμων ἀνήκει εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Κυβέρνησιν.

2. Νομοσχέδια, ἀναφερόμενα ὅπωσδήποτε εἰς τὴν ἀπονομὴν συντάξεως καὶ τὰς προϋποθέσεις ταύτης, ὑποβάλλονται μόνον ὑπὸ τοῦ 'Υπουργοῦ Οἰκονομικῶν, μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ 'Ελεγκτικοῦ Συνεδρίου, προκειμένου δὲ περὶ συντάξεων βαρυνουσῶν τὸν προϋπολογισμὸν δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου 'Υπουργοῦ καὶ τοῦ 'Υπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Τὰ νομοσχέδια περὶ συντάξεων πρέπει νὰ εἰναι εἰδικά, μὴ ἐπιτρεπομένης ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς ἀναγραφῆς διατάξεων περὶ συντάξεων εἰς νόμους σκοποῦντας τὴν ρύθμισιν ἄλλων θεμάτων.

3. Οὐδεμία πρότασις νόμου ἢ τροπολογία ἢ προσθήκη εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, ἔὰν προέρχεται ἐκ τῆς Βουλῆς, ἐφ' ὅσον συνεπάγεται εἰς βάρος τοῦ Δημοσίου, τῶν δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, δαπάνας ἢ ἐλάττωσιν ἐσόδων, ἢ τῆς περιουσίας αὐτῶν, πρὸς μισθοδοσίαν ἢ σύνταξιν, ἢ ἐν γένει ὅφελος προσώπου.

4. Εἰναι δῆμος παραδεκτὴ τροπολογία ἢ προσθήκη ὑποβαλλομένη ὑπὸ ἀρχηγοῦ κόμματος ἢ ἐκπροσώπου διμάδος κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 3 τοῦ ἀρθρου 74 δριζόμενα, προκειμένου περὶ νομοσχεδίων ἀναφερομένων εἰς τὴν δργάνωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν δργανισμῶν δημοσίου ἐνδιαφέροντος, εἰς τὴν ὑπηρεσιακὴν ἐν γένει κατάστασιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν δργάνων τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, τῶν ὑπαλλήλων δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὡς καὶ δημοσίων ἐν γένει ἐπιχειρήσεων.

5. Νομοσχέδιον δι' οὗ ἐπιβάλλονται τοπικοὶ ἢ εἰδικοὶ φόροι, ἢ οἰασδήποτε φύσεως βάρη ὑπὲρ δργανισμῶν, ἢ νομικῶν προσώπων δημοσίου ἢ ιδιωτικοῦ δικαίου, δέον νὰ προσυπογράφεται καὶ ὑπὸ τῶν 'Υπουργῶν Συντονισμοῦ καὶ Οἰκονομικῶν.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου συνοδεύεται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ αἵτιολογικῆς ἐκθέσεως, πρὸ δὲ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὴν Βουλὴν, ‘Ολομέλειαν ἢ Τμήματα, δύναται νὰ παραπεμφθῇ πρὸς νομοτεχνικὴν ἐπεξεργασίαν εἰς τὴν κατὰ τὴν παράγραφον 5 τοῦ ἄρθρου 65 ἐπιστημονικὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς, ὡς ὁ Κανονισμὸς δρίζει.

2. Τὰ εἰς τὴν Βουλὴν κατατιθέμενα νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων παραπέμπονται εἰς τὴν οἰκείαν κοινοθουλευτικὴν ἐπιτροπήν. ‘Υποβιληθείστης τῆς ἐκθέσεως, ἢ παρελθούσης ἀπράκτου τῆς ταχθείσης προθεσμίας πρὸς ὑποβολὴν ταύτης, εἰσάγονται εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς συζήτησιν μετὰ παρέλευσιν τριῶν ἔκτοτε ἡμερῶν, πλὴν ἂν ἔχουν χαρακτηρισθῇ ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ‘Υπουργοῦ ὡς ἐπείγοντος χαρακτῆρος. ‘Η συζήτησις ἄρχεται μετὰ προφορικὴν εἰσήγησιν τοῦ ἀρμοδίου ‘Υπουργοῦ καὶ τῶν εἰσηγητῶν τῆς ἐπιτροπῆς.

3. Τροπολογίαι βουλευτῶν ἐπὶ νομοσχεδίων καὶ προτάσεων νόμων τῆς ἀρμοδιότητος τῆς ‘Ολομελείας ἢ τῶν Τμημάτων τῆς Βουλῆς δὲν εἰσάγονται πρὸς συζήτησιν, ἐὰν δὲν ὑποβληθοῦν μέχρι καὶ τῆς προτεραίας τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς συζητήσεως, ἔκτὸς ἐὰν εἰς τὴν συζήτησιν αὐτῶν συγκατατίθεται καὶ ἡ Κυβέρνησις.

4. Δὲν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν τροποποίησιν διατάξεως νόμου, ἐὰν δὲν ἔχῃ καταχωρισθῇ εἰς μὲν τὴν αἵτιολογικὴν ἐκθεσιν δλόκληρον τὸ κείμενον τῆς τροποποιουμένης διατάξεως, εἰς δὲ τὸ κείμενον τοῦ νομοσχεδίου ἢ τῆς προτάσεως, δλόκληρος ἢ νέα διάταξις, ὡς διαμορφοῦται διὰ τῆς τροποποιήσεως.

5. Νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου, περιέχουσα διατάξεις ἀσχέτους πρὸς τὸ κύριον ἀντικείμενον αὐτῶν, δὲν εἰσάγονται πρὸς συζήτησιν.

Οὐδεμία προσθήκη ἢ τροπολογία εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, ἐὰν δὲν σχετίζεται πρὸς τὸ κύριον ἀντικείμενον τοῦ νομοσχεδίου ἢ τῆς προτάσεως.

Ἐν ἀμφισβητήσει ἀποφαίνεται ἡ Βουλή.

6. ‘Απαξ τοῦ μηνός, εἰς προσδιοριστέαν ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ ἢ μέραν, ἐγγράφονται εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν κατὰ προτέραιότητα καὶ συζητοῦνται ἐκκρεμεῖς προτάσεις νόμων.

*Αρθρον 75.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου, συνεπαγόμενα ἐπιβάρυνσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐφ' ὅσον μὲν ὑποβάλλεται ὑπὸ ‘Υπουργῶν, δὲν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, ἐὰν δὲν συνοδεύεται ὑπὸ ἐκθέσεως τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου τοῦ Κράτους, καθοριζούσης τὴν δαπάνην, ἐφ' ὅσον δὲ ὑποβάλλεται ὑπὸ βουλευτῶν, διαβιβάζεται πρὸ πάσης συζητήσεως εἰς τὸ Γενικὸν Λογιστήριον τοῦ Κράτους, ὑποχρεούμενον νὰ ὑποβάλῃ σχετικὴν ἔκθεσιν ἐντὸς δέκα πέντε ημερῶν. Παρερχομένης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας ταύτης, ἡ πρότασις νόμου εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν καὶ ἄνευ ἐκθέσεως.

2. Τὸ αὐτὸν ισχύει καὶ διὰ τὰς τροπολογίας, ἐφ' ὅσον ζητηθῇ τοῦτο ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ‘Υπουργῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ Γενικὸν Λογιστήριον ὑποχρεούται νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἔκθεσίν του ἐντὸς τριῶν ημερῶν. Μόνον παρερχομένης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας ταύτης, ἡ συζήτησις χωρεῖ καὶ ἄνευ ἐκθέσεως.

3. Νομοσχέδιον, συνεπαγόμενον δαπάνην ἢ ἐλάττωσιν ἐσόδων, δὲν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν ἐὰν δὲν συνοδεύεται ὑπὸ ειδικῆς ἐκθέσεως περὶ τοῦ τρόπου καλύψεως των, ὑπογεγραμμένης ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ‘Υπουργοῦ καὶ τοῦ ‘Υπουργοῦ Οἰκονομικῶν.

*Αρέρον 76.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου εἰσαγομένη ἐνώπιον τῆς ‘Ολομελείας ἢ τῶν Τμημάτων συζητεῖται καὶ ψηφίζεται ἐφ' ἄπαξ, κατ' ἀρχήν, κατ' ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον.

2. Κατ' ἔξαίρεσιν νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων συζητοῦνται καὶ ψηφίζονται ὑπὸ τῆς ‘Ολομελείας τῆς Βουλῆς διს καὶ εἰς δύο διαφόρους συνεδριάσεις, ἀπεχούσας ἀλλήλων δύο τούλαχιστον ημέρας, κατ' ἀρχὴν μὲν καὶ κατ' ἄρθρον κατὰ τὴν πρώτην συζήτησιν, κατ' ἄρθρον δὲ καὶ εἰς τὸ σύνολον κατὰ τὴν δευτέραν, ἐὰν ζητηθῇ τοῦτο μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς κατ' ἀρχὴν συζητήσεως, ὑπὸ τοῦ ἐνὸς τρίτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Ἐὰν κατὰ τὴν συζήτησιν ἐγένοντο δεκταὶ τροπολογίαι, ἡ ψήφισις τοῦ συνόλου ἀναβάλλεται ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον ἀπὸ τῆς διανομῆς τοῦ τροποποιηθέντος νομοσχεδίου ἢ προτάσεως νόμου.

4. Νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ τῆς

Κυβερνήσεως ώς κατεπείγον, εἰσάγεται πρὸς ψήφισμα μετὰ περιωρι-
σμένην συζήτησιν, εἰς ἣν μετέχουν, πλὴν τῶν οἰκείων εισηγητῶν, ὁ
Πρωθυπουργὸς ἢ ὁ ἀρμόδιος ‘Υπουργός, οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν ἐν τῇ Βουλῇ
κομμάτων καὶ ἀνὰ εἰς ἑκπρόσωπος τούτων. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς
Βουλῆς δύναται νὰ περιορισθῇ ἡ διάρκεια τῶν διμιλιῶν καὶ ὁ χρόνος
συζήτησεως.

5. ‘Η Κυβέρνησις δύναται νὰ ζητήσῃ ὅπως νομοσχέδιον ἢ πρό-
τασις νόμου ἰδιαιτέρας σημασίας ἢ ἐπείγοντος χαρακτῆρος, συζητηθῇ
εἰς ὥρισμένον ἀριθμὸν συνεδριάσεων, οὐχὶ μείζονα τῶν τριῶν. ‘Η
Βουλὴ δύναται νὰ παρατείνῃ τὴν συζήτησιν ἐπὶ δύο εἰσέτι συνεδριά-
σεις, προτάσει τοῦ ἐνὸς δεκάτου τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Διὰ
τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς καθορίζεται ἡ διάρκεια ἑκάστης διμιλίας.

6. ‘Η ἐπιψήφισις δικαστικῶν ἢ διοικητικῶν κωδίκων, συνταχθέν-
των ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιτροπῶν, αἱ ὅποιαι συνεστήθησαν δι’ εἰδικῶν νό-
μων, δύναται νὰ γίνῃ ἐν ‘Ολομελείᾳ τῆς Βουλῆς δι’ ἰδιαιτέρου νόμου,
κυροῦντος ἐν ὅλῳ τούτους.

7. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον δύναται νὰ γίνῃ κωδικοποίησις ὑφ-
σταμένων διατάξεων δι’ ἀπλῆς ταξινομήσεως αὐτῶν ἢ ἐν ὅλῳ ἐπανα-
φορᾷ καταργηθέντων νόμων, πλὴν τῶν φορολογικῶν.

8. Νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου, ἀποκρουσθεῖσα ὑπὸ τῆς ‘Ολο-
μελείας τῆς Βουλῆς ἢ Τμήματος αὐτῆς, δὲν εἰσάγεται ἐκ νέου εἰς τὴν
αὐτήν σύνοδον, οὐδὲ εἰς τὸ μετὰ τὴν λῆξιν αὐτῆς λειτουργοῦν Τμῆμα.

”Αρθρον 77.

1. ‘Η αὐθεντικὴ ἔρμηνεία τῶν νόμων ἀνήκει εἰς τὴν νομοθετικὴν
λειτουργίαν.

2. Νόμος μὴ πράγματι ἔρμηνευτικὸς ἔχει ἴσχὺν μόνον ἀπὸ τῆς δη-
μοσιεύσεως αὐτοῦ.

Κεφάλαιον “Εκτον

Φορολογία καὶ δημοσιονομικὴ διαχείρισις

”Αρθρον 78.

1. Οὐδεὶς φόρος ἐπιβάλλεται οὐδ’ εἰσπράττεται ἀνευ τυπικοῦ νό-
μου, καθορίζοντος τὸ ὑποκείμενον τῆς φορολογίας καὶ τὸ εἰσόδημα, τὸ

είδος τῆς περιουσίας, τὰς δαπάνας καὶ τὰς συναλλαγὰς ἢ τὰς κατηγορίας τούτων, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρεται ὁ φόρος.

2. Φόρος ἢ ἄλλο οἰονδήποτε οἰκονομικὸν βάρος δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῇ διὰ νόμου ἀναδρομικῆς Ισχύος, ἐκτεινομένης πέραν τοῦ προηγουμένου τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου οἰκονομικοῦ ἔτους.

3. Ἐξαιρετικῶς ἐπὶ ἐπιβολῆς ἢ αὐξήσεως εἰσαγωγικοῦ ἢ ἔξαγωγικοῦ δασμοῦ ἢ φόρου καταναλώσεως, ἐπιτρέπεται ἢ εἰσπραξις αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταθέσεως εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ περὶ αὐτῶν νομοσχεδίου ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου ἐντὸς τῆς κατὰ τὸ ἀρθρον 42 παράγρ. I προθεσμίας, πάντως δὲ τὸ βραδύτερον ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς συνόδου.

4. Τὸ ἀντικείμενον τῆς φορολογίας, ὁ φορολογικὸς συντελεστής, αἱ ἀπὸ τῆς φορολογίας ἀπαλλαγαὶ ἢ ἔξαιρέσεις καὶ ἡ ἀπονομὴ συντάξεων δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον νομοθετικῆς ἔξουσιοδοτήσεως.

Δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν ὁ καθορισμὸς διὰ νόμου τοῦ τρόπου βεβαιώσεως τῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους καὶ τῶν δημοσίων ἐν γένει ὀργανισμῶν εἰς τὴν ἀποκλειστικῶν ἐκ τῆς ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων προκαλουμένην αὐτόματον ὑπερτίμησιν τῆς παρακειμένης ίδιωτικῆς ἀκινήτου ίδιοκτησίας.

5. Κατ' ἔξαίρεσιν ἐπιτρέπεται ἡ κατ' ἔξουσιοδότησιν νόμων πλαισίων ἐπιβολὴ ἔξισωτικῶν ἢ ἀντισταθμιστικῶν εἰσφορῶν ἢ δασμῶν, ὡς καὶ ἡ ληψις οἰκονομικῶν μέτρων, ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν διεθνῶν σχέσεων τῆς Χώρας, πρὸς οἰκονομικοὺς ὀργανισμοὺς ἢ μέτρων ἀποβλεπόντων εἰς τὴν διασφάλισιν τῆς συναλλαγματικῆς θέσεως τῆς Χώρας.

*Αρθρον 79.

1. Ἡ Βουλὴ ψηφίζει κατὰ τὴν τακτικὴν ἐτησίαν σύνοδον αὐτῆς τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ τῶν ἐξόδων τοῦ Κράτους διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

2. Πάντα τὰ ἐσοδα καὶ ἐξοδα τοῦ Κράτους πρέπει ν' ἀναγράφωνται εἰς τὸν ἐτήσιον προϋπολογισμὸν καὶ τὸν ἀπολογισμόν.

3. Ο προϋπολογισμὸς εἰσάγεται εἰς τὴν Βουλὴν διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ‘Υπουργοῦ ἔνα τούλαχιστον μῆνα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους, ψηφίζεται δὲ κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ δ-

ριζόμενα, διὰ τοῦ ὅποίου καὶ διασφαλίζεται τὸ δικαίωμα ἐκφράσεως τῶν ἀντιλήψεων ὅλων τῶν ἐν τῇ Βουλῇ πολιτικῶν μερίδων.

4. Ἐὰν καθίσταται ἀνέφικτος δι’ οἰονδήποτε λόγον ἢ διοίκησις τῶν ἐσόδων καὶ ἔξόδων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐνεργεῖται αὕτη βάσει εἰδικοῦ ἑκάστοτε νόμου.

5. Ἐὰν δὲν καθίσταται δυνατή, λόγω λήξεως τῆς περιόδου τῆς Βουλῆς, ἢ ψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ ἢ τοῦ κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον εἰδικοῦ νόμου, παρατείνεται ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ἡ ἴσχυς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ λήξαντος ἢ λήγοντος οἰκονομικοῦ ἔτους, διὰ διατάγματος ἐκδιδούμενου προτάσει τοῦ ‘Υπουργικοῦ Συμβουλίου.

6. Διὰ νόμου δύναται νὰ καθιερωθῇ ἢ σύνταξις προϋπολογισμοῦ διετοῦς χρήσεως.

7. Ἐντὸς ἔτους τὸ βραδύτερον ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους κατατίθεται εἰς τὴν Βουλὴν ὁ ἀπολογισμός, ὡς καὶ ὁ γενικὸς ἰσολογισμός τοῦ Κράτους, οἱ ὅποιοι ἔχεταί τοινται ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς βουλευτῶν καὶ κυροῦνται ὑπὸ τῆς Βουλῆς κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς ὄριζόμενα.

8. Τὰ προγράμματα οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως ἐγκρίνονται ὑπὸ τῆς ‘Ολομελείας τῆς Βουλῆς, ὡς νόμος ὄριζει.

”Αρθρον 80.

1. Μισθός, σύνταξις, χορηγία ἢ ἀμοιβὴ οὔτε ἐγγράφεται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, οὔτε παρέχεται ἕνευ ὀργανικοῦ ἢ ἄλλου εἰδικοῦ νόμου.

2. Νόμος ὄριζει τὰ τῆς κοπῆς ἢ ἐκδόσεως νομίσματος.

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ

Κεφάλαιον Πρῶτον

Συγκρότησις καὶ ἀποστολὴ τῆς Κυβερνήσεως

”Αρθρον 81.

1. Τὴν Κυβέρνησιν ἀποτελεῖ τὸ ‘Υπουργικὸν Συμβούλιον, συγ-

κείμενον ἐκ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τῶν ‘Υπουργῶν. Διὰ νόμου ὁρίζονται τὰ τῆς συνθέσεως καὶ λειτουργίας τοῦ ‘Υπουργικοῦ Συμβουλίου. Διὰ διατάγματος, προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, δύναται νὰ διορισθοῦν εἰς ἥ πλειόνες ἐκ τῶν ‘Υπουργῶν ’Αντιπρόεδροι τοῦ ‘Υπουργικοῦ Συμβουλίου.

Νόμος ρυθμίζει τὴν θέσιν τῶν ἀναπληρωτῶν καὶ τῶν ἄνευ χαρτοφυλακίου ‘Υπουργῶν, τῶν ‘Υφυπουργῶν, οἱ δόποιοι δύνανται νὰ ἀποτελοῦν μέλη τῆς Κυβερνήσεως, ὡς καὶ τῶν μονίμων ὑπηρεσιακῶν ‘Υφυπουργῶν.

2. Οὐδεὶς δύναται νὰ διορισθῇ μέλος τῆς Κυβερνήσεως, ἥ ‘Υφυπουργός, ἐὰν δὲν συγκεντρώνῃ τὰ κατὰ τὸ ἀρθρον 55 δριζόμενα διὰ τὸν βουλευτὴν προσόντα.

3. Οιαδήποτε ἐπαγγελματικὴ δραστηριότης τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως, τῶν ‘Υφυπουργῶν καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, ἀναστέλλεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων των.

4. Νόμος δύναται νὰ καθιερώνῃ τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ ἀξιώματος τοῦ ‘Υπουργοῦ καὶ ‘Υφυπουργοῦ καὶ πρὸς ἔτερα ἔργα.

5. ’Εν ἐλλείψει ’Αντιπροέδρου δ Πρωθυπουργός, δσάκις παρίσταται ἀνάγκη, ὁρίζει ἐκ τῶν ‘Υπουργῶν προσωρινὸν ἀναπληρωτήν του.

”Αρθρον 82.

1. Ἡ Κυβέρνησις καθορίζει καὶ κατευθύνει τὴν γενικὴν πολιτικὴν τῆς Χώρας, συμφώνως πρὸς τοὺς ὄρισμοὺς τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων.

2. Ο Πρωθυπουργὸς ἔξασφαλίζει τὴν ἐνότητα τῆς Κυβερνήσεως καὶ κατευθύνει τὰς ἐνεργείας αὐτῆς καὶ τῶν δημοσίων ἐν γένει ὑπηρεσιῶν πρὸς ἔφαρμογὴν τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν νόμων.

”Αρθρον 83.

1. Ἔκαστος τῶν ‘Υπουργῶν ἀσκεῖ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου δριζούμενα ἀρμοδιότητας. Οἱ ἄνευ χαρτοφυλακίου ‘Υπουργοὶ ἀσκοῦν δσας ἀρμοδιότητας ἀναθέτει εἰς αὐτοὺς δ Πρωθυπουργός δι’ ἀποφάσεως του.

2. Οι ‘Υφυπουργοὶ ἀσκοῦν τὰς διὰ κοινῆς ἀποφάσεως τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ οἰκείου ‘Υπουργοῦ ἀνατιθεμένας εἰς αὐτοὺς ἀρμοδιότητας.

Σχέσεις Βουλῆς καὶ Κυβερνήσεως

”Αρθρον 84.

1. Ἡ Κυβέρνησις διφείλει νὰ ἀπολαύῃ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς. Ἐντὸς δεκαπενθημέρου ἀπὸ τῆς ὁρκωμοσίας τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ἡ Κυβέρνησις ύποχρεοῦται νὰ ζητήσῃ ψῆφον ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς καὶ δύνανται νὰ πράττῃ τοῦτο ὅποτεδήποτε ἄλλοτε. Ἐὰν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεως ἔχουν διακοπῇ αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς, καλεῖται αὕτη ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν ὅπως ἀποφανθῇ ἐπὶ τῆς προτάσεως ἐμπιστοσύνης.

2. Ἡ Βουλὴ δύνανται δι’ ἀποφάσεώς της νὰ ἀποσύρῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἢ μέλος αὐτῆς. Πρότασις περὶ δυσπιστίας δὲν δύνανται νὰ ύποβληθῇ, εἰ μὴ μετὰ πάροδον ἔξαμήνου ἀπὸ τῆς παρὰ τῆς Βουλῆς ἀπορρίψεως προτάσεως δυσπιστίας.

Ἡ πρότασις δυσπιστίας πρέπει νὰ εἰναι ύπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἐνὸς ἕκτου τούλαχιστον τῶν βουλευτῶν καὶ νὰ περιλαμβάνῃ σαφῶς τὰ θέματα ἐπὶ τῶν ὅποιών θὰ διεξαχθῇ ἢ συζήτησις.

3. Κατ’ ἔξαίρεσιν δύνανται νὰ ύποβληθῇ πρότασις περὶ δυσπιστίας καὶ πρὸ τῆς παρόδου ἔξαμήνου, ἐὰν εἰναι ύπογεγραμμένη ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

4. Ἡ συζήτησις ἐπὶ προτάσεως ἐμπιστοσύνης ἢ δυσπιστίας ἀρχεται μετὰ δύο ἡμέρας ἀπὸ τῆς ύποβολῆς τῆς σχετικῆς προτάσεως, πλὴν ἂν ἡ Κυβέρνησις, ἐπὶ προτάσεως δυσπιστίας, ζητήσῃ τὴν ἀμεσον ἔναρξιν, δὲν δύνανται δὲ νὰ παραταθῇ πέραν τῶν τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς.

5. Ἡ ἐπὶ προτάσεως ἐμπιστοσύνης ἢ δυσπιστίας ψηφοφορία διεξάγεται εύθὺς μετὰ τὸ πέρας τῆς συζήτησεως, δύνανται ὅμως νὰ ἀναβληθῇ ἐπὶ τεσσαράκοντα ὀκτὼ ὥρας, ἐὰν ζητήσῃ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις.

6. Πρότασις περὶ ἐμπιστοσύνης δὲν δύνανται νὰ γίνῃ δεκτή, ἀν δὲν ἐγκριθῇ παρὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων βουλευτῶν, ἡ ὅποια ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰναι κατωτέρα τῶν δύο πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ αὐτῶν. Πρότασις περὶ δυσπιστίας γίνεται δεκτὴ μόνον ἂν ἐγκριθῇ παρὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

7. Κατὰ τὴν ψηφοφορίαν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω προτάσεων ψηφίζουν οἱ ‘Υπουργοὶ καὶ ‘Υφυπουργοὶ μέλη τῆς Βουλῆς.

”Αρθρον 85.

Τὰ μέλη τοῦ ‘Υπουργικοῦ Συμβουλίου, ὡς καὶ οἱ ‘Υφυπουργοὶ εἰναι συλλογικῶς ὑπεύθυνοι διὰ τὴν γενικήν πολιτικήν τῆς Κυβερνήσεως, ἔκαστος δὲ ἔξ αὐτῶν διὰ τὰς πράξεις ἢ παραλείψεις τῆς ἀρμοδιότητός του, κατὰ τὰς διατάξεις τῶν περὶ εὐθύνης ‘Υπουργῶν νόμων. Οὐδέποτε ἔγγραφος ἢ προφορική ἐντολὴ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀπαλλάσσει τοὺς ‘Υπουργούς καὶ ‘Υφυπουργούς τῆς εὐθύνης των.

”Αρθρον 86.

1. ‘Η Βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κατηγορῇ τοὺς διατελοῦντας ἢ διατελέσαντας μέλη Κυβερνήσεως καὶ τοὺς ‘Υφυπουργούς, κατὰ τοὺς περὶ εὐθύνης ‘Υπουργῶν νόμους, ἐνώπιον τοῦ ἐπὶ τούτῳ Δικαστηρίου, τὸ δόπιον, προεδρεύμενον ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου συγκροτεῖται ἐκ δώδεκα δικαστῶν, κληρουμένων ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει ἔξ ἀπάντων τῶν πρὸ τῆς κατηγορίας διωρισμένων Ἀρεοπαγιτῶν καὶ Προέδρων Ἐφετῶν, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου δριζόμενα.

2. Δίωξις, ἀνάκρισις ἢ προανάκρισις κατὰ τῶν ἐν παραγράφῳ 1 προσώπων διὰ πράξεις ἢ παραλείψεις τελεσθείσας ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων των, δὲν ἐπιτρέπεται ἄνευ προηγουμένης περὶ τούτου ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς.

Ἐὰν κατὰ τὴν διεξαγωγὴν διοικητικῆς ἔξετάσεως προκύψουν στοιχεῖα δυνάμενα νὰ θεμελιώσουν εὐθύνην μέλους Κυβερνήσεως ἢ ‘Υφυπουργοῦ, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ εὐθύνης ‘Υπουργῶν, οἱ ἐνεργήσαντες αὐτὴν διαβιβάζουν ταῦτα μετὰ τὸ πέρας τῆς διοικητικῆς ἔξετάσεως διὰ τοῦ ἀρμοδίου εἰσαγγελέως εἰς τὴν Βουλήν.

Μόνη ἡ Βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναστέλλῃ τὴν ποινικὴν δίωξιν.

3. Μὴ περατωθείστης τῆς διαδικασίας ἐπὶ προτάσεως κατὰ ‘Υπουργοῦ ἢ ‘Υφυπουργοῦ δι’ οἰονδήποτε λόγον, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ τῆς παραγραφῆς, ἡ Βουλὴ δύναται, αἴτησει τοῦ κατηγορηθέντος, δι’ ἀποφάσεως τῆς νὰ συστήσῃ εἰδικήν ἐπιτροπὴν ἐκ βουλευτῶν καὶ ἀνωτάτων δικαστικῶν λειτουργῶν, πρὸς ἔλεγχον τῆς κατηγορίας, ὡς ὁ Κανονισμὸς δρίζει.

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Κεφάλαιον Πρῶτον

Δικαστικοὶ λειτουργοὶ καὶ ὑπάλληλοι

”Αρθρον 87.

1. Ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ὑπὸ δικαστηρίων συγκροτουμένων ἐκ τακτικῶν δικαστικῶν ἀπολαυσόντων λειτουργικῆς καὶ προσωπικῆς ἀνεξαρτησίας.

2. Οἱ δικασταὶ κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων των ὑπόκεινται μόνον εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, ἐν οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει ὑποχρεοῦνται νὰ συμμορφοῦνται πρὸς διατάξεις τιθεμένας κατὰ κατάλυσιν τοῦ Συντάγματος.

3. Ἡ ἐπιθεώρησις τῶν τακτικῶν δικαστῶν ἐνεργεῖται ὑπὸ ἀνωτέρων κατὰ βαθμὸν δικαστῶν, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Εἰσαγγελέως καὶ τῶν Ἀντεισαγγελέων τοῦ Ἀρείου Πάγου, τῶν δὲ εἰσαγγελέων ὑπὸ ἀρεοπαγιτῶν καὶ ἀνωτέρων κατὰ βαθμὸν εἰσαγγελέων, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὁρίζόμενα.

”Αρθρον 88.

1. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ διορίζονται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐπὶ τῇ βάσει νόμου ὁρίζοντος τὰ προσόντα καὶ τὴν διαδικασίαν ἐπιλογῆς των, εἶναι δὲ ἰσόβιοι.

2. Αἱ ἀποδοχαὶ τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸ λειτούργημα αὐτῶν. Τὰ τῆς βαθμολογικῆς καὶ μισθολογικῆς ἔξελίξεως, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐν γένει καταστάσεως αὐτῶν, καθορίζονται δι’ εἰδικῶν νόμων.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλεφθῇ ἐκπαιδευτικὴ καὶ δοκιμαστικὴ περίοδος τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν πρὸ τοῦ, ὡς τακτικῶν, διορισμοῦ των, διαρκείας μέχρι τριῶν ἑτῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δύνανται οὗτοι νὰ ἀσκοῦν καὶ καθήκοντα τακτικοῦ δικαστοῦ, ὡς νόμος ὁρίζει.

4. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ δύνανται νὰ παυθοῦν μόνον κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἔνεκα πτοινικῆς καταδίκης ἢ ἔνεκα βαρέος πειθαρχικοῦ παραπτώματος ἢ νόσου ἢ ἀναπτηρίας ἢ ὑπηρεσιακῆς ἀνε-

παρκείας, βεβαιουμένων καθ' ὃν τρόπον νόμος δρίζει καὶ τηρουμένων τῶν διατάξεων τῶν παραγράφων 2 καὶ 3 τοῦ ἄρθρου 93.

5. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ μέχρι καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐφέτου ἡ ἀντισαγγελέως ἐφετῶν καὶ τούτοις ἀντιστοίχων ἀποχωροῦν ὑποχρεωτικῶς τῆς ὑπηρεσίας ἀμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἔξηκοστοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας των, πάντες δὲ οἱ ἐπὶ ἀνωτέρῳ τῶν ὡς ἄνω βαθμῶν, ἡ τῶν τούτοις ἀντιστοίχων, ἀποχωροῦν ὑποχρεωτικῶς τῆς ὑπηρεσίας ἀμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἔξηκοστοῦ ἐβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς διατάξεως ταύτης εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ὡς ἡμέρα συμπληρώσεως τοῦ ὡς ἄνω ὅριου θεωρεῖται ἡ 30ὴ Ἰουνίου τοῦ ἔτους τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ δικαστικοῦ λειτουργοῦ.

6. Μετάταξις δικαστικῶν λειτουργῶν ἀπαγορεύεται. Κατ' ἔξαίρεσιν ἐπιτρέπεται μετάταξις τακτικῶν δικαστῶν πρὸς πλήρωσιν θέσεων ἀντισαγγελέων τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ μέχρι τοῦ ἡμίσεος αὐτῶν, ὡς καὶ μεταξὺ παρέδρων παρὰ πρωτοδίκαις καὶ παρέδρων παρ' εἰσαγγελίαις, τῇ αἰτήσει τῶν μετατασσομένων, ὡς νόμος δρίζει.

7. Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος εἰδικῶς προβλεπόμενα δικαστήρια ἡ συμβούλια, εἰς ἢ μετέχουν μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, προεδρεύει δ ἐκ τῶν μελῶν τούτων ἀρχαιότερος εἰς τὸν βαθμόν.

Ἐρμηνευτικὴ δήλωσις :

Κατὰ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου 88 ἐπιτρέπεται διορισμὸς εἰς θέσεις παρέδρων καὶ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου κατὰ τὰ διὰ νόμου δριζόμενα.

Ἄρθρον 89.

1. Ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς δικαστικοὺς λειτουργοὺς ἡ παροχὴ πάσης ἄλλης ἐμμίσθου ὑπηρεσίας, ὡς καὶ ἡ ἀσκησις οἰουδήποτε ἐπαγγέλματος.

2. Κατ' ἔξαίρεσιν ἐπιτρέπεται ἡ ἐκλογὴ δικαστικῶν λειτουργῶν ὡς μελῶν τῆς Ἀκαδημίας ἡ ὡς καθηγητῶν ἡ ὑφηγητῶν ἀνωτάτων σχολῶν, ὡς καὶ ἡ συμμετοχὴ αὐτῶν εἰς εἰδικὰ διοικητικὰ δικαστήρια καὶ εἰς συμβούλια ἡ ἐπιτροπάς, πλὴν τῶν διοικητικῶν συμβουλίων ἐπιχειρήσεων καὶ ἐμπορικῶν ἔταιρειῶν.

3. Ἐπίσης ἐπιτρέπεται ἡ ἀνάθεσις εἰς δικαστικοὺς λειτουργοὺς διοικητικῶν καθηκόντων, εἴτε παραλλήλως πρὸς τὴν ἀσκησιν τῶν κυρίων

αύτῶν καθηκόντων εἴτε ἀποκλειστικῶς, ἐπὶ ὥρισμένον χρονικὸν διάστημα, ὡς νόμος δρίζει.

4. Ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς δικαστικοὺς λειτουργοὺς τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

5. Ἐπιτρέπεται ἡ συγκρότησις ἐνώσεως δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος δρίζει.

*Αρθρον 90.

1. Αἱ προαγωγαί, τοποθετήσεις, μεταθέσεις ἀποσπάσεις καὶ μετατάξεις τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν ἐνεργοῦνται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐκδιδομένου μετὰ προηγουμένην ἀπόφασιν ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου. Τοῦτο συγκροτεῖται ἐκ τοῦ προέδρου τοῦ οἰκείου ἀνωτάτου δικαστηρίου καὶ μελῶν τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου δριζομένων διὰ κληρώσεως μεταξὺ τῶν ἔχοντων διετῆ τούλαχιστον ὑπηρεσίαν παρ' αὐτῷ, ὡς νόμος δρίζει. Τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου τῆς πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικαιοσύνης μετέχει καὶ ὁ Εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου τοῦ δὲ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ὁ παρ' αὐτῷ Γενικὸς Ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας.

2. Διὰ τὰς κρίσεις πρὸς προαγωγὴν εἰς τὰς θέσεις τῶν συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας, ἀρεοπαγιτῶν, ἀντεισαγγελέων τοῦ Ἀρείου Πάγου, προέδρων ἐφετῶν, εἰσαγγελέων ἐφετῶν καὶ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, τὸ κατὰ τὴν παράγαφον 1 συμβούλιον συγκροτεῖται ὑπὸ τῆς διάταξης τῆς σύνθεσιν, ὡς νόμος δρίζει. Ἡ διάταξις τοῦ τελευταίου ἔδαφου τῆς παραγράφου 1 ἔχει ἐφαρμογὴν καὶ ἐν προκειμένῳ.

3. Ἄν δὲ ὁ Ὑπουργὸς διαφωνῇ πρὸς τὴν κρίσιν ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου, δύναται νὰ παραπέμψῃ τὸ κριθὲν ζήτημα εἰς τὴν δόλομέλειαν τοῦ οἰκείου ἀνωτάτου δικαστηρίου, ὡς νόμος δρίζει. Δικαίωμα προσφυγῆς εἰς τὴν δόλομέλειαν ἔχει καὶ ὁ παραλειφθεὶς δικαστικὸς λειτουργός, ὑπὸ τὰς ἐν τῷ νόμῳ δριζομένας προϋποθέσεις.

4. Αἱ ἀποφάσεις τῆς δόλομέλειας ἐπὶ τοῦ παραπεμφθέντος αὐτῇ ζητήματος, ὡς καὶ αἱ ἀποφάσεις ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου, πρὸς τὰς δόποιας δὲν διεφώνησεν ὁ Ὑπουργὸς, εἶναι ὑποχρεωτικαὶ δι’ αὐτόν.

5. Αἱ προαγωγαὶ εἰς τὰς θέσεις τοῦ προέδρου καὶ τῶν ἀντιπροδρῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐνεργοῦνται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐκδιδομένου τῇ προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, κατ’ ἐπιλογὴν

μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ ἀντιστοίχου ἀνωτάτου δικαστηρίου, ὡς νόμος δρίζει.

‘Η προσαγωγὴ εἰς τὴν θέσιν τοῦ εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐνεργεῖται δι’ ὅμοίου διατάγματος, κατ’ ἐπίλογὴν μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῶν παρ’ αὐτῷ ἀντεισαγγελέων.

6. Αἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου ἀποφάσεις ἢ πράξεις δὲν ὑπόκεινται εἰς προσβολὴν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

‘Αρθρον 91.

1. ‘Η πειθαρχικὴ ἔξουσία ἐπὶ τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρεοπαγίτου ἢ ἀντεισαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἀνωτέρου, ἢ τῶν τούτοις ἀντιστοίχων ἀσκεῖται ὑπὸ ἀνωτάτου πειθαρχικοῦ συμβουλίου, ὡς νόμος δρίζει.

Τὴν πειθαρχικὴν ἀγωγὴν ἔγειρει ὁ ‘Υπουργὸς Δικαιοσύνης.

2. Τὸ Ἀνώτατον Πειθαρχικὸν Συμβούλιον συγκροτεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὡς Προέδρου αὐτοῦ, ἐκ δύο ἀντιπροέδρων ἢ συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας, δύο ἀντιπροέδρων τοῦ Ἀρείου Πάγου ἢ ἀρεοπαγιτῶν, δύο ἐκ τῶν ἀντιπροέδρων ἢ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ δύο τακτικῶν καθηγητῶν νομικῶν μαθημάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Χώρας, ὡς μελῶν. Τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου δρίζονται διὰ κληρώσεως μεταξύ τῶν ἔχοντων τριετῆ τούλαχιστον ὑπηρεσίαν εἰς τὸ οἰκεῖον ἀνώτατον δικαστήριον ἢ εἰς νομικὴν σχολήν, ἀποκλείονται δὲ ἐκάστοτε τῆς συνθέσεως αὐτοῦ τὰ μέλη τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ δικαστήριον, ἐπὶ ἐνεργείας μέλους, εἰσαγγελέως ἢ ἐπιτρόπου τοῦ δποίου καλεῖται νὰ ἀποφανθῇ τὸ Συμβούλιον. ‘Εφ’ ὅσον πρόκειται περὶ πειθαρχικῆς διώξεως κατὰ μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου προεδρεύει ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου.

3. ‘Η πειθαρχικὴ ἔξουσία ἐπὶ τῶν λοιπῶν δικαστικῶν λειτουργῶν ἀσκεῖται εἰς πρῶτον καὶ εἰς δεύτερον βαθμὸν ὑπὸ συμβουλίων συγκροτουμένων ἐκ τακτικῶν δικαστῶν διὰ κληρώσεως, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου δρίζομενα. Τὴν πειθαρχικὴν ἀγωγὴν ἔγειρει καὶ ὁ ‘Υπουργὸς Δικαιοσύνης.

4. Αἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου πειθαρχικαὶ ἀποφάσεις δὲν ὑπόκεινται εἰς προσβολὴν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

"Αρθρον 92.

1. Οι ύπαλληλοι τῆς γραμματείας πάντων τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν εἰσαγγελιῶν εἶναι μόνιμοι. Οὗτοι δύναται νὰ παυθοῦν μόνον δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως ἔνεκα ποινικῆς καταδίκης, ἢ δι' ἀποφάσεως δικαστικοῦ συμβουλίου ἔνεκα βαρέος πειθαρχικοῦ παραπτώματος, νόσου ἢ ἀναπτηρίας ἢ ὑπηρεσιακῆς ἀνεπαρκείας, βεβαιουμένων καθ' ὃν τρόπον νόμος δρίζει.

2. Τὰ προσόντα τῶν ύπαλλήλων τῆς γραμματείας πάντων τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν εἰσαγγελιῶν, ὡς καὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως αὐτῶν, δρίζονται διὰ νόμου.

3. Αἱ προαγωγαί, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, ἀποσπάσεις καὶ μετατάξεις τῶν δικαστικῶν ύπαλλήλων ἐνεργοῦνται μετὰ σύμφωνον γνώμην δικαστικῶν συμβουλίων, ἢ πειθαρχικὴ δὲ ἐπ' αὐτῶν ἔξουσίᾳ ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν ἱεραρχικῶν προϊσταμένων αὐτῶν δικαστῶν ἢ εἰσαγγελέων ἢ ἐπιτρόπων, ὡς καὶ ὑπὸ δικαστικῶν συμβουλίων, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου δριζόμενα.

Κατὰ τῶν περὶ προαγωγῆς, ὡς καὶ τῶν πειθαρχικῶν ἀποφάσεων τῶν δικαστικῶν συμβουλίων, ἐπιτρέπεται προσφυγή, ὡς νόμος δρίζει.

4. Οἱ συμβολαιογράφοι, οἱ φύλακες ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν καὶ οἱ διευθυνταὶ τῶν κτηματολογικῶν γραφείων εἶναι μόνιμοι, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται αἱ σχετικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ θέσεις. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἀνάλογον ἐφαρμογὴν καὶ ἐπ' αὐτῶν.

5. Οἱ συμβολαιογράφοι καὶ οἱ ἄμισθοι φύλακες ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν ἀποχωροῦν τῆς ὑπηρεσίας ὑποχρεωτικῶς ἀμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἔβδομηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, οἱ δὲ λοιποὶ ἀμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπτομένου δρίου.

Κεφάλαιον Δεύτερον

'Οργάνωσις καὶ δικαιοδοσία τῶν δικαστηρίων

"Αρθρον 93.

1. Τὰ δικαστήρια διακρίνονται εἰς διοικητικά, πολιτικὰ καὶ ποινικά, δργανοῦνται δὲ δι' εἰδικῶν νόμων.

2. Αἱ συνεδριάσεις παντὸς δικαστηρίου εἶναι δημόσιαι, ἐκτὸς ἐὰν δι' ἀποφάσεως τούτου κριθῇ ὅτι ἡ δημοσιότης πρόκειται νὰ εἶναι ἐπι-

βλαβής είς τὰ χρηστὰ ἥθη ἢ ὅτι συντρέχουν εἰδικοὶ λόγοι πρὸς προστασίαν τοῦ Ἰδιωτικοῦ ἢ οἰκογενειακοῦ βίου τῶν διαδίκων.

3. Πᾶσα δικαστικὴ ἀπόφασις πρέπει νὰ είναι εἰδικῶς καὶ ἐμπεριστατωμένως ἡ τιολογημένη, ἀπαγγέλλεται δὲ ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει. Ἡ γνώμη τῆς μειοψηφίας δημοσιεύεται ὑποχρεωτικῶς. Νόμος δρίζει τὰ τῆς είς τὰ πρακτικὰ καταχωρίσεως ἐνδεχομένης μειοψηφίας καὶ τοὺς ὄρους καὶ προϋποθέσεις δημοσιότητος ταύτης.

4. Τὰ δικαστήρια ὑποχρεούνται ὅπως μὴ ἐφαρμόζουν νόμον, τὸ περιεχόμενον τοῦ δποίου ἀντίκειται πρὸς τὸ Σύνταγμα.

*Αρθρον 94.

1. Ἡ ἐκδίκασις τῶν διοικητικῶν διαφορῶν οὐσίας ἀνήκει εἰς τὰ ὑφιστάμενα τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια. Ἐκ τῶν ὡς ἄνω διαφορῶν αἱ μὴ ὑπαχθεῖσαι εἰσέτι εἰς τὰ δικαστήρια ταῦτα, δέον νὰ ὑπαχθοῦν ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν, ἐντὸς πέντε ἑτῶν ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος, τῆς προθεσμίας ταύτης δυναμένης νὰ παρατείνεται διὰ νόμου.

2. Μέχρι τῆς ὑπαγωγῆς εἰς τὰ τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια καὶ τῶν λοιπῶν οὐσιαστικῶν διοικητικῶν διαφορῶν, εἴτε ἐν τῷ συνόλῳ εἴτε κατὰ κατηγορίας, αὗται ἔξακολουθοῦν νὰ ὑπάγωνται εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, πλὴν ἐκείνων διὰ τὰς δποίας εἰδικοὶ νόμοι συνέστησαν εἰδικὰ διοικητικὰ δικαστήρια, εἰς τὰ δποῖα τηροῦνται αἱ διατάξεις τῶν παραγράφων 2 ἔως 4 τοῦ ἀρθρου 93.

3. Εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ὑπάγονται πᾶσαι αἱ Ἰδιωτικαὶ διαφοραί, ὡς καὶ αἱ διὰ νόμου ἀνατιθέμεναι εἰς ταῦτα ὑποθέσεις ἔκουσίας δικαιοδοσίας.

4. Εἰς τὰ πολιτικὰ ἢ διοικητικὰ δικαστήρια δύναται νὰ ἀνατεθῇ καὶ πᾶσα ἄλλη ὑπὸ τοῦ νόμου δριζομένη διοικητικῆς φύσεως ἀρμοδιότης.

Ἐρμηνευτικὴ δήλωσις.

‘Ως τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια νοοῦνται μόνον τὰ συσταθέντα διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος 3845 / 1958 τακτικὰ φορολογικὰ δικαστήρια.

*Αρθρον 95.

1. Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἀνήκουν ἴδιως:

α) 'Η κατ' αἴτησιν ἀκύρωσις τῶν ἔκτελεστῶν πράξεων τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, δι' ὑπέρβασιν ἔχουσίας ἢ παράβασιν νόμου.

β) 'Η κατ' αἴτησιν ἀναιρεσις τῶν τελεσιδίκων ἀποφάσεων τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, δι' ὑπέρβασιν ἔχουσίας, ἢ παράβασιν νόμου.

γ) 'Η ἐκδίκασις τῶν κατὰ τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους ὑποβαλλομένων εἰς αὐτὸ διοικητικῶν διαφορῶν ούσιας.

δ) 'Η ἐπεξεργασία πάντων τῶν κανονιστικοῦ χαρακτῆρος διαταγμάτων.

2. Κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν ὑπὸ στοιχ. δ' τῆς προηγουμένης παραγράφου ἀρμοδιοτήτων δὲν ἔφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ ἀρθρου 93 παράγραφοι 2 καὶ 3.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ ὑπαχθῇ ἢ ἐκδίκασις κατηγοριῶν ὑποθέσεων τῆς ἀκυρωτικῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας εἰς ἄλλου βαθμοῦ διοικητικὰ τακτικὰ δικαστήρια, ἐπιφυλασσομένης πάντως τῆς εἰς τελευταῖον βαθμὸν ἀρμοδιότητος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

4. Αἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ρυθμίζονται καὶ ἀσκοῦνται ως εἰδικώτερον νόμος δρίζει.

5. 'Η διοίκησις ἔχει ὑποχρέωσιν συμμορφώσεως πρὸς τὰς ἀκυρωτικὰς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. 'Η παράβασις τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης δημιουργεῖ εύθύνην διὰ πᾶν ὑπαίτιον ὅργανον, ως νόμος δρίζει.

*Ἀρθρον 96.

1. Εἰς τὰ τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια ἀνήκει ὁ κολασμὸς τῶν ἔγκλημάτων καὶ ἡ λῆψις πάντων τῶν κατὰ τοὺς ποινικοὺς νόμους μέτρων.

2. Δύναται διὰ νόμου: α) νὰ ἀνατεθῇ καὶ εἰς ἀρχὰς ἀσκούσας ἀστυνομικὰ καθήκοντα ἢ ἐκδίκασις ἀστυνομικῶν παραβάσεων τιμωρουμένων διὰ προστίμου, β) νὰ ἀνατεθῇ εἰς ἀρχὰς ἀγροτικῆς ἀσφαλείας ἢ ἐκδίκασις τῶν περὶ τοὺς ἀγρούς πταισμάτων καὶ τῶν ἔξ αὐτῶν ἀπορρεουσῶν ἴδιωτικῶν διαφορῶν.

Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις αἱ ἐκδιδόμεναι ἀποφάσεις ὑπόκεινται εἰς ἔφεσιν ἐνώπιον τοῦ ἀρμοδίου τακτικοῦ δικαστηρίου, ἔχουσαν ἀναστατικὴν δύναμιν.

3. Εἰδικοὶ νόμοι δρίζουν τὰ περὶ δικαστηρίων ἀνηλίκων, ἐφ' ὃν

ἐπιτρέπεται νὰ μὴ ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 93 παράγραφος 2 καὶ 97. Αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τούτων δύναται νὰ ἀπαγγέλλωνται κεκλεισμένων τῶν θυρῶν.

4. Εἰδικοὶ νόμοι ὅριζουν:

α) Τὰ περὶ στρατοδικείων, ναυτοδικείων καὶ ἀεροδικείων εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ ὑπαχθοῦν ἰδιῶται.

β) Τὰ περὶ δικαστηρίου λειῶν.

5. Τὰ ὑπὸ στοιχείον α' τῆς προηγουμένης παραγράφου δικαστήρια συγκροτοῦνται κατὰ πλειοψηφίαν ἐκ μελῶν τοῦ δικαστικοῦ σώματος τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, περιβαλλομένων ὑπὸ τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 87 παρ. 1 τοῦ παρόντος ἐγγυήσεων λειτουργικῆς καὶ προσωπικῆς ἀνεξαρτησίας. Διὰ τὰς συενδριάσεις καὶ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τούτων ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τῶν παραγράφων 2 ἕως 4 τοῦ ἄρθρου 93. Τὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τῆς παρούσης παραγράφου, ὡς καὶ ὁ χρόνος ἐνάρξεως τῆς ἴσχυος αὐτῶν, ὅριζονται διὰ νόμου.

*Ἀρθρον 97.

1. Τὰ κακουργήματα καὶ τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα δικάζονται ὑπὸ μικτῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων, συγκροτουμένων ἐκ τακτικῶν δικαστῶν καὶ ἐνόρκων, ὡς νόμος ὅριζει. Αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τούτων ὑπόκεινται εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου δριζόμενα ἔνδικα μέσα.

2. Κακουργήματα καὶ πολιτικὰ ἐγκλήματα, ὑπαχθέντα μέχρι τῆς ἴσχυος τοῦ παρόντος διὰ συντακτικῶν πράξεων, ψηφισμάτων καὶ εἰδικῶν νόμων, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐφετείων, ἔξακολουθοῦν νὰ δικάζωνται ὑπ' αὐτῶν, ἐφ' ὅσον νόμος δὲν ὑπαγάγῃ ταῦτα εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν μικτῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων.

Διὰ νόμου δύναται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν αὐτῶν ἐφετείων καὶ ἔτερα κακουργήματα.

3. Τὰ διὰ τοῦ τύπου διαπραττόμενα ἐγκλήματα παντὸς βαθμοῦ ὑπάγονται εἰς τὰ τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια, ὡς νόμος ὅριζει.

*Ἀρθρον 98.

1. Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἀνήκουν ἰδίως:

α) Ὁ Ἐλεγχος τῶν δαπανῶν τοῦ κράτους ὡς καὶ τῶν δι' εἰδικῶν νόμων εἰς τὸν Ἐλεγχον αὐτοῦ ὑπαγομένων ἐκάστοτε ὄργανισμῶν το-

πικής αύτοδιοικήσεως ή ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου
β) 'Η ἔκθεσις πρὸς τὴν Βουλὴν ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ καὶ ἴσολο-
γισμοῦ τοῦ Κράτους.

γ) 'Η γνωμοδότησις ἐπὶ τῶν νόμων περὶ συντάξεων ἢ ἀναγνωρί-
σεως ὑπηρεσίας διὰ τὴν παροχὴν δικαιώματος συντάξεως κατὰ τὸ
ἄρθρον 73 παράγραφος 2, ὡς καὶ ἐπὶ παντὸς ἑτέρου θέματος ὁρίζομέ-
νου ὑπὸ τοῦ νόμου.

δ) 'Ο ἔλεγχος τῶν λογαριασμῶν τῶν δημοσίων ὑπολόγων καὶ τῶν
ἐν ἐδαφίῳ α' ὀργανισμῶν τοπικῆς αύτοδιοικήσεως καὶ νομικῶν προ-
σώπων δημοσίου δικαίου.

ε) 'Η ἐκδίκασις ἐνδίκων μέσων ἐπὶ διαφορῶν ἢ ἀπονομῆς συντά-
ξεων, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ἔλεγχου τῶν λογαριασμῶν ἐν γένει.

στ) 'Η ἐκδίκασις ὑποθέσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν εὐθύνην τῶν δη-
μοσίων πολιτικῶν ἢ στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τῶν ὑπαλλή-
λων τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αύτοδιοικήσεως, διὰ πᾶσαν ἐκ δόλου ἢ
ἀμελείας ἐπελθοῦσαν εἰς τὸ Κράτος ἢ εἰς τοὺς ἀνωτέρω ὀργανισμοὺς
καὶ νομικὰ πρόσωπα ζημίαν.

2. Αἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ρυθμίζονται καὶ
ἀσκοῦνται, ὡς νόμος ὁρίζει.

Κατὰ τὰς ὑπὸ στοιχεῖα α' ἔως δ' περιπτώσεις τῆς προηγουμένης
παραγράφου δὲν ἔφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 93 παράγρα-
φοι 2 καὶ 3.

3. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐπὶ τῶν ἐν τῇ παρα-
γράφῳ 1 ὑποθέσεων, δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου
τῆς Ἐπικρατείας.

*Ἀρθρον 99.

1. 'Αγωγαὶ κακοδικίας κατὰ δικαστικῶν λειτουργῶν δικάζονται,
ὡς νόμος ὁρίζει, ὑπὸ εἰδικοῦ δικαστηρίου, συγκροτουμένου ὑπὸ τοῦ
Προέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὡς Προέδρου αὐτοῦ καὶ
ἔξι ἐνὸς συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας, ἐνὸς ἀρεοπαγίτου, ἐνὸς συμβούλου
τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, δύο τακτικῶν καθηγητῶν νομικῶν μαθη-
μάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Χώρας καὶ δύο
δικηγόρων ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου τῶν
δικηγόρων, ὡς μελῶν, ὁρίζομένων διὰ κληρώσεως.

2. 'Εκ τῶν μελῶν τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου ἔξαιρεῖται ἐκάστοτε τὸ

άνηκον εἰς τὸ σῶμα ἢ τὸν κλάδον τῆς δικαιοσύνης, ἐπὶ ἐνεργείᾳς ἢ παραλείψεως λειτουργῶν τοῦ ὅποιου καλεῖται νὰ ἀποφανθῇ τὸ δικαστήριον. ’Ἐφ’ ὅσον πρόκειται περὶ ἀγωγῆς κατοικίας καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἢ λειτουργῶν τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, τοῦ ὡς ἄνω εἰδικοῦ δικαστηρίου προεδρεύει ὁ Πρόδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου.

3. Πρὸς ἔγερσιν ἀγωγῆς κακοδικίας οὐδεμίᾳ ἀπαιτεῖται ἄδεια.

*Ἀρθρον 100.

1. Συνιστᾶται Ἀνώτατον Εἰδικὸν Δικαστήριον εἰς τὸ ὅποιον ὑπάγονται:

α) Ἡ ἐκδίκασις ἐνστάσεων κατὰ τὸ ἄρθρον 58.

β) Ο ἔλεγχος τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων δημοψηφίσματος, ἐνεργουμένου κατὰ τὸ ἄρθρον 44 παράγραφος 2.

γ) Ἡ κρίσις περὶ τῶν ἀσυμβιβάστων ἢ τῆς ἐκπτώσεως βουλευτοῦ κατὰ τὰ ἄρθρα 55 παράγραφος 2 καὶ 57.

δ) Ἡ ἄρσις τῶν συγκρούσεων μεταξὺ τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ἢ μεταξὺ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων ἀφ’ ἐνὸς καὶ τῶν ἀστικῶν καὶ ποινικῶν δικαστηρίων ἀφ’ ἐτέρου ἢ τέλος μεταξὺ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ τῶν λοιπῶν δικαστηρίων.

ε) Ἡ ἄρσις τῆς ἀμφισβητήσεως περὶ τῆς οὐσιαστικῆς ἀντισυνταγματικότητος ἢ τῆς ἐννοίας διατάξεων τυπικοῦ νόμου, ἐὰν ἔξεδόθησαν περὶ αὐτῶν ἀντίθετοι ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου ἢ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

στ) Ἡ ἄρσις τῆς ἀμφισβητήσεως περὶ τὸν χαρακτηρισμὸν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου ὡς γενικῶς παραδεδεγμένων, κατὰ τὴν παράγραφον 1 τοῦ ἄρθρου 28.

2. Τὸ κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον δικαστήριον συγκροτεῖται ἐκ τῶν Προέδρων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ἐκ τεσσάρων συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἐκ τεσσάρων ἀρεοπαγιτῶν, δριζομένων ἀνὰ διετίαν διὰ κληρώσεως, ὡς μελῶν. Τοῦ δικαστηρίου τούτου προεδρεύει ὁ ἀρχαιότερος τῶν Προέδρων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἢ τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Εἰς τὰς περιπτώσεις δ’ καὶ ε’ τῆς προηγουμένης παραγράφου με-

τέχουν τῆς συνθέσεως τοῦ δικαστηρίου καὶ δύο τακτικοὶ καθηγηταὶ νομικῶν μαθημάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Χώρας, ὅριζόμενοι διὰ κληρώσεως.

3. Ἡ ὄργανωσις καὶ λειτουργία τοῦ δικαστηρίου, τὰ τοῦ ὄρισμοῦ, ἀναπληρώσεως καὶ ἐπικουρίας τῶν μελῶν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐνώπιον αὐτοῦ διαδικασίας ὅριζονται δι' εἰδικοῦ νόμου.

4. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ δικαστηρίου εἶναι ἀμετάκλητοι.

Διάταξις νόμου κηρυσσομένη ὡς ἀντισυνταγματική εἶναι ἀνίσχυρος ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς περὶ τούτου ἀποφάσεως ἢ ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τῆς ἀποφάσεως ὅριζομένου χρόνου.

ΤΜΗΜΑ ΣΤ'

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Κεφάλαιον Πρῶτον

’Οργάνωσις τῆς διοικήσεως

”Αρθρον 101.

1. Ἡ διοίκησις τοῦ Κράτους ὄργανοῦται κατὰ τὸ ἀποκεντρωτικὸν σύστημα.

2. Ἡ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Χώρας διαμορφοῦται βάσει τῶν γεωοικονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ συγκοινωνιακῶν συνθηκῶν.

3. Τὰ περιφερειακὰ κρατικὰ ὅργανα ἔχουν γενικὴν ἀποφασιστικὴν ἀρμοδιότητα ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς περιφερείας των, αἱ δὲ κεντρικαὶ ὑπηρεσίαι, πλὴν εἰδικῶν ἀρμοδιοτήτων, τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν, τὸν συντονισμὸν καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν περιφερειακῶν ὄργάνων, ὡς νόμος ὅριζει.

”Αρθρον 102.

1. Ἡ διοίκησις τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων ἀνήκει εἰς τοὺς ὄργανους τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, τῶν ὁποίων τὴν πρώτην βαθμίδα ἀποτελοῦν οἱ δῆμοι καὶ αἱ κοινότητες. Αἱ λοιπαὶ βαθμίδες ὅριζονται διὰ νόμου.

2. Οἱ ὄργανισμοὶ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἀπολαύουν διοικητι-

κῆς αὐτοτελείας. Αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν ἐκλέγονται διὰ καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλέπωνται ἀναγκαστικοὶ ἢ ἔκούσιοι σύνδεσμοι ὁργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων ἢ παροχὴν ὑπηρεσιῶν, διοικούμενοι ὑπὸ συμβουλίου ἢ αἵρετῶν ἀντιπροσώπων ἑκάστου δήμου ἢ κοινότητος, λαμβανομένων κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ τούτων.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλεφθῇ ἢ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ὁργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως δευτέρας βαθμίδος συμμετοχὴ αἵρετῶν ἀντιπροσώπων τοπικῶν ἐπαγγελματικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ πνευματικῶν ὁργανώσεων καὶ τῆς κρατικῆς διοικήσεως μέχρι τοῦ ἐνὸς τρίτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν.

5. Τὸ Κράτος ἀσκεῖ ἐποπτείαν ἐπὶ τῶν ὁργανισμῶν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, μὴ ἐμποδίζουσαν τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἐλεύθεραν δρᾶσιν αὐτῶν. Αἱ πειθαρχικαὶ ποιναὶ ἀργίας καὶ ἀπολύσεως ἐκ τοῦ ἀξιώματός τῶν αἵρετῶν ὁργάνων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἔξαιρέσει τῶν περιπτώσεων τῶν συνεπαγομένων αὐτοδικαίων ἐκπτωσιν, ἀπαγγέλλονται μόνον μετὰ σύμφωνον γνώμην συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ πλειοψηφίαν ἐκ τακτικῶν δικαστῶν.

6. Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν ἔξασφάλισιν τῶν ἀναγκαίων πόρων, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῶν ὁργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Νόμος δρίζει τὰ τῆς ἀποδόσεως καὶ κατανομῆς μεταξὺ τῶν ὡς ἕνω ὁργανισμῶν τῶν ὑπὲρ αὐτῶν καθορίζομένων καὶ ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰσπραττομένων φόρων ἢ τελῶν.

Κεφάλαιον Δεύτερον

“Ὑπηρεσιακὴ κατάστασις τῶν ὁργάνων τῆς διοικήσεως

”Αρθρον 103.

1. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι εἶναι ἐκτελεσταὶ τῆς θελήσεως τοῦ Κράτους καὶ ὑπηρετοῦν τὸν λαόν, ὀφείλοντες πίστιν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν Πατρίδα. Τὰ προσόντα καὶ δ τρόπος τοῦ διορισμοῦ τούτων καθορίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου.

2. Οὐδεὶς δύναται νὰ διορισθῇ ὑπάλληλος εἰς μὴ νενομιθετημένην ὁργανικὴν θέσιν. Ἐξαιρέσεις δύναται νὰ προβλέπωνται ὑπὸ εἰδικοῦ

νόμου πρὸς κάλυψιν ἀπροβλέπτων καὶ ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν διὰ προσωπικοῦ προσλαμβανομένου δι' ὥρισμένην χρονικὴν περίοδον, ἐπὶ σχέσει ἴδιωτικοῦ δικαίου.

3. Ὁργανικαὶ θέσεις εἰδικοῦ ἐπιστημονικοῦ, ὡς καὶ τεχνικοῦ ἢ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ, δύναται νὰ πληροῦνται διὰ προσωπικοῦ προσλαμβανομένου ἐπὶ σχέσει ἴδιωτικοῦ δικαίου. Νόμος ὅριζει τοὺς ὄρους τῆς προσλήψεως, ὡς καὶ τὰς εἰδικωτέρας ἔγγυήσεις, ὑφ' ἃς τελεῖ τὸ προσλαμβανόμενον προσωπικόν.

4. Οἱ κατέχοντες ὁργανικὰς θέσεις δημόσιοι ὑπάλληλοι εἶναι μόνιμοι, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται αἱ θέσεις αὗται. Οὕτοι ἔξελίσσονται μισθολογικῶς κατὰ τοὺς ὄρους τοῦ νόμου, πλὴν δὲ τῶν περιπτώσεων τῆς ἀποχωρήσεως λόγῳ ὅριον ἡλικίας καὶ τῆς παύσεως συνεπείᾳ δικαστικῆς ἀποφάσεως, δὲν δύνανται νὰ μετατεθοῦν ἀνευ γνωμοδοτήσεως, οὐδὲ νὰ ὑποβιβασθοῦν ἢ παυθοῦν ἀνευ ἀποφάσεως ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου, ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα αὔτοῦ τούλαχιστον ἐκ μονίμων δημοσίων ὑπαλλήλων.

Κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν συμβουλίων τούτων χωρεῖ προσφυγὴ ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὡς νόμος ὅριζει.

5. Τῆς μονιμότητος δύναται νὰ ἔξαιροῦνται, διὰ νόμου, ἀνώτατοι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι τῶν ἐκτὸς τῆς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας θέσεων, οἱ ἀπ' εὐθείας διοριζόμενοι ἐπὶ πρεσβευτικῷ βαθμῷ, οἱ ὑπάλληλοι τῆς Προεδρίας τῆς Δημοκρατίας καὶ τῶν γραφείων τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τῶν Ὑπουργῶν καὶ Ὑφυπουργῶν.

6. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς Βουλῆς, διεπομένων ἔξ δόλοκλήρους κατὰ τὰ λοιπὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ λοιπῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

"Αρθρον 104.

1. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀρθρῷ ὑπαλλήλων δύναται νὰ διορισθῇ εἰς ἑτέραν θέσιν δημοσίας ὑπηρεσίας ἢ ὄργανισμοῦ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἑτέρου νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου ἢ δημοσίας ἐπιχειρήσεως ἢ δργανισμοῦ κοινῆς ὡφελείας. Κατ' ἔξαίρεσιν δύναται νὰ ἐπιτραπῇ διορισμὸς καὶ εἰς δευτέραν θέσιν ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικοῦ νόμου, τηρουμένων τῶν διατάξεων τῆς ἐπομένης παραγράφου.

2. Αἱ πάσης φύσεως πρόσθετοι ἀποδοχαὶ ἡ ἀπολαυσὶ τῶν κατὰ τὸ προηγούμενον ἅρθρον ὑπαλλήλων δὲν δύναται νὰ εἶναι κατὰ μῆνα ἀνώτεραι τοῦ συνόλου τῶν ἀποδοχῶν τῆς ὄργανικῆς αὐτῶν θέσεως.

3. Οὔδεμία προηγουμένη ἄδεια ἀπαιτεῖται πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς δί-κην δημοσίων ὑπαλλήλων, ὡς καὶ ὑπαλλήλων ὄργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἣ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

Κεφάλαιον Τρίτον

Καθεστώς τοῦ Ἀγίου Ὄρους

Ἄρθρον 105.

1. Ἡ χερσόνησος τοῦ Ἀθω ἀπὸ τῆς Μεγάλης Βίγλας καὶ ἔξῆς, ἀποτελοῦσα τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀγίου Ὄρους, εἶναι κατὰ τὸ ἀρχαῖον τούτου προνομιακὸν καθεστώς αὐτοδιοίκητον τμῆμα τοῦ Ἐλληνικοῦ Κράτους, τοῦ ὁποίου ἡ κυριαρχία παραμένει ἀθικτος ἐπ' αὐτοῦ. Ἐξ ἀπόψεως πνευματικῆς τὸ Ἀγίον Ὄρος διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. "Ολοὶ οἱ μονάζοντες δικαιοδοσίαν τοῦ Ιερᾶν Μονῶν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι κατανεμημένη εἰς αὐτὸ ἀποκτοῦν, ἀνευ ἄλλης διατυπώσεως, τὴν Ἑλληνικὴν ιθαγένειαν ἄμα τῇ προσλήψει αὐτῶν ὡς δοκίμων ἥ μοναχῶν.

2. Τὸ Ἀγίον Ὄρος διοικεῖται, κατὰ τὸ καθεστώς αὐτοῦ, ὑπὸ τῶν εἰκοσιν Ἱερῶν Μονῶν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι κατανεμημένη διλόκλητος ἥ χερσόνησος τοῦ Ἀθω, τὸ ἔδαφος τῆς ὁποίας εἶναι ἀναπλαστρώτων.

Ἡ διοίκησις αὐτοῦ ἀσκεῖται δι' ἀντιπροσώπων τῶν Ἱερῶν Μονῶν, ἀποτελούντων τὴν Ἱερὰν Κοινότητα. Οὔδεμία ἀπολύτως ἐπιτρέπεται μεταβολὴ τοῦ διοικητικοῦ συστήματος ἥ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὄρους, οὐδὲ τῆς Ἱεραρχικῆς τάξεως καὶ τῆς θέσεως αὐτῶν πρὸς τὰ ὑποτελῆ των ἑξαρτήματα. Ἀπαγορεύεται ἥ ἐν αὐτῷ ἐγκαταβίωσις ἐτεροδόξων ἥ σχισματικῶν.

3. Ὁ λεπτομερής καθορισμὸς τῶν ἀγιορειτικῶν καθεστώτων καὶ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας αὐτῶν γίνεται διὰ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ Ἀγίου Ὄρους, τὸ ὁποῖον, συμπράττοντος τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Κράτους, συντάσσουν μὲν καὶ ψηφίζουν αἱ εἰκοσιν Ἱεραὶ Μοναὶ, ἐπικυρώνουν δὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἥ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων.

4. Ή ἀκριβής τήρησις τῶν ἀγιορειτικῶν καθεστώτων τελεῖ, ώς πρὸς μὲν τὸ πνευματικὸν μέρος, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ώς πρὸς δὲ τὸ διοικητικόν, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Κράτους, εἰς τὸ δποῖον ἀνήκει ἀποκλειστικῶς καὶ ἡ διαφύλαξις τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας.

5. Αἱ ἀνωτέρω ἔξουσίαι τοῦ Κράτους ἀσκοῦνται διὰ διοικητοῦ, τοῦ δποίου τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα καθορίζονται διὰ νόμου.

Διὰ νόμου ἐπίσης καθορίζονται ἡ ὑπὸ τῶν μοναστηριακῶν ἀρχῶν καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἀσκουμένη δικαστικὴ ἔξουσία, ώς καὶ τὰ τελωνειακὰ καὶ φορολογικὰ πλεονεκτήματα τοῦ Ἀγίου Ὄρους.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΕΙΔΙΚΑΙ ΤΕΛΙΚΑΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΤΜΗΜΑ Α'

ΕΙΔΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Ἄρθρον 106.

1. Πρὸς ἔδραιώσιν τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης καὶ προστασίαν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος, τὸ Κράτος προγραμματίζει καὶ συντονίζει τὴν οἰκονομικὴν δραστηριότητα ἐν τῇ Χώρᾳ, ἐπιδιώκον τὴν ἔξασφάλισιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ὅλων τῶν τομέων τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας. Λαμβάνει τὰ ἐπιβαλλόμενα μέτρα πρὸς ἀξιοποίησιν τῶν πηγῶν τοῦ ἔθνικοῦ πλοιύτου ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν ὑπογείων ἢ ὑποθαλασσίων κοιτασμάτων καὶ πρὸς προώθησιν τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως καὶ προαγωγὴν ἵδια τῆς οἰκονομίας τῶν ὁρεινῶν, νησιωτικῶν καὶ παραμεθορίων περιοχῶν.

2. Ή ἴδιωτικὴ οἰκονομικὴ πρωτοβουλία δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναπτύσσεται εἰς βάρος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας, ἢ ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας.

3. Ἐπιφυλασσόμενης τῆς ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 107 παρεχομένης προστασίας, ώς πρὸς τὴν ἐπανεξαγωγὴν κεφαλαίων ἔξωτερικοῦ, δύναται διὰ νόμου νὰ ρυθμίζωνται τὰ τῆς ἔξαγορᾶς ἐπιχειρήσεων ἢ ἀναγκαστικῆς εἰς ταύτας συμμετοχῆς τοῦ Κράτους ἢ ἄλλων δημοσίων φορέων,

έφ' ὅσον αὗται κέκτηνται χαρακτῆρα μονοπωλίου ή ἔχουν ζωτικήν σημασίαν διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν πηγῶν τοῦ ἔθνικοῦ πλούτου ή ἔχουν ώς κύριον σκοπὸν τὴν παροχὴν ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ κοινωνικὸν σύνολον.

4. Τὸ τίμημα τῆς ἔξαγορᾶς ή τὸ ἀντάλλαγμα τῆς ἀναγκαστικῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους ή ἄλλων δημοσίων φορέων, καθορίζεται ἀπαραίτητως δικαστικῶς, πρέπει δὲ νὰ εἰναι πλῆρες, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ἔξαγοραζομένης ἐπιχειρήσεως, η τῆς εἰς ταύτην συμμετοχῆς.

5. Μέτοχος, ἔταῖρος ή κύριος ἐπιχειρήσεως, τῆς ὁποίας ὁ ἔλεγχος περιέρχεται εἰς τὸ Κράτος ή εἰς ὑπ' αὐτοῦ ἔλεγχόμενον φορέα συνεπείᾳ ἀναγκαστικῆς συμμετοχῆς κατὰ τὴν παράγραφον 3, δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ τὴν ἔξαγορὰν τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ώς νόμος δρίζει.

6. Νόμος δύναται νὰ δρίσῃ τὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν δαπάνην τοῦ Δημοσίου τῶν ὀφελουμένων ἐκ τῆς ἐκτελέσεως ἔργων κοινῆς ὡφελείας ή γενικωτέρας σημασίας διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Χώρας.

Ἐρμηνευτικὴ δήλωσις :

Εἰς τὴν κατὰ τὴν παράγραφον 4 ἀξίαν δὲν περιλαμβάνεται ή ὁφειλομένη εἰς τὸν μονοπωλιακόν, τυχόν, χαρακτῆρα τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἀρθρον 107.

1. Ἡ πρὸ τῆς 21 Ἀπριλίου 1967 ηύξημένης τυπικῆς ἰσχύος νομοθεσία προστασίας κεφαλαίων ἔξωτερικοῦ, διατηρεῖ τὴν ἦν ἐκέτητο ηύξημένην τυπικὴν ἰσχύν, ἐφαρμοζομένη καὶ ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς εἰσαγομένων κεφαλαίων.

Τὴν αὐτὴν ἰσχὺν κέκτηνται καὶ αἱ διατάξεις τῶν κεφαλαίων Α' ἔως καὶ Δ' τοῦ τμήματος Α' τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 27 /75 νόμου «περὶ φορολογίας πλοίων, ἐπιβολῆς εἰσφορᾶς πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, ἐγκαταστάσεως ἀλλοδαπῶν ναυτιλιακῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ρυθμίσεως συναφῶν θεμάτων».

2. Νόμος, ἐφ' ἀπαξ ἐκδιδόμενος, ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος, δρίζει τοὺς ὄρους καὶ τὴν διαδικασίαν ἀναθεωρήσεως η λύσεως τοῦ κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος 2687 /1953,

ἀπό 21 Απριλίου 1967 μέχρις 23 Ιουλίου 1974 ἐκδοθεισῶν ὑφ' οἰονδήποτε τύπον ἔγκριτικῶν διοικητικῶν πράξεων ἢ συναφθεισῶν συμβάσεων περὶ ἐπενδύσεων κεφαλαίων ἔξωτερικοῦ, ἔξαιρέσει τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὴν νηολόγησιν πλοίων ὑπὸ Ἑλληνικὴν σημαίαν.

*Αρθρον 108.

Τὸ Κράτος μεριμνᾶ διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν διατήρησιν τῶν δεσμῶν του μὲ τὴν μητέρα Πατρίδα. Ἐπίσης μεριμνᾶ διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν κοινωνικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν προαγωγὴν τῶν ἑκτὸς τῆς ἐπικρατείας ἐργαζομένων Ἑλλήνων.

*Αρθρον 109.

1. Δὲν ἐπιτρέπεται ἢ μεταβολὴ τοῦ περιεχομένου ἢ τῶν ὅρων διαθήκης, κωδικέλλου ἢ δωρεᾶς κατὰ τὰς διατάξεις αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου ἢ ὑπὲρ κοινωφελοῦς σκοποῦ.

2. Ἐξαιρετικῶς ἐπιτρέπεται ἢ ἐπωφελεστέρα ἀξιοποίησις ἢ διάθεσις τοῦ καταλειφθέντος ἢ δωρηθέντος ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἄλλου κοινωφελοῦς σκοποῦ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ δωρητοῦ ἢ τοῦ διαθέτου καθοριζομένην περιοχὴν ἢ εἰς τὴν εύρυτέραν ταύτης περιφέρειαν ὅταν διὰ καστικῆς ἀποφάσεως βεβαιοῦται ὅτι ἡ θέλησις τοῦ διαθέτου ἢ τοῦ δωρητοῦ δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἐξ οἰουδήποτε λόγου, καθ' ὅλοκληρίαν ἢ κατὰ τὸ μεῖζον τοῦ περιεχομένου ταύτης, ὡς καὶ ὃν δύναται νὰ ἴκανοποιηθῇ πληρέστερον διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ὡς νόμος ὁρίζει.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

*Αρθρον 110.

1. Αἱ διατάξεις τοῦ Συντάγματος ὑπόκεινται εἰς ἀναθεώρησιν, ἔξαιρέσει τῶν καθοριζουσῶν τὴν βάσιν καὶ τὴν μορφὴν τοῦ πολιτεύματος ὡς Προεδρευομένης Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, ὡς καὶ τῶν τοιούτων τῶν ἄρθρων 2 παράγραφος 1, 4 παράγραφοι 1, 4 καὶ 7, 5 παράγραφοι 1 καὶ 3, 13 παράγραφος 1 καὶ 26.

2. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος διαπιστοῦται

δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς, λαμβανομένης κατόπιν προτάσεως πεντήκοντα τούλαχιστον βουλευτῶν, διὰ πλειοψηφίας τῶν τριῶν πρέμπτων τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς, εἰς δύο ψηφοφορίας ἀφισταμένας ἀλλήλων κατὰ ἓνα τούλαχιστον μῆνα. Διὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης καθορίζονται εἰδικῶς αἱ ἀναθεωρητέαι διατάξεις.

3. Ἐποφασισθείσης τῆς ἀναθεωρήσεως ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἡ ἐπομένη Βουλὴ κατὰ τὴν πρώτην σύνοδον αὐτῆς ἀποφασίζει ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατάξεων, δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς.

4. Ἐὰν πρότασις περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἔτυχε τῆς πλειοψηφίας τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς κατὰ τὴν παράγραφον 2 πλειοψηφίας τῶν τριῶν πρέμπτων τούτων, ἡ ἐπομένη Βουλὴ κατὰ τὴν πρώτην σύνοδον αὐτῆς δύναται νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατάξεων διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πρέμπτων τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς.

5. Πᾶσα ψηφιζομένη ἀναθεώρησις διατάξεων τοῦ Συντάγματος δημοσιεύεται διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτῆς ὑπὸ τῆς Βουλῆς, τίθεται δὲ ἐν ἴσχυΐ δι' εἰδικοῦ ταύτης ψηφίσματος.

6. Δὲν ἐπιτρέπεται ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος πρὸ τῆς παρόδου πενταετίας ἀπὸ τῆς περατώσεως τῆς προηγουμένης.

ΤΜΗΜΑ Γ'

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Ἄρθρον 111.

1. Πᾶσα διάταξις νόμου ἡ διοικητικῆς πράξεως κανονιστικοῦ χαρακτῆρος, ἀντικειμένη εἰς τὸ Σύνταγμα, καταργεῖται ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἴσχύος αὐτοῦ.

2. Συντακτικαὶ πράξεις, ἐκδοθεῖσαι ἀπὸ τῆς 24ης Ιουλίου 1974 μέχρι τῆς συγκλήσεως τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ὡς καὶ Ψηφίσματα ταύτης, ἔξακολουθοῦν νὰ ἴσχυουν καὶ κατὰ τὰς ἀντιτιθέμενας πρὸς τὸ Σύνταγμα διατάξεις αὐτῶν, ἐπιτρέπομένης τῆς διὰ νόμου τροποποίησεως ἡ καταργήσεως αὐτῶν. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως ἴσχύος τοῦ Συντάγματος καταργεῖται ἡ διάταξις τοῦ ἀρθρου 8 τῆς 3ης συντακτι-

κῆς πράξεως ἀπὸ 3-9-1974, ως πρὸς τὸ ὄριον ἡλικίας ἀποχωρήσεως τῶν καθηγητῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων.

3. Διατηροῦνται ἐν Ἰσχύι: α) τὸ ἄρθρον 2 τοῦ ὑπ’ ἀριθ. 700 τῆς 9/9 'Οκτωβρίου 1974 προεδρικοῦ διατάγματος «περὶ μερικῆς ἐπαναφορᾶς ἐν Ἰσχύι τῶν ἄρθρων 5, 6, 8, 10, 12, 14, 95 καὶ 97 τοῦ Συντάγματος καὶ ἀρσεως τοῦ νόμου περὶ καταστάσεως πολιορκίας» καὶ β) τὸ ν.δ. ὑπ’ ἀριθ. 167 τῆς 16/16 Νοεμβρίου 1974 «περὶ χορηγήσεως τοῦ ἔνδικου μέσου τῆς ἐφέσεως κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ στρατιωτικοῦ δικαστηρίου», ἐπιτρεπομένης τῆς διὰ νόμου τροποποιήσεως ἡ καταργήσεως αὐτῶν.

4. Τὸ ψήφισμα τῆς 16/29 'Απριλίου 1952 διατηρεῖται ἐν Ἰσχύι ἐπὶ ἔξ μηνας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἰσχύος τοῦ παρόντος. Ἐντὸς τῆς προθεσμίας ταύτης ἐπιτρέπεται ἡ διὰ νόμου τροποποίησις, συμπλήρωσις ἡ κατάργησις τῶν ἐν παραγράφῳ 1 τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ ἀνωτέρω ψηφίσματος ἀναφερομένων συντακτικῶν πράξεων καὶ ψηφισμάτων ἡ διατήρησίς τινων ἐκ τούτων, ἐν ὅλῳ ἡ ἐν μέρει καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς προθεσμίας ταύτης, ὑπὸ τὸν περιορισμὸν ὅτι αἱ τροποποιούμεναι συμπληρούμεναι ἡ διατηρούμεναι ἐν Ἰσχύι διατάξεις δὲν δύναται νὰ εἰναι ἀντίθετοι πρὸς τὸ παρὸν Σύνταγμα.

5. "ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΕΡΗΘΕΝΤΕΣ, μέχρι τῆς ἐνάρξεως Ἰσχύος τοῦ παρόντος, καθ’ οίονδήποτε τρόπον τῆς ιθαγενείας των, ἀνακτοῦν ταύτην κατόπιν κρίσεως ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιτροπῶν ἐκ δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος δρίζει.

6. Διατηρεῖται ἐν Ἰσχύι ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ ν.δ. 3370 / 1955 «περὶ κυρώσεως τοῦ Κώδικος 'Ελληνικῆς Ιθαγενείας» μέχρι τῆς διὰ νόμου καταργήσεώς της.

”Ἄρθρον 112.

1. Ἐπὶ θεμάτων, πρὸς ρύθμισιν τῶν δποίων προβλέπεται ρητῶς ὑπὸ διατάξεων τοῦ παρόντος Συντάγματος ἡ ἔκδοσις νόμου, οἱ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Ἰσχύος αὐτοῦ ὑφίσταμενοι κατὰ περίπτωσιν νόμοι ἡ διοικητικαὶ πράξεις κανονιστικοῦ χαρακτῆρος, ἔξαιρέσει τῶν ἀντικειμένων εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἔξακολουθοῦν νὰ Ἰσχύουν μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ κατὰ περίπτωσιν νόμου.

2. Αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 109 παράγραφος 2 καὶ 79 παράγραφος 8 τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἰσχύος τοῦ ὑπὸ

έκάστης τούτων ειδικῶς προβλεπομένου νόμου, έκδιδομένου τὸ βραδύτερον μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1976. Μέχρις ἐνάρξεως τῆς Ἰσχύος τοῦ ὑπὸ τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἀρθρου 109 προβλεπομένου νόμου ἔξακολουθεῖ ἐφαρμοζομένη ἡ κατὰ τὴν ἐναρξιν Ἰσχύος τοῦ Συντάγματος ὑφισταμένη συνταγματικὴ καὶ νομοθετικὴ ρύθμισις.

3. Κατὰ τὴν ἐννοιαν τῆς ἀπὸ 5 Ὁκτωβρίου 1974 συντακτικῆς πράξεως, διατηρουμένης ἐν Ἰσχύῃ, ἡ ἀναστολὴ ἐκτελέσεως τῶν καθηκόντων τῶν καθηγητῶν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν ὡς βουλευτῶν, καθ' ὅλην τὴν παροῦσαν βουλευτικήν περίοδον δὲν ἔκτείνεται εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἔρευναν, συγγραφικὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀπασχόλησιν εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ σπουδαστήρια τῶν οἰκείων σχολῶν, ἀποκλειομένης τῆς συμμετοχῆς τούτων εἰς τὴν διοίκησιν τῶν σχολῶν καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ διδακτικοῦ ἐν γένει προσωπικοῦ ἡ τὴν ἔξετασιν τῶν σπουδαστῶν.

4. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἀρθρου 16 περὶ ἐτῶν ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως θὰ ὀλοκληρωθῇ ἐπὶ τῇ βάσει νόμου ἐντὸς πενταετίας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἰσχύος τοῦ παρόντος.

”Αρθρον 113.

‘Ο Κανονισμὸς τῆς Βουλῆς, ὡς καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα ψηφίσματα καὶ οἱ νόμοι περὶ τῆς λειτουργίας τῆς Βουλῆς, ἔξακολουθοῦν Ἰσχύοντες μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἰσχύος τοῦ νέου Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, ἔξαιρεσει τῶν ἀντικειμένων εἰς δρισμοὺς τοῦ Συντάγματος.

Προκειμένου περὶ τῆς λειτουργίας τῶν κατὰ τὰ ἀρθρα 70 καὶ 71 τοῦ Συντάγματος Τμημάτων τῆς Βουλῆς ἔχουν συμπληρωματικὴν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις τοῦ τελευταίου Κανονισμοῦ τῶν ἐργασιῶν τῆς Εἰδικῆς Νομοθετικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἀρθρου 35 τοῦ Συντάγματος τῆς 1ης Ἱανουαρίου 1952, κατὰ τὰ ἐν ἀρθρῷ 3 τοῦ ὑπὸ στοιχ. Α’ ψηφίσματος τῆς 24-12-1974 εἰδικώτερον δριζόμενα. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἰσχύος τοῦ νέου Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ ἀρθρου 71 τοῦ Συντάγματος συγκροτεῖται ἐξ ἔξηκοντα τακτικῶν μελῶν καὶ τριάκοντα ἀναπληρωματικῶν, ἐπιλεγομένων ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, ἔξ ὅλων τῶν κομμάτων καὶ διμάδων καὶ κατ’ ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως αὐτῶν. Ἐγειρομένης ἀμφισβητήσεως μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νέου Κανονισμοῦ περὶ τῶν ἐφαρμοστέων ἔκάστοτε διατάξεων ἀπο-

φαίνεται ή 'Ολομέλεια ή τὸ Τμῆμα τῆς Βουλῆς, εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ὅποιου προεκλήθη τὸ ζήτημα.

*Αρθρον 114.

1. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ πρώτου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας δέον νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ βραδύτερον ἐντὸς διμήνου ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Συντάγματος εἰς εἰδικὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς, προσκαλουμένης πρὸ πέντε τούλαχιστον ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτῆς, τηρουμένων ἀναλόγως τῶν δρισμῶν τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς περὶ ἐκλογῆς τοῦ Προέδρου αὐτῆς.

'Ο ἐκλεγόμενος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀναλαμβάνει τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἀπὸ τῆς δόσεως τοῦ ὄρκου του, ἐντὸς πέντε τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

'Ο κατὰ τὸ ἄρθρον 49 παράγραφος 5 νόμος περὶ ρυθμίσεως τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν εὐθύνην τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας θεμάτων ἔκδιδεται ὑποχρεωτικῶς μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1975.

Μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ίσχύος τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 3 τοῦ ἄρθρου 33 νόμου τὰ ἐν αὐτῇ θέματα διέπονται ὑπὸ τῶν διατάξεων τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὸν προσωρινὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας.

2. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ίσχύος τοῦ Συντάγματος καὶ μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ δριστικοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀναλήψεως τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων του, ὁ προσωρινὸς Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀσκεῖ τὰς διὰ τοῦ Συντάγματος ἀναγνωριζομένας εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ἀρμοδιότητας, ὑπὸ τοὺς ἐν ἄρθρῳ 2 τοῦ ὑπὸ στοιχ. Β' ἀπὸ 24.12.1974 ψηφίσματος τῆς Ε' 'Αναθεωρητικῆς Βουλῆς περιορισμούς.

*Αρθρον 115.

1. Μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐν ἄρθρῳ 86 παράγραφος 1 προβλεπομένου νόμου, ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ κείμεναι διατάξεις περὶ διώξεως ἀνακρίσεως καὶ ἐκδικάσεως τῶν κατὰ τὰ ἄρθρα 49 παράγραφος 1 καὶ 85 πράξεων καὶ παραλείψεων.

2. 'Ο ἐν ἄρθρῳ 100 προβλεπόμενος νόμος δέον νὰ ἐκδοθῇ τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ίσχύος τοῦ Συντάγματος. Μέχρι τῆς ἐκδόσεως τούτου καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ συνιστωμένου 'Ανωτάτου Ειδικοῦ Δικαστηρίου:

α) Αἱ ἀμφισβητήσεις, περὶ ὧν ἡ παράγραφος 2 τοῦ ἄρθρου 55 καὶ τὸ ἄρθρον 57 ἐπιλύονται δι’ ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς κατὰ τὰς ἐπὶ προσωπικῶν θεμάτων διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς.

β) Ὁ ἔλεγχος τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων δημοψηφίσματος ἐνεργουμένου κατ’ ἄρθρον 44 παράγραφος 2 ὡς καὶ ἡ ἐκδίκασις ἐντάσεων κατὰ τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 58 ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ κατ’ ἄρθρον 73 τοῦ ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1952 Συντάγματος Εἰδικοῦ Δικαστηρίου, ἐφαρμοζούμενης τῆς διαδικασίας τῶν ἄρθρων 116 ἐπομ. τοῦ Π.Δ. 650/1974.

γ) Ἡ ἄρσις τῶν ἐν ἄρθρῳ 100 παράγραφος 1 ἔδαφ. δ’ συγκρούσεων ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 65 τοῦ ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1952 Συντάγματος, Δικαστηρίου Συγκρούσεως Καθηκόντων, διατηρουμένων προσωρινῶς ἐν Ἰσχύῃ καὶ τῶν νόμων περὶ τῆς δργανώσεως, λειτουργίας καὶ διαδικασίας ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου τούτου.

3. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως Ἰσχύος τοῦ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 99 προβλεπομένου νόμου, αἱ ἀγωγαὶ κακοδικίας ἐκδικάζονται κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 110 τοῦ Συντάγματος τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1952 δριζόμενα ὑπὸ τοῦ προβλεπομένου δι’ αὐτοῦ δικαστηρίου καὶ κατὰ τὴν ἐν Ἰσχύῃ διαδικασίαν κατὰ τὸν χρόνον δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος Συντάγματος.

4. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως Ἰσχύος τοῦ νόμου τοῦ προβλεπομένου ὑπὸ τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἄρθρου 87 ὡς καὶ μέχρι τῆς συγκροτήσεως τῶν ὑπὸ τῶν ἄρθρων 90 παράγραφοι 1 καὶ 2 καὶ 91 προβλεπομένων δικαστικῶν καὶ πειθαρχικῶν συμβουλίων, ἔξακολουθοῦν Ἰσχύουσαι αἱ κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς Ἰσχύος τοῦ Συντάγματος ὑφιστάμεναι σχετικαὶ διατάξεις. Οἱ περὶ τῶν ὡς ἀνωθεντικῶν νόμοι δέον ὅπως ἐκδοθοῦν τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς Ἰσχύος τοῦ παρόντος Συντάγματος.

5. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως Ἰσχύος τῶν ἐν ἄρθρῳ 92 ἀναφερομένων νόμων, ἔξακολουθοῦν Ἰσχύουσαι αἱ κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς Ἰσχύος τοῦ παρόντος Συντάγματος ὑφιστάμεναι διατάξεις. Οἱ νόμοι οὗτοι δέον ὅπως ἐκδοθοῦν τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς Ἰσχύος τοῦ παρόντος.

6. Ὁ ἐν ἄρθρῳ 57 παράγραφος 5 εἰδικὸς νόμος δέον νὰ ἐκδοθῇ ἐντὸς ἔξαμήνου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως Ἰσχύος τοῦ Συντάγματος.

”Ἄρθρον 116.

1. ‘Υφιστάμεναι διατάξεις ἀντιβαίνουσαι εἰς τὸ ἄρθρον 4 παράγρα-

φος 2 παραμένουν ἐν ἰσχύι μέχρι τῆς διὰ νόμου καταργήσεως των, τὸ βραδύτερον δὲ μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1982.

2. Ἀποκλίσεις ἐκ τῶν ὁρίσμῶν τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 4 ἐπιτρέπονται μόνον δι' ἀποχρῶντας λόγους εἰς τὰς εἰδικῶς ὑπὸ τοῦ νόμου δριζομένας περιπτώσεις.

3. Κανονιστικαὶ ὑπουργικαὶ ἀποφάσεις, ὡς καὶ διατάξεις συλλογικῶν συμβάσεων ἢ διαιτητικῶν ἀποφάσεων περὶ ρυθμίσεως ἀμοιβῆς τῆς ἔργασίας, ἀντιβαίνουσαι εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 22 παράγραφος 1 ἔξακολουθοῦν ἰσχύουσαι μέχρι τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῶν, συντελουμένης τὸ βραδύτερον ἐντὸς τριετίας ἐπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος.

”Ἄρθρον 117.

1. Οἱ κατ’ ἐφαρμογὴν τοῦ ἄρθρου 104 τοῦ Συντάγματος τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1952 ἐκδοθέντες μέχρι τῆς 21.4.67 νόμοι θεωροῦνται ὡς μὴ ἀντικείμενοι εἰς τὸ παρὸν Σύνταγμα καὶ διατηροῦνται ἐν ἰσχύι.

2. Ἐπιτρέπεται ἡ κατὰ παρέκκλισιν τοῦ ἄρθρου 17 νομοθετικὴ ρύθμισις καὶ διάλυσις ὑφισταμένων εἰσέτι ἀγροληψιῶν καὶ ἔτερων ἐδαφικῶν βαρῶν, ἢ ἔξαγορὰ τῆς ψιλῆς κυριότητος ὑπὸ ἐμφυτευτῶν ἐμφυτευτικῶν κτημάτων, ὡς καὶ ἡ κατάργησις καὶ ρύθμισις ἴδιορρύθμων ἐμπραγμάτων σχέσεων.

3. Δημόσια ἢ ἴδιωτικὰ δάση ἢ δασικαὶ ἐκτάσεις καταστραφεῖσαι ἢ καταστρεφόμεναι ἐκ πυρκαϊᾶς ἢ ἄλλως πως ἀποψιλωθεῖσαι ἢ ἀποψιλούμεναι, δὲν ἀποβάλλουν ἐκ τοῦ λόγου τούτου τὸν ὅν ἐκέκτηντο πρὸ τῆς καταστροφῆς των χαρακτῆρα καὶ κηρύσσονται ὑποχρεωτικῶς ἀναδασωτέαι, ἀποκλειομένης τῆς διαθέσεως τούτων δι’ ἔτερον προσισμόν.

4. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις δασῶν ἢ δασικῶν ἐκτάσεων ἀνηκουσῶν εἰς φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα ἴδιωτικοῦ ἢ δημοσίου δικαίου, ἐπιτρέπεται μόνον ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 17 δριζόμενα, διὰ λόγους δημοσίας ὠφελείας, διατηρουμένης πάντως ἀμεταβλήτου τῆς μορφῆς αὐτῶν ὡς δασικῆς.

5. Αἱ μέχρι τῆς προσαρμογῆς τῶν κειμένων περὶ ἀναγκαστικῶν ἀπαλλοτριώσεων νόμων πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος κηρυχθεῖσαι ἢ κηρυχθησόμεναι ἀναγκαστικαὶ ἀπαλλοτριώσεις διέπονται ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς κηρύξεως των ἰσχυουσῶν διατάξεων.

6. Αἱ παράγραφοι 3 καὶ 5 τοῦ ἄρθρου 24 ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἰσχύος τῶν ἐν αὐταῖς προβλεπομένων νόμων ἀναγνωριζομένων ἢ ἀναμορφουμένων οἰκιστικῶν περιοχῶν.

Ἄρθρον 118.

1. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἰσχύος τοῦ Συντάγματος οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ προέδρου ἢ εἰσαγγελέως ἐφετῶν καὶ ἀνωτέρων, ἢ τούτοις ἀντιστοίχου, ἀποχωροῦν τῆς ὑπηρεσίας, ὡς μέχρι τοῦδε, ἀμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἔβδομηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, τοῦ δρίου τούτου μειουμένου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1977 κατὰ ἐν ἔτος ἐτησίως μέχρι τοῦ ἔξηκοστοῦ ἔβδομου ἔτους.

2. Ἀνώτατοι δικαστικοὶ λειτουργοί, μὴ τελοῦντες ἐν ὑπηρεσίᾳ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Ἰσχύος τῆς ἀπὸ 4/5 Σεπτεμβρίου 1974 συντακτικῆς πράξεως «περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως καὶ εύρυθμίας ἐν τῇ Δικαιοσύνῃ» ὑποβιβασθέντες δὲ βάσει ταύτης, λόγῳ τοῦ χρόνου πραγματοποιήσεως τῆς προαγωγῆς αὐτῶν, καὶ καθ' ὃν δὲν ἡσκήθη ἢ κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τῆς αὐτῆς συντακτικῆς πράξεως πειθαρχικὴ δίωξις, παραπέμπονται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ‘Υπουργοῦ ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς Ἰσχύος τοῦ Συντάγματος εἰς τὴν Ἀνώτατον Πειθαρχικὸν Συμβούλιον.

Τὸ Ἀνώτατον Πειθαρχικὸν Συμβούλιον ἀποφαίνεται ἂν αἱ συνθῆκαι καὶ τῆς προαγωγῆς ἐμείωσαν τὸ κῦρος καὶ τὴν ἴδιάζουσαν ὑπηρεσιακὴν θέσιν τοῦ προαχθέντος, ἀποφαίνεται δὲ ὁριστικῶς περὶ τῆς ἀνακτήσεως ἢ μὴ τοῦ αὐτομάτως ἀπολεσθέντος βαθμοῦ καὶ τῶν πρὸς τὸν βαθμὸν συναπτομένων δικαιωμάτων, ἀποκλειομένης τῆς ἀπολήψεως ἀναδρομικῶς διαφορᾶς ἀποδοχῶν ἢ συντάξεως.

‘Η ἀπόφασις ἐκδίδεται ὑποχρεωτικῶς ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς παραπομπῆς.

Οἱ ἐν ζωῇ κατὰ βαθμὸν στενώτεροι συγγενεῖς τοῦ ὑποβιβασθέντος καὶ ἀποβιώσαντος δικαστικοῦ δύνανται νὰ ἀσκήσουν ὅλα τὰ εἰς τοὺς δικαζομένους ἀναγνωριζόμενα δικαιώματα ἐνώπιον τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου.

3. Μέχρις ἐκδόσεως τοῦ κατ’ ἄρθρον 101 παρ. 3 νόμου, ἔξακολουθοῦν ἐφαρμοζόμεναι αἱ περὶ κατανομῆς ἀρμοδιοτήτων μεταξύ κεντρικῶν καὶ περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν Ἰσχύουσαι διατάξεις. Αἱ διατάξεις

αῦται δύναται νὰ τροποποιοῦνται διὰ μεταφορᾶς εἰδικῶν ἄρμοδιο-
τήτων ἐκ τῶν κεντρικῶν εἰς τὰς περιφερειακάς ύπηρεσίας.

”Αρθρον 119.

1. Διὰ νόμου δύναται νὰ ἀρθῇ τὸ καθ' οἰονδήποτε τρόπον Ἰσχῦ-
σαν ἀπαράδεκτον τῆς ἀσκήσεως αἵτησεως ἀκυρώσεως κατὰ πράξεων
ἐκδοθεισῶν ἀπὸ 21ης Ἀπριλίου 1967 μέχρι τῆς 23ης Ἰουλίου 1974
εἴτε εἶχεν ἀσκηθῆ τοιαύτη αἵτησις εἴτε μή, ἀποκλειομένης πάντως τῆς
ἀναδρομικῆς χορηγήσεως ἀποδοχῶν εἰς τυχόν δικαιωθησομένους ἐκ
τοῦ ἑνδίκου τούτου μέσου.

2. Οἱ δυνάμει νόμου αὐτοδικαίως ἀποκαθιστάμενοι εἰς ἃς δημο-
σίας θέσεις ἐκέκτηντο στρατιωτικοὶ ἢ δημόσιοι υπάλληλοι, ἐφ' ὅσον
ἡδη ἀπέκτησαν τὴν Ιδιότητα τοῦ βουλευτοῦ, δύνανται ἐντὸς ὀκτα-
μέρου προθεσμίας νὰ δηλώσουν ἐπιλογὴν μεταξὺ τοῦ βουλευτικοῦ ἀ-
ξιώματος καὶ τῆς δημοσίας αὐτῶν θέσεως.

ΤΜΗΜΑ Δ'

ΑΚΡΟΤΕΛΕΥΤΙΟΣ ΔΙΑΤΑΞΙΣ

”Αρθρον 120.

1. Τὸ παρὸν Σύνταγμα, ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς
Βουλῆς τῶν Ἐλλήνων, ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτῆς καὶ δη-
μοσιεύεται ὑπὸ τοῦ προσωρινοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας διὰ τῆς
Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως διὰ διατάγματος προσυπογραφομένου
ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τίθεται δὲ εἰς Ἰσχὺν ἀπὸ τῆς ἑνδε-
κάτης Ἰουνίου 1975.

2. Ο σεβασμὸς πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς συνάδοντας πρὸς αὐτὸ
νόμους καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Δημοκρατίαν συνι-
στοῦν θεμελιώδη ὑποχρέωσιν πάντων τῶν Ἐλλήνων.

3. Ο καθ' οἰονδήποτε τρόπον σφετερισμὸς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας
καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀπορρεουσῶν ἔξουσιῶν διώκεται ἀμα τῇ ἀποκατα-
στάσει τῆς νομίμου ἔξουσίας, ἀφ' ἦς ἀρχεται καὶ ἡ παραγραφὴ τοῦ
ἐγκλήματος.

4. Η τήρησις τοῦ Συντάγματος ἐπαφίεται εἰς τὸν πατριωτισμὸν
τῶν Ἐλλήνων, δικαιουμένων καὶ ὑποχρεουμένων εἰς τὴν διὰ παντὸς
μέσου ἀντίστασιν κατὰ οἰονδήποτε ἐπιχειροῦντος τὴν βιαίαν κατά-
λυσιν αὐτοῦ.

Ο ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

(ΟΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΟΠΩΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ
ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ)

‘Ημεῖς οἱ λαοὶ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν ἀποφασισμένοι,

“Οπως σώσωμεν τὰς ἐπερχομένας γενεὰς ἀπὸ τὴν μάστιγα τοῦ πολέμου, δόξην εἰς τὸ διάστημα τῆς ζωῆς τῆς παρούσης γενεᾶς διὸ ἐπεσώρευσε συμφορὰς καὶ θλίψιν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα,

“Οπως διασφαλίσωμεν ἔκ νέου τὴν πίστιν εἰς τὰ θεμελιώδη δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν ἰσότητα τῶν δικαιωμάτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ εἰς τὴν ἑνότητα τῶν ἔθνων, μεγάλων καὶ μικρῶν,

“Οπως θεμελιώσωμεν ὄρους, ὑπὸ τοὺς δόπιούς ἡ δικαιοσύνη καὶ δόσεβασμὸς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις, αἱ δόπιοι ἀπορρέουν ἔκ τῶν συνθηκῶν καὶ ἄλλων πιγῶν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, δύνανται νὰ τηρηθοῦν, καὶ

“Οπως ἀνυψώσωμεν τὴν κοινωνικὴν πρόοδον καὶ βελτιώσωμεν τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς ἐντὸς μεγαλυτέρας ἐλευθερίας,

Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον

Νὰ ἐπιδεικνύωμεν ἀνεκτικότητα καὶ νὰ διαβιοῦμεν ὅλοι οἱ λαοὶ ἐν εἰρήνῃ ὡς καλοὶ γείτονες.

Νὰ ἐνώσωμεν τὰς δυνάμεις μας πρὸς διατήρησιν τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς διεθνοῦς εἰρήνης.

Νὰ δημιουργήσωμεν καὶ νὰ ἔξασφαλίσωμεν μεθόδους, εἰς τρόπον ὃστε ἡ ἔνοπλος βίᾳ νὰ μὴ χρησιμοποιήθηται παρὰ μόνον πρὸς τὸ κοινὸ συμφέρον καὶ

Νὰ χρησιμοποιῶμεν διεθνῆ μηχανισμὸν διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου ὅλων τῶν λαῶν.

‘Απεφασίσαμεν νὰ ἐνώσωμεν τὰς προσπαθείας μας διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν.

Οἱ νομίμως ἔξουσιοι διοτημένοι ἀντιπρόσωποι τῶν Κυβερνήσεων, συνελθόντες εἰς τὴν πόλιν τοῦ ‘Αγίου Φραγκίσκου, συνεφώνησαν ἐπὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ Χάρτου τούτου τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καὶ δι' αὐτοῦ ίδρυουν Διεθνῆ Ὀργανισμόν, δόποιος θὰ είναι γνωστὸς ὡς «Ἡνωμένα Ἐθη».

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙ

*Ἀρθρον 1ον

Σκοπὸς τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν εἶναι:

1) Ἡ διατήρησις τῆς διεθνοῦς εἰρήνης καὶ ἀσφαλείας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θὰ λαμβάνωνται ἀποτελεσματικά συλλογικά μέτρα διὰ τὴν πρόληψιν καὶ ἀποτροπὴν τῶν ἀπειλητικῶν ἢ ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν κατὰ τῆς εἰρήνης. Τὰ μέτρα ταῦτα θὰ λαμβάνωνται συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου διὰ νὰ προλαμβάνεται καὶ νὰ διευθετῆται κάθε ἐνέργεια στρεφομένη ἐναντίον τῆς εἰρήνης.

2) Ἡ ἀνάπτυξις φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Ἐθνῶν, βάσει τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν.

3) Ἡ διεθνὴς συνεργασία πρὸς ἐπίλυσιν διεθνῶν προβλημάτων οικονομικῆς, κοινωνικῆς, ἐκπολιτιστικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς φύσεως καὶ ἡ προαγωγὴ τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἔλευθεριῶν ἀνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως φυλῆς, φύλου, γλώσσης ἢ θρησκείας.

4) Ἡ ἐναρμόνισις τῶν ἐνέργειῶν τῶν Ἐθνῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν κοινῶν τούτων σκοπῶν.

*Ἀρθρον 2ον

‘Ο Ὀργανισμὸς καὶ τὰ Μέλη του ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν θὰ ἐνεργοῦν συμφώνως πρὸς τὰς ἀκολούθους ἀρχὰς:

1) Ὁ Ὀργανισμὸς στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κυριáρχου ἰσότητος δλων τῶν Μελῶν του.

2) Πάντα τὰ Μέλη, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἔχασφαλισθοῦν εἰς αὐτὰ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ πλεονεκτήματα τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῆς ίδιότητος αὐτῶν ὡς Μελῶν, ὁφείλουν νὰ ἐκπληροῦν καλῇ τῇ πίστει τὰς ὑποχρεώσεις τὰς ἀναλαμβανομένας ὑπ' αὐτῶν βάσει τοῦ παρόντος Χάρτου.

3) Πάντα τὰ Μέλη ὁφείλουν νὰ διακανονίζουν τὰς διεθνεῖς αὐτῶν

διαφοράς μὲ εἰρηνικὰ μέσα διὰ νὰ μὴ διαταράσσεται ἡ διεθνής εἰρήνη,
ἀσφάλεια καὶ δικαιοσύνη.

4) Πάντα τὰ Μέλη θὰ ἀπέχουν πάσης ἀπειλῆς ἢ βίας κατὰ τῆς ἐ-
δαφικῆς ἀκεραιότητος ἢ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας οἰουδήποτε Κρά-
τους.

5) Πάντα τὰ Μέλη θὰ παρέχουν εἰς τὰ ‘Ηνωμένα’ Ἐθνη πᾶσαν συν-
δρομὴν εἰς οἰανδήποτε ἐνέργειαν, ἀναλαμβανομένην ὑπ’ αὐτῶν συμ-
φώνως πρὸς τὸν Χάρτην τοῦτον, καὶ θὰ ἀπέχουν τῆς παροχῆς συν-
δρομῆς εἰς οἰουδήποτε Κράτος, ἐναντίον τοῦ ὅποίου λαμβάνουν προ-
ληπτικὰ ἢ κατασταλτικὰ μέτρα τὰ ‘Ηνωμένα’ Ἐθνη.

6) Ο ’Οργανισμὸς θὰ ἔξασφαλίσῃ νὰ ἐνεργοῦν καὶ τὰ Κράτη μὴ
Μέλη συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος, ἐφ’ ὅσον τοῦτο θὰ είναι
ἀναγκαῖον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ ἀσφαλείας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΙ

ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Σελίς

A'. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

§ 1. 'Η γένυνηση καὶ ἡ μορφὴ τοῦ Κράτους	5
'Η πατριαρχική οἰκογένεια - 'Η φυλὴ - Τὸ κράτος	5
§ 2. Κράτος καὶ ἔθνος	8
§ 3. Στοιχεῖα τοῦ κράτους : λαός, χώρα, ἔξουσία	9
§ 4. Ἀπὸ ποῦ ἀπορρέει ἡ ἔξουσία τοῦ κράτους	10
§ 5. Περιορισμοὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ κράτους	10
§ 6. Προορισμὸς τοῦ κράτους	11

B'. ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ

§ 7. Εἰδη πολιτευμάτων	12
Μοναρχία - Ὁλιγαρχία - Δημοκρατία	12

Γ'. ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

1. Μοναρχία - ἀπόλυτη καὶ συνταγματικὴ μοναρχία	13
2. Δημοκρατία, βασιλευομένη - προεδρική	13
3. Ὁλοκληρωτικὰ Καθεστῶτα	15
α) Δικτατορία	15
β) Τὸ φασιστικὸ πολίτευμα	15
γ) Τὸ σοβιετικὸ πολίτευμα	16
δ) Πολίτευμα τῆς Σίνας	18
ε) Λαϊκὲς δημοκρατίες	18
§ 8. Πλεονεκτήματα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος	19
§ 9. Σύνταγμα	20
§ 10. Κράτος καὶ Ἐκκλησία	21

Δ'. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

1. Δημοκρατία (1821 - 1832)	24
2. Ἀπόλυτη μοναρχία (1833 - 1843)	25

3. Συνταγματική βασιλεία (1844 - 1862)	25
4. Βασιλευομένη δημοκρατία (1864 - 1924)	25
5. Προεδρική δημοκρατία (1924 - 1935)	26
6. 'Η παλινόρθωση (1935)	27
Δικτατορία - πόλεμος (1936 - 1945). Σύνταγμα 1952.	27
Δικτατορία 1967. 'Αποκατάσταση 1974	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ II

Η ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

§ 11. Λαϊκή κυριαρχία	30
§12. Καθολική ψηφοφορία	31
§ 13. 'Η ψήφος τῶν γυναικῶν	32
α) 'Η ιστορία τοῦ γυναικείου κινήματος	32
β) 'Η γυναικεία ψήφος στήν 'Ελλάδα.....	32
γ) Καταργοῦνται καὶ ἄλλες ἀνισότητες	33

ΤΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

§14. 'Αντιπροσωπευτικό σύστημα	34
§ 15. Τὰ πολιτικά κόμματα	34
1. Εἶδη κομμάτων	35
2. Σημασία τῶν κομμάτων	35
3. Καταγωγὴ κομμάτων	36
4. Διεθνῆ κόμματα	36
§ 16. Τὰ κόμματα στήν 'Ελλάδα	36
§ 17. Κοινοβουλευτική κυβέρνηση	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Α' ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ	41
Β'. ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ	
1. Τι είναι οι άτομικὲς ἐλευθερίες	43
2. 'Ιστορία καὶ σημερινὴ ἔξελιξη τῶν άτομικῶν ἐλευθεριῶν	45
3. Οι άτομικὲς ἐλευθερίες στήν 'Ελλάδα	48
§ 18. Σωματικὴ ἐλευθερία	48
1. 'Η προσωπικὴ ἀσφάλεια	48

2. Ή δασφάλεια τοῦ ἀτόμου ἀπὸ αὐθαίρετη καταδίωξη	50
3. Τὸ δσυλο τῆς κατοικίας.....	50
§ 19. Ἐλευθερία τῆς θρησκείας.....	51
§ 20. Ἐλευθερία τῆς σκέψης	51
1. Τὸ ἀπόρρητο τῶν ἐπιστολῶν	51
2. Ἡ ἐλευθερία τῆς παιδείας	53
3. Ἐλευθερία τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης	54
4. Δικαιώματος τοῦ πολίτη νὰ ἀναφέρεται στὶς κρατικὲς ἀρχὲς	55
§ 21. Ἐλευθερία τοῦ τύπου	55
§ 22. Πότε ἀναστέλλονται οἱ συνταγματικὲς ἐλευθερίες	59
§ 23. Προστασία τῆς ιδιοκτησίας	61

Γ'. ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ - ΣΩΜΑΤΕΙΑ - ΣΥΝΔΙΚΑΤΑ - ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

§ 24. Οἱ συναθροίσεις	64
§ 25. Τὸ δικαιώματος συνεταιρίζεσθαι	65
Τὶ εἶναι σωματεῖο	66
§ 26. Ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα	69
1. Ἐργατικὲς ὄργανώσεις - Συνδικάτα	69
2. Ἐργοδοτικὲς ὄργανώσεις	71
3. Ἐνώσεις δημοσίων ὑπαλλήλων	72
§ 27. Συνεταιρισμοὶ	73
1. Γενικὰ	73
2. Εἴδη συνεταιρισμῶν	73
3. Οἱ συνεταιρισμοὶ στὴν Ἑλλάδα	74
4. Αὐτόνομοι ὄργανοι συνεταιρισμοὶ	74
5. Ἀστικοὶ συνεταιρισμοὶ	75

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΑΤΟΜΑ - ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Α'. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

§ 28. 1. Σεβασμὸς τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου	76
2. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου	76

Β'. ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

§ 29. Προστασία τῆς οἰκογενείας	77
1. Γενικὰ	77

2. Πολύτεκνοι	79
3. Μητρότητα - Παιδική ήλικια	79
§ 30. Προστασία άναπτήρων.....	80
1. Ἀνάπτηροι καὶ θύματα πολέμων	80
2. Προστασία ύγειας	81
3. Προστασία ήλικιωμένων	82
Γ'. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	
§ 31. Τί είναι τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα	83
1. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐργασίας	84
2. Ἡ πλήρης ἀπασχόληση	85
3. Τὸ Δικαίωμα τῶν μισθωτῶν νὰ ἔχουν γνώμη γιὰ τοὺς ὄρους ἐργασίας	86
4. Ἰση πληρωμὴ γιὰ ἵση ἐργασία ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν	86
5. Τὸ δικαίωμα γιὰ κοινωνικὴ ἀσφάλιση	87
6. Τὸ δικαίωμα γιὰ ἑβδομαδιαία ἀνάπταυση καὶ ἐτησία ἄδεια	88
Δ'. ΚΟΙΝΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ	
§ 32. Προστασία περιβάλλοντος	88

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 33. Οἱ τρεῖς ἔξουσίες καὶ τὰ δργανά τους	92
§ 34. Ἡ Βουλὴ	93
§ 35. Ἐκλογεῖς καὶ Ἐκλογές	95
§ 36. Ἐκλογικά συστήματα	97
§ 37. Νόμοι καὶ νομοθετικά διατάγματα	99
§ 38. Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως - Ἀρίθμηση τῶν νόμων	102

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 40. Σημασία τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας στὸ σημερινὸ κράτος	104
§ 41. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας	106
1. Ἀνεύθυνο τοῦ Προέδρου	106
2. Συμβούλιο τῆς Δημοκρατίας	107

3. Τακτικά καθήκοντα τοῦ Προέδρου	108
4. "Εκτακτα καθήκοντα τοῦ Προέδρου	110
α) Κήρυξη πολέμου	110
β) Κήρυξη Στρατιωτικοῦ Νόμου	111
§ 42. Διατάγματα και Ἀστυνομικές Διατάξεις	113
§ 43. Κυβέρνηση και 'Υπουργοί	114
1. Πρωθυπουργός	115
2. 'Υπουργικό Συμβούλιο	116
3. 'Υπουργική εύθυνη α) ποινική, β) ἀστική, γ) πολιτική	117

Κ Ε Φ Α Λ Α I O VII

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 44. Οι δημόσιοι ύπαλληλοι	119
1. Μονιμότητα τῶν δημοσίων ύπαλλήλων	120
2. 'Υπαλληλική σχέση	120
3. Καθήκοντα και δικαιώματα τῶν δημοσίων ύπαλλήλων	120
4. Σώματα ἀσφαλείας	120
5. "Αμυνα τοῦ πολίτη σὲ περίπτωση αύθαιρεσίας τῶν κρατικῶν δργάνων	121
§ 45. Διοικητική διαιρεση τοῦ κράτους	122
1. Διαιρεση τῆς διοίκησης τοῦ κράτους	124
2. Διαιρεση τοῦ κράτους σὲ περιφέρειες	125
3. Διοικητικὰ συστήματα	

Κ Ε Φ Α Λ Α I O VIII

Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

§ 46. 'Ορισμὸς και ἀξία τῆς τοπικῆς αύτοδιοικησης	126
1. Τὶ είναι τοπική αύτοδιοικηση	126
2. 'Η αύτοδιοικηση, ἡ ἀξία και ἡ ήθική σημασία της	127
3. 'Η Ιστορία τῶν δήμων στὴν 'Ελλάδα	128
'Η τοπική αύτοδιοικηση σήμερα	129
1. Κοινότητες	130
α) Διοίκηση τῆς κοινότητας	130
β) Κοινοτικές ἐκλογές	130
γ) Κοινοτικό συμβούλιο	131
δ) Πρόεδρος κοινότητας	131
ε) Πόροι κοινότητας	131

στ)	Νομαρχιακός ἔλεγχος	131
ζ)	Σύνδεσμος κοινοτήτων	132
2.	Δῆμοι	
α)	Δημοτικό συμβούλιο	133
β)	‘Ο δήμαρχος	134
γ)	Δημαρχιακή Ἐπιτροπή	135
δ)	Δημοτικοί ύπαλληλοι	135
ε)	Δημοτικά ἀγαθοεργά ίδρυματα	136
στ)	Δημοτικές ἐπιχειρήσεις	136
3.	Αύτοδιοικηση δεύτερου βαθμοῦ	136

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 47.	“Εννομη τάξη	137
1.	Είδη δικαστηρίων	137
2.	‘Εγγυήσεις γιά τὴν ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης	137
§ 48.	Πολιτικά δικαστήρια	
1.	Ειρηνοδικεῖο	139
2.	Πρωτοδικεῖο τριμελὲς	140
3.	Πρωτοδικεῖο μονομελές	140
4.	‘Εφετεῖο	141
5.	‘Εκτέλεση δικαστικῶν ἀποφάσεων	141
6.	‘Ο ‘Αρειος Πάγος	141
7.	Διαιτησία	142
§ 49.	Ποινικά δικαστήρια	
1.	Πταισματοδικεῖο	142
2.	Πλημμελειοδικεῖο	142
3.	Κακουργοδικεῖο	142
4.	Εισαγγελέας	143
5.	Μυηήσεις	144
6.	Διαδικασία	144
§ 50.	Ειδικά δικαστήρια	146
§ 51.	Διοικητικά διζαστήρια	146
1.	Τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας	146
2.	Τὸ ‘Ελεγκτικό Συνέδριο	147
3.	Τὰ φορολογικά δικαστήρια	148
4.	‘Ανωτατο Ειδικό Δικαστήριο	148

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ
Η ΑΜΥΝΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

§ 52. Οι ένοπλες δυνάμεις	150
1. Ό στρατός	151
2. Όργανωση τῶν ένόπλων δυνάμεων	152
§ 53. Οι άξιωματικοί	153

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XI
Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΆΛΛΑ ΚΡΑΤΗ

§ 54. Διεθνές δίκαιο, δημόσιο και ίδιωτικό	155
§ 55. Διπλωματική ύπηρεσία	158
§ 56. Διεθνεῖς δργανώσεις	159
1. ΟΗΕ	160
2. "Άλλοι διεθνεῖς δργανισμοί	162
3. Εύρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ)	163

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XII
ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 57. Οι άνάγκες τοῦ κράτους	165
§ 58. Η έξέλιξη τῆς Δημοσίας Οικονομίας	166
§ 59. Τὰ έλληνικὰ δημόσια οίκονομικά	167
Κρατικὸς Προϋπολογισμὸς	167

A'. ΤΑ ΕΣΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ 169

§ 60. Φόροι	169
1. Τὶ εἶναι φόρος	169
2. "Άμεσοι καὶ ἔμμεσοι φόροι	170
§ 61. Φορολογικὲς ύπηρεσίες	171
§ 62. Τὰ διάφορα εἰδῆ τῶν ἀμεσῶν φόρων	172
1. "Άμεσοι φόροι	172
2. Πῶς εἰσπράττονται οἱ ἀμεσοί φόροι	173
3. "Εμμεσοί φόροι	174
4. Μονοπώλια	176
5. Τέλη χαρτοσήμου	176
6. "Άλλα τακτικὰ ἐσόδα τοῦ κράτους	177
7. Δάνεια	178

B'. ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

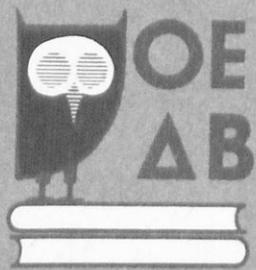
1. Ποιὲς εἶναι οἱ ἀνάγκες τοῦ δημοσίου	179
--	-----

0020556254
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ Α' 1975 (X) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 80.000 — ΣΥΜΒΑΣΙΣ 2636/23-9-75
Καιωνοπλαξία : E.P.E. «Κουσέντος—Περίφτης—Δαβερώνας»—O.E. «Α/φοι Ρόδη»

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής